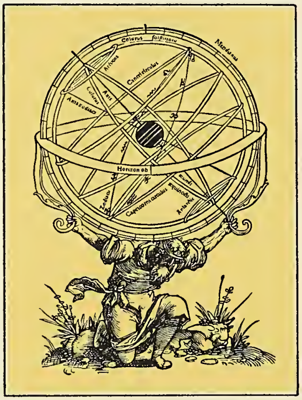
The Dibner Library
of the History of
Science and Technology

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

Magnete, p. 50

BIBLIOTECA
AVV. LEONIDA MATTEI
BOLOGNA

F. THOMÆ CAMPANELLÆ

DE SENSV RERVM ET MAGIA,

Libri Quatuor,

PARS MIRABILIS OCCVLTÆ PHILOſophiæ, Vbi demonſtratur, Mundum eſſe DEI viuam ſtatuam, beneque cognoſcentem; Omneſque illius partes, partiumque particulas ſenſu donatas eſſe, alias clariori, alias obſcuriori, quantus ſufficit ipſarum conſeruationi ac totius, in quo conſentiunt; & ferè omnium Naturæ arcanorum rationes aperiuntur.

TOBIAS ADAMI RECENSVIT, ET nunc primum evulgauit.

FRANCOFVRTI,

Apud EGENOLPHVM EMMELIVM, Impenſis Godefridi Tampachij.

ANNO M. DC. XX.

BF
231
C18
RB
MHT

HENRICO ET RVDOLPHO à BINA

Trebæ, Bretingæ &c. Et Bugæ Ramsdorfi &c. Dominis, Fratribus Germanis, Eqq. Miſnicis.

S. P. D.

PRODIIT nuper Prodromus Academiæ noſtræ, cui ſubmittendus erat Epilogiſmus Philoſophiæ Naturalis, Moralis, Politicæ & Oeconomicæ, cumq́; Pars eius in procinctu eſſet vt emitteretur, quæ mora ab Auctore primum ipſo id rogante, & fatali deinde caſu iniecta ſit, vt ad aliquod tempus iam differre illius evulgationem oportuerit, Vos ipſi VIRI NOBILISSIMI mecum ſcitis; Interea ne multorum deſideria nimis diu ſuſpenſa teneamus, placuit dare præclarum hoc opus quatuor librorum De SENSV RERVM, quorum quartus DE

MAGIA eſt: Inſignem partem Mundanæ & admirabilis, ſatisque nunquam explicabilis Harmoniæ animatæ, quæ ſi recte cogitabitur, non dici poteſt, quantus inde concentratæ veritatis concentus animo pio exaudiatur.

Dogmata Eius etſi vulgaribus philoſophis paradoxa videri poßint, noua tamen non ſunt, ſed à priſcis illis Sapientib. fideliter penſitata & exculta, ideoque digna, quæ à Sophiſtarum noſtri temporis ignorantia vindicentur, ſicut & Fran. Patritius in Pampſychia agnoſcit antiquum & verißimum eße Stratonis Phyſici dogma; Nihil viuere ſine ſenſu.

Et Triſmegiſtus in claue; ἐν πᾶσι τοῖς οὖσι, *inquit,* αἱ αἰσθήσεις εἰσὶ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι εἶναι χωρὶς αὐτῶν. *Sed plura de argumento hoc, quo Scholis Pythagoricorum & Platonicorũ incognitum non eſt, attingere, nunc non lubet, ab Auctore in his libris ſatis excuſſo & tractato: Quod ſi omnia omnibus non placent, vt nec nobis, cogitabunt tamen quanta hic extra omnem controuerſiam inſigniter dicta ſint, & quæ ad plura alia excitare poßint. Quis vero hominum eſt qui ad amußim in omnibus mirabilißimæ huic rerum ſtructuræ ingenij perticam adaptare queat? cum Solius ſit Æternæ Sapientiæ Primæ ſua hæc ipſius opera quæ fecit, recte & plene intelligere: nos interim in Schola Ipſius diſcentes progredimur quo poſſumus: Aliorum quicunque in Auctore noſtro exagitando hactenus ſe declararunt ex ignorantia profectorum iudiciorum*

ciorum

ciorum manifeſtationes nos non latent: Et fortaßis in his etiam occurrent præſertim in quarto libro, quibus animus malus cauillandi occaſionem aucupabitur; ſed talem vellem primum ſecum bene habitare, cogitareque vt inconueniens ſit ex ſuo modulo & pede reliquos metiri omnes. Sinceritatem ſuam & philoſophicam παῤῥησίαν *in multis detegit hic noſter, naturamque rerum vt Philoſophus conſiderat & reſpicit ipſam, non huius vel illius quia ſua ſcripta legat, imaginationem falſam, vel affectus qui ſequi poßint ſiniſtre impios ſiue caſtos, ſiue laſciuos, ideoq; vt ille ait:* ἄγ' οἰκὸς ἐμὶ τὴν σκάφην σκάφην λέγω. *Sic ipſe: An non Sol æquali ſplendore lucet etiam in locis fœtidis, nec maculatur? Similiter & Mens putanda eſt veritatis rerum deſiderio flagrans.*

Vos autem BINAVII FRATRES, VIRI NOBILISSIMI, merito nunc omnium primos ſigillatim hic alloquor iunctos, vt fratres, & veritatis intelligentes, vtpote Sapientiæ Primæ Amatores quorum vt vterque rerum mearum apprime conſcius, ita alter & iſtius aliquando cum Optimo hoc ſed afflictißimo iuxtaque fortißimo philoſopho cœptæ conuerſationis & tractationis philoſophicæ conſors fuiſtis, & porro eſtis, & abſque quibus eſſet, fortaßis hæc nondum nunc prodirent.

Pluribus vero commendare talia apud vos ſuperſedendum exiſtimo, quos ſcio ex his & aliis Eius ſcriptis, eruditionem Hominis continuis XX. annorum tot tantisq; car-

ceribus, exquiſitis item tormentis, ſummaque omnium rerum tum librorum, tum aliarum inopia non detritam æſtimare poſſe. Vnde & cuiuis alij Ingenium, Iudicium, Memoriamque Viri iudicari licet, & non ignaue ante iſtas calamitates tranſactam vitam. Jſta vero omnia, vt & alia quibus homo pro conditione lubricitatis humanæ affici poſſit, reſpici nolim, ſed quid dicatur; vt quantum eæ rationes quæ afferuntur, momenti habeant vel non habeant, in tantum & valeant vel non valeant.

Quod igitur mihi ex voluntate eius licebat, Amici & hominis incomparabilis ſcriptum hoc non ex poſtremis, in ſinum veſtrum depono, & pro multis & variis in me beneficiis veſtris nullo tempore ex animi mei memoria eximendis dedico, vtque apud quos poteſtis alios eundem pro miſeriarum ſuarum ſubleuatione commendetis rogo. Non poſtulo à vobis vulgato more libri protectionem. Si enim veritas inibi proponitur, ſeipſam ea defendet nulla inuidia delendam: Quantillum vero temporis eſt vnius hominis vita pro veritatis defenſione? Quod ſi falſa ſunt, quæ hic ſcribuntur; nec ego malim ea perennare, nec vos ſi velletis, inviolata præſtabitis cum tempore tandem, quod omnia occulta etiam ad veritatem propalandam in lucem proferet, conuellenda.

Teſtem ergo poſt cætera quæ dixi, hunc etiam volo idoneum, nihil eorum quæ nuper à me publice promiſſa fuerunt,

runt, fruſtra dictum eſſe, cum omnia fidei veſtræ concredita ſint, ſed fortaßis plura, quam effari placeat. Vos qui me intimius noſtis, ſcitis quam in his à vulgi iudicio alienus ſim. Boni igitur conſulite, de quibus gaudeo mihi contigiſſe, qui recte de talibus iudicare valeant. B. Valete, & in Tempore Æternitatem cogitate. Dabam Vinariæ Thuringorum a. d. XX. Novembris. Anno Epoch. noſtræ M. DC. XIX.

Tobias Adamj.

INDEX CAPITVM HORVM QVATVOR LIBRORVM,

DE SENSV RERVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

QVICQVID eſt in effectibus, eſſe & in cauſis; ideoque Elementa ac Mundum ſentire.

2. Argumenta nulla contra primam propoſitionem militare.

3. Perperam à Lucretio ſenſum rebus auferri, peius à Galeno; & quid hac de re Sapientiores ſenſerint.

4. Senſum eſſe perceptionem paſſionis cum diſcurſu rei exiſtentis actu, & non potentiæ puræ informationem; eiusque differentiæ.

5. Ex actionibus, paſſionibusque Entium, omnia ſentire oſtenditur, ac ſine ſenſu Mundum eſſe chaos, nec generationem, nec corruptionem fieri.

6. Rerum operationes, in quibus ipſarum manifeſtatur ſenſus, non à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima Mundi, nec ab intellectu agente, vt alii opinantur; ſed ab ipſis formis naturalibus: at non ſine Deo fieri.

7. Inſtinctum eſſe impulſum ſentientis Naturæ, & qui inſtinctu res agi ponunt, ſenſu ponant oportere.

8. Quæ-

8. Quæcunque accidentia ab inſtinctu fiunt, effectus eſſe ſenſus partium, totiusque Mundi.

APPENDIX DE Magnete.

9. Cuncta Entia abhorrere vacuum, ergo ſentire, mutuoque gaudere contactu: Mundumque animal eſſe.

10. Dari vacuum violenter, non naturaliter, & ſenſum rerum comprobari contra Ariſtot. vtrinque.

11. Omnem naturam ſentire, ſi vacuum prohibet, contra Peripateticos.

12. Spatio ſenſum attractiuum ineſſe, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

13. Mundum eſſe animal mortale, & quid extra ipſum eſſe queat.

LIBER SECVNDVS.

Cap. 1. Quæ & quomodo dicenda remanent.

2. De Senſu materiei.

3. Neq; animam neq; ſenſum, neq; formam vllam de materiæ ſinu educi, ſed ab agentibus effundi cauſis.

4. Ex fabrica & origine animalis, Animam eſſe ſpiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, proptereaque ſentire.

5. Spontaneas generationes, earumque euentus idem oſtendere.

6. Stulte Ariſtotelem generantis motioni Animæ productionem & corporis fabricam committere.

7. Mortem, aliasq; paſſiones animalis idem declarare.

8. Entia omnia ab igne motum habere, animamque motiuam eſſe ſpiritum calidum.

9. Eundem ſpiritum eſſe animam cognoſcentem, iraſcibilem, & concupiſcibilē, & motricem, contra Galenū.

10. Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento ſpiritum eſſe animam : operarique vt principale agens; nec poſſe ab anima regi, niſi ipſe ſentiat præceptum.

11. Diuerſos modos ſentiendi, ſignificandiq; oſtendere vnicum ſenſum in omni re.

12. Omnes ſenſus eſſe tactus : at ſenſoria, & ſentiendi modos differre.

13. Oſſa, pilos, neruos, ſanguinem & ſpiritum, omnes ſentire, contra Ariſtot.

14. Poſitio Ariſtotelicorum de ſenſu, ſenſorii, & ſenſatione.

15. Non fieri ſenſationem informatione; nec perfectiua tantum paſſione, nec extare ſenſum agentem; nec ſenſum eſſe puram potentiam incorpoream; ſed Ens paſſibile, quæ non eſt; & ſentire mutatione modica & argumento.

16. Si ſenſus eſſet potentia paſſiua incorporea, indiuiſibilis, non poſſet niſi ſemel ſentire; nec multa, nec contraria ſimul, nec ſimulacra eorum, ſed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.

17. In diuerſis ſenſoriis non potentias diuerſas informatrices, ſed vnum eundem ſpiritum corporeum ſentire

&

& cõferre obiecta quia idem obambulat omnia organa; & non dari ſenſum communem, vt Ariſt. ſcribit.

18. Animam non eſſe corporis formam, ſed dominam & accolam: excepta mente humana.

19. Peripateticos ex vna anima indiuiſibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.

20. Memoriam in ſentiente ſpiritu reponendam, eundemq; ſentire & recordari.

21. Eandem animam ſentientem & memoratiuam eſſe imaginatiuam, & diſcurſiuam.

22. Senſum, intellectumq; Ariſtoteli motum, eſſe idẽ; & vniuerſale ab vtrisque & particulare cognoſci, nec vlla ratione Ariſtoteli ponendum eſſe intellectum incorporeum ſeparatum ad immortalem.

23. Eſſe in brutis ſenſum, memoriam, diſciplinam, diſcurſum & intellectum vniuerſalis, ſed non diuinorum, ſicut in homine: qui præſtat eis etiam in omnibus actibus & quare.

24. De anima humana ſententiæ variæ.

25. De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque ſummo bono.

26. Præparatio ad immortalitatem animi lucidandã. Omnia Entia eſſe & operari tanquam inſtrumenta Primæ Sapientiæ, Summumque bonum eſſe in ęternitatem conſeruari, omniaque hoc appetere, & ſuo conſequi modo.

27. Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoſcitur homo illi conuenire.

Cap.28. Reſpondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de anima humana.

29. Reſponſio & Epilogus operationum demonſtrantium hominis immortalitatem ac diuinitatem.

30. Senſum eſſe cognitionem veram abditam vel additam memoriam, languidam, diſcurſum, extraneam; intelligētiam, remotam; omnesq; communes eſſe menti humanæ ac ſpiritui, ipſamque huius eſſe formam & immortalem. Reſponderurque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

31. De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Phyſionomia.

32. Num anima mundi exiſtat.

LIBER TERTIVS.

Cap.1. Cœlum, ſtellasq; ignis natura conſtare ac ſentire.

2. Cœlum, ſtellasque motu regulari, irregulariq; à propria virtute ſenſitiua conſeruationis propriæ gratia ferri omnes ſingulasque.

3. Cœlum propria virtute moueri, ſtellasque à ſeipſis intra cœlum, ac fortaſſe Angelicas mentes illis inditas eſſe ad actus, &c.

4. De ſtellarum ſenſu, & Accolis earum, & cur celantur à nobis.

5. De ſenſu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

6. De ſenſu Aëris & Ventorum, ſenſui ſpiritus animalis conſimili.

7. Aërem

7. Aërem eſſe ſpiritum communem, & deferre ſcientiam ſpirituum animalibus incluſorum ab altero in alterum.

8. De Prophetia animalium & hominum, & ex differentia, hominis diuinitatem agnoſci.

9. Aërem affici rebus præſentibus futurisque atq; nobis communicare.

10. De ſagacitate Melancholicorum purorum & impurorum; & de dæmonoplexia, & conſenſu aeris nobiscum.

11. Prophetiam naturalem in ſpiritu ſupernaturalem in mente fieri, & perperam ab Ariſtotele & Galeno confundi, & de Sybillis & Pythoniſſis.

12. Omnes aquas, liquoresque ſentire, & de Sympathia & Antipathia ipſorum.

13. De ſenſu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

14. De plantarum ſenſu, ſympathia, & antipathia mutua, & alias ad res.

Appendix de remora detinente nauim.

LIBER QVARTVS, QVI EST *De Magia.*

Cap. 1. De Magia in communi, eiusq; diuiſione.

2. Ad Magiam cœleſtem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant ſupra naturam.

3. Miracula facta absque Dei amicitia, non vere eſſe mira-

miracula, ſed naturalis Magiæ opera, aut Diaboli, aut aſtutiæ imperitos ludificantis.

4. Miracula circulatorum ludos eſſe aſtutia confictos multaque ſapientiam continere, & diſcrimen inter vera, apparentiaq; miracula.

5. De Magia Diaboli ſilendum eſſe, & æmulam eſſe diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

6. Scientias, artesq; omnes naturali magiæ ſeruire, ſed quasdam magis.

7. De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus ſuum.

8. Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuerſali.

9. In Cadaueribus ſenſum reperiri, & de putredine.

10. Jn rebus diu conſumptis remanere ſenſum antecedentem & recentem; experimenta mirifica ad Magiam.

11. Non modo remanere ſenſum abſente aut conſumto ſentiente, vnde deciditur: Sed etiam multiplicari & alia in ſe conuertere: comprobatur in morſu Appulæ araneæ, & canis rabidi, aperiturq; mirabilis quædam latens Magia, nulli huc vsq; nota.

12. Jn lege lepræ Moyſen docere ſenſum affectumque communicari & multiplicari in res diſſimilimas & diſtantes, conſenſumque comprobare.

13. Vniuerſales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

14. Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vſum applicantur.

15. Ex

15. Ex oculis manare vim immutatiuam, & per conſenſum actiuam.

16. Mirificas apparentias arte fieri, vtente natura in viſione.

Appendix de Lamiis.

17. Sonos qua motus & qua ſigna vim magicam mirificam certamque continere.

18. Verba vim in abſentes res habere; ſed ſæpe dæmones doloſe interuenire.

19. Magia ad Generationem.

20. Neceſſariam Mago optimo Aſtrologiam eſſe, & de eius virtute, veritate & vſu.

Epilogus de Senſu vniuerſi.

FINIS.

DE

DE SENSV RERVM LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Quicquid eſt in effectibus eſſe & in cauſis: ideoque Elementa ac mundum ſentire.

ENs nullum aliis dare poſſe, quod ipſum in ſe non habet, alibi à nobis demonſtratum eſt, ac ſapientes fere omnes fatentur: experientia quoque nos docet ſatis. Nunquam enim lucem vidimus gignere tenebras, nec calorem frigus, nec ſpinam lenire, nec graue leuare. Nec colligunt de tribulis ficus, ait Meſſias. Idemque in omnibus patet. Poteſt quidem moles, quæ calida eſt, fieri frigida, ſed non frigus à calore produci, nec calor in frigus conuerti. Calor quoque frigida inter entia obſeſſus roboratur & creſcit: at non frigus quidem ei caliditatem addit, ſed ipſe per ſe augetur, cum natura ſui diffuſiuus ac multiplicatiuus ſit; quod rebus non contingit ſterilibus per ſe.

Cum vero animalia (ex omnium Teſtimonio) ſenſum habeant; ſenſus autem ex nihilo non oritur: neceſ-

ſario adfirmandum eſt,Elementa, ipſorum Cauſas, ſentire, & quidem omnia. Nam quod vni ex Elementis ineſt, conuenire omnibus, demonſtrabimus. Sentit ergo cœlum & terra & mundus, animaliaque inter ipſum manent, ſicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem & ſenſum non percipiunt, quoniam ipſorum ſenſui non proportionantur.

Capvt II.

Argumenta nulla contra primam propoſitionem militare.

AT inquiunt: Sol non eſt animal, neque planta: generat tamen animalia, plantaſque. Item tenuis eſt, mobilis, & candidus; nihilominus indurat, & denſat lutum, & nigros reddit Æthiopes ſub Tropicis, vbi immoratur diutius, Ignis quoque torret: frigida & nix calefacit manum & pinguefacit ſolum, calidum nitrum refrigerat potiones; timor non frigidus frigefacit hominem: Viuus dat mortem alteri viuo. Multaque ſimilia diſſimiles producunt effectus. Omniſque res fit ex eo quod ipſa non eſt. Ergo ex non ſentientibus rebus, res ſenſitiuæ oriri poſſunt.

Reſpondeo: Quæcunque fiunt intra Cœlum & Terram, quicquid habent, accipere his à duobus Elementis. Itaque animal non eſt ſol, ſed terræ portio, in quam agendo ſol ſpiritum produxit intra craſſitiem cum liquore: ex

qua

qua exhalare non valens ſpiritus, molem organizauit, ac communi aptam vitæ effinxit, vt inferius dicemus. Igitur planta & animal habent ſpiritum, calorem, motum, & tenuitatem à ſole; & materiam à terra, arte ſolaris ſenſus concinnatam: Attamen nihil habent quod non ſit in cauſis, licet non eodem modo, quo in cauſis eſt. Hic autem modus varius naſcitur ex miſtura ac caſtigatione contrariorum actiones aduerſas edentibus, quibus Deus Benedictus donauit agentes cauſas, vt inſtrumenta eſſent ad imprimendum in materia varios Ideæ primæ modos: quo in cunctis reb. eius Bonitas elucеſcat. Quod forte ſol non intelligit, neque tellus. Sed ille ſolem ignemque facere cupit: hæc vero terram. Itaque debilitantur, ac res producunt proinde miſtas, formatas primæ Ideæ figuris, cuius organa ſunt primaque ſigilla. At ſenſus non videtur eſſe modus quidam Exiſtentiæ, veluti ſunt aliæ figuræ, ſed res eſſentialis, viſque actiua, vt mox palam fiet. Idcirco ſolem ſentire neceſſe eſt & terram. Similiter ſol non indurat lutum producendo duritiem ac ſiccitatem, ſed detegendo duritiem terrenam, quæ immiſta ſub aquæ mollitie latebat. Ex terra enim dura, ac molli ex aqua componitur lutum. Ignis vero agens prius conuertit in fumum, ac cœlum aquam ſibi ſimiliorem, minuſq; ſuæ actioni reſiſtentem: Tellus autem remanet cum ſua palam facta ſiccitate: quam tamen vehemens ignis liquefacere poteſt, & in fumum vertere, vt in fornacibus comperimus & in ſalis & metallorum fodinis.

Solem calidum eſſe, alibi contra Ariſt. oſtendimus: id-

eoque producere ignem conformem,&(vt aiunt)vniuocum igni communi. Vbi autem minus vigens eſt, languide tantum calefacere. Eadem ratione dum partem tenuē mobilem ad ſe tollit, remanet immobilis, quæ illius motum participabat. Ita & nigrefacit non producendo nigredinem, ſed manifeſtando nigredinem materialem, quæ ſub candore tenuium calidarum partium latebat. Si hanc chartam albam comburas, cernes flammam albam exhalare, quæ tenuior eſt chartæ pars; materiam vero craſſam nigram remanere. At ſi in ipſam magis agat ignis, efficit vitrum, ſiq; amplius, aerem tenuem, albumque; tametſi materiam omnem inertem eſſe, ideoque nigram in Phyſicis oſtenderimus, nigredine quidem inerti & non actiua, qualis tribuenda videtur frigori. At ex his argumentis innoteſcit, neque in luto neque in carbone eſſe aliquid, quod non ſit aut in ſole, aut in terra aut in materia. Præterea inſpicienda eſt ſolis actio iam facta, quæ ſemper eſt tenuitas, & candor, quando tamen perfecta eſt: multæ enim nubes adhuc nigrent; non autem facienda, quæ remanet priuata re facta. At in rebus ſimilarib. licet pauciſſimæ reperiantur huiuſcemodi, eius actio eſt perpetuo tenuitas, motus & candor. Nix autem non calefacit manum, ſed ipſe calor natiuus hominis, ſentiens ab inimico frigore ſuum deſtrui hoſpitium, colligitur, creſcit, accurritque in manum ad expulſionem illius. Pinguefacit nix, quia calorem habet natiuum, blandum, tali aptum effectui: Frigus vero illius eſt extraneum, non eſſentiale. Nunquam enim tantum frigus, quod ingrediatur

diatur & conſtituat naturæ opera, videri poteſt, cum ſol longe terram viribus exuperet. Nitrum vero refrigerat, quod vini frigus extrinſecum, aduerſo illius motu, atque inimico odore turbatum, concentratur, & creſcit. At ſi diu agitaretur, vt ſolet, frigus deſtrueretur, & vinum caleſceret. Timor eſt fuga ipſa ſpiritus vitalis calidi ad partes interiores, ne ab inimica re lędatur: Ideoque partes exteriores remanent minus calidæ, & quaſi frigidæ, præſertim aere frigido, vel minus calido ſubeunte: ac tremunt, quia non tantum habent ſpiritum, qui poſſit earum ſuſtinere pondus. Eſt quidem accidentalis, non eſſentialis actio, qua viuus occidendo dat mortem. In arte vero non requiritur ſimilitudo naturalis inter effectum cauſamque. ſicut hæc ſcriptura fit à me, qui ſum homo, & non ſcriptura: attamen habeo in mente ſcripturæ ſimilitudinem, ideoque huic chartæ ipſam do. Nec inſtrumento ſed agenti principali ſimilis eſt effectus. Itaque hæc doctrina meæ menti ſimilis eſt, characterum vero lineamenta calamo & atramento in colore, gracilitate, & obtuſitate: Horum enim inſtrumenta ſunt principaliores cauſę quam ego: non autem configurationis. Igitur cum quis occidit alterum, mors eſt ſimilis mentali cogitatui occiſoris, & non naturæ: vulnus autem latum eſt oblongumque ſimile gladio. Quando autem caſu occidit, ſimilis eſt cogitatui primi motoris, cui nihil eſt à caſu; vt patet ex Metaph. Cæterum cum calor occidit frigus expellendo à ligno vel penitus interimendo, quod euenit, ſi quis iaciat niuis globulum intra magnam fornacem ac-

cenſam, affirmare oportet, mortem non à calore oriri, ſed à non eſſe frigoris. Calor enim vt frigus occidat, aliud nihil facit, niſi calefacere. Ergo per ſe dat ligno calorem, id videlicet quod eſt ipſe & habet. At per accidens fit, vt pereat frigus, quod cum calore ſimul viuere non poteſt. Poſſe autem perire, quod potius impotentia eſt, vt in Metaph. dixi, aduenit frigori, quoniam ipſe non eſt calor, ideoque ſecum manere nequit. Ergo hoc pendet ab aliqua non entitate, & ergo à communi nihilo, vnde res originem ducunt virtute primi entis. Hic autem argutias has perſequi non eſt locus, alibi diſcuſſas valde: Sed hoc modo inferre; Ens nullum dare, quod non habet.

Capvt III.

Perperam à Lucretio ſenſum rebus auferri; peius à Galeno: & quid hac de re ſapientiores ſenſerint.

Contendit Lucretius Epicureus cum ſuo Democrito, ex rebus non ſentientibus ſenſum oriri. Nam ex non ridentibus (inquit) elementis, neque plangentibus naſcuntur homines ridentes, ac plangentes, & ex non figuratis, figurata: multaque adducit exempla conſimilia contra Anaxag.

Ego autem in eiſdem perſiſto reſponſionibus, videlicet riſum ac planctum præeſſe in Elementis, & figuras, ſed non eo modo, quo in homine. Riſus enim dilatatio eſt ſpirituum exultantium; dilatatio autem eſt in rebus

raris. Ignis nactus occaſionem ſe magis conſeruandi, dilatatur & lætatur modo ſuo, contrahitur autem & triſtatur ab inimico potentiori. Ploratus autem eſt ſpirituum in cellas collectio ex apprehenſo malo: qui proinde membranam premit cerebri, cogitque aquam inter illam ac caluariam in oculos efferri; ſicuti cum tellus vda premitur, humoremque emittit. Figuræ quoque termini ſunt quantitatis; Elementa autem terminata & quanta ſunt, at non eodem modo, vt pateat omnia reperiri in cauſis, ſed modo vario. Hic animaduertere licet quod Lucretius cum Epicuro & Democrito non modo ſenſus principiis negant, ſed omnia fieri ex concurſu atomorum, quos in ſolis luce contuemur, & iuxta configurationes varias in ſitu & ordine, quos ſortiuntur caſu, dum in vacuo agitantur & copulantur, varias oſtentare formas, apparentiaſque. Itaque huiuſmodi corpuſcula rerum ſemina, neque calida eſſe, neque frigida, neque alba, neque nigra, neque ſentientia: ſed eiuſmodi concurſu oriri calorem, hoc eſt, ex acutioribus, frigus ex obtuſioribus; ex rotundis animam, ex illis vero ac vacuo multo intercepto aërem; ex multa ipſarum condenſatione cum modico vacuo aquam: ex plurima vero terram. Hanc opinionem à nobis in Phyſ. & Metaph. reprobatam, hic non eſt examinandi locus. Hoc tantum aſſero homines vigere ratione & conſilio; in arboribus quoque ſapientiæ vi folia, flores & ſpinas fieri, compertum eſſe, & ſapientiæ actus in apibus, formicis, aliiſque brutis adparere. Ergo neceſſario reperiri primam ſapientiam, quam iſta entia participarunt, vt

& mundi & iſtorum fabrica docet. Caſum vero non poſſe, quamuis infinitis vicibus literas huius libri iaceres (vt in Lucretii exemplo perſiſtam) ita eas copulare, vt hunc lib. componant. Ars vero ſemel ipſum componit. Ita non eſſe tribuendam mundi fabricam ordinatiſſimam, niſi arti primæ, quæ Deus eſt. Stultum eſt autem putare gladium & librum ab arte propter finem fieri; mundum vero & oculum, & cor, & plantam ſapientius conſtructas, à caſu. Vnde enim nos ſapientiam habemus? non à nihilo. Ergo præeſt vniuerſitati rerum. Inde aſſumo; calorem & frigus cum ſint actiuæ res, ex paſſiuis atomis abſque agente vi non naſci. Infinitoſque aculeos, ac ſpinas nihil calefacere vnquam; nec obtuſas farinas frigefacere. Nec tantam lucem ſubito volatilem corpuſcula eſſe poſſe, quibus peruium ſit cryſtallum bene craſſum, non autem gracilis charta. Item quomodo non deſtruitur ſol, ſi ſubſtantia corporis eius ita ſpargitur, & non eſt vis actiua ſui multiplicatiua, non imminuibilis, incorporea? Ac concedit Lucretius ſolem mane naſci, & caſu circumferri, & in occidente extingui: ac quotidie nouum ſolem generari ex atomis. At inquam, cur veſperi tota die imminutus, non minor adparet quam mane? Et vnde tanta temporum diſtinctio, & ordo annuus, & menſtruus, & diurnus, & repetitio eorum mirifice ordinata? Experientia quoque nautarum circumdantium terræ orbem poſt nauigationem columbi iam detegit hāc ſtultiſſimam impietatem. Dehinc incuſare licet Galenum, alioſq; Peripateticos, qui concedentes qualitates

actiuas

actiuas Elementis contra Democritum, negant tamen ſenſum. Aiuntque eſſe temperamentum ipſarum qualitatum. Profecto Temperamentum eſt quædam relatio rerum temperatarum, quæ eſſe non poteſt virtus vitalis ac ſenſitiua, niſi ſentiant res ipſæ in tali temperamento vitæ: Et quamuis cytharæ fides materia aridæ temperatæ muſicam faciant: non tamen ipſa muſica res vna eſt, ſed variæ aëris percuſſiones, à variis actæ fidibus. Ac tamdiu exiſtit perſeueratque, quamdiu pulſantur ab habente artem, vel potentiam; ergo qualitates vnitæ nunquam ſentient, niſi virtus ſentiens inſit illis, quæ viuificet, moueatque: & quoniam à ſe moueri concedunt ipſas prædicti Philoſophi, à ſeipſis ſentire affirment etiam oportet. Non quidem cum Anax. aſſeram omnia in omnibus actu eſſe, licet cibus diſtribuatur in carnem, os, neruum, pilum, ſimilibus partiunculis ſimiles petentibus, quod indicare videtur idem in mundo fieri, quoniam ex quolibet per ſucceſſionem fit quodlibet; ſed affirmem, ita euenire ex variis diſpoſitionibus eiuſdem materiæ: quibus alia pars apta ſit conuerti in carnem, alia in os, alia in aquam, alia in fumum. Hæ autem diſpoſitiones variatæ ſunt ſemper à mundi exordio ob varias actiones & vices virtutum agentium. Vnde opinatur Anax. omnia in Chaos verſari, & ex homiomeria naſci, & in homiomeriam reuerti. Verus eſt ſermo eius in hoc quod cum res non fiant ex eo quod non eſt, fiant ex eo quod eſt: at nequaquam aſſerendum erat, eodem præeſſe modo quod fit omne, atque latere, & deinde patefieri. Sed enim fit ignis ex ligno, qui

non eſt ignis, ſed aliud, magis autem ex ligno quam ex lapide, quoniam illud diſpoſitum eſt magis à calore. Diſponi enim eſt partem habere rei faciendæ; vt in Metaph. declaratum eſt. At confricatus lapis, ſicut & lignum emittit ignem, magis autem ſilex, quoniam plus ignis abſconditi habet: quod odor ſulfureus & cinis ſcintillarum oſtendit. Fallitur Ariſt. quod motus generet calorem: nam plures & ſtrenuiores plagæ minus ignis educunt ex aliis lapidib⁹ ergo præeſt, & non fit à motu, ſed materia in qua ſopitus, adſtrictusq; eſt ignis, percuſſa relaxatur, calorq; vim ſe manifeſtandi & effundendi cum particulis accendibilibus nanciſcitur. Nullum ergo ens dat, quod non habet: Et quidem creatio eſſet non generatio, ſi ex non ente ſui quid fieret, vt anima humana q̃uis intra corpus & in materia. Formæ ergo actiuæ ab actiuis ſunt cauſis ſeſe multiplicantibus, vt ars & natura docet. Quamuis S. Auguſt. aſſerat omnium rerum ſemina occulta extare ab initio: Vnde videtur Anax. fauere nihilominus de antiquiſſimis diſpoſitionibus interpretādus eſt. Stultitiam illorum qui ex non corpore faciunt corpus, alibi reprobauimus. Ergo ſenſitiuæ res cōtinuo factæ, ſenſitiua elementa eſſe declarant, omniaq; ex eis producta. Quod & optimus Teleſius docet: & Thales Mileſius exemplo magnetis probauit, & Hippocr. in Periarchum calori ſenſum omnemq; cognitiuam largitur vim. Et S. Clemens Rom. introducit Simonem Petrum loquentem ad Simonem Magum, quod vbi eſt ordo, & ratio, ibi eſt ſenſus; & quia omnis planta, animal, lapis & alia, ordine ac ratione conſtituuntur, ſen-

ſum

ſum habeant. Omnes item creaturæ creatorem laudant, eiq; obediunt, teſte Sap. & Eccl. Dauid autẽ omnes inuitat ad laudem eius, & Daniel: quoniam ſenſu naturali illum agnoſcunt, cum intimus ſit ipſis: dũ eſſe gaudent, & non eſſe oderũt; & vita lætantur; lætitia autẽ teſtis eſt lætiſſimi Dei, teſtãte Apoſtolo. At quo videamus, nũ res à cauſa externa ad proprias operationes impellantur, vt forte Anax. putat à mente, & Auice. à Colcodea, & Alex. ab intellectu agente: Oportet declarare quid ſenſus ſit, & quomodo omnis forma ſenſitiua ſit.

CAPVT IV.

Senſum eſſe perceptionem paßionis cum diſcurſu rei exiſtentis actu; & non potentiæ puræ informationem; eiuſque differentiæ.

VIDETVR ſenſus paſſio eſſe. Cum enim calorẽ aut frigus ſentio, calidus, frigidusve fio. Non autẽ ſentiũtur, niſi potentes ſint ad mouendum, agendumque. Febricitas quidem medici manus calorem non ſentit, vt ego, quoniã non patitur maior calor à minori, & qui æque calidũ tangit, non ſentit calorem; ergo ſentimus, quando patimur, & punctionem dum pungimur, & dulcedinem, dum dulceſcimus, & odorem dum afficit nares; & colorẽ dum diſgregat aut congregat viſum: Senſus ergo paſſio, alteratioque eſt. Sed bifariam: Nam ſenſibile aut delectat, aut diſplicet, aut non ita validam infert paſſionem, quæ dolorifica, aut voluptuoſa ſit, ſed conſuetam. Illæ nos delectant res, quæ Symmetriam

noſtri ſenſus in talibus organis taliter concinnatam cnoſeruant. Idcirco blandus calor noſtro ſimilis delectat; diſplicent autem quæ deſtruunt, vt ferrum ignitum. Ita & omnia obiecta etiam ſenſuum interiorum, ſi vtilia ſunt conſeruationi, placent, ſi noxia diſplicent. Senſus ergo non eſt ſola paſſio perfectiua, vt Ariſtot. putat: ſed etiam corruptiua. Porro cum quid ſentimus, non totam illius vim & formam ſuſcipimus; patet cum lapidem videmus. Ipſe enim non poteſt ſe propria ſpoliare forma, nec qui ſpoliet extat: ſed lux reſiliens eius tincta facie intrat in oculum, tangit ſpiritum, afficitq; facie lapidis qua & ipſa lux eſt affecta: Sicq; ſpiritus ſentit nō quidē lapidis informatus, forma, nam lapis fieret. Senſus itaq; non fit per informationem, ſicut Ariſtoteli videtur, ſed per immutationem. Per informationem enim fieret totalis deſtructio formæ præcedentis, & introductio alterius. Tunc ergo ignem & ſolem cognoſco, quando ab illis immutor, ſed non omnino: nam fieret ignis: ſed parum: & ex illa parua paucaque immutatione virtus ſentiens menſurat reliquum potentiæ ignis, & ex aliis experimentis in aliis rebus combuſtis validiſſima ſimul eſſe argumentatur. Senſus igitur non ſolum paſſio eſt, ſed fit ſimul cum diſcurſu tam celeri, quod non percipitur. Totum enim ignem ex parte caloris, vel lucis percipere ſyllogiſmus eſt. Porro cum videmus, quæ alias vidimus, vel quid per ſimile, ſubito idem patimur. Sicut cum feſtum celebrari intuemur, alterius feſti reminiſcimur, & pariter lætamur; & nauem videntes nauſeæ, quam nauigādo paſſi ſumus,

& vomitus, itaque ſimiliter vomemus: Et concubitum beſtiarum inſpicientes, ſępe concubitus cum muliere ſua quis reminiſcitur, & ſemen iaculatur ſponte. Senſus ergo eſt paſſio. Memoria vero eſt ſenſus anticipatus; reminiſcentia autem renouatus in ſimili. Diſcurſus vero eſt ſenſus ſimilis in ſimili, & ideo quot genera ſimilitudinum ſunt in mundo, aut eſſentiæ, aut qualitatis, aut quantitatis, aut actionis, aut paſſionis, aut operationis, aut loci, aut temporis, aut ſitus, aut cauſæ, aut figuræ, aut coloris: tot ſunt etiam diſcurſus & ſyllogiſmi: Omniaq; animalia habentia ſpiritum liberum intra cellas proprias, habent & memoriam, & diſcurſum. Non autem plantæ, quia ligatum in anguſta craſſitie obtuſumq; ſortitæ ſunt ſpiritum. Et quidem animam eſſe calidum ſpiritū corporeum, tenuem, mobilem, aptum pati, ac ſentire ſubito, ſicut aer in 2. lib. declarabimus. Ergo non eſt pura potentia, vt materia, ſicut Ariſt. videtur, ſed res tenuis, patibiliſque ab omni re ſibi diſſimili, non autem à prorſus ſimili. Vnde ſpiritus ſpiritum, & aerem minus ſentit, non ergo eſt pura potentia omnia percipiens. At mens, quam Deus hominibus immittit, non modo hoc ſenſu, & memoria, & diſcurſu ſenſitiuo animali donata eſt, ſed diuiniori, altiorique vt palam fiet. Igitur ſi ſenſus eſt paſſio, omniaq; elementa, ac elementata patiuntur; omnia ergo ſentiunt. At ſæpe patitur homo, quæ non ſentit, vt dormiendo morſus pulicum; & in ira multæ paruæ latent paſſiones. Ergo ſenſus non paſſio ſola eſt ſed perceptio paſſionis, & iudicium de obiecto paſſionem inferente. Quæ ſi con-

ſeruatiua eſt, iucundaque, amplectitur, cupiturque; ſi dolorifica, deſtructiuaque, reſpuitur, abiiciturque.

CAPVT V.

Ex actionibus, paſſionibuſque entium, omnia ſentire oſtenditur, ac ſine ſenſu mundum eſſe chaos nec generationem nec corruptionem fieri.

ITA inimicus eſt calor frigori, quod alter alterum ad necem inſectatur, qui autem minus reſiſtere poteſt, fugit; qui autem ab inimico circumdatum ſe noſcit, concentratur, creſcit, vireſque adſumit, vt calor ſub terra in hyeme, & in nubibus incluſus: & frigus grandinum & ſub cane, manifeſtant, omnes illas edunt actiones quas animalia: Ignis quoque & tellus perpetuis odiis ſe mutuo interimunt. Ergo fateri neceſſe eſt, alterum alterum noſſe, eſſe ſibi contrarium, ac illius necem parare, vt ipſum ſeruetur: Vnde ſuboritur mutua ipſorum debilitatio & generatio miſtorum, & corruptio eorum, quæ tali in pugna transmutantur. Non eſſet ergo in mundo generatio & corruptio, niſi eſſet contrarietas, ſicut omnes Phyſiologi adfirmant. At ſi alterum contrarium non ſentiret alterum ſibi eſſe contrarium, contra ipſum non pugnaret. Sentiunt ergo ſingula. Præterea ignis aliquam terræ portionem ſuperans, attenuat & ſurſum ad ſuum conſimile cœlum igneum vadit: Telluris vero gleba in ſublimi poſita deorſum impetu fertur: & veluti ferę fugiunt contrarias,

rias,& ſimiles petunt,propriaſque caſas,& homines cum hominibus viuunt,lupi cum lupis, piſces cum piſcibus, idem experimur in corporibus magnis. Omnia ergo ſentiunt:alias mundus eſſet chaos. Ignis enim non ſurſum tenderet,nec aquæ in mare; nec lapides deorſum: ſed res omnis vbi primo reperiretur, permaneret, cum non ſentiret ſui deſtructionem inter contraria: nec ſui conſeruationem inter ſimilia. Ergo efficax argumentum ſenſus eorum dat mundi ordo,rerum productio, & controuerſia ac pugna ſimillima pugnæ animalium ſentientium. Omnino aſſerendum videtur, animalia à corporibus primis habere hanc ſentiendi vim, atque ita operandi: Et ſtulte Auerr. vocitare elementa corpora imperfecta. Has vero miſturas ipſorum debilitatorum & ſemiconſumptorum,perfecta. Imperfecta enim ſunt cum vires languidas habeant,&non ſummas,quales inſunt elementis. Magis autem ſi miſta ſunt ex contrariis rebus, mutuoque ſe oppugnantibus, vt patet:vnde internam quoque infelicitatem ſuſtinent,quam Elementa ſuſtinent tantummodo externam.

CA-

Caput VI.

Rerum operationes, in quibus ipſarum manifeſtatur ſenſus non à Deo: nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, vt alii opinantur, ſed ab ipſis formis naturalibus at: non ſine Deo fieri.

At plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinſece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente ſeparata diſtingui ſtatuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem ſurſum ferri, resque alias deorſum: quoniam ipſa diſtinguit ordinatque: Itaque eadem mens prima, copulando, & ſeparando generationes & corruptiones operetur: quod Stoicorum ſpiritui adſcribit Alex. Arabes, Theologi, & Galenus idem opinantur, dum aiunt; non lucere ſolem, ſed Deum in ſole: Nec loqui hominem, ſed Deum in homine: nec moueri ignem, ſed Deum in igne. Alii vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Auguſtin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem ſentire, dum procellas, ventosque non à ſe, ſed ab Angelis, ac dœmonibus moveri docet: & in 3. de Trinit. Themiſtius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Auicen. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus libr. de formatione fœtus, hanc mentem admiratur, eiusque animalium formationem committit, ſicuti Platonici Animæ mundi, & S. Baſilius & S. Auguſt. conſonant: multi etiam Theologi Primæ ſemper operanti

ranti Sapientiæ. Ego vero reſpondeo, prædictas opiniones omnes aut perperam declarari, aut errorem continere. Si enim omnia opera Dei perfecta ſunt (vt Moyſes & natura teſtantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo largitas eſſe, quæ ipſarum conſeruationi ſufficiant. Quoniam vero nulla facultas tam neceſſaria eſt in tanta rerum varietate, quam cognoſcendi ſimilia, quibus ſeruamur, & contraria, quibus deſtruimur: neceſſe eſt hanc ſentiendi vim innatam eſſe rebus cunctis. Experimur in nobis fugam mali, & ſequelam boni ab illorum perceptione, notitiaque ſuboriri. Non enim malum ignotum fugimus; nec rete non viſum animalia vitant; nec pecudes lupum, aut iaculum non perceptum: Ita & tellus & ignis niſi ſentirent, non fugerent, nec ſectarentur. Præterea omnibus ineſt rebus adpetitus, amor, odium, abominatio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatæ. Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpetere ſurſum, concedant oportet illum noſſe, ibi eſſe ſuum conſeruatiuum; in terra vero deſtructiuum. Ergo eſt negare igni propriam naturam atque formam, cum aſſerunt Deum ire ſurſum cum igne & lucere in ſole; & quidem patentiſſimus error eſt, quoniam formæ naturales ſæpe errant, tribuere Deo ipſarum errores. Sequitur etiam non ſentire nec intelligere animam humanam, ſed Deum in illa; ipſumque adpetere & operari noſtras operationes & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc autem tranſcendit Caluini impietatem, qui tantummodo

aſſerit Deum impellere animam ad malum, non autem ſolum in ea agere malum: & hæc opinio ab Alcorano Machometi orta eſt, à nobis autem in Metaph. reprobata. Patet quidem quoniam ſi ſimile per formam eſt ſimili ſimile: per formam quoque ſentiat ſuum ſimile, adpetatque. Quorum autem adpetere eſt, eſt & noſſe: neq; enim alia res cognoſcit obiectum, alia vero appetit, ſed eadem. Profecto Anax. ſeparatæ menti tribuens opera Naturæ omnia, neceſſe habet, aut violenter ad ſuum quemque ordinem res trahere, & naturam tollere: aut affirmare, quod ipſæ ſponte imperium mentis ſequantur. Ergo ſenſum quo obediant, habent. Hoc enim obedire, eſt operari ſecundum naturam, quam Deus Enti ita operanti dedit: Aut fateri oportet, Deum fieri formam rerum cum ipſe formarum loco operetur. Hoc autem peruerſus eſt error, & Anax. pernouit: idcirco mentem ponit abſtractam. Deus quidem omnib⁹ in rebus operatur, ſicut cauſa prima, dans eſſe & virtutem eſſendi, & operādi, & cooperandi actibus illarum, quatenus ad Entitatem vadunt, non quatenus ad non eſſe: quod rebus naturalibus eſt deficere, nobis vero peccare: ſicuti in Metaph. oſtendi, peccatum non habere cauſam efficientem, ſed deficientē: Attamen cum iſto verum eſt, formas ipſas operari & ignem calefacere & terram frigefacere, ac grauare, & mutuo ſe elementa oppugnare: & non Deum in igne oppugnare Deum in terra: Hæ aliæque alibi poſitæ rationes oſtendunt, res à ſe agere. Animam vero mundi, aut naturam communem rebus conſulere, diſcendo à Deo: ſed ad particulares actus

parti-

particulares cauſas agentes requiri; vt calor vere calefaciat, & non Deus in illo, ſed cum illo. Ad quid enim calorem dedit igni Deus? fruſtrane? Si enim ipſe calefacit in igne, calor vanus eſt; & calefaciet etiam in terra & frigore, quoniam non minus hoc quam illa ſeruit Deo. Conſtruxit ſane Deus orbem, & creauit res, viresque ſe conſeruandi, ac mutandi ſe mutuo per tempora dedit, illæ autem vires perſeuerant tanquam Natura, donec tota rerum machina ad ſuum magnum mutetur finem. Natura autem participatio eſt legis æternæ, ſicut lux in aula participatio eſt ſolaris lucis, teſte D. Auguſt. eſtque ſimul poteſtas, & ſapientia & amor rebus inditus natura ipſa. Abſque enim prima aut ſapientia aut amore, eſt viuitque nihil, nihilque operatur. Quapropter adſcribere Angelis operationes rerum naturales errore non vacat, ideoque credo S. Auguſtin. operationes tantum ſupernaturales & extraordinarias intelligere. At ritu ordinario Mare à Sole & Luna intumeſcit, agitaturque, ventique mouentur, vt locum ſpatioſum ſuæ vitæ aptum nanciſcantur, quibus anguſtia mors eſt. Aquas non abſque ſenſu fieri libri ſequentes indicabunt. Animalia vero à natura formari neceſſe eſt, remque omnem à ſua forma actiua, iuxta præceptum Dei. Igitur dicere lapides deorſum ferri ab Angelo, & non à ſeipſis, ignemque fugere terram inimicam, quoniam ab Angelo trahitur ad fugam, fictitia aſſertio eſt, indignaque DEO, tanquam non largitus fuerit omnem neceſſarium vigorem actibus cunctis. Eſt quoque Angelos vilifacere, dum deputantur ad

faciendos naturales actus omnium rerum viliſſimarum, quibus loco formæ deſeruiunt. Homines quoque abiicere, & animalia, quibus formæ viliores adeſſent, quam luto, & paleæ, quibus forma eſt Angelus. Item Angelus non eſt ſicut Deus rebus intrinſecus, qui abſque violentia omnem mouet naturam, cum ab eo, in eo, & per eum ſint; ſed extriſecus eſt; ergo ſenſus omnis eſſet violentus. At ſi reſpondeas, ignem & tellurem obedire Angelis, opus eſt quoque aſſeras, quod eorum præceptum ſentiant, cum non trahant Angeli manibus, & inſtrumentis corporeis, nec res virtutem obedientialem habeant; niſi ad Deum, qui etiam ſolus miracula in eis facit, quoniam ſolus ipſas creauit: Si autem ſentiunt, ergo non indigent Angelis vt moueantur ad operationes naturales. At modo Angeli erunt cuſtodes ſingularum ſpecierum, & noſtrorum indiuiduorum, ſicut Diuus Hieronymus docet, ac ego expertus ſum, quod nunquam intellexeram. Concludamus ergo cuilibet ineſſe rei tantum ſenſum, quantus ſingularum conſeruationi eſt opus: Itaque aliis plus, aliis minus, niſi poſteriores opinantes nos ſuperent.

⁂

Ca-

CAPVT VII.

Inſtinctum eſſe impulſum ſentientis naturæ, & qui inſtinctu res agi ponunt, ſenſu ponant oportere.

DOCTIORES alii introſpicientes huiuſmodi abſurditates dixerunt, ad ſuas operationes res (naturales) agi inſtinctu (quodam ſecreto Dei, (ſuis indito formis), & veluti nos calcaribus & freno agitamus quolibet equos: Homines vero præceptis, verbiſque: Ita Deum res omnes regere impulſibus naturalibus, (inditiſque propenſionibus, homines vero libertate intellectui indita. D. Thom. videtur ita ſentire. Et abſque ſenſu res ad ſuos conducunt fines. At hi in difficultates conſimiles offendunt. Inſtinctus enim naturalis eſt impulſus naturæ, niſi à Deo exterius inferant, vt reprobata paulo ante opinio.) At iuxta (dogmata eorum) natura nihil eſt, niſi forma, aut materia, & quia formis adſcribunt operationes (declinando aliorum errorem) neceſſe habent adfirmare formas omnes ſentientes eſſe. Nam concedunt cum Ariſtot. naturalia omnia agere propter finem, & contra Empedoclem oſtendunt plantas fructus ferre, vt æternentur, ſpinas vt defendantur, folia vt tegantur, multaq; docte affirmant hac in re: Ergo natura cognouit finem: non enim ageret propter illum, nec ad illum opera ſua dirigeret, niſi illum cognoſceret: Ergo inſtinctus eſt impulſus cognoſcentis naturæ; & cum opera Dei perfecta ſint omnia, omniſque

natura, vt perfecte operetur, indigeat finis cognitione, omnem naturam ſentire affirmandum eſt, ac ignem ſurſum tendere, à propria impulſum forma ſentiente, bonum ſuum eſſe in peripheria, malumque in imo. Itaque calor & frigus omniſque res ſenſu operabitur. Quia Ariſtot. ipſorum præceptor in 2. Phyſic. docet plantas, omneque Ens propter finem operari, nec indigere diſcurſu nouo ad eius notitiam; Sed veluti peritus Cytharædus abſque conſilio quamcunque opus eſt harmoniæ, ſcit ſtatim, nil cogitando chordam pulſare, ita rem naturalem omnem proprios perite edere actus; quoniam vt & S. Thom. addit, natura eſt ars intrinſeca rebus, ars vero natura eſt extrinſeca; Et in libro de inſomn. dixit Ariſtotel. Deum non immittere ſomnia, ſed naturam, quoniam dæmonia eſt, hoc eſt, ſapiens, multa in ſomnis nos docere. Et in libro de part. Anim. dat calori ſenſum, vt quodammodo omnia anima ſint plena. Quare obſtupeſco quomodo in libro de An. poſtmodum plantis negat ſenſum, non modo elementis, vt magno contradicendi Pythagoræ pruritu geſtiens. Si vero præfatæ Auctores ſententiæ velint huiuſmodi inſtinctum à Deo oriri immediate, ac minime in forma naturali eſſe impreſſum, omnia argumenta natura & Diuus Thom. contra Arabes, & Anax. ſunt contra eos, ſi autem in forma impreſſum eſſe dicant, cum D. Thom. cum hæc impreſſio ſit facultas operandi innata & non violenta, opus eſt adfirmare, ipſam eſſe ſenſum ac cognitionem. Sed reſpondent ſagittam à ſagittario directam ad ſcopum rei, nil ipſum intel-

intelligendo. Ego vero inquam eos, hoc exemplo valde decipi. Deus enim eſt intrinſecus rebus multo magis, quam proprie ipſarum formæ (ait S. Auguſtinus) nec ducit ad finem niſi per ipſarummet naturas, imprimendo vim, non modo tendendi ad finem, ſed & ſciendi tendere in finem, ſicuti ars in Cytharædo eſt pulſandi, & in planta florendi, & frutificandi, vt ipſe Ariſtoteles monet: alioquin Deus æqualis eſſet nobis, qui non potentes dare virtutem ſagittæ, damus violentiam, quæ parum perſeuerat, ipſamque ſagittam deſtruit: vnde impedita non amplius ad ſcopum tendit: Natura vero ſemper contendit ad eundem finem, niſi penitus deſtruatur. At quoniam, teſte Salomone, ſapientia Dei attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, putandum eſt, omnes illi naturas obedire eundo ad ſuos fines, ea actas virtute, quam ad obediendum habent. Quapropter veluti abſurdum eſt aſſerere, quod ignis calor non calefaciat, nec terra proprio frigefaciat frigore, ſed alieno ignoto impulſu; ita abſurdum eſt adſerere, quod natura ſentiat finem, & operetur gratia illius abſque ſenſu, quem ipſa habet, aut quod non habeat; & vere ſenſus omnis eſt participatio primæ ſapientiæ, vt Salomon teſtatur; ac Diuus Thom. omnem formam participationem diuinam eſſe docet, & quoniam Deus potens eſt & ſapiens, & amans optimus, ego oſtendi in Metaph. omnia Entia, Potentia, Sapientia & Amore conſtitui, & vnum-

quod-

quodque eſſe, quoniam poteſt eſſe, ſcit eſſe, & amat eſſe. Itaque præliatur contra non eſſe, & quando illi defecerit poſſe, aut ſcire, aut velle eſſe; perire, aut transmutari in Ens plus illarum habens, concedunt quidem hi Philoſophi omnibus ineſſe rebus potentiam adpetitumque vitæ & eſſe, at negant ſenſum longe magis concedendum. Non enim poteſt eſſe id, quod ignorat res ſibi vtiles & noxias, nec quod ſibi vtile eſt amare poteſt, niſi ſciat illud vtile eſſe ſibi, nec odiſſe quod nocet, nec fugere, niſi ſe ab eo deſtrui ſentiat: quod cum omnes res faciant, non modo quando ſe deſtrui ſentiunt, ſed etiam cum ad deſtructionem ſe diſponi præſentiſcunt; Hic cogimur creatorem ſuſpicere, ac celebrare qui ſuam imaginem aut veſtigium cunctis impreſſit rebus nec facultatem neceſſariam aut vtilem prætermiſit, quam non largiretur eis. Vnde clamat in Prophetis: Quid vltra debui facere & nõ feci? Seipſum laudat quidam (Sotus in pr. de Iuſtit. & Iur.) ex hac ſchola, quod ipſe hoc arcanum intellexerit, nullum ſcilicet animal à proprio fine aberrare, nullumque aliud Ens, niſi hominem; quoniam compoſitus eſt ex ſenſu & ratione ſecum mutuo pugnantibus, poſitusque eſt in ſua libertate. Cætera vero à Deo regi, ideoque non errare. Grandem profecto ſtultitiam: cum ſæpiſſime errare videantur, & quid ipſe vidi aſinum, alium aſinum ſubagitantem contra naturam in ano, & felem proprios comedere natos; & ceruum ſubagitare præpoſtera Venere aſellum. Omitto quod plantæ ſuis fruſtrantur floribus, aliosque actus mille contra naturam reperi in brutis; licet illis culpa

culpa nulla ſit,ſed pœna tantum ſemen perdendi, homini autem ad culpam imputatur grauem coram Deo, (qui docuit illum ſuper iumenta terræ,vt ait Iob.) Ergo non eſt aſſerendum beſtias diuino tantum inſtinctu duci, ſed proprio ſenſu, & eo peruenerunt præfati ſapientes, quod videntur tollere ſenſum non modo rebus cunctis,ſed & ipſis beſtiis. Quoniam timent,ne ſi concedant illis ſenſitiuum diſcurſum, mentem quoque arbitrio liberam tribuant,qualis eſt humana: Nec vident, quanta differentia eſt inter humanam mentem, & hunc ſenſum communem. De quibus in Metaph. (& in ſequent. libr. Ariſt. quoque prudentiam dat habentibus memoriam. Hæc autem ineſt vt ex præteritis ſyllogizēt futura.) S. Iſiodorus has cunctas cognitiones largitur beſtiis, & diſcurſum, & voluntatem,nedum adpetitum, nec tamen errat, quoniam animali modo & non humano intendit, (& ſapientiam vnam eſſe diuinam: De qua omnia Entia participant, ideoque ſimiles habent actus. Sed de his poſterius.)

CAPVT VIII.

Quæcunque accidentia ab inſtinctu fiunt,effectus eſſe ſenſus partium, totiuſque mundi.

CONANTVR alii oſtendere inſtinctum extare in natura) abſque ratione & ſenſu. Nam magnes trahit ſtupidum,inſenſatumque ferrum,& ipſe ad polum mirabili

inſtinctu perpetuo dirigitur: Et muſtela inſtinctu impulſa nolens ori bufonis illabitur, deuoraturque; & taurus fugax, ſi ficulneā inuenerit, ſub ea inſtinctu naturæ quieſcit, depoſita ira: Delphini amant pueros; Animalia multa pluuias, ventoſque prædicunt, nec tamen ſunt prophetæ. Et Gallus (gallinaceus, paruum animal, Leonem (ferociſſimum) terret, aliaque huiuſmodi addunt exempla. Quibus reſpondeo: Hæc exempla declarare omnia ſenſum & conſenſum omnium naturarum, ipſumq; inſtinctum eſſe ſentientis naturę impulſum. Non quidem magnes polum prorſus reſpectat, ſed aliquibus à polo gradibus declinat verſus inſulam quādam in Septentrione, ex magnetibus totam conſtitutam. Iccirco talis eſt magnetis ſenſus, quod ſemper ſuam voluitur ad vniuerſitatem, & veluti ignis in cœlum adſpirat, & lapis in terram, & aquæ in Mare: Ita magnes eo ſpectat, vbi eſt ipſius portio maxima vel vniuerſitas, & propter conſenſum, quem illa habet inſula cum ſtellis polaribus, quibus ſubiacet ac fouetur omnis magnes eas ad ſtellas ſpectare videtur. Itaque ſi aliorſum magnetem vertas, ipſe extemplo ſuam ad poſituram reuertitur: Sicuti homo decidens vultu in terram, ſubito erigitur ad cœlum, iuxta ſui poſituram, & rami arborum flexi ad proprium ſitum reuertuntur. Non noui; quoniam non licet (miſero) nauigantes interrogare, num & ad polum ſpectet Antarcticum, ſed bene credo (vltra æquatorem) adductum, ad alterum reſpicere polum, ſub eoque alias magnetis fodinas eſſe. Quoniam conſimiles ſunt res fere omnes, oppoſitis ſub

paral-

parallelis æquidiſtantibus vtrinque ab æquatore. At in Auſtro ſol deſcendendo magis, & in Borea aſcendendo, & immorando magis, multam adducit varietatem hemiſphęriorum, quam & ſtellarum diuerſitas in multitudine & robore auget. Naſcitur magnes intra marmor & ferrum, qui tamen viuidior eſt; iccirco ferrum non ad ferrum tendit, conſimilis perfectionis, à quo plus virtutis & virium accipere nequit, ſed ad magnetem, tanquam ad ſimile perfectiusq; ſimul: Et ſicuti animal in altum attolli nequit: at ſi cibus eſt ab alto pendens, colligit vires eleuaturque: ita ferrum colligit vires & ſpiritu corpulentiam vincit vt ſuperpoſitum ad magnetem eleuetur; vbi patet ſenſus illius. Magnes, vt aiunt, allio illitus non trahit ferrum, quoniam ipſius odor ferro ſuauis, ab allii odore victus non poteſt ferro communicari. Sed hoc falſum eſſe experientia admonet. At ſi igni adponas magnetem, viridis flammula educitur, ipſeq; amplius ferrum non trahit, quoniam ſpiritu viuido ab igne priuatus eſt, at ſi magnetis liquor eidem ſuper iniiciatur, regreditur intro, & deinde trahit magnes, quoniā craſſities humoris occludit poros, per quos tenuitas attractiua regreſſa eſt intro. Ego quoque experimento didici, magnetem manducare ac ferri limatura nutriri, tanquam ex ſuo ſimili minus perfecto, ita vt homo animalibus veſcitur. Porro ſi altera ex parte ferrum attrahit, ex altera expellit, vt aiunt; non tamen ſic eſt, ſed ferrum magnete perfricatum altera ex parte, illius partis ſymbolum imbibit, itaque delatum in alteram partem regreditur ad priorem, qua prius affectū

erat, ſicut nos ad tactum partis, quo plus delectati, aut præuenti delectatione ſumus. Poteſt & polos habere & poſituram mundialem, quoniam à Deo, vt mirabiles diuitias ſuas declararet, ita factus eſt. Remoram aiunt tenere nauim, nec poteſt alia de cauſa fieri, quam ſtupore ſenſus toti communicato machinæ, aptæ ab illa, per omnes pati poros, afficique. Ita & torpedo piſcatoris manum ſtupefacit, graui vapore, ac manus ſpiritus per funẽ delato aggrauante. Sicut dicemus de animalibus tractantes. Muſtela calida eſt, & viuax, & odor exhalans ex bufonis ore frigidiuſculus eſt, craſſiuſculusque aptus nutriendo eius percalido ſpiritui, eidemque proportionatus: Itaque cernens bufonem timet à principio ei coniungi, & circumcurſitat timendo & amando: Donec bufo (prædę cupidus) os aperit, ipſaque ſinit ſe voluptate ſenſus vinci; non tamen certa mori: ſicuti nec papilio lucis amore. Ita crocodilus ibici os aperit, quæ cupida vermes deuorare gingiuis illius adhærentes, libẽter accedit, beneficiumque commune fit. Acquieſcit ſub ficu taurus, quoniam odor illius ita mulcet illum, ſicut nos roſarum; & veluti per aromatum apothecas tranſeuntes, ſiſtimus gradum ad odorem; ita bos ad ficulneam, qua & libentiſſime veſcitur. Quid mirum ſi leo timet Gallum, cum nos timeamus aſpidem & araneam, beſtiolas nobis magnitudine & viribus longe inferiores? Spiritus (multi craſſique leoni inſunt, à cibis crudis craſſisque, & calore, quo abundat, multo; Gallo vero tenues acutique, itaque ſpiritus huius tenues in aerem ſparſi, leonis penetrant ſpiritus,

reddunt-

redduntque reuerentes (Idem inter duos homines euenit vt alter in alterius aſpectu concidat animo:) Nam lumen ex alterius oculis reflexum affectumque viuiditate viuacioris in oculos minus viuacis ingrediens lædit occulto modo, reuerentemque hunc reddit, & magis ad paſſionem diſpoſitis (vt amantibus vel formidoloſis) id contingit magis, ſicut qui nauſeam eſt paſſus, conſpiciens mare vomit, ex anticipato ſenſu. Vox etiam puſilli animalis terret, ſicut nos ſuberis ſtridor quando inciditur, quoniam acute aerem mouet, qui ſpiritum noſtrum penetrat, pungitque (& ſecat) ſicuti punctus ipſe ſectusque eſt. Et Coſta noſter à ſtridula canum & puerorum voce (terreſit) magis autem ſuſpiriis. Qui & canem obſeruauit ad ſonitum campanæ ita affectum vlulare conſueuiſſe. Animalia patiuntur frigus ac calorem ab aere, quoniam ventri dedita ſunt, & aliud non cogitant, ſicut homo; ideo (ex aeris affectibus) tempeſtatem præſentiunt, ſtudentq; conſulere tunc ventri, & vociferãtur, declarantq; nobis, ſicuti nos expectantes bellum, aliudue noui. Aer n. per poros & reſpirationem communicat cum ſpiritu noſtro in capite, ipſumq; humectat, aut attenuat, aut calefacit, aut refrigerat, aut aggrauat, & qui attendunt, perſentiunt temporũ ex aere mutationem. Nam hernia aliove morbo affecti, bene auſtrum norunt, quo tumeſcunt, friguſque (quo plagæ veteres conſtupeſcunt.) Ita luna tumefacit maria, variasque mutationes, variatis ſplendoribus adducit, & res humidiores eiuſmodi affectum patiuntur magis quã ſicciores. Sol mutationes magnas, grandes, & conſuetas

 inducit,

inducit, luna vero paruas eiusmodi calore blando tumefaciens, & minus attenuans. (Adde & ſiderum congreſſus, varietatis cauſas.) Ex eiusmodi ſympathia & antipathia in mundo ſenſum, conſenſumque eſſe declaratur. Iccirco res marinæ terreſtribus ſunt ſimiles, ita vt piſcis epiſcopus, & catena, & lorica, & verpa reperiatur. Hæ autem res perſimiles ſunt caloribus ab aſtris demiſſis, & hoc pacto res confirmantibus, non ad quantum ipſæ habent, nam is ignis magnus eſt; ſed ad quod imminutum in terram perfertur; ſtellæ autem in Deo omniaque Entia ideas habent.

Appendix.

Poſtquam librum hunc conſcripſeram annis multis, peruenit ad me per manus Tob. Ad. noſtræ Philoſophiæ Symmiſtæ, libellus G. Gilberti de Magnetica Philoſophia. Vbi vir mirificus in experientia multiplici occupatus, cōtra priſcos de magnete ſcriptores optime diſputat; ſuas tamen theſes ad Copernici doctrinam aptat à Timæo & Philolao noſtratibus manantem. Nolui opiniones meas mutare; neque textum reficere, ne alienos labores præripere tanquam meos videar. Gaudeo ſane quod & ipſe nō ad quaſcunq; fictiones magnetis motum refert, ſed cauſas inueſtigat experiendo, & motum eius ad terram perpetuo obſeruat & ex neceſſitate poſitionis naturalis fieri ſtatuit, quod & nos ſcripſeramus; Attamen ad polos cœli & ad magneticam Inſulam nos ſenſum magnetis referebamus, ipſe vero ad polos terræ: & perplacet experientia

rientia quod magnes in medio terræ vel mari vndique à terra diſtans recta ad polos reſpicit: vbi vero terræ propinquat, vt in littore Braſilienſi & Ghineæ ad terram declinat, vt manifeſtum ſit eius ſympathiam cum tellure non cum cœlo celebrari: neque perpetuo aliquantis gradibus à polo recedere, vt alii teſtabantur. In pluribus autem mihi vir ſagax non ſatisfacit: Primo quia ſenſum & ſympathiam (quæ non ſenſus eſt, ſed affectio ex ſenſu prodiens: Omnis enim adpetitus proles eſt ſenſus boni, vt odium ſenſus mali, hoc eſt, rei deſtruentis) quaſi ſpernit. Attamen cum Thalete animatum magnetem concedit, & plus extra ſuum corpus extendi, quam noſtram animam docet. Hoc autem falſum eſt. Quoniam ſphæra actiuitatis animæ noſtræ vſque ad cœlum, vbi ſidera peruestigat, extenditur, & in terram vſquequo vox & impulſus humanus & viſio & auditio protenditur. Mirum, quomodo magnetis anima videtur Gilberto liberior quã humana: quæ etſi non trahit ferrum odore, trahit homines & ceruos ſono, & faſcino afficit à longe, & voce etiã Diabolos & Angelos ad ſe vocat; ad pauca reſpexit in hoc. Præterea cum duas terræ dat virtutes in alia corpora operatiuas, alteram Electricam, qua per vapores, quaſi manus, deorſum omnia corpora trahit ad ſe, ſicuti electrum paleas per vapores tenuiores aere: alteram vero magneticam, quia ſicut magnes ferrum ad ſui poſitionem adaptat, ita tellus magnetem & ferrum: Non enim per vapores fit talis actio, ſed per figurationis conformationem. Videtur mihi vir doctus

ex parte

ex parte errare: primo quoniam Electrum per vapores nõ attrahit: Siquidem vapor egreſſus, ad corpus vnde emanat, non reuertitur, ſed ſtatim ſurſum attollitur vi caloris vti nos dicimus, vel à graſſioribus corporibus quibus cedit, extruſus vt docent Epicurei, & cum eis Copernicæi. De quibus in Metaph. Niſi iſte homo putet lucem ab electro, vti à ſole effuſam, ad electrum trahere, vti radius ſolis ad ſolem. Sed hæc attractio in obſcuris ædibus non fieret, neque in nocte, vbi electrum lucernæ non exponitur; ſiquidem lux eius de ſe, niſi à ſole adiuta, non tantum poteſt. Præterea magnes ipſe trahit electrice etiam Gilberto ferrum interpoſita tabula etiam lapidea. Vapor autem ſic penetrare tãtam craſſitiem & ſubito nequit. Quapropter alia cauſa electricæ attractionis inuenienda erat: & quam à Lucretio ex parte accepit, reiicienda. Tellus quoque non trahit ad ſe niſi ſimilia corpora. At videmus deorſum ad terram ex aere ferri non modo terrena, ſed etiam carbones ignitos & vinum, & piper & omnia calidiſſima, quibus quantulavis inſit craſſities, vt motus ipſe potius delapſus ſit, vti in 2. libr. dicemus vel regreſſus ad naturam in vere terreis, non autem per vapores attractio. Quæ autem dicit de poſitura magnetica mirabilia ſunt: ſique experientia ipſum non fefellit; (Nam dicunt nautę in tropicis lineis magnetem mutare vires & inclinationes) vtique fatendum eſt, ita magnetem ad terram conuerti, vti heliotropium ad ſolem, & lunaria ad lunam. De quibus in 3. lib. At non recte vir ſagax videtur mihi tellurem propterea magneticam facere, quia magnetem ſic

ad ſui poſitionem inuitat; ſic enim oporteret ſolem & lunam herbaceas facere, quoniam herbas ad ſui motum conuertunt. Neque propterea quod non alia metalla & corpora tellus ad ſe inuitat, ſolummodo magnetica ſit tellus. Nam etiam Sol omnes producit herbas, non tamen ad ſe rapit; ſed quasdam, nec propterea de natura illarum, quas rapit, ipſe erit, cum etiam aliæ calidiores, ſint ſoli ſimiliores; ſicuti neque lux de natura papilionis; ſed oportet aliquid eſſe in heliotropio, quo ad ſolem propendet & voluptatem in papilione à luce excitari, & in magnete à tellure. Præterea cum in noſtra Philoſophia ſtatuerimus terram eſſe natura frigidam, obſcuram & immobilem in ſua puritate; quæ autem partes eius in metalla & plantas & lapides, & in rubras & albas, aliisque coloribus affectas terrellas conuerſæ ſunt, terram non eſſe verè, ſed Entia ſecunda: nequaquam affirmare poſſumus terram eſſe magneticam. Magnes enim ex floribus fit, à ſole ingenerato liquefacienteque, in terræ viſceribus factis, ſicuti & cætera metalla. Impoſſibile eſt autem effectum ſolis eſſe id, quod maxime terra eſt. Neque enim contrarium à contrario fit. Si autem terra ſit in centro calida, vt Pythagorici putant, & quaſi animal variis conſtans partibus, nec propterea magnetica erit. Non enim homo oſſeus eſt, quia os in compoſitione eius quoque reperitur. Præterea lapides, ex quibus montes maximi conſtituuntur, vt Alpes, Apennini, Taurus, Libanus, Caucaſus & alii totam terram cingentes & incruſtantes & vſque ad ima viſcera intrantes, longe plures & grandiores

telluris portiones ſunt, quam magnes, vt potius lapidea, quam magnetica videri debeat, ſicuti homo potius carneus quam à renibus reneus dici debet. Motus ergo magnetis ad telluris poſitionem, qualis heliotropii & lupini ad ſolem exiſtimandus eſt, & ex ſympathia non ſolum ſimilitudinis naturæ: ſic enim à terra electrice traheretur; ſed poſitionis naturalis oriri apparet. Neque negandum eſt ad partes polares cœli polos terræ per poſitionis ſympathiam referri: quoniam talem ex origine poſituram accepit. Quod autem ex origine habemus, naturale eſt, vt in Epilogiſmo, & in Metaph. docuimus. Hoc autem pulcro experimento ipſe Gilbertus cõfirmat, dum ferreos clauos eam poſituram in aqua ſuper ſubere ſeruare docet, quam ſortiti ſunt in officina ferraria, dũ à fabro ſic poſiti cuderentur. Mira res, veritatisq; plena; vnde mundi cõſenſum in ſuis partibus intelligas. Quod etiam cadauer humanũ probat, dum aquis natãs perpetuo in cœlum faciem ſpectantem tenet, & à tali poſitione deturbatum, ad eandẽ mox redit, vt pluries expertus ſum vt in 4. lib. dicemus, occulto regi ſenſu, quibus manifeſtus deeſſe videtur. Narrat etiam de ferro poſito in templo Mantuæ conuerſo poſt tempora in magnetem, & ſeruante poſituram quam diu tenuerat in templo, vt ſcias magnetem non eſſe terram puram, vti neq; ferrum, ſed à calore Ens conſtitutum; & poſitionis vim magnam. Neq; Ptolemæum ſpernas, vbi Ecclipſin in Orientali angulo ſuper iuuenes & res nouas; in medio cœli ſuper Reges & res validas, & altas & viriles: In Occidente ſuper ſenes & res vetuſtas indicationem habere;

bere; quod ex ſymbolo poſitionis veritatem habet. Sic D. Thom. in opuſc. de Fato (ſi eius eſt) gemellos ex diuerſo ſitu cordis in ventre varias ſortiri conditiones Philoſophatur. Ex his quacunq; ratione fiant etiam Gilbertica, ſequitur, ſenſum cunctis ineſſe rebus quod in noſtro præſenti opere ſolum contēdimus. Quæ alii ſcriptores de magnete tradunt, negligenda ſunt præter illud quod aiunt magnetem ſuis ſuſpenſum polis 24. horarum motum circularem edere. Quod Gilbertus ſagax explorator negat. At ſi fieret, non propterea tellus circulo feratur, cum magnes terreus non ſit. Sed de his in Metaphyſ.

CAPVT IX.

Cuncta Entia abhorrere vacuum: ergo ſentire, mutuoq; gaudere contactu, mundumq; animal eſſe.

NEMINI non perſuaſum eſſe debet naturas omnes particulares ac cōmunem ſenſu donatas eſſe ſi animaduertat ſingulas omnesque ſimul ita vacuum inter ipſas exhorreſcere quod & contra impetum naturalem partialem ad replendum accurrant, quo ipſarum communitas & reſp. integra ſeruetur: Quoniam in totalitate ipſarum ſeruantur, & gaudent mutuo contactu ex vita communi. Quapropter conſpicitur aer in profundum aperti maris & in terræ cauernas impetuoſe inſilire, & contra naturam deſcendere ad prohibendum inane,

quaſi deponens odium particulare, quod erga aquam & terram habet, vt communi ſuccurrat vtilitati; aqua vero per canales ex quibus exuctus ſit aer ſuperne, ſurſum eleuari; ſæpeque ſuſtinere ſe in ſublimi, vt in clepſydra, vaſe multa inferne habente foramina, ſuperne vero modo vnum, quo obturato, ne aer ingrediatur, aqua per inferiora foramina nil deſcendit; innumerabiles ſunt de hac re experientiæ, ex quibus orta eſt ars de ſpiritalibus. Igitur adfirmare licet, mundum eſſe animal, totum ſentiens; omneſque portiones eius communi gaudere vita, & ſicut in nobis brachium non vult ab humero diuidi, nec humerus à ſcapulis, nec caput à collo, nec crura â coxendicibus; ſed omnes inuicem ad ſe mutuo colliguntur, diuiſionemque vitant; ita totum mundum horrere diuiſionem, quæ aduenit illi, cum inter corpora partialia inane intercidit, & quidem niſi timore aut dolore quopiam aer afficeretur, cum deficit ſibi alterius corporis contactus à vacuo, non tam celer ſuccurreret toti, aliorumque corporum expeteret contactum.

***

Ca-

CAPVT X.

Dari vacuum violenter, non naturaliter, & ſenſum rerum comprobari contra Ariſt. vtrinque.

OPINANTVR Peripatetici nec naturaliter nec violenter poſſe inane reperiri, quoniam adducta exempla docent, Entia omne malum ſuſtinere magis quam inane: Attamen nolunt ſenſum conſenſumque rebus tribuere. Irridentque Platonem alioſque mundum animal adpellantes, reddentes autem rationem, quare (non datur) inane, dicunt, quod ſi daretur grauis abſurditas eueniret, videlicet quod fieret motus in inſtanti abſque tempore, quoniam ſimul lapis cadens de tecto in pauimentum domus reperiretur in ſuo fine, quod declarant, quoniam mobile tardius mouetur intra corpus craſſum, quam intra tenue: velocius enim fertur intra aquam, quam intra mel, & velocius intra aerem, quam intra aquam; ergo ſi vacuum eſſet, nullo reſiſtente corpore medio, ac largiente tempus motui, mouetur ſubito (quod eſt contra definitionem motus.) Sed hæc ratio non eſt Philoſopho digna cum quia non reſpondet ad odium vacui, & amorem pleni, require ſenſum adparentes; & ratio à quæſtione diſtat valde, veluti ſi quis interrogatus, quare manducat, reſponderet, quia niſi manducaret, perderentur dapes: tum quia fallaciſſima eſt, vt oſtendit Auenpaces & D. Thom. Non modo enim dat motui tempus reſiſten-

tia medii, ſed & finitudo mobilis quod finiti cum ſit vigoris in tempore proprium edit actum. Similiter & terminorum incompoſſibilitas: Nō enim ſimul in tecto & in pauimento diſtantibus, poteſt idem corpus reperiri: & adde naturam ſpatii, longi, lati, profundiq; à cuius extremo ad extremum tranſeunti opus eſt per medium tranſire, & per medii medium, ergo non ſubito, ſed velocior eſſet motus. At quæ abſurditas eſt, ſi quis motus non autē totius naturæ in inſtanti fiat? Ipſi hoc concedunt illuminationi, ſed de hoc in Metaph. Reliquū eſt ergo, vt ſenſus communis prohibeat vacuum. Quapropter poſſe violēter dari aſſero: Nam ex eadem Clepſydra mel cadit deorſum occluſo ſuperiori foramine, ex qua non cadit aqua, quoniam illud grauius eſt, nec poteſt à natura ſuſtineri, ad aliud malum minus vitādum; & in ſyringe obturato extremo foramine ſi ſtylum attraxeris non venit, ne intercipiatur inane, at vi attractus venit, & poſtea ſibi relictus, impetuoſe regreditur, ergo inane interfugit, quoniam ita regreditur: folles quoq; vndiq; conſtipati obturatique pice, nequeunt eleuari, niſi magna vi. At relicti impetuoſe contrahuntur odio intercepti vacui. Cucurbitula quoq; attrahit carnem, quia vacua eſt aeris, ignisq; extinctus amiſſa raritate, ipſam replere nequit. Aliaq; exempla docent res pati vacuum, ſicut ſciſſuræ aeris à pilis Bombardarum & lapidum iactu, quos inſectatur ſe coniungēdo, & ſubita lignorum ſciſſio: Quoniam veluti corpus noſtrum naturaliter diuiſionem abhorret, at violenter ipſam patitur; ita mundano accidit corpori.

CAPVT

CAPVT XI.

Omnem naturam ſentire, ſi vacuum prohibet contra Peripateticos.

ALII Peripatetici frigidam Ariſt. rationem cernentes addunt non dari vacuum, quoniam à natura prohibetur, nec dicunt à qua natura, ſed quidam dicunt á natura vniuerſali. Sed hoc eſt petitio principii. Idem enim aut intendunt à Deo prohiberi aut ab Angelis, aut ab anima mundi, nos vero iam demonſtrauimus hoſce actus pendere à formis rerum particularibus, atq; ad naturales actus formas ſufficientes habere vires, Deumque in eis operari non abſq; ipſarum formis. Quapropter exiſtimandum eſt, omnem formam ſentire ſibi noxiam eſſe diuiſionem à toto ſuo, omneſque conatus adhibere, vt concorporetur, ſi autem natura particularis vacuum abominatur, quælibet natura ſenſum habeat oportet, quo patiendo inane ſentiat, cum tam celeres ſunt ad ſuccurrendum. At magnus lapis non ſuccurrit vacuo, ob nimiam corpulentiam, ſuccurrunt autem parui. Quoniam clauis vacua exucto aere, labro affigitur, trahit & pendet. Itaque res tenues, quæ plus moleſtiam ſentiunt, & celeriores ſunt ſuccurrunt illi magis.

CA-

Capvt XII.

Spatio ſenſum attractiuum ineſſe, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

Difficile quidem perceptu eſt, num ipſum naturale ſpatium horreſcat vacuum fieri, cum creatum ſit ad ſuſtinenda corpora; itaque quando inane eſt illa attrahat ſibi: Nam & in materia ſenſum adpetitumque reperiemus. Ego quidem ſentio ſpatium natum ad locandum trahere ad ſe corpora, non quidem inſtrumentis, ſed adpetitiuo ſenſu. Nam & illi ineſt potentia, ſenſus & amor, eſſendi tale, quale à Deo creatum eſt. Ex quo Arabes quidam putarunt ſpatium eſſe Deum ipſum, quia omnes ſuſtinet res, nullis contrariatur, omneſque recipit benigne, nec vnquam moriuntur illi, & per illud, ſed hoc corpus modo reſpectu illius corporis mortuum eſt. Maximum eſt non quantitate corpulenta ſed incorporea, & infinitum extra mundum omne exiſtimatur: Amans, beneficiumque rerum omnium. Equidem ipſius admiror excellentiam, at Deum eſſe ipſum minime credo. Et in Metaph. hanc reprobaui opinionem. At agnoſco ipſum eſſe baſin omnis eſſe creati, omniaque præcedere eſſe ſaltem origine & natura. Nam ſi creatus eſt mundus oportet (ait Auerr.) aſſerere, quod præfuerit inane, quoniam non intelligit Auerr. vbi Deus eſſe potuiſſet, nec ſpatium immateriale ab eo potuiſſe creari. Qui autem mundo creationem tribuunt, ſicut ego exiſtimo ac credo, parui-

pendunt

pendunt iſtiuſmodi cõiecturas. Deus enim infinitus eſt, & non dimenſionibus præditum incorporeis receptaculum appropriatum rebus materialibus ſicuti ſpatium: At longe præſtantiorem magnitudinem Deus habet, præcedentem has omnes. Ab eoque datum eſt vacuo ſpatio poſſe locare corpora & attrahere, & eſſe baſem vniuerſalis Entitatis. Deus non eſt in loco, ſed locus in ipſo, & non ſicut locatus in loco, ſed ſicut in ſuo principio largiente eſſe, & conſeruationem illius, omniumque Entium. Nec ſpatium, cum indigeat repletione Deus exiſtimari poteſt, qui nullius indigens eſt; nec repugnat ſpatium ſimul cum corporibus creatum eſſe: niſi apud eos qui de Deo humiliter ſentiunt, quoniam abiecti ſunt animo, paruique. Igitur ſi ſpatium tam diuina creatura eſt, coniicere licet, res cum voluptate ad ipſum trahi, vtque occupent ſpatium, quod baſis entitatis eſt, res accurrere ad implendum, quaſi acquirentes libenter nouum regnum exiſtentiamque: & non modo ſenſu mutui contactus vniri mundum, ſed & gaudio ex repletione vacui, nec res accurrere ad prohibendum vacuum, ſed ad dilatandum ſe in ampliori regno in ipſo cum amorem ſeſe amplificandi & multiplicandi & plures viuendi vitas in ſpatioſa exiſtẽtia experimur cunctis ineſſe rebus: quæ ſeſe multiplicant, generant effunduntque in locum inimici, omne aliud expellendo, ſeque ſolas eſſe appetendo, ob ſecuritatem ſe conſeruandi, æternandi, & Deificandi, ſi poſſent: Omnes enim imitantur Deum æternum, infinitumq; & illi tanquam cauſæ propriæ perſimiles fieri percupiſcunt. Itaque

cum voluptate ſpatium res attrahere poſſumus alta cogitatione ſentire, vt in Metaphyſ. probatum eſt. In prima huius libri compoſitione latina, quam Bononiæ ſubripuerunt, ac ſimul libros alios falſi fratres, eoſque reficere nunc cogor, quoniam recuperare vnquam nequiuimus, dubitaui, qua ratione res potius ad contrariarum rerum, à quibus deſtruuntur, contactum accurrunt, quã vacuum permittant, & tunc dixi magis contrariari inane corporibus quam contraria corpora. Ignis enim cum terra conuenit in eo quod vterq; eſt corporeus, & formis donatus actiuis, vacuum autem neque corpus eſt neque forma.

Quapropter intra ſe vacuum ſentientes dolent, quaſi timentes annihilari, quoniam vacuum quaſi nihilum eſt ad corpora, & hanc rationem aſſignaui, qua cœlum, licet extra ipſum foret ſpatium non expanditur in eo: Gaudet enim cõtactu mutuo partium propriarum, timetq; nullitatem, ſi foras expandatur. Et Democritum irriſi, qui pelle ne euentet, circumdat cœlum; nunc autem illam ſententiam poſſibilem eſſe arbitror, attamen perplacet magis aſſerere, quod mutui contactus delectatio inter corpora inſit, & cum ſpatio ſimul, nec non & timor amplioris exiſtentiæ. Ac video non corpora præbere mundo vnitatem, cum ipſe contrariis ſit compactus, ſed magis ſpatium ipſum, quod & inter corpora etiam ſeparata interponitur, & colligat mundum vnica coexiſtentia baſilari. At recta exiſtimatio fuit partes mundi contineri conſimilitudine, ſicut aquæ gutta ſuper her-

bam:

bam: cui Salomon comparat mundum coram Deo, eademque ratione collecta eſt ſtella omnis.

CAPVT XIII.

Mundum eſſe animal mortale, & quid extra ipſum eſſe queat.

VVLT Ariſtoteles extra mundum non reperiri plenum locum nec vacuum, nec tempus, nec motum, ſed nihil: Imo Alexander pluresque illius aſſeclæ contendunt, non poſſe Deum extra mundum quippiam producere; primamque ſphæram non eſſe in loco, quoniam non habet quo ambiatur, at ſemper in ſe circumuolui, & communis videtur eſſe ſententia, mundum non moueri motu recto: Quamuis Democritus & Epic. infinitos mundos extra noſtrum ſyſtema extare doceant. Nos autem minime credimus Dei potentiam hoc in paruo globo exhauſtam eſſe, terminatamve, licet Copernico longe maioris quantitatis, quam cæteris appareat: Sed foris alia Entia poſſe exiſtere, Deumque poſſe infinitos, multiformesque creare mundos. At num ſint, quis ſciat, niſi reuelet, Deus? Qui intus & foris eſſe creditur, non ſicut in loco ſed ſicut infinitum Ens, principiumque, cui omne innititur Ens. Corpus tamen IESV fatemur eſſe ſuper omnes cœlos, vbi Legislatores ponunt felicitatem, & Pythagoras Entia diuina. Argumentum Stoicorum, quod ſi quis ab extrema ſphæra iacula-

retur lanceam foras, conuincit aliquid ibi eſſe & non nihil. Si enim abiret lancea, ſpatium ibi eſt, ſin minus, à renitente corpore impediatur, oportet. Nihilum autem non eſt ibi, vt aiunt. Tunc enim Sphæra nihili eſſet infinita, & nihil erit circulare, ſicut Sphæra cui adiacet, Ergo ens eſt. Nec cogitatione aſſequi poſſumus eſſe nihil neq; in mente, neque extra mentem, neq; in in Deo, neque extra Deū. Ens enim finitum eſſet, & Deus finitus, cui adeſt non ens. Profectò ſi ignis vſquequaque infinitus eſſet, non extaret, Tellus eius contraria nec res alia ſibi diſſimilis; Ergo ſi Deus infinitum Ens eſt, non ens non eſt, neq; fuit vnquam. Sed Deus ex nihilo dicitur feciſſe mundum, quoniam ex nulla materia præexiſtente, nullaque ex forma creauit eū, ſed ex ſui eſſe fœcunditate per ſimplicem emanationem ad hoc eſſe illum tulit. Qua de re ſatis, cum in Metaph. luculenter hanc doctrinam tractauimus. Dicam tamen impoſſibile ſcitu eſſe; num recto moueatur motu mundus. Nam qui intra nauem ſub tecto fertur, non percipit motum eius, & in IV. libris, quos de re Aſtronomica ſcripti contra Ariſtot. & Teleſium & Ptolemæum & Copernicum, diligenter hoc Corteſio diſcipulo indicaui, ſimulque oſtendi, nec poſſe ex viſu ſciri, num ſtellata ſphæra in gyrum feratur, an tellus: eadem enim adparentia fit moto viſu, ac viſibili; attamen ex qualitatibus motum cœlo affirmaui, negaui vero violentum motum & diuiſionem ſphærarum, oſtendendo vnam modo eſſe; ſtellasq; ſponte moueri ſua, ſicut piſces in mari. Abſtuli concentricos, excentricos & epicyclos; Phyſicas de Phænomenis reddidi cau-

di cauſas; oſtendiq; perpetuo ſolem deſcendere deorſum magis, ad cremandam tellurem, ideoque non ſemper ab æquatore ad Tropicos excurrere, grad. 23. & m. 28. ſemperque obliquitatem defecturam, quoniam prope terram arcus eſt anguſtior, nec reuerſurum ſurſum aliquando, vt Copernicus ſentit: Nunquam enim obſeruatum eſt ipſum aſcendere, ſed deſcenſum modo tardare, & à Ptolemæo ad nos, deſcendiſſe 31. parte ac dimidia fere, quarum vna eſt pars terræ ſemidiameter; eaſdemque ob res anticipari ſolſtitia, & æquinoctia, quæ in antecedentia feruntur, ſed irregulariter in 6565. annis grad. 77. fere; omneſque in anteriora ferri ſtellas, alias velocius alias pigrius, qua de re videntur hæ relinqui, ac ab occaſu in ortum ferri, qui motus eſt ſubdeficientiæ non autem exiſtentiæ, & prædixi mundi mortem per ignem, ſicut Heraclitus ſenſit, & S. Petrus prophetauit; Ergo hoc animal magnum deficiet amiſſo altero contrariorum componentium vt in aliam præſtãtiorem à Deo perducatur formam, teſte Dauid. Cæterum totius cœli mutatio & anomalia Ariſtoteli ignotæ, iccircoque ipſum æternantis, clare indicant mundi interitum. Quod autem Teleſius dixit maris ope colligatum permanere cœlum cum terra, quoniam inſtaurat telluri per vias ſpõgioſas, quod à ſole aufertur, ac deinde mare idem recipit à pluuiis & fluuiis reſtitutum, pulcra eſt ſententia etiam D. Baſilii. Quod autem Teleſius addit, quod cœlum non exiſtente hoc in medio cœli terræque corpore humido, recederet à terra, vacuumq; inter eos remaneret, non mihi probatur. Con-

trarietas enim non diſſoluit mundum, imo ad vnionem incitat; & partes ad pugnandum alteram contra alteram, & ad ſuccurrendum inani, certando præ altera, alteram occupare illud, & ſe amplificare, generare, & effundere ab inimica timentem, ac ſpōtanea ira congredi conſpiciuntur. Hoc ergo animal ita ſeipſum perimet ſicut febris, quę feruor ſpirituum eſt armatorum ad bellum contra inimicum humorem, dum in perniciem inimici pugnat, totum diſſoluit compoſitum. Hoc arcanum de febre latet medicos, putantes rem eſſe pernitioſam, quam ego iudico vtilem; niſi enim accēderetur ſpiritus contra morbum, & motus pulſusq; non velociores ſolito, vehementiores, & crebriores ederet, & calorem non augeret contra inimicum humorem: remaneret ipſe victus, ſubitoq; mortuus. Quod repentinis accidit in mortibus, quando non datur tempus ſpiritui armandi ſe, ac feruendi: itidem quando in ipſo feruore vincitur, nec fit diminutio febris ordinate. Indicium copiæ malignorum humorum vincentium extinguentiumque ſubito ſpiritum in anguſtis vaſibus, aut in congreſſu aperto copia prauorum humorum obnubilantium. At in mundo oppoſitum continget aliquo pacto. Nam cœli candidi formoſiq; feruor exſuperabit terram atram turpemque & præſens interibit conſtructio fabricæ, totumque erit cœleſte ac nouum, vt ſanum ſub alia ſpecie. Stultum eſt aſſerere mundum ſenſus expertem eſſe, quoniam caret oculis, auribus, pedibus & manibus. Hæc enim inſtrumenta conueniunt ſpiritui animali; materia craſſa, circumſepto; ideoq; indigenti foramini-

raminibus, quæ ſenſoria ſunt ad ſentiendum exteriora: ac inſtrumentis ad motum & ſuſtentationem craſſæ molis quam vectat. At mundo ad motum ſufficit rotunda figura, manus eius radii ſunt & virtus diffuſiua, ad operandum ſe extendens, non quidem incluſa ponderoſis brachiis, impedientibus robur eius, oculi ſunt ſtellæ ac luminaria, quæ vident & videre etiam dant nobis, qui craſſa interclusi mole per feneſtras ſenſoriorum aſpicimus ægre tunicis carceris noſtri impedientibus ea quæ in toto aere ac cœlo patent abſque feneſtris & ſpecillis videntes: ſiquidem & viſus tactus eſt, perceptioque, vt in ſeq. patebit libro. Tam ſtultum eſt ſenſum rebus negare propterea quod carent oculis, auribus, & ore, quam ſtultum eſt, negare motum vento, propterea quod caret cruribus, pedibusque & igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & viſum manenti in platea, propterea quod feneſtris caret, per quas proſpiciat, & aquilæ, eo quod ſpecillis caret. Idem furor alios impulit ad credendum, Deum habere corpus, oculos, manus, &c. Deum obſecro viuum, verumque, vt declaret qualiter non modo rebus omnibus largitus eſt potentiam & amorem eſſendi, quales ab eo factæ ſunt, ſed & ſenſum bene eſſendi, vt ſeruentur in gloriam ipſius. Hoc autem nunc examinandum eſt in cunctis denique rebus.

Finis libri primi.

DE

DE SENSV RERVM
LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quæ & quomodo dicenda remanent.

CVM declaratum ſit generatim rebus ineſſe ſenſum, nunc dicendum videtur ſpeciatim de cuiuſcunq; rei ſenſu, & quid & quomodo ſentiat; quidditates rerum & operationes & actiones ſilebo, niſi quatenus ſenſum declarant. Nam in Phyſicis & Metaph. hæc omnia docuimus; quæ in hoc libro præſuppoſita eſſe volumus.

CAPVT II.

De Senſu materiei.

MATERIAM vniuerſalem, locum omnium formarum, ſicuti ſpatium eſt locus omnium materiarum, molem eſſe corpoream intelligimus. Eam enim Peripateticam materiam quæ non eſt quid, nec quanta, nec qualis, in mente tantum reperiri, primus dicit Auerr. & alii. Si autem in mente eſt ſubiici rebus extra mentem genitis nullo poteſt modo. Procul dubio corpus ſubſtantiale nunc calefit, nunc frigeſcit, nunc aqua fit, nunc tellus, nunc ignis, & planta, & animal, &c. aptum eſt ergo in omnem mutari formam, nihil ipſius pereunte. Ergo huius creatum finis gratia, non patitur in vim formarū ſuſce-

ptione

ptione,ſed gaudet. Ens enim omne libenter operatur,afficiturque,quod ſibi naturale eſt. Hinc orta eſt ſententia Platonis & Ariſtot. materiam adpetere formas ſicut fœmina maſculum: quoniam illius eſt perfectio his ornari: quæ participationes ſunt diuinæ pulchritudinis. Ergo ipſa ſentit,cum adpetat. Omnis enim adpetitus à cognitione ſuboritur. Irridet hanc opinionem Auicenna dicens,ipſam carere appetitu, quoniam caret ſenſu, nec adpetere formam quam habet: Iam enim poſſidet,nec quã non habet,quoniam ipſam non ſentit. Quin Teleſius recte docet, quod ſi calor bene poſſidet aliquã materiam, fit vnum cum illa: totamque vſquequaque penetrat, extinguitque adpetitum frigoris; & hæc ſententia vera eſt. At cum materia non eſt bene deuicta ac poſſeſſa ab vlla formarum adpetere inuenitur quod ſibi conuenit,ac ſentire.Res deorſum cadentes id declarãt,q̃ ſæpe calidę ſunt, vt carbo accenſus, & vinũ ac ſimilia: q̃ quo magis terræ ꝓpinquunt,eo magis concitant motũ: Hoc à ſimilitudine formali,q̃ cum terra habent, euenire nõ poteſt: cũ tellus ſit frigida, ſiccaq; ; res vero cadentes interdum calidæ humidæque:Nec à calore,qui potius ſurſum ire cupit,ergo materiæ tribuendum eſt: Quæ, quando non eſt deuicta à calore, quantus poſſit ipſam ſuſtinere in ſublimi, aut mouere,nec à frigore à quo poſſit immobilitari, ipſa ſibi relicta non poteſt ſe penſilem ſuſtinere, quoniam hoc eſſet agere: ipſa autem ad patiendum non ad agendũ nata eſt,& illo,nõ hoc gaudet: ergo cadat in terram commune fulcimentum neceſſe habet.Et quo propinquat ei-

dem,eo concitat motum quem odit;inſtar animalis finē fugæ concitantis; Ergo falſa eſt Peripateticorum opinio quorundam res graues motum accelerare,cū à vicina terra conſimili conforrētur; ita enim glebis concitatio, partibusq; modo terreſtrib. conueniret; at in omni cernitur corpulentia,etiā inimica terræ & aquæ,licet ad extinctionē properet ſui; Ergo materiæ eſt à ſenſu. Tribuere enim id copiæ aeris ſemper magis accumulatæ ſuper cadente re vt aiunt,negat ratio oppoſita:nam è contra plus aeris addenſatur ſub re cadente,aptiuſq; tardare impetum. Profecto hic adpetitus, vt Auicennæ reſpondeamus, naſcitur à ſenſu non animali ſed naturali. At cum omnes ſenſationes à prima ſapientia emanent, ſimiles ſunt ad inuicem,ita & ad petitiones. Et materiam dicimus nō adpetere formam quam habet:ſed frui illa, & ex eis fieri compoſitum & conſenſum,quo idem ſapiunt,idemq; volunt; adpetere vero alias formas,quādo diſpoſita eſt ad illas, nō autem penitus informata: vt tepefacta plus caloris appetit, quoniam & ipſa tepiditas augeri cupit. Item exiſtimandum eſt,eius adpetitum ſenſumque conformari,ad ſenſum omnis formæ,ac ipſam non pati dolorem nec voluptatem per ſe dum transformatur, ſed ex accidenti, vt experimur in carne noſtra inciſa aut cōtuſa, non modo temperiem informantem dolere,ſed & calorem, & corpoream molē ex quibus ipſa conſtat temperies. Communi ratione idē ſuadetur,nam cum habeat ipſa potentiam & adpetitum Eſſendi,ad finē,cuius gratia creata eſt à Deo;ſenſum quoque habeat eſſendi materiam,& non niſi materiā eſſe cupiat,ſicut & omnia entia ſentiūt Eſſe, amantq; eſſe & ab-

ominãtur non eſſe. Præterea quoniã iners eſt, informiſq; apta ad omne artificiũ formãq; recipiendũ; eſt ergo inuiſibilis, quoniã in viſum nõ poteſt agere paſſiua res, ergo nigra, tenebricoſaq;: Tenebræ n. ita apertis, ſicut clauſis ſpectantur oculis: nec tenebra eſt actiua qualitas, ſed paſſiua, materię cõueniens, & calore lucido priuatus carbo oſtẽtat materialẽ nigredinẽ q̃ luci miſta rubeſcebat. Ergo putandũ eſt ipſam adpetere colorẽ, variiſq; ornari formis. Item cũ paſſio ſit ſenſus, ipſaque ad patiendũ aptiſſima ſit, ad ſentiendum quoq; idonea eſt. Dicunt alii natã eſſe materiam ad recipiẽdas formas: ideoq; adpetere nõ adpetitu, ſed inſtinctu, ſicuti ſagitta à ſagittario impulſa. Hoc reꝓbatur eiſdem rationib9, quibus in pręcedenti lib. oſtẽſum eſt, inſtinctũ eſſe ſentientis naturę impulſum. Atq; ſi hoc illi naturale eſt, neceſſario ſentire Opinionẽ Lucretii, ꝙ omnia corpora deorſum appetãt ſed tenuiora à grauiorib9 ſurſum extrudi, alibi reprobauimus, ipſeq; reprobat ignis nullis machinis cõpreſſionibuſq; deorſum premi patiẽs, volenſq;, ſed ciuitates & mõtes eleuans, vt ſurſũ petat, dũ non extruditur ſed intruditur à grauiorib. Reprobauim9 etiam ꝙ aſſerunt, omnia materialia corrũpi, quoniã materia aliam adpetit formã: Sed diximus illas modo corrũpi res, q̃ contrariũ habent prępotentius. Ideoq; viſcera terræ nõ corrumpi, ꝙ à cõtrario diſtant valde: Solemq; ꝑpetuo viuere, quoniã tellus eius inimica eas non habet vires ſummas, quibus ipſam transmutare interimereq; poſſit. Formas nõ educi de ſinu materiæ, ſed ab agentibus ingeri cauſis, alibi ſcripſi, & ſequens docebit ſermo.

Caput III.

Neque animam, neq; ſenſum, neq; formam vllam de materiæ ſinu educi, ſed ab agentibus effundi cauſis.

TVRPITER ſibi contradicentes qui materiam prope nihil ponunt nec quid, nec quale, nec quãtum, omnique priuant ſenſu, dicunt econtra, formas eſſentiales accidentalesque de materiæ gremio educi, animamq; ſenſumque ex ea oriri, & non à cauſis agentibus. Nam dum elementa priuant ſenſu, ac ſimul ex eis animalia ſentientia conſtitui cernunt, coguntur ex materiæ ſinu virtute agentis animam producere. Hanc opinionem alibi à nobis reprobatam, vt totum declaremus ſenſum, hic examinare oportet. Palam eſt quidem materiam conuerti in formam non poſſe, naturam paſſiuam in actiuam, nec formam perpetuo in materia manere, nam perpetuo informata eſſet, & non pura potentia, vt volunt, & cum à frigore informatur, impoſſibile eſt intus cõtinere caloris formam. Nam regnum in ipſa contrarium omnes illius penetrat latebras, ſuoq; conformat eſſe: Ergo nullatenus ſucceſſura forma in materia præeſt; ſed econtra videmus, omne ſimile ſuũ ꝓducere ſimile, & cũ ignis generat ignẽ, non ducere de ligno ignẽ, ſed ipsũmet præbere ligno ignẽ, ſeipſum multiplicando & effundendo. Nec quidem ex tenebricoſa mole lux educi queat; ita & frigus non educere de noſtra manu frigus, ſed ſeipſum ingerere, & effundere

ſundere in manum experimur. Nam & quomodo ex re calida educat frigus & non potius det? Ergo ſenſus & anima non latet in materiæ ſinu, ſed producitur à generante cauſa ſuiipſius diffuſiua; Alioquin eſſet creatio ex nihilo, aut manifeſtatio formarum infinitarum, & ſimilium & cõtrariarum ſimul abditarum in quauis materiæ parte, nec infinitis formari poteſt, vt aiunt. Dicunt materiam eſſe in potentia ad formas non autem actu. At (inquam) hæc ipſius potentia paſſiua eſt, & receptiua formarum, ſi quis det, non autem actiua & formalis & datiua. Igitur dicere quod ipſa eſt in potentia formæ omnes, eſt dicere, quod ipſa poteſt recipere formas omnes, non autem dare; & hoc affirmo. Alii inepti adducunt ſeminum exemplum, vt frumenti, in cuius grano eſt frumenti forma quam edit actu cum terræ ſeminatur. Stulta fallacia: Semina enim habent ideam generantis ac virtutem actu, licet ligatam in materiæ denſitate: Quæ excita à terræ calore & mollificata eius dẽſitate, ipſa virtus vigorem ſumit operandi, & quod in generante faciebat, faciendi, ideoq; molem ad ſui principii ſimilitudinem effingendi. At in oſſe, in lapide, in pluma non fit forma frumenti, quoniam non habent intus virtutem frumentariam. Et quidem ex quolibet quodlibet oriretur, ſi à materiæ potentia & non agentis emitteretur forma. Et fabuloſa eſt ſtultitia, quod de materia incorporea, vt ipſi dicunt, educatur magna mundi corporeitas, & de inſenſata ſenſus, & anima, & de non calida calor, non autem de calido agente; & quoniam agens tunc perfecte producit,

cum bene materiam diſpoſuerit, affirmandum eſt, ab eo formam introduci, propriam effundente ſimilitudinem. At quoniam corporeitas materialitas eſt, vt in Metaph. probauimus, eamque vident triangulum fieri, & quadratam & circularem, cogitant formas quoque actiuas eſſe materiæ filias. Nec intelligunt materiam eſſe corpus ſubſtantiale per Eſſentiam, aptum ad recipiendos innumeros terminos quantitatiuos figurasque. Item nec intelligunt, quod ponētes ipſi formam æque ac materiam principium rerum, dum de materiæ ſinu ipſam educunt, non principium ponunt, ſed finem & effectum, & non cauſam primam. De quibus affirmant quod ex alterutris nō fiant. Quapropter antequam vlterius progrediar, de anima & animatis dicere neceſſarium arbitror.

Capvt IV.

Ex fabrica & origine animalis, animam eſſe ſpiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, proptereaq́; ſentire.

Liqvido conſtat lucem caloremque ſolis non in aere gigni, & in terra eductos de materiali gremio, ſed ab ipſo effundi ſole. Præſertim intra frigidam glaciem ex cuius latebris oriri, niſi ſtupidiſſima affirmaret beſtia. Hic calor ſub terram penetrat & abſcedente ſole remanet, diſponitque ipſam in varias formas; vbi liquidam reddit, producit aquas, oleum, gummi, vbi indurat, lapides, metalla,

talla,&c. vbi attenuat,fumum,vaporemque & ventum quorſumlibet mobilem: vbi autem ingenerat ſpiritum qui exhalare nequeat, vel diſrumpit vel intus remanet: Ergo quando producit animalia, ſpiritum intra corpulentiam generat: animal enim mouetur ſicut ſpiritus, & quieſcit ſicut corpulentia; Continetque intra ſe liquores, ſicut aquam & oleum. Componitur ergo ex vaſis ſolidis continentibus, & ex contentis liquoribus, & ex ſpiritibus impetum facientibus, vt bene loquitur Hippocratres. Anima ergo eſt ipſe ſpiritus tenuis & calidus ingeneratus in humore intra craſſam molem, vnde egredi prohibitus ipſam effingit, formatque ad vſus permanentiæ vitæque communis: & quoniam ipſe ſuo calore ſe attenuans exhalat & humores conſumit, & corpus exſiccat, efformauit vaſa, quibus poſſit alias res ſibi conſimiles conuertere in ſubſtantiam corporis, & humoris & ſui: Ergo ædificauit os, quo deglutiret, dentes vt conterat, reddatque aptas tranſire eas in partes, in quibus fit imminutio; ventrem vt coquat, venas vt transferant, iecur vt abſoluat, perficiat, diſtribuatque: arterias vt viuificent, cor vt in ſpiritum attenuet, pulmonem, vt ventilet, purget, retineatque; caput, in quo habitet ipſe princeps, oſſa ad ſuſtinendam machinam; ſuturas ad flectendum & erigendum, neruos, in quos excurrat, trahatque, quo opus eſt quaſi funibus, pedes quibus ſe ad cibum & ad amica Entia conferat; & ab inimicis fugiat, carnes ad cuſtodiendam machinam, ne lædetur ab æſtu & gelu, & obuiantium contuſionibus;

ſionibus; vngues pro armis, pilos pro leui tegmine, vel plumas ex excrementis, vel ſquamas facit; aliaque organa ad alios vſus expellendi excrementa, & admittendi res vtiles; ſenſoria autem quibus agnoſcat, quæ proſint quæq; obſint. Itaq; non eſt putandum ſenſum eſſe, habere oculos, aures, naſum, linguam, cum & in mortuo animali, neque oculus videat, neque auris audiat, nec naſus olfaciat: Sed ſenſum eſſe perceptionem paſſionis, in ipſo tamen ſpiritu viuidiorem. Qui aures efformauit, & in eis tympanum, in quo motus ſentiat, & per motus mobilia abſque læſione; & ſpeculum oculorum ad excipiendum lucem affectam illuminatis rebus, quas ita ſimul videat non læſus: Naſum vero qui admittat vaporem exhalantem omnibus ex rebus, vnde ipſe iudicet, num poſſint ſuę inſtaurationi vtiles eſſe, aut noxiæ; dum ab eis aut viuificatur, aut infeſtatur; ſic & linguam ſpongioſam ad imbibendum contritum cibum, ipſeq; ex ſapore (qui calor eſcæ natiuus eſt incorporatus) pernoſcat, vtilisne ſit cum ſua ſubſtantia nutriendo ipſi ſuæq; domui viuę, quæ corpus generatim adpellatur, nec ne. Quos ergo vulgus appellat ſenſus, ſunt partes corporis graciliores, ac perforatæ per quas ingredi queant res ſenſibiles, cum parua læſione ad ſentientem iudicantemq; animam: Non autem ſenſus: Verum omnem ſenſum paſſionem eſſe & fieri tangendo tot modis, quot tangi poteſt ſpiritus, alibi demonſtrauimus, nec non & hic demonſtrabimus, &c.

CAPVT V.

Spontaneas generationes, earumque euentus idem oſtendere.

NATIVITAS, mors, paſſiones, operationesque animalis omnes declarant, animam eſſe calidum, tenuem ſpiritum, aptum quauis paſſione affici, & ſentire, & corpus vectare: Propterea que dicitur anima, quod animet agitetque impetu, quorſum accurrit collectus. Ideoque alia Entia licet ſentiant, animalia non vocentur. Semen hominis aliorumque animalium frigefactum, non eſt prolificum; nec calefactum nimis: quoniam aut extinguitur, aut exhalat ſpiritus innatus: ſed blando fotum calore formatur in animal; idcirco in vtero, in ſeminibus, & ouis humi calefactis fit generatio. Oua namque gallinarum ſub calido fimo, aut ſub calido ſabulo, ſicut in Ægypto conſueuit, non ſecus viuificantur, quam ab incubante gallina. Oua ſericorum in calabria prope ignem excitantur ad formationem. Ipſa ergo anima calidus ſpiritus videri debet. Caro putreſcens, in loco præſertim calido, vermes producit, & vrinæ calor in puluere pulices, & vnctuoſus ſudor humanus pediculos. Quos ego vnus non produco, ac mihi appoſiti aut fugiunt, aut cito pereunt: meus enim calor illis non conuenit; cum ſim ego corpore abſolutus exſiccatusque; & ſpiritibus abundans viuidis, excrementaque tenuia reſoluta, non apta ad producendam corticem conſtipandamque vlla vnctuoſita-

te includendo ſpiritui. Ariſtot. autem (de gener. anim.) id confitetur, in putrefactis (inquiens) facilime ingenerantur animalia, quia eſt in humore ſpiritus, in ſpiritu calor, vt quodam modo omnia animæ ſint plena, &c. Videmus ſane intra caſeum & ligna, & carnes putreſcentes calorem agitari (Nam cum ſit natura actiuus, agit ſemper nunquam ſuæ natiuæ actiuitatis oblitus) itaq; tenuem producere ſpiritum, qui exhalare nō valens, dum molem ſuam agitat, ſequeſtrat tantum à communi reliquo corpore: ac proinde organa format, quibus in ea viuere poſſit. Hoc autem facit calor à ſeipſo tanquam princeps cauſa, non ab alia principaliori impulſus, modificatusque: At veluti in nubibus & in fœno compreſſo ignem generat, nulla ipſum regente aut moderante ignis forma: Ita in putrefactionibus animalia generat, non ab alia inſtructus anima. Ergo non eſt organum, vt alii putant, niſi ſolius Dei, ſicut & omnes formæ Ariſtot. quoque in IV. Meteor. ait, excreta caliditas in putrefactione componit & architectatur corpora animata. Componere autem corpus, liquido conſtat eſſe animæ opus inhabitaturæ, & alibi (de partib. animal.) ait: In omnium ſemine eſſe calorem fœcundum, proportione reſpondentem elemento ſtellarum. Patet ergo calorem producere animalia, & non ex materiæ gremio, ſed ex materia attenuata & calore conſtitui animam. Cernimus quoque ranas ex aqua craſſa, viſcoſa in calidum puluerem æſtate cadente, facta cortice ac ſpiritali tenuitate intra ipſum produci. Sæpe quoque vidi crines equinos in aqua pluuiali tepida animari

fieri-

fieríque anguiculos. Nam dum mollificantur ab humore & calore imbibito, cum ſint perforati, humor intus attenuatur ſpiritusque fit. Quin & fila & funiculos lineos intra tepentes aquas in inſecta animalia tranſire vidimus non ſemel. Vere ergo omnia animæ ſunt plena; quoniam omnibus ineſt calor. Quod autem mirabilius eſt, non modo blando ex calore, ſed etiam robuſtiſſimo viuificari pyrauſtas in fornacibus cypriis Plinius obſeruauit; qui quidem ſolido cortice gracilique ambiuntur fuſo ex liquore induratoque extracti. Vbi etiam patet eundem calorem ſolis & ignis: vt alibi oſtēdimus omnem ignem à ſole deriuari, contra Peripateticos. Vitam eſſe natiui caloris (ergo animæ) permanentiam dixit Ariſtotel. Et à calore demortua animalia reuiuiſcere palam eſt. Igitur quoniam ex nihilo non fit anima, nec ex anima mundi, aut ex Colcodea, vt in Metaphyſ. docuimus; ſemper autem à calore generari videtur, In glacie enim & niue animalia non oriuntur neceſſario affirmandum videtur calorem eius cauſam agentem eſſe, ipſamque flatum.

* * *

Capvt VI.

Stulte Ariſtotelem generantis motioni, animæ productionem & corporis fabricam committere.

ARistoteles autem hanc ab eo aſſertam doctrinam oblitus, dum de animalium, deque hominis generatione loquitur, negat in ſemine eſſe animam, quæ ipſum in tam pulcram efformat ſtatuam, ſed neque in primo neque in ſecundo actu animatum eſſe vult, hoc eſt neque vitam, neque vitales operationes habere, ſicuti qui nec artem cytharizandi habet, neque cytharizat. Coactus autem declarare quomodo ſemen inanime animam deinde producat, ac admirabile corporis opificium formet, Reſpondet hoc ſemen facere poſſe in virtute generantis, qui emittit ſemen; Et quærenti quomodo generans abſens aut mortuus poſt coitum, poteſt ſemini dare virtutem animandi & architectandi, dum animam cum ſemine non iaculatur, reſpõdet ſufficere motum, quem impreſſit in coitu; qui remanet in ſemine, ſicuti in virga mota agitataque, quæ aliquantum poſtea, nullo tangente mouetur. O ſtultitiam incredibilem! Quo pacto enim motus, qui quaſi nihil eſt, poteſt animam, nobiliſſimum Ens producere & corpus fabrefacere, diſtinguendo, copulando, & affabre elaborando tot oſſa, neruos, venas, arterias, viſcera, tam mirifica, induſtria & poteſtate tanta, quod Philoſophi meliores Deo potius committendum

dum eſſe putant tantum opus, quam calori aut animæ? Eoque minus Ariſtoteli id aſſerendum erat, quo in putridis generationibus ſpiritum agnoſcit. Hic autem docet ex menſtruo ſanguine, quem anima mulieris emittit tanquam vitioſum, nec ab animæ viribus conuertibile in nutrimentum eius, poſſe motionem, quæ nihil eſt, opificium tam mirificum efformare. Præterea vt ab eius exemplo non recedamus, motio virgæ abſente motore continuo paulatimque decreſcit deficitque & perit. Sed in vtero, cui nullam vim actiuam ipſe tribuit, & in ouis ſemper huiuſmodi motus perſeuerat, creſcit & perficit, abſoluitque opificium. Non ergo motio eſt, ſed res bene potens, beneque ſapiens. At timet Ariſtot. ne eadem res ſit agens patiensque; idcirco ſemen non eſſe materiam fœtus, nec animatum putat. Verumtamen in plantarum ſeminibus videmus germina oriri, ſpiritu eius excitata, ad formandam ex ipſo plantam, & agit calor, materiaque patitur. Nec dedecet naturalem motum ab interna fieri forma, cum natura intrinſecum ſit illi principium motus: male arguit ergo ex eo, quod ædificator eſt aliud ab ædificio & Doctor à diſcipulo, non poſſe internum calorem fabrefacere corpus. Exempla eius ſunt ab arte petita & à violentia, cauſis actiuis extrinſecis, non autem à natura arte intrinſeca: Sed alibi hanc opinionem reprobauimus. Hic autem concludere liceat, animam ex infecto menſtruo qui abortus & ſterilitatem fœminis affert, & canibus rabiem, & germinibus tabem, non poſſe oriri, nec corpus formari, præſertim ope motionis, quę

actus eſt languidus deficienſque, nihilo proximus; calorem vero cauſam eſſe principem, non organum, qui ſemen conuertit in partes corporis animatas exanguesque; ac deinde ſanguinem purum (non menſtruum,) in rubras ſanguineasque, vt in Phyſico epilogiſmo declarauimus, & in diſputationibus.

Capvt VII.

Mortem, aliasque paßiones animalis idem declarare.

ITA frigus cauſam eſſe mortis animalis compertum eſt, vt vitæ calor. Omnes enim morientes frigeſcunt abſcedente anima. Non tamen propterea frigus carere ſenſu, ſed animam calore conſtitui, admonemur; & Ariſt. in libr. de Iuuentut. vitam eſſe natiui caloris permanentiam mortem vero deficientiam ſcripſit. Et quoniam à frigore animal infeſtatur, ſenſum amittit, obſtupeſcitque, & ſæpe calefactum reuiuiſcit, hoc experimur in apibus muſcisque aqua necatis, quæ ad ſolem poſitæ, aut in tepente cinere attenuato ſpiritus, qui aqueus factus erat, & mouentur & volitant. Quod grandioribus non accidit, eo quod plura magnaque habeant organa, quæ ab aqua replentur, & deprauantur: Non ita illorum anguſta organa, quæ parum aquæ admittunt.

Præterea in Iſlandia, aliiſque Angliæ Inſulis multa animalia hyeme gelantur, demortuaque videntur, nil mouen-

mouentur, nec manducant, Vere autem reuiuiſcunt ad functiones conſuetas. Frigus enim non deprauat organa, nec frangit, ſed gelat humores, ſpiritus vero non reſoluit, ſicut ignis, ſed inter humores cohibet. Ita vinum gelatum iis in regionibus dum frangitur, reperitur in centro ſuo liquidam ſui tenuiorem portionem calidioremque habere; quam aquam vitæ adpellant, & apud eos ita fit, ſicut à nobis in deſtillatoriis. Nihilominus & calor multus occidit animal, foras educendo ſpiritus & vaſa frangendo diſſoluendoque, per accidens perimendo, non per ſe. Nam eductus ſpiritus in aerem, vitam viuit aeream, obliuiſciturque hanc, quam incluſus vixit. Galenus quoque declarat eſſe calorem natiuum: nam frigidam deuorans cicutam, moritur homo. Ego autem nil credo cicutæ frigus occidere; cum niuis frigus copioſius, robuſtiusque non occidat, ſi deglutiatur. At omnia venena necant, aut quia corrodunt viſcera, & ſpiritum robore vincunt, inficiuntque ſicut calx, mercurius, &c. aut quia copiam viſcoſorum vaporum in cerebrum mittunt, aliaque in vaſa, in quibus habitat ſpiritus; intercluduntque obſtruuntque ita, vt ſpiritus intermanere aut perambulare nequeat: ſed ab ipſis ſuffocatur priusquam eos poſſit diſſoluere, vincere & in ſpiritum conuertere. Hinc patet contra Ariſtotelem animam ſenſitiuam non eſſe incorpoream, impaſſibilemque, ſed tenuiſſimam, volatile corpus. Non enim res corporea incorporeæ obſtruat viam, aut mortem afferat.

Cum

Cum homo laborauerit, langueſcit, quoniam paucos habet ſpiritus, eo quod à labore attenuati exhalarint multi in aerem: Ideoque manducando aut odorando quippiam ſtatim viuificatur. Ergo anima ſpiritus eſt; quæ vapore nutritur, reficiturque & augetur. Bibens homo generoſum vinum, inebriatur & dormit, vinum autem hoc vi frigoris non facit, cum calidius hoc magis efficiat, ſed quia copiam vaporum in cerebrum emittit, ad quos attenuandos, vincendosque ſpiritus accurrit: itaque remanent membra abſque ſenſu & motu, quos à ſpiritu habebant, & hoc eſt ſomnus. Ergo anima res mobilis eſt, quæ neruos intercurrit, & ſenſum motumque ſtatuæ communicat: In neceſſitate autem retrahitur ad refectionem: Propterea que vapores ſomnum afferunt, quod ipſe ad illos vincendos colligitur; Labor vero quoniam ipſum imminuit, reſoluitque; ipſe vero deponit onus corporis, & ingreditur reficiendi ſe gratia ex ſanguine, quem attenuat. Iccirco debilis eſt pulſus in principio ſomni, paruus in medio, quoniam in penetralibus operatur, magnus in fine, quoniam foras iam egreditur refectus auctusque ex vaporibus. Porro ſicuti vini vapores pauci vtilesque inebriant, impediuntque conſuetos motus; ita vapores ex fungis infectis & napello conſimilibusque ſuccis prauis prorſus ſpiritum exuperant, extinguuntque. In Epilepſia & Apoplexia id patet, vbi humores multi replent cerebrum, ſpinamque & neruos, auferuntque motum & ſenſum. Ad Agnanæ lacum eſt antrum vbi ingreſſum animal quaſi moritur: ad aquam vero delatum reuiui-

reuiuiſcit; Locum ipſe conſideraui, & vidi terram nigram in eo, veteri igne combuſtam: nunc autem madefit ſugendo lacum propinquum. Quapropter exhalat inde vapor craſſus, ater, fœtidus, qui ſubit per narices in cor & in cerebri cellas, ſpiritusque totus contra ipſum colligitur, corpusque motu ſenſuque, deſtituit: Sique pluſculum immoretur, penitus moritur ſuffocatus copia infeſti ſuccedentisque vaporis. At parum immoratus, non penitus moritur, ſed ſenſum motumque amittit; Sicut & qui venæ ſectione deliquium patitur, vbi ſpiritus timens ad interiora fugit, exterioraque hominis pauidi demortua remanent: at ab aqua viuificantur, quoniam ſpiritus inimicum frigus ſentiens, ſubito regreditur foras, ad auxilium membris ferendum in terrore inſueto, reuiuificatque: Pari modo fœmina vteri ſtrangulationem patiens, vaporibus noxiis ſuſcitatur à torpore; quia ſpiritus qui ad vteri ſubſidium confluxerat, reuertitur ad ſubſidium capitis, ſedis principalioris. Carbones quoque occluſo cubiculo vapores emittunt fæculentos, qui ſua craſſitie aggrauant ſpiritus tenuitatem, caliditate vero vincunt vires ſpiritus & nigredine fœdam lucem ſpiritus; ideoque occidunt. Eademque ratione peſtis ab infecto hauritur aere. Vnde palam fit corporeum eſſe ſpiritum, tenuem, lucidum, calidumque, cuiuſmodi nos docuimus. Eundemque oſtendit animam eſſe, mors ex ingenti repentina lætitia contingens. Nam dum totus confluit in oculos & ad exteriora, vt fruatur bona vel re, vel nuncio inſperatis, quibus quaſi beari ſe putat, ſuffo-

catur ſeipſo in anguſtia vaſorum, & ſtringitur in liquorem, aut collecto ardore ſoluitur in tenuitatem, aut à concitatis ſimul humoribus compreſſus, mortem patitur. Non ſic facile interficit mœror; ipſe enim ſpiritus ad interiora paſſim colligitur miſerum ſe arbitrans ac propriam abdens miſeriam, vel fugiens. Ideoque oculi exigui vmbroſique adparent, ipſo priuati lucido, amploque: At in riſu & lętitia lucidi grandes, pleni ſpiritu, qui ad fruitionem rei lætæ effunditur, vtque oſtentet ſe beatum, amplificetque, vt pateat corporeum, tenuem, lucidumque eſſe ſpiritum. Quod & ira oſtendit, quæ eſt accenſio ſpirituum ad vindictam: Ideoque vultus rubeſcit, turbaturque accurſu eius, nerui ac muſculi tenduntur & non dilatantur, vt in riſu. In timore autem molleſcunt, deciduntque, quoniam fugiente ſpiritu ſemiuacui relinquũtur. Somnum non eſſe cordis ſtuporem frigefacti à vaporibus de cerebro gelatis cadentibus, vt Ariſtot. opinatur, in Phyſic. declaraui; & ieiunio affecti homines, qui abſque vaporibus dormitant, idem demonſtrant, & cor in ſomno ſemper commotum non ſecus ac in vigilia, & magis. Nec eſſe cerebri refrigerationem, vt Galeno placet; ibidem diximus. Nam & vinum calidum potentia & actu, & Auſtri ſomnum afferunt: Boreas vero frigidus vigiliam & afflicti calore dormiunt: & muſica nil refrigerando affert ſomnum. Ergo eſt ſomnus vt diximus, collectio ſpirituum ad interiora, quieſcẽdi gratia à labore, aut fruendi ſono vel refectione; aut ſuccurrendi cerebro occupato vaporibus, eoſque vincendi, aut expellendi, aut

veſcendi,

veſcendi, ſæpe & morbo alicubi ſuccurrendo fit paſſio perſimilis ſomno. Sed de his alibi. Omnis ergo paſſio, animam ſpiritum eſſe corporeum declarat.

CAPVT VIII.

Entia omnia ab igne motum habere, animamq; motiuam eſſe ſpiritum calidum.

ENTIBVS cunctis ignem dare, vt moueantur, compertum habemus. Res enim craſſæ frigidæque, vt lapides, conglatiatæ aquæ & plantæ, & tellus motu carent: At ab igne in fumum vaporesque tenues reſoluuntur, motumque aſſumunt, & motum communicant rebus, quibus intercluduntur, aut impediuntur. Sic ventus impellit ad motum naues, & ignis pilas bombardarũ, quin montes & ędificia proſternit: vapor incluſus tremefacit agitatque terram. Igitur & animalis motus à ſpiritu calido tenuique qualis ventus, edi neceſſe eſt. Nam & bene frigefactum nil moueri poteſt, & abſcedente toto vel parte ſpiritus, ex toto etiam vel parte amittit motum. Videmus etiam pulſus ac thoracem moueri ſemper; reliquum vero corporis tunc modo, cum animali placet. Oportet ergo aſſerere ipſum compoſitum eſſe ex re, quę ſemper mouetur, & ex re immobili: quæ tamen mouetur à re mobili, cum illi placet. Illa ergo vult, ergo illa ſentit, ergo illa eſt anima; ergo anima eſt ſpiritus mobilis, tenuis, calidus. Item enim cœlum ſemper mouetur & ignis, qui etiam motu priuatus extinguitur; tellus autem ſemper

quieſcit. Ergo ex cœleſti portione tenui, calida mobilique & ex terreſtri corpulenta torpidaque conſtat animal. Sanguis autem eſt in eo, ſicut mare in mundo, animali magno, vt copulet vniatque, vtrumque nutriendo, ſpiritum ſua exhalatione, & corpus ſua craſſitie. Præterea patet quando neruus repletur fluore, ita vt nequeat per illum ſpiritus interlabi, membrum illud amittere motum, afficique paralyſi, aut ſpaſmo; ex virtute autem immobili prodire motum impoſſibile eſt. Ariſtot. tamen omnem animam incorpoream faciens, coactus eſt dicere ipſam immobilem: Volensque docere, quo pacto animali præbeat motum ipſa immota, reſpondet ipſam imaginatione producere calorem & frigus: quorum altero dilatat, altero vero contrahit, partes animalis: Omnis autem motus ad conſtrictionem & dilatationem reducitur. At nunquam docere potuit, nec poteſt doceri aut credi, qua ratione incorporea anima, nullis dotata qualitatibus, poſſit ſola cogitatione calorem, frigusque producere, ſolus Deus id mentali nutu facere poteſt: & quia dum quis cogitat, incaleſcit, & dum timet frigeſcit, opinandum erat corporeum eſſe calidumque ſpiritum, qui motu cogitationis incaleſcat, & fuga abſentiaque eius corpus frigeſcat, vt declarauimus. Nec poteſt anima, quando quis in chorea ſaltitat, tot ſimul caliditates & frigiditates producere, quot ſunt flexiones, dilatationes & conuolutiones in chorea, & ſimul, cum præſertim nec cogitando peritus ſaltandi hos edat motus. Hoc quoque nobis notum fieret. At bene cernimus, neruos muſculoſque intendi,

tendi,tumeſcere & detumeſcere, nunc ſpiritu impellente introrſum, nunc extrorſum, nunc torquendo neruoſos funes,producendoque motus. Nunquam Ariſtot.in natura oſtendet hos actus ab imaginatione fieri. Ego nunc moueo calamum cogitando doctrinam, quam doceo, & non motus varios, quos ſcribendo promo. Sed Ariſt. illi inhærens ſtultitiæ, quod nequeat eadem res eſſe mouens motaque,aufert animæ motum: qui & vento & aeri conuenire viſitur. Ipſe tamen vult ventum ab aere moueri, tantumque impetum quo proſternuntur quercus, & turres, ab inſenſibili languidoque aeris motu deriuat. Aerem vero moueri ab igne, ignem à cœlo rapi ad motum; cœlum ab Angelis immobilibus; omnem ergo motum violentum ponit. Motum vero ignis ſurſum à generante igne,& non à proprio calore effici: illum vero ab alio generante; ſic & grauia omnia & leuia, donec eo deuenit,vt ſpoliet res cunctas proprietatibus ſuis, donetque violentia.

Quibus de rebus in Phyſicis luculenter diſputauimus, oſtendimusque operationes,quas immanentes actiones vocant non requirere agens & patiens diſiuncta, quoniam paſſiones ſaltem in voce ſunt, & non violentæ, & ab arte.Ideoque eadem definitione cum vectura & ædificatione non contineri. Sed neque calor, quamuis ab imaginatione productus,moueat corpus,niſi quia mobilis ipſe,eſt. A re vero immota motum non fieri, alibi oſtendimus.Nec in animali hoc inquirendum, quod ex immota & mobili re compoſitum, indiget externo immoto

fulcimento, vt & nauta ad ſuſtinendum pondus, ſed in ventis & igne id conſiderandum erat ex toto mobilibus. Nec montibns inhærere ventos, vt poſſint moueri, ſtolide cogitaſſet, ſi rei mobilis immotæque naturas inquiſiuiſſet in illis: Nec quia à ſe mouetur, à ſe diſcedat anima, vt cum eo Aphrod. putat. Non enim à ſe tanquam à loci termino mouetur; ſed tanquam ab agente actui ſemper præſente. De his alibi.

Capvt IX.

Eundem ſpiritum eſſe animam cognoſcentem iraſcibilem, & concupiſcibilem, & motricem, contra Galenum.

Galeno (De placit. Hippocr. & Plat.) quoſuis ſpiritus mobiles aſſerenti, non videntur nerui ab illis intercurrentibus moueri, ſed ab incorporea facultate à cerebri temperie manante; & pulſus à facultate emiſſa à cordis temperie; ergo & motiones nutritionis & veneris, facultati temperamenti iecoris tribuendi videri debent. Ipſe enim has tres temperies, tres eſſe animas, hoc eſt, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcibilem, & rationali duntaxat tribuit ſenſum, diſcurſum, memoriam & imaginationem; cæteras vero etiam ſenſu priuat. Nihilominus vult has obedire & repugnare rationali, prout libet: Cuius tamen præcepta nec ſentiunt Galeno. At Plato huius ſententiæ poſt Pythagoram & Hippocr. Author, ſenſum tribuit

tribuit iraſcibili, & concupiſcibili vt ita agant. Veruntamen difficile eſt ab ipſo ſumere corporeæne ſint an incorporeæ: tametſi omnem animam, per ſe mobilem eſſe ponat. In Apologia contra medicum Veronenſem pro Teleſio has examinaui opiniones: Hic id modo referam, quod confert ad probandum ſenſum omnis animæ, ac motum in calore conſiſtere.

Quando iraſcibilis vult parare vindictam, aut concupiſcibilis bibere aquam noxiam febricitanti; aut prohibitam adire venerem controuerſiam in nobis & pugnam ſentimus à rationali docente has res noxias fugiendas eſſe: ac ſæpe iuxta eius conſilium fieri, vel contra ſuperatam cedere iræ aut cupidini: In omnibus hisce actibus neceſſe eſt tribuere ſenſum iraſcibili & concupiſcibi. Non enim rationalis frenarentur argumentis, niſi illa perciperent, auſcultarentque: Stupido enim lapidique quid perſuadeas? nec ratio illis cederet, niſi doceretur aliquid boni eſſe in re vindicabili aut fruibili. Si ergo iraſcibilis & concupiſcibilis id perſuadent rationali: Ergo & ipſæ ſentiunt cognoſcuntque valde, cum & rationalem conuincere queant. Si autem ratio ipſa ſibi perſuadeat ſequendum eſſe obiectum iræ & cupiditatis, ergo vnica eſt, ſolaque eademque anima, quæ argumentatur ad vtramque partem; & dicit bona eſt venus, ſed cum voluptate ſua ſecum affert, deinde damnum; itaque perpendit examinatque damnum & vtile, & mox ſectatur id, in quo plus boni inuenit, in illo tunc. Nam futurum malum tanquam ſemi-

certum

certum negligit ſæpe. Hoc autem patet in diſputationibus Phyloſophicis, vbi vna rationalis liberando argumēta contraria, nunc huic, nunc illi ſententiæ adhæret, dum veritas dubia eſt. Poſtremo tamen veriorem ſectatur: vel quam vtilitas aut voluptas veriorem facit videri. Ergo vnica eſt anima; vnus ſcilicet ſpiritus in toto corpore, in variis vaſibus, habitans & operans. Sed diuerſitas & incertitudo obiectorum, miſtorum ex bono & malo, variæque actiones efficiunt videri animas multas, eſſentialiterque diuerſas eſſe in brutis. Nam canis vellet prenſare carnem, & timet heri baculum ſimul, videturque diſputare quid magis agendum. At in homine reperiri rationem, ſed altioris ordinis repugnantem rationi & prudentiæ ſenſus carnalis, vt Apoſtolus docet, poſterius demonſtrabimus. Porro temperiem cerebri, non eſſe animam ſed formam ſtraminis & cubiculi animæ, alibi oſtenſum eſt. Nam & animal nil cerebri temperie mutata ſubitaneam oppetit mortem in magna lætitia. Item à corpore fœtido ſi ſpiritus afficitur ſubito, vacillat & intermoritur, & ſpiritibus in patiente vtero occupatis, ſenſus in capite non eſt, vbi ſenſitiuam & rationalem Gal. temperiem locat: Sed vel fœtoribus vel odoribus ipſe Gal. in caput reuocat ſpiritum & ſenſum & motum. Neque enim à fœtore temperies ſenſum recuperat. Quin & ipſe cum Ariſtot. cerebrum nil ſentire alias fatetur. Iuuenis Smyrnenſis, cui apertum fuiſſe cerebrum, refert Galen. & mortuum non fuiſſe, oſtendit cerebri temperiem non eſſe animam, ſed ipſum ſpiritum, qui ſe abdiderat in cerebello,

&ſpina. Non autem exhalauerat (vt Galen. putat) poſteaque reuerſus eſt in domum à medico reconcinnatam. Quod non perpendit Galen. ideoque dixit ſpiritum non eſſe animam, ſed temperiem fractam & reconſolidatam. Præterea timor conſiſtens in adprehenſione mali, à ſola rationali tam cito adprehenſi ceſſare ſimul facit iram, & animoſitatem & concupiſcentiam veneream repente. Stupida autem iraſcibilis & concupiſcibilis non apprehendentes, nil ita conciderent, ſaltem ſubito. Omnes ergo ſpiritus iidem vna ſentientes.

Præterea nec iraſcitur ad vindictam homo verberatus à patre, aut à præceptore, nec contra alios vlciſcitur caſu lædentes aut inſania, ſed cum modo per contemptum tangitur, aut conſpuitur aut maledicitur. Cognoſcere autem præſertim ſubito contemptum, qui quaſi nihil eſt, & parum mouet ſenſum, ſed diſcurſu noſcitur, non eſt actus inſenſatæ temperiei; ſed bene cognoſcentis virtutis. Præterea committere Imperia, dominatus & arma inſenſatæ iraſcibili, vt Galenus facit, inſenſati Philoſophi eſt: Summa n. arte & ratione illa tractantur. Imperare enim homo cupit, & vincere, vt contra hoſtes præualeat, ab illis ſe tuetur, vtq; æternetur & Deificetur. Res ſummæ ſapientiæ tribuenda. Pari modo appetitoria cibi copiam multo coquit calore, paucos vero pauco, quaſi peritus coquus pręparat, diſtribuit corpori, ſingulis partibus conguentem adducēdo, & deperditum inſtaurando. Quod quidem abſque ſenſu ac ratione non fit. Appetit coitum vt æternetur, & formoſiores amat, vbi ſemen

melius viuificatur & producit, & iuuenculas, non anus, in quibus tabeſcit & extinguitur. Hic autem ſummæ rationis actus ſunt. Et licet non fiant conſilio nouo, indicant perfectam ſcientiam agentis. Non enim peritus Cythariſta conſulet, quam pulſet chordam, ſed tyro. Quoniam vero nocent, ſi actus præter tempus & locum & rem, dubitat ſecum interdum ſpiritus, disputatque, vnde de vno fit quaſi, videturque duo.

Præterea liquet ſpiritum tumeſcere pudenda, & muſculos & neruos, quos ab incorporea facultate tumeſcere nullo pacto aſſerendum videtur. Ergo falſo illi adſcribuntur huiusmodi actus & quidem Gal. fatetur, neruos opticos & ſpinalē medullam perforatos eſſe, vt intercurrens diſtribuatur ſpiritus: Poſtea tamen comminiſcitur facultatem. Veſalius autem illo deterior, quoniam poros non videt, negat. Profecto ex multis conſtare filis neruos palam eſt, quos ſi elixaueris, comperies in filis foraminū ſigna: ſed ita exiguorum, quod ſufficiunt congruuntque tenuiſſimo ſpiritui: & quamuis laterēt viſum oportet tamen illa fateri. At Gal. ait, quod veluti lux incorporea à ſole defluens, ſi quid opponas, non penetrat: ita facultas incorporea per neruos humore plenos non penetrat in ſpaſmo. Aſt hoc ipſi affirmare non licet, ponenti, calorem quoque natiuum corporeum eſſe imo compoſitum ex quatuor qualitatibus, omniaque ex quatuor contemperatis elementis componenti. Quapropter hanc incorpoream facultatem ex corporea cerebri temperie deriuare non poteſt. Nobis autem congruenter patet, temperies

cerebri

cerebri & cordis, & iecoris eſſe materiales & corpulentos nec virtutem habere diffuſiuam, ſicut ſol, vt poſſit incorpoream virtutē tam procul mittere ad exteriora & ſubito, atque reuocare, vt contingit in motionibus animalis, & quidem opaciores & denſiores ſunt nerui quam humor, ergo hic, qui peruius eſt magis, non impedit facultatem. Et quid dicet in ſpasmo ſicco? Nititur nihilominus oſtendere Galen. virtutem pulſatricem & adpetitoriam carere ſenſu: Eo quod nos cupientes ipſas ab operibus ſuis reuocare nequimus. Nemo enim imperare poteſt pulſui & cordi ne ſic moueantur, aut à motu vt ceſſent: Nec iecori, ne coquat, nec transmittat ſanguinem; aut ne cibos noxios retineant viſcera. Poteſt autem ſponte crura & manus mouere & ſiſtere vt lubet. Ergo aliæ (inquit) ſunt actiones voluntariæ ſenſu & ratione factæ; aliæ naturales ac vitales absque ſenſu. Patet etiam affecto corde pulſum demitti, & animoſitatem concidere: & male affecto iecore non nutritur animal, & adpetitum amittit: affecto autem capite deprauatur memoria, diſcurſus & ſenſus, & ex corde naſcuntur arteriæ, vbi etiam ſunt latiores, & corpulentiores habentque ſtipitem, cui aliæ ſunt quaſi rami: Ex iecore venæ, vbi etiam latiores ſunt: ex cerebro autem nerui, inſtrumenta motuum arbitrariorum. Aſt hoc neque ab ipſo Galeno affirmari poteſt; quippe qui in libro de ſemine demonſtrat contra Ariſtotelem, ex rubro ſanguineoque menſtruo non poſſe formari oſſa, neruos, venas arteriasque & cartilagines albas, exanguesque, ſed

ex ſemine illis perſimili: Sic inquam ego, non poſſe deriuari ex corde & iecore ſanguineis rubriſque venas & arterias, ſed omnes oriri ex cerebro albo, exanguique quales ſunt ipſæ. Hippocrates quidem (in lib. de fœtu) demonſtrauit primo hæc vaſa & canales ex ſemine fieri, ac deinde ſugere ſanguinem, ex quo primo formatur iecur, & mox caro, eo reſudante. Quod luculenter in Apolog. & diſputationibus ipſe oſtendi: Stipitesque arteriarum venarumque dilatari in prædictis viſceribus, non quia ab eis manant, ſed quia ab eis bibunt ſanguinem largiter, quem in cerebrum deferant originem ipſarum, & per corpus vniuerſum, ita riuuli in fonte parui ſunt, & procedentes dilatantur, & ingurgitantur. At vocalis arteria latior eſt in cerebro, & inde deorſum labens ramificatur in pulmone, & minoratur, quoniam ab ore flatum haurit, deorſumque infundit. Omnes quoque membranæ ac nerui ex cerebro per anatomiam comperimus, oſſaque ab caluaria. Propterea autem (vt reſpondeamus Gale.) intercepta filo arteria non pulſat cerebrum verſus, vti cor verſus: quoniam ſanguis ex corde in ipſam influens aggrauat ſpiritũ: qui vt amoliatur onus, dilatat ſtringitque arteriam, ipſumque ita attenuat in ſpiritum: expellitque per fibras ad nutrimentum carnis: ex cerebro autem non influit ſanguis quoniam in ipſo eſt regia aula, & non culina. Perditur adpetitus non modo affecto iecore, ſed etiam pulmone & ventriculo: Nec tamen propterea ventriculus quartam habet animam: Ita etiam perditur animoſitas quocunque ab vlcere & dolore cu-

riusque

iusque partis; nec tamen ſunt partes partibus animæ. At quidem adpetitus omnis, & ira & amor & ſagacitas & vis ſubito perditur, vbi animales ſpiritus praue afficiuntur: veluti cum nuncium peſſimum affertur, aut vapor quiſpiam infectus ſubit caput, ſicut ad antrum Agnanæ euenire diximus; vt pateat ipſum vnum eſſe totam animam. Nec quidem repentina corrueret morte nil læſis viſceribus & corpore animal vllum, ſi ipſorum anima eſſet immortalis incorporeaque. At quoniam ſpiritus eſt lucidus, mobilisque poteſt ſubito opprimi humoribus, vaporibusve infeſtis eius vaſa occupantibus; vel ipſo ſe effundente, plus quam proprie conuenit Symmetriæ. Iubere non poteſt animal, arteriæ & cordi ne agitentur, nec aliis viſceribus, vt functiones intermittant; non quia in eis ſpiritus alterius ſubſtantiæ inſint, ſed quia tenuiſſimus ſpiritus tam mobilis, motu priuatus extinguitur. Iccirco non poteſt ſibimet mortem imperare, bene autem poteſt vaſa disrumpere & abire. Nec ſibi poteſt anima rationalis iubere ne velit, neve intelligat; non tamen ob id duplex eſt, aliave à ſeipſa.

Præterea pulſus inſtaurat ſpiritus continuo exhalantes; iccirco nunquam ceſſat, niſi in apoplexia, quando ſpiritus ſuppetias it cerebro, arteriæque remanent exiguo cum ſpiritu craſſoque, non adhuc bene perfecto; Ex quo patet pulſum ex capite oriri; quandoquidem in hac & in cæteris ipſius paſſionibus perditur, aut imminuitur, & ſolo mœrore aut lætitia aut cogitatione intenta variatur. Nec quidem ita eueniret ex conſenſu cordis, vt dicunt

medici, niſi & cor ipſum ſentiret cum eis: Hoc enim eſt conſentire. Nec aſſignari poſſet, quid faciat animal eſſe vnum, niſi vnitas ineſſet ſpiritus. Hæc enim viſcera ſeparata eſſent veluti ciuitates tres (ne diſcedamus ab exemplis ipſorum) quarum ſi mutuo ſe non ſentiunt, non eſt mutuum auxilium. At quidem patet in attente Philoſophantibus ægre cibum concoqui, & ægre arterias pulſare; iidem ergo ſpiritus ſpeculationi operam dant; proptereaque hos actus deſerunt, aut pauci remanent ad hos vſus, non adhuc abſoluti, ſicut ſenes conſilio interſunt, iuuenes ludo natiuo.

Igitur ſi tam neceſſarius eſt pulſus, ad reficiendum ſpiritum continuo exhalantem, vt flamma candelæ, intermitti non poteſt, ſed nec nutritio omnino: Reſpiratio vero aliquantulum. Ipſa enim infundit ventum cordi, ſicut folles, ad excitandum viuificandumq; natiuum calorem & conuertendum ſanguinem in ſpiritum inter arterias, ipſo ſimul vento in ſpiritum transeunte. Hic autem ergo ſi ceſſet natiuus calor, ſpiritusq; foras egrederetur, dum à vento non retruditur intro, ſicut à follibus intruditur lignis calor, qui accendat magis, ſeq; augeat, viuificetq; de ſubſtantia ligni: Hac ratione moritur quis non reſpirans, qua ignis non inſufflatus. Hic caue Ariſtot. errorem & ex parte Galen. qui reſpirationem fieri putant refrigerandi gratia æſtuoſi cordis. Neque enim in frigidis morbis & temporibus fieret, vel minus fieret: cum tamen in hyeme ſit maior. Item intra ſtufas vbi calidus eſt aer, nulla fieret reſpiratio, ne calori calorem addat. Ergo alium fit ob vſum.

ſum. Neque præterea Deus tantum ignis cordi dediſſet, qui continuo frigore indigeat ab aere: Et Ariſtotel. plus errat, qui & cerebrum frigidum, vt cor refrigeret factum eſſe ſtulte aſſerit, duaſque illi infrigidationes neceſſarias ponit. Sed quidem patet tale artificium vt ſubminiſtret vitam & ſpiritum viuo igni molendinoque animato datum eſſe.

Quapropter liquet motus neceſſarios magis, intermitti poſſe minus, indicium quod calor omnia operetur, qui ſibi nequeat imperare contra ſe, quodque princeps ſit, & non organum. At quidem bene intermittere, & retinere motum brachiorum & pedum poſſe quando libet: propterea quod huiuſmodi motus non fit ad ipſius inſtaurationem immediate, ſed ſectandi gratia commoda, fugiendique incommoda, & quod ſtatuam animatam quieſcere oporteat, ne diſſoluatur. Itaque prouidit ſpiritus ſibi; vt ſemper moueatur, & corpori ne moueatur, niſi quatenus ſibi opus eſt; non magis. Hinc incuſandus videtur Gal. valde, quod cerebro per ſe immobili tribuat vim motricem, non autem mobiliſſimo ſpiritui. At dicat quæſo Gal. cur natura cerebrum finxit molle, duaſque in occipite ex illo aulas ædificauit ſpatioſas, vnam vero in poſteriori ſyncipite; & vnum in medio paulo inferiorem, vbi tot cõplexæ arteriæ formant quaſi rete; quod agitatam emittit ſpiritus multos reficientes vniuerſitatẽ: eſtque ſicut menſa capitis, in cænaculo inferiori, veluti anteriores ſunt aulæ regiæ, in quibus ſpatiatur: Poſterior vero eſt ſacellũ & ſtudiolum, vbi conſilio & contemplationi

plationi ſe abdit; & ne ſit ab oſſe illi moleſtia, parietes, ſic molles fabricauit; Aliud reſpondere non poteſt, niſi quod nos, & fateri, cerebrum eſſe domicilium animę, & non animam animatorum.

Capvt X.

Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento ſpiritum eſſe animam: operarique vt principale agens, (nec poſſe ab anima regi, niſi ipſe ſentiat præceptum.)

Nvlli dubium concoctionem in ventriculo fieri, deinde in iecore perfici; & per venas diſtribui, & in particulis ad quas fertur abſolui & coaleſcere: ſucciq; partem in corde flatu ſpiritari: & delatum arteriis corpus viuificare, & in cerebro vniuerſitatem reficere. Cum autem hos omnes actus operetur calor; quis neget illum animã eſſe? Imo Deus confirmat (Geneſ. 9. c.) dicens ad Noe, ne veſcatur ſanguine animalium, quoniam ſanguis (inquit) illorum pro anima eſt; quaſi aperte dicens, ſpiritus qui in ſanguine & de ſanguine fiunt eſſe brutorum animam. Et inter Entia cuncta comperimus ignem fere vnum deuorare, nutriri, & augeri. Concoctrix ergo vis ac nutrix ab eo eſt. At Ariſtot. (2 de anima. & 1.) econtra ait ignem deuorare absque modo; & quot adpoſueris ligna comburere in infinitum, animal vero cum modo certo coquere & ad certam determinatamque quantitatem creſcere.

creſcere. Ergo calor eſt animæ inſtrumentum, ait, ab ipſa modificatum. Cui reſpondeo non poſſe docere, quomodo inſenſatus calor ab anima regitur. Item ignem robuſtum robuſte deuorare, ignem vero animalis imminutum blandumque eſſe, & calefacere quidem ſemper & coquere ſicut ignis, ſed iuxta proportionem. Nec poſſe amplius augeri animal, quoniam auctus calor eius partes plures tandem exhalare facit de ſubſtãtia corporis, quam in ipſam de cibo conuertit, & tunc fieri decrementum, ſicuti in pueritia fit augmentum, quoniam tunc blandus eſt calor, & æque fundit ac belle cibum inſuetum, & non adeo calefacit corpus, quod multum exhalet, ſed plus illi aggenerat quam tollit.

Poſtmodum in iuuentute creſcente calore, corpus aliquanto magis caleſcit & exſiccatur, & color non eſt vt prius, albus, & caro tam mollis; abſcendente tenuitate, quæ ſui miſtione mollitiem & candorem faciebat. Veruntamen creſcit ſemper, dum calor plus addere poteſt, quam reſoluere; & in roboris perueniens ſtatum, qui homini eſſe ſolet in 25. anno fere, tantum educit, quantum inducit ſubſtantiæ: ideoque machina ceſſat creſcere. Sed cum maxime auctus fuerit deinde calor, plus exhalare de corpore facit, quam eidem ingeri. Itemque corpus induratur magis, nec proinde tranſitum ſuccis nutrientibus dat, & calor auctus reſoluit ſpiritus plures; remanentes vero nequeunt bene fundere, diſtribuere, & nutrire. Itaq; curuatur corpus, criſpaturque deficiente ſucco, & calor propria actione imminutus remanet in excrementis, &

L ſuo

ſuo albore albefacit pilos, qui prius à multo calore adurebantur & nigreſcebant, ipſo cum alba tenuitate exhalante, & faciem materiæ atram manifeſtante: Tandem paulatim nutritio perditur, & ſpiritus exhalat deficitque, ſicut lucernæ flamma deficiente oleo, quo nutriebatur; & tandem totus, qui remanet ſpiritus exilis exiguusq; exhalat, & ſecum mens à DEO nobis indita, & remanet corpus carbo extinctus aut lychnus concrematus. Hæc autem mors animalis abſque dolore fit, cui ſimilis eſt per Phtyſin; cæteræ vero cum dolore. Nam aut inflammatio deſtruit organa, aut cruditas implet vaſa, aut diſtillatio ſuffocat; ſpiritusque qui in qualibet fibra carnis, & ſanguinis & neruoſitatis viuit, violenter eradicatur de ſuo habitaculo, quia multus eſt, multoque humore irretitus, paſtusque. Quare videat Ariſtotel. quod ſicut incendium ligni & lucernæ deficit ſeipſo, ita animalis vita: Et ſicut ille vrit calor, ita & iſte pro rata; & ſicut ille vento vel humore nimio perimitur, aut fracto vaſe, ita & iſte.

CAPVT

CAPVT XI.

Diuerſos modos ſentiendi ſignificandique, oſtendere vnicum ſenſum in omni re.

RES quæ non tangit nec mouet nos, nil ſentitur. Quæ procul ſunt à nobis valde, nec vnquam appropinquarunt; & quæ corporeo tactu communi nobiſcum carent, dicuntur ignotæ prorſus. At ſi quo pacto ſimiles ſunt rebus, quæ nos tetigerunt, per ſimilitudinem à nobis agnoſcuntur. Hoc nos vocamus ſentire in ſimili: alii autē vocant diſcurſum; quoniam à ſimili ad ſimile aliud ſpiritus mouetur cognoſcendo: Quando vero notæ fuerunt atq; perdita notitia inſtauratur videndo quid ſimile excitans notitiam ſopitam, hoc vocamus reſentire; alii reminiſcentiam. At cum rem nunquam in rerum natura viſam ſentimus veluti montem aureum, aut certimanum, aut Acephalum: Hic nobis vocatur ſenſus cōplicatus aut diſiunctus. Aliis vero imaginatio. Poteſt quidē ſic ſentire ſpiritus, quia natura paſſibilis eſt mobilisq; ſicut aer, ita quod remanet in ea affectus mouentium obiectorū: Sicuti in aere & in aqua cernimus. Ipſeq; poſtea cōpulans diuerſorum obiectorū motiones diuerſas, diuerſa cōponit ſenſibilia ſimul; aut diuidendo eundē motum, facit imaginē truncam & compoſitam vt libet, & diuerſis ex cauſis, in ſomno fiunt magis præter voluntatem, aliunde excitatis motibus ſopitis diuerſorum. Hic deceptio fit: ſi n. credit ſpiritus has imagines veras eſſe, vt in ſomno falſus eſt; aut ſi verum repræſentare putat,

vt in vigilia, mendax eſt. Veritas enim eſt ipſa rei Entitas. At tunc cognitor verus eſt, cum eas cognoſcit, ſicut ſunt, falſus autem quando ſicuti non ſunt. Sed in mundo non eſt falſitas & mendacium, quoniam res eſt omnis, ſicut eſt ſibi, non autem nobis. Quando multa ſimilia ſentit ſpiritus, quoniam ab illis conſimili immutatur modo, vnoque adprehendit ea multa quaſi vnum, ac nomen vnum imponit commune illis omnibus. Dum enim vult aliis rem ſignificare quam ſentit, coactus eſt fingere in aere reſpirato ſimilitudinem illius rei motibus in ore ſonantibus, quas reflectit in varias figuras, prout vario modo afficitur à rebus, quas ſentti: itaque primi locutores, ex accepta paſſione formarunt nomina; & Græcus dixit τύπτω, à ligni percuſſione: & Romanus verbero, à loro vibrato, & nos Batto & Botta, ab ictu boante; At quoniam variæ Nationes vario afficiuntur modo, & varium modum exprimendi aeris habent; Nam Germani impetu quodam, frigore retrudente ſpiritum eloquuntur; iccirco multas conſonantes pronuntiant literas; Veneti liquidas vocaleſque multas, quia ſolum liquidum incolunt: Hiſpani prolixas voces vocalibus & ſibilantibus ſpiritibus ex calore & acumine regionis: Itali in medio climate mediocres ſunt inter vtraſque: At antequam ſolita telluri propinquus fieret, multis conſonantibus latine enuntiabant.

Quapropter (vt dicebam) ſimilia multa vno exprimit nomine, vt Petrum & Paulum, ſingulosque cæteros dicit hominem: Omnia corpora dura frangibilia lapidem

dem

dem; flexibilia metallum. Itaque nomina inuenit omnibus communiſſima, ac minus communia multis; & particularia ſingulis: quoniam enim res ſunt omnes, dixit, Ens; itidem quoniam eadem res, quæ ſimili modo ipſum mouent, etiam diſſimili ſimul mouent: notauit quoque diſſimilitudinem illam nominibus diſſimilibus & differentialibus, & dixit Ens corporeum & incorporeum, & viuentia & non viuentia; ſenſitiuum & vegetans, rationale & irrationale; Indiuiduis vero vltimas differentias appoſuit, Petrum & Paulum, &c. Porro huiusmodi cogitationes omnes, in rerum naturis eſſe oportet. Calor enim non hoc vnum modo frigus cognoſcit, ſed ex hoc vno omnia alia frigora ſimilia: Hoc autem eſt diſcurſus. Equus quoque non hoc vnum hordeum nouit, aut vnum modo equum: ſed omnes ſimiles, notis viſisque equos eſſe dicit: ſed etiam inter Entia ſimilitudines norunt & differentias; illaque Entia ſapientiora ſunt, quæ melius diſtinguere ac componere norunt absque errore: Hoc eſt non copulando res diuiſas; ſicut qui diceret, aſinus eſt homo, aut mons eſt aureus: nec diuidendo vnitas, vt dicens, lux non eſt candida, ſol non eſt calidus; ignis nō ſentit. Inter res, communis mutuaque ſignificatio reperitur, quæ tactu fit: Sic tangens aer alium aerem, illius affectum ſentit, quoniam mouetur ab illo moto, aut frigeſcit ab illo frigefacto, aut caleſcit: Et ſtellæ, altera alteri radios mittens, communicant cognitiones. Nos autem craſſa mole & carcere clauſo corporis, neceſſe habemus aerem verberare, qui animales

conceptiones deferat, & conuentionem habere cum aliis, qui nos audiunt, quod quando verbero aerem taliter, rem talem dicere volo, quando aliter aliam. Icc irco qui regionis linguam ignorat, quæ etiam continuo variatur variatione ſolis, deſcendentis continuo, & nationum cōmiſtione, ſicut veſtitus variatur, & ritus, nequit intelligere, niſi voces omnib⁹ naturales, hoc eſt riſum, planctum, dolorem conſimiliter, & manifeſtationem demum rei communis cunctis; quas ob res debilis eſt animi & parum ſyllogizantis, putare res ſeſe mutuo non ſentire, propterea quod non loquuntur: cum loquela ſit ſignificationis modus impeditus, tardusq; longe magis, quam ſignificatio rerum expeditarum à craſſitie corpulenta. Sicuti Angeli & Dæmones, qui ſubito mutuos percipiunt conceptus, & dum nos voce figuramus vnum, ipſi ſignant mille, & quod velocior eſt ſcriptura, quam ſculptura; & verbum quam ſcriptura, & cognitio quam verbum; eo velocior & longe magis & ipſorum ſignificatio; Igitur quoniam Entia omnia & mutuo tanguntur, & non tactæ res ſimiles ſunt tactis, omnes ſentiuntur mutuo vel præſentia vel ſimilitudine, & perſimile ſentire diſcurſus eſt: reſentire vero memoria; ſentire ſimilia multa, vt vnum, intelligentia. Sed hoc nomen appropriatum deinde fuit humanæ menti, ſicut & diſcurſus, qui & ratio; & nomen ſpiritus, qui ventorum eſt, Deo, Angeliſque tributum eſt, quoniam ab his ſimilibus ſaltem in eo, quod non viſuntur, illos intelligimus quoquo modo: Verum abſtinendum eſt à dicendo, quod res diſcurſu & intel-

intellectu polleant quoniam animæ appropriatum eſt; At venti nomen ſpiritus adhuc non amiſerunt.

Dicemus ergo res ſentire, reſentire, exiſtimare, & tranſcurrere & perſpicere & ſapere. Imaginatio enim eſt copulatio vel diſiunctio motuum omnibus conueniens; aut diſcurſus in rem incorpoream per ſimulacrum corporeum, quod eſt ſentire in ſimili; Hinc eluceſcit genera eſſe communitates aliarum communitatum affectuum; ſpecies vero communitates indiuiduorum, indiuidua vero quæ diuidi nequeunt neque multiplicari in plura, ſed mouent modo vno proprio ſoloque.

CAPVT XII.

Omnes ſenſus eſſe tactus: at ſenſoria & ſentiendi modos differre.

ANIMALIS machina vniuerſa ſenſu tactus donata eſt; Res enim omnes in mundo tangendo ſentiunt. At aliis in partibus alios ſentiendi modos obtinet; qui tamen omnes tactiones ſunt; quotque modis à rebus tangi moueriq; poteſt, tot ſentiendi organa inſunt: Quoniam non omnium rerum præſertim languidarũ tangentium carnem & corium, vires intrinſecas percipit animal: nec prodeſt illi omnes tangere penitius: multæ enim pungunt, franguntque machinam, vt ſpinæ & lapides, aut diſſoluunt, deſtruuntque, vt ignis: Iccirco inſtrumenta

data

data ſunt illi, & ſentiendi res languidas, quæ communi tactu non percipiuntur, ſed interius admiſſæ ſentiri poſſunt; & inſtrumenta quoque ſentiendi procul, res nocere potentes, ſi cominus moueant. Priorum gratia ſunt nares & lingua. Poſteriorum oculi & aures, totque organa ſunt, quot res modique communicandæ. Nam aut à rebus in animal motus manat, quo afficiunt aerem, & huius percipiendi gratia ſunt aures; aut lux qua illuſtratæ ſunt, & quam afficiunt, & huius gratia ſunt oculi; Cæteræ ignotum eſt, num proficiant animali eas tangenti: Nam piper tactu eſt frigidum, & lilium oculo ſuaue ac nobile: ſed naſus & lingua piperis calorem perſentiunt: at quia decipitur ſpiritus in naſo, lilium vtile putando ex odore: lingua mox per ſaporem examinando inuenit eſſe noxium. Interdum linguæ non diſplicēt carnes prauæ, quas naſus reſpuit, putentes comperiens. Itaque talia ſenſoria non ſunt, niſi Veneris & famis: Sed iudicium in his modo videtur reſidere, quoniam à rebus aliud non manat, niſi lux motus, vapor, ſubſtantia, & actio, ex quibus iudicamus.

Procul dubio guſtus, tactus eſt intrinſecus ſagaciorque, nam & tangēdo fit. In lingua apparent pori multi admittentes ad ſentientem ſpiritum cibi ſubſtantiam: quæ ſi bene afficit, proficua toti corpori æſtimatur: non enim tenuiorem portionem, quæ ſæpiſſime vtilis iucundaque eſt, ſentit, ſicuti naſus, ſpiritus linguæ, ſed etiam craſſiorem tenuiori mixtum, eiuſque natiuum calorem, vnde ſcit apta ne ſit, non ſolum nutrienda ſpiritui, vt tenuis, ſed

etiam ſanguini & carni & vaſibus; ſentit etiam lingua naturam rei extrinſecam; Nam & calorem ferculi extrinſecum ſentit, nedum intrinſecum, qui eſt ſapor, & vini frigus extraneum,& natiuum calorem. At cum extraneũ frigus calorve robuſtus eſt, ſicut in glaciato vino, & feruenti ferculo, non poteſt ſaporem obtectum ſentire ſpiritus præuentus robore vinum extrinſecante, ſicut nec viſus ſtellas, præoccupatus à ſolis luce robuſtiori. Ex quo patet etiam per immutationem fieri ſenſum, & non per informationem, cum nulla forma ſit ſapor, niſi calor in mole communicatus. Etiam tangendo odoratus ſentit. Ipſe enim odor tenuis ſubſtantia eſt omnibus exhalans ex rebus; quoniam omnes calidæ ſunt, porisque ſparſæ à calore actis in cœlum exhalante: iccirco naſus deorſum ſpectat, & intra ipſum ſpongia extat oſſea, quo ſpiritus ex cerebro per neruiculos duos deſcendit vaporemque tangit: Sique ab hoc ſentit ſe grauari & robore vinci, iudicat fœtidum, inimicumque, ſi vero roborari augerique, quoniam tenuis eſt blandusque, aptus verti in ipſum, iudicat odorem eſſe bonum, eoque reficitur, & odore nutriri ſpiritus, notum eſt. Nam laſſus à labore & ieiunio homo, odore ſubito reſipiſcit, viuificaturque, & quaſi inſtauratur. Et Democritus tres ex odore panis calidi ſupervixit dies; odor vini & carnis aſſatæ, famelicum recreat: Coqui autem & Aromatarii, odore rerum quas tractant quaſi ſemper ſaturi, eas in cibum minus cupiunt. Non tamen inquam odore nutriri carnem & ſanguinem, ſed ſpiritus tantum, liquores autem & ſoliditates illis conuenire. Va-

pores autem aquæ & rerum languidarum, quia prope nihil afficiunt ſpiritum in obtuſo naſo, non videntur eſſe odores, vt ſunt canibus acutis, ſicut nec motus aeris videtur eſſe motus, quoniam nobis non ſentiuntur obtuſioribus aut calidioribus & mobilioribus: Similiter & auditus tactus eſt, in centro autem auris tympanum aere plenum terminat neruum; cui de foris malleolus ſuperaſtat, extrorſum vero porrigitur membrana & cartilago caua, colligens motiones aeris, qui percutit malleum, & per ipſum tympanum, & per hoc ſpiritum intercluſum, ea ratione ne exhalet, nec facile afficiatur ab intrantibus rebus, ipſeque ſpiritus commotus cognoſcit ex vſu corpus mobile, quo ipſe mouetur & vocatur & mulcetur & exaſperatur.

Tactus ergo eſt auditus, & non per ſimulacrum informans, ſed afficiente & mouente obiecto, iccirco motus graues corpulentarum rerum, aerem multum mouentium & aurem quaſi late, diſplicent, quoniam ipſum concutiunt ad capitis concauum. At acuti gracilium rerum ſtridentium, verberantium aerem quaſi punctim, modica materia inflexa, reflexaque pungunt ſpiritum, diuidunt, lacerantque, ideoque diſplicent, ſoni autem compoſiti grauibus acutiſque veluti ex fidibus grauibus, ſubtilibusque in cythara, mouent alii multum, alii parum aeris, & temperantur & Muſicam efficiunt ſpiritui amicam. Ipſe enim natura mobilis gaudet inuitari ad motum propriam operationem, qua ventilatur, purgatur, augeturque & dilatatur in ſua ſymmetria.

tria. Vbi autem ſoni ſunt acuti alii, alii vero graues, ad eius conditionem temperantur, ideoque menſura humanæ muſicæ ex pulſus humani menſura adſumta eſt: At exiſtimandum omnes voces mundanas ſimul melodiam eſſe mundo toti; itaque motus cœli: cum ſonus ſit motus perceptus, ſed aliis generibus rerum alia harmonia congruit.

Sicut & in genere hominum craſſiores ſpiritu adpetunt carnes pingues, linguam craſſam ipſorum dilatãtes ad metrum ipſorum: Acutiores macram, mediocres ex his compoſitam. Sic acetum cum oleo harmoniam affert guſtui, ſicut graues acutique ſoni auditui: quoniam vero eadem res aliis animalibus dulcis eſt, aliis amara; nam & in genere hominum pueri dulciora cupiunt, blando ſpiritu præditi: Senes ſubamareſcentia, quoniam temperies & calor ſimilis ineſt illis. Capris geniſta dulcis eſt nobis amara: idem de vocibus exiſtimandum eſt. Aſinus enim aſini voce iucundatur, homo hominis, &c. Fœtet nobis ſtercus noſtrum, quia à ſpiritu noſtro reiicitur, & tamen olet canibus & porcis, ſicut nobis excremẽta quarundam feruſcularum ſunt muſcus & Zebettum. At in mundo nõ eſt odor, neq; fœtor, nec dulcedo, nec amaritudo, nec ſymphonia nec cacophonia, niſi particularium reſpectu rerum, q̃ aliis ſeruantur, aliis deſtruuntur, toti autem mũdo cui res omnes ſunt partes, omnes ſunt harmonia, odor, dulcedo. Vtq; meli⁹ intelligas ſpiritũ mobilẽ contactum audire, nec rẽ incorporeã, vt Ariſt. opinatur, Pythagoras Muſica furioſos ſanauit, Damon ebrios,

Timotheus, quemcunque voluiſſet affectum inducebat, Orpheus contemplationem, Terpander ſurdis reparauit auditum, Muſica lydia effœminabat homines; Lacedemonica maſculeſcebat; alii caſtitatem conciliabant. Hæc autem propterea fiunt, quod ſpiritus ita operatur, ſicut mouetur afficiturque. Non enim ſaltitamus in chorea gagliardam, alio ſonante ſpagnolettam, vt enim ſpiritus mouetur mouet corpus, vt calefacta calefaciunt, & frigida frigefaciunt. Ergo furioſum, cui motiones ſunt perturbatæ ingeneratis fuliginibus, aut nimio æſtu, aut imaginatiua feruente aliunde, prudens artifex ſono mulcet ſpoliatque aliis furentibus motibus, quæ cogitatus ſunt, cogitque frui muſico ſono. Ideoque ſæpe melodia ſonum inducit, quoniam totus ſpiritus in caput colligitur, ad fruendum blando ſono, cæterumque corpus motu ſenſuque ita vacuatur, ſicuti ſpiritus vapore vini oppreſſi ventilantur & alleuiantur. Et ſoni aſperi mouent ad iram idcirco in bellis eis vtimur, ſuaues vero mulcent ad contemplationem, ideo in templo habent vſum: titillantes autem ad luxuriam & mollitiem; quibus vtuntur amantes. Iccirco Reſpub. omnis cantus curam habent. Cantu honoratur Deus eleuando ſpiritum, animamque illi inditam, ad contemplandum. Et mutato cantu mores & reſp. mutatur; Vnde Legiſlatores & quicunque ſectas introducunt etiam falſas, cantum mutant, vt mores ſuis aſſuefaciant præceptis, & ab antiquis abſtrahant. Sed & diuinus Dauid Saulem cantando placabat & ſono. Et Eliſæus prophetare, dum minus poteſt, cytharam ſibi

pulſari fecit, qua attenuauit ſpiritus, & à turbationibus preſentibus alienauit, coegitque miniſtrare menti in ipſis reſidenti, vt ad contemplationem eleuetur, recipiatque notiones à prima ſapientia Dei, à qua omnis ſapientia deriuatur ſicut lux à ſole.

Tandem & viſionem eſſe tactum inde patet, quod eas modo res illuſtratas videmus, quæ recta ad nos lucem reflectunt. At ſi ipſæ manent in tenebris, nos vero in luce nil videmus: quoniam ab ipſis in oculum noſtrum non reſilit lux: Ergo lux à rebus tincta venit, & tranſit per corneam transpicuam, & per aqueum humorem & tangit ſpiritum qui eſt in criſtallino, itaque ipſe diſcernit viſibile obiectum Lucem ſimpliciſſimam omnibus affici reb. & colorari & reflecti & multiplicari, notum eſt cunctis. Viſio ergo tactus eſt lucis tinctæ à rebus illuſtratis. Hinc exiſtimare licet, lu.em, quæ viuus apparensq; eſt calor, omnia probe ſentire, quoniam omnibus afficitur: itaque alios afficit & ſentire proinde facit. Sol quoque & ſtellæ ſenſitiuiſſimæ iudicari debent. Cum ergo viſum ſit, ſenſationem omnem contactu fieri; diuerſitatem autem tangendi ſuboriri ex craſſitie & gracilitate organorum ob id formatorum, de ſenſu rerum omnium iudicare conſequenter poſſumus: Resque duriſſimas ſicut lapides modicum ſentire, quoniam pati modice ſunt apti; habereque ſenſum ſimilem oſſibus animalium. Plantas vero præſtantiori vigere ſenſu ſimili ſenſui carnis; Liquores autem adhuc maiori, ſimilique ſanguineo. Ventum autem & aerem facilime ſentire, ſicuti ſpiritus animalis.

Nec modo tangendo cominus grandi percuſſione, ſed eminus & leui ſentire ob paſſibilitatem, quæ ipſis motis communicatur, & ob lucis affectiones, in eis inſperſæ ac tinctæ figuris coloribusque cunctis; Lucem vero caloremque maxime ſenſitiua entium omnium, quæ in mundo ſunt, præ omnibus exiſtimare conuenit. Mundum quoque ſentire totum, alibi magis, alibi minus, ſicuti animal in variis partibus vario ſentire modo declaratum eſt. Quoniam enim tactus non ſentit natiuum piperis calorem, vt naſus; nec naſus amaram lilii ſubſtantiam vt lingua; nec lingua ſonum aeris vt auris, nec auris lucem vt oculus, quoniam ſpiritus ſub corticibus tranſpicuis afficitur magis, quam ſub opacis, & ſub gracilibus magis, quam ſub obtuſis, magisque in magis perforatis, quam in occluſis; ille enim admittunt magis res ſenſibiles quam iſtæ: ſequitur idē eſſe de mundi partibus ferendum iudicium.

CAPVT XIII.

Oſſa, pilos, neruos, ſanguinem & ſpiritum, omnes ſentire contra Ariſtotelem.

SED quæcunq; præcedentibus duobus capitulis declarauimus, nunc cum ſchola Peripatetica, quæ hodierno tempore regnat, diſputanda ſunt: incipiamque ab vltimis.

Oſſa ſenſus expertia prorſus eſſe contendunt omnes:

mnes: Nam quando perforatur caluaria à medico, quid morbi intra curaturo, non dolet æger: nec in cæterorum oſſium fracturis, niſi ob carnem adnatam, quæ dolet. Pari modo dum vngues & capillos reſecamus, nil dolemus: Et ſi quis tangat ſanguinem exſilientem de vena, quin & ſpiritum non videtur ſentire. Nec cerebrum ferro tactum ſentit. Ergo falſum eſt omnes partes animalis ſentire; ita etiam partes mundi.

Reſpondeo obiter nunc quod inferius examinandum erit, has omnes res ſentire. Ad animal autem (qui eſt ſpiritus habitans in craſſa mole ad communis vitæ vſum organizata) non omnes paſſiones omnium partium peruenire, vel non ita valenter: niſi eas quæ per medium communicatiuum attingunt. Hoc autem non comperiri in partibus nimis liquidis nimiſque tenuibus; nec in duris nimis, ſed in mollibus palam fieri: Nam cum tangitur caro, plena calore ac ſpiritu, patitur, & per corium & neruos & fibras communicatur ſenſus vſque ad vniuerſitatem ſpirituum in capite habitantem: Atque ita ſpiritus iudicat declinandum aut ſectandum, quod tangit.

Proptereaque quando quis dormit, aut attente quid contemplatur, non modo non ſentit in capillis, & veſtibus cæſis, ſed nec in carne punctus ſaltem leuiter: non quia caro non ſentit, cum & præfati Philoſophi non negent, ſed bene quidem ſentit; ſed quia ſua paſſio, tunc non communicatur ſpiritui principali in penetralibus collecto ad contemplandum, aut pugnandum contra

vapores

vapores cibi aut contra morbum, aut ad nutritionis opera. Hinc elucescit ſpiritum animalem intermanere in corpore, ſicut nauta in naui, aut Dominus in ſuo palatio, & populus in ciuitate; non autem ſicut forma informãs æqualiter totum compoſitum vt placet Ariſtot. Si enim ita eſſet æque ſentiret in omni parte nec ſeiungi poſſent à partibus exterioribus, & interiora ingredi, & non ſentire in ſingulis particulis à ſe informatis. Sicut calor ignis forma, non poteſt ab igne diſcedere, nec ab aliqua eius parte, quin totus, vel illa pars extincta mortuaque remaneat. Sed de hoc inferius.

Ita igitur quando ſpiritus exhalat, aut ſanguis effluit, ſi tangantur, non communicant illam tactionem ſpiritui & ſanguini intus remanentibus; motus enim deficit priusquam ad illos regrediatur, ob diſgregabilitatem & diſiunctionem, quam facile patiuntur liquor & ſpiritus: Sicut dum tangitur aqua, per canalem de fonte effluens, non reuertitur eiusmodi motio impreſſa intra fontem. At bene quando aqua intra concham continetur ſi tangas portionem vnam, omnes coagitantur manifeſtis circulationibus. Itaque quando inter venas malignus humor oritur, ſanguis & ſpiritus accenduntur, ad eius expulſionem; & adeo agitantur, quod ille humor vel vapor caleſcit, attenuatur, & extra venas propellitur, per rimulas interfibrales. Et hæc pugna eſt febris; quæ tantopere prodeſt, victorioſis remanentibus ſanguine & ſpiritu: nocet autem ſi vincantur: non quia ipſa accenſio nocet, quæ febris appellatur, ſed quia ſuperare morbum non potuit.

tuit. Fieri etiam poteſt, quod in magno vulnere attactus ſanguis ſentiat parum, quoniam ſpiritus iam ad interiora fugit: Et hunc exiguum ſenſum ſanguinis dolor plagæ ſuperet, tegatque; ſicut calor ferculi ſaporem occultat. Patet tamen in membrorum paſſionibus ſubito ſanguinem & ſpiritum accurrere in auxilium: & in timoribus interiora petere in ſalutem. Et humorem inuicem pugnare notum eſt Medicis. Idem dicimus de ſputo, aliisque humoribus, quorum paſſio ad principem non pertingit ſpiritum. Sed conſpiciuntur in terram iacti aſſumere figuram ſphęricam, qua ſeſe tuentur ab aere, aliisque ab aduerſis Entibus & extendi vt coniungantur, & ſimul ſeruentur, vt mox docebimus. Ratione oppoſita os non videtur ſentire; nam cum durum ſit, tenuitatis ſpiritalis expers, ſenſum exiguum habet: & cum frangitur motus & paſſio non perambulat, nec communicatur per duritiem vſque ad principem ſpiritum. Ita quando lignum ingens ſecatur durumq;, qui eius extremam partem manu tangit, non ſentit eiusmodi motum. At tangendo flexibilem virgam, ſtatim motus eius ad extremitatem fertur. Quapropter patitur os fractum afflictionem, magis autem caro cui plus ſpiritus & tenuitatis ineſt. Senſus autem in paſſibilitate conſiſtit, quæ eſt ſocia tenuitatis. Itaque illa parua oſſis afflictio, in ſuo principio eſt & non excurrit. Quod autem ſentiat os, patet ex nutritione & augmento illius. Non enim nutritur quippiam, niſi ad ſe ſimile nutrimentum trahendo: Sentit ergo ſimile; quoniam ipſum noſcit & trahit. Dentes autem manifeſte ſentiunt & tra-

hunt calorem & frigus & ſaporem, nil gingiuas tangendo, ſed ſolum extremitatem dentis, ne dicas carnis adnatæ eſſe ſenſum. Item rebus acidis obſtupeſcunt dentes & non gingiuæ, & manifeſto ſenſu tunc patiuntur. Et Galenus ſenſum dentium fatetur, ac cæterorum oſſium tantillum. Quibus Hippocrates inimicum eſſe frigus dixit, ſicut & neruis & medullæ: nulla autem inimicitia ſine ſenſu læſionis fit. Falſum eſt quoque cerebrum expers eſſe ſenſus; Nam Galenus illud rationale, nedum ſenſitiuum facit, ſed eius mollities paſſioni cedit, ideoque videtur minus ſentire, & cum ſit anaclinterium ſpiritus, conueniebat ei huiuſmodi ſenſus obtuſus, ne perpetuo ipſum affligeret. Neruos ſentire nemo negat præter Ariſtotel. eo quod terreſtres valde ſint; Ergo ex hoc concedit ſenſum rebus aereis, igneisque velit, nolit. Ac quidem ſolidi valde facti ſunt nerui vt tenuiſſimum ſpiritum, ne exhalet, retineant, paruoque ſenſu in ſubſtantia pollent, ſed omnis ſenſus grandis ipſorum eſt ab inhabitante ſpiritu.

Tandem ſentire pilos, nemo dubitet, cum nutriantur, & creſcant attrahendo ſimile; ſimiliter & vngues; ſed ipſorum paſſio non percurrit vsque ad ſpiritum. In loco enim vbi ſecantur duri ſunt, ſenſumque obtuſum habent, qui proximis ipſorummet portionibus nec diffunditur, quamuis in loco inciſionis exiguum quendam doloris ſenſum habeant: qui nobis communicatur non vt dolor, ſed ſicut ſenſatio ordinaria præter dolorem. Voluptas enim & dolor ſenſationes ſunt plusquam ordinariæ. At

igni appoſiti pili & vngues diffugiunt conuoluuntur & curuantur & reſiliunt; patiendo valde. Et ex capillis vermes fieri vidimus, vt paulo ante narrauimus. Opificis ſummi hic prouidentiam collaudare conuenit, qui portionibus, vbi viuidus ſenſus nocebat, parum largitus eſt: Sicuti oſſibus, quæ totam machinam ſuſtinent, & pilis, vnguibus & carnibus, quæ ipſam defendunt, & cuticulæ extremæ. Totum autem corium & neruos ſenſu miro donauit, celerique, ob neceſſitatem ſentiendi bona & mala; & exquiſitiſſimum ſenſum tandem redegit quasdam in partes organicas, vbi modo opus erat. Aerem & ventum paſſibiles ſentientesque valde fugacitate & mobilitate donauit, vt offenſiones vitarent; lapides vero duritie, & plantas cortice, prout vſui proprio cuiusque ad mundum congruum erat. Cętera inſpicite & admiramini ô mortales!

CAPVT XIV.

Poſitio Ariſtotelicorum de ſenſu, ſenſoriis & ſenſatione.

NOLVNT Peripatetici omnem ſenſum eſſe tactum, ſed guſtum duntaxat confitentur: ponuntque ſenſus exteriores quinque, & animali tantum conuenire: Oſtenduntque ex obiectis diuerſis. Nam oculus colores tantum percipit; Auris ſonos: naſus odores; guſtus ſapores;

Tactus qualitates tangibiles: Nec poteſt alterius alter ſentire obiectum: Sunt ergo diuerſæ res. Quod etiam inde patet, quoniam diuerſis ſunt affixi partibus organicis. Et quilibet ſenſus proprium informat ſenſorium, ſicut anima córpus totum; itaque plures formas partiales pónunt. Præterea ait Ariſtoteles, quod cum oculus omnes ſit percepturus colores, oportet illum nullis eſſe coloratum, alioquin eos percipere non poſſet; intus enim exiſtens prohibet extraneum. Sunt ergo ſicut cera omnino informis, vt poſſit formas recipere. Hinc adfirmat ſenſum nullum Ens actu eſſe, ſed puram potentiam paſſiuam, nullo modo actum. Ergo vt materia, quæ ideo eſt informis, vt omnes recipiat formas, eſtque pura potentia apta informari ſubſtantia, qualitate, quantitate, quia ipſa non eſt quid, nec quale, nec quantum. Ex quo poſtea deducit omnem vim ſenſitiuam eſſe incorpoream, quoniam corpora ſentit: Eſtque forma corporis, non corpus, alias eſſet informatum. Item fieri vult ſenſum per informationem, ita quod ſpecies formæque obiectorum deferuntur ad ipſas ſubſtantias ſenſitiuas, easq; informant: & ſic ſentiri. Nulla enim res ſentiri poteſt, niſi illi fiat ſimilis ſentiens vis: non poteſt autem fieri ſimilis, niſi illius informetur forma: tactus enim vt calorem ſentiat, calefit, calorisque ſuſcipit formam: Oculus vero formam viſibilis. Et quoniam hoc impoſſibile videtur addit, formas eſſe incorporeas, & immaterialiter recipi in potentia ſentiente, ideoque ſenſum fieri cum voluptate, quoniam potentia recipit actum ſui perfectiuum, itaque perficitur.

Ex

Ex quo ſentire paſſionem eſſe perfectiuam docet, non autem corruptiuam. Sicut generatio & alteratio aliarum rerum. Ex quo ſequitur, aut res nullas ſentire, quoniam ſunt res actu, & non potentia, vt ſentiens vis; & patiuntur corruptiua paſſione ſuę formæ: Aut aliquem modum tactus rebus ineſſe, quoniam non ſunt puræ potentiæ, nec organa habent eiusmodi potentiis informata.

CAPVT XV.

Non fieri ſenſationem informatione, nec perfectiua tantum paßione, nec extare ſenſum agentem, nec ſenſum eſſe puram potentiam incorpoream, ſed Ens paßibile eorum quæ non eſt, & ſentiri mutatione modica & argumento.

TOT aſſertionum vna modo vera eſt: Non fieri ſenſationem niſi ſentiens vis ſimilitudine ſenſibilis afficiatur. Hanc autem actionem obiecti eſſe liquet: quandoquidem actio eſt propriæ ſimilitudinis effuſio ab agente. At illius informare forma, vt ſentire queat, ſtultum eſt dictu. Oporteret enim obiecti formā ſeparari ab eo, & ferri ad potentiam ſentientem; eique imprimi: Ex quo ſequitur, quod obiectum remaneret, absque propria forma; ſicut materia nuda: aut corrumperetur penitus. Et quod potentia ſentiens, cum primo informatur aliqua ſpecie, non poſſet aliud quippiam ſentire; vel ſi reciperet

aliam formam ſenſibilem, corrumperetur ſentiens vis, quoniam eius forma, qua cum ſit vnum magis, quam ex materia & forma, Peripateticorum omnium teſtimonio, corrumpitur accedente noua forma. Omne autem Ens formam perdens, perditur. At reſpondent Peripatetici venire ab obiecto ſimilitudinem formæ, non ipſam formam. Verum Ariſtoteles palam docet ita, dum per informationem facit ſenſationem, ſicuti fit compoſitum ex materia & forma, ſecundum quam poſtea agit; Et ſicut lignum informatur forma ignis, & poſtea ignit: ita potentia forma obiecti, vt poſtea per illam ſentiat obiectum. Item declarandum eſt illis, quis producit ſimilitudines has? quomodo lapis ſuam ſimilitudinem exuit, & tamen remanet lapis? Et quis eam de lapide extrahit? & quis defert ad ſentientem potentiam? & quis copulat? & vna ſuſcepta ſimilitudinem quomodo poteſt aliorum ſenſibilium ſuſcipere? Et ſi eſt informatio ſimilitudinum, quomodo ſimul pluribus formis albi & nigri oculus vel potentia oculi indiuiſibilis informatur? Experientia quoque illis repugnat. Vt enim ignem ſentiamus non oportet totam formam ignis ſuſcipere: ſed ſufficit parum calefieri. Senſus ergo non fit informatione, ſed immutatione. Item cum pura paſſiuaque potentia ſit; non aget: quomodo ergo ſpoliat obiectum ſua forma aut ſimilitudine, ſeque veſtit illa? Hinc altercantur Peripatetici dicentes alii, ſenſum agentem reperiri, neſciunt autem intusne vel extra, qui formas è ſubiectis extrahit, & immateriales facit, & potentiæ copulat. Alii

vero

vero dicunt obiecti actum ſufficere ad mouendam potentiam. Illi quidem aperte mentiuntur. Nam in tactu palam ipſummet obiectum ſeipſum tactui imprimit, ſicut hæc penna ſcribit, & ſpina pungit, & calor calefacit, in tactum ſe intrudendo. Guſtabile quoque ipſum penetrat linguam: nec eſt qui illud ſua forma ſpoliet; ſed ipſummet cum tota ſua mole ingeritur linguæ & ſentitur. In odoratu quoque vapor ipſe penetrat, & per ſe exhalat ab obiecto calor cum tenui fumoſitate, moueturque vſque ad narices, nullo agente ſenſu: niſi quis dicat ignem agentis ſenſus opera fumum facere. Ficta ergo res eſt ſenſus agens, & viſui tantum, audituique poſſet, cum mille tamen abſurditatibus, coaptari ea tantum ratione, quod procul ſentiri colores & ſoni videntur, & non cominus, quod ſuaſit Ariſtoteli ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiri: ſed ad ſenſationem requiri obiectum, potentiam, & debitam diſtantiam. Sed hoc mendacium eſt in omni ſenſu; quamuis in his duobus quid adparentiæ parum peritis habeat. Attamen ſonus ſuper aure ſentitur, & magis intus, vt pulex ibi agitatus. Digitus autem oculo ſuperpoſitus non videtur, quoniam non eſt obiectum, ſed lux tincta ipſo; quæ à digito ſic appoſito tunc nulla reſilire poteſt. Sed ſi digitus lux eſſet, & oculos non deſtruens, ſuperpoſita bene videretur.

Quare tamen abeſt, vt ſenſibile non ſentiatur poſitum ſupra ſenſum, quod totum oppoſitum eſt modo perpetuo verum. Cæterum ne horũ ſenſuum obiecta læderent,

derent, quando præpotentia ſunt; & vt à longe percipientur, vt mala bonaq; præcaueantur & præcaptentur consultum eſt, vt à longe ſpiritus in his ſenſoriis præſentiret; ſed non absque tactu reali: quem in auribus confitetur Ariſtoteles, reali ſono percuſſis: ſed negat in viſus. Sed illuminatus (inquit) aer actuatur, vt poſſit ſuſcipere ſpeciem viſibilem, quæ fertur ad oculum potentiæque viſiuæ copulatur vt eius forma, vbi nullo pacto ſenſum agentem ponit; ſed opinioni ſecundæ fauet. At ita iners eſt ipſe & ſequaces, vt nunquam inuenire potuerint, quæ ſit cauſa deferens ſpiritum viſibilem. Non enim illis lux eſt; cui nimirum hoc munus tantum mandant videlicet actuandi diaphanum aerem: Nec aer illis defert, cum non ſit actiuus expoliationis obiecti & veſtitionis potentiæ. Atqui ſi aer ad oculum vſque deferat ſimulacrum, cum vitio fiat illis intromittendo, non dicunt, nec dicere valent, quæ ſit cauſa introducens illud intra tot oculi tunicas & humores, nec in quo humore viſiua potentia inſit, docent. Nec forma viſibilis actu id poſſit, vt Aphrod. putat. Quomodo enim lapidis forma ſtupida paſſiuaque potius quam actiua ſeipſam aut ſuum ſimulacrum emittat vſque ad oculum, introducatque: vbi ſane alteratio multiplex & lapidis & aeris & oculi, multa ab actiuitate requiritur. Minus inepte Plato & Galenus & Democritus primus lucem, ſecundus ſpiritum ex oculo emittunt, ad perſpiciendum viſibile obiectum. Tertius vero ſimulacra & ſpolia ex atomis componit, egredientia ex lapide & omni ex re vſque ad oculos penetrantia. Sed iſte confutatur,

tatur, quoniam res dum videtur, ſpolia corporea emittens minueretur; item non recta modo ſed obliqua & quacunque fieret viſio via: Item ventis inflantibus aſportari ſimulacra corporea oporteret & nil videremus. Plato vero licet minus ignoranter loquatur, tamen non declarabit vnquam, quo pacto parua lux ſpiritus oculum habitantis, vsque ad ſidera, dum ea cernimus, porrigi queat: cum multę luces ingentes à longe nimis venientes inſenſibiles fiant imminutione. Sed ipſe ſymbolum noſtræ lucis cum externa conflat, vt fiat viſio, nec tam procul feratur. Et ſic Ariſtotelis ratio contra eum inanis eſt, multòque minus alia, quod in oculo non ſit lux, quia cum aqua non eſt ignis. Spiritus enim lucidus eſt, & lux in aqua augetur, vt patet. Sed ſpecilla confutant Platonem. Nam appoſita oculis indicant lucem exteriorem intromitti, & in ſpecillis augeri, aut augeri, aut oculo proportionari. Præterea neq; recta tantum luce fieret viſio, ſed vndique: cum ſymbolum fiat in medio diſtantiæ. Galenus vero reprobatur eo, quod ſpiritus egreſſus ex oculo, non reuertitur, cum volatilis ſurſum ſemper ſit, ſicut omnis tenuitas. Præterea à ventis aliorſum pelleretur, vt non videat, nec regrediatur nuncius rei viſæ. Remanet ergo noſtra duntaxat ſententia; lucem obiectis tinctam ab eis reſilire, rectaque in oculos intrare, per transparentes membranas, & humores: Et ſpiritum mouere afficereque: Qui ſic ſentiens, ſibi tamen videtur foris rem videre, quoniam non niſi recta videri poteſt res, ex qua lux reflectitur, & per diſtantiam in aere aut aqua intermedia multiplicatur: i-

taque menſuratur diſtantia ex conſuetudine, lucibus in aeris atomis multiplicatis in pyramides multas: Et rem vbi eſt, foris intueri ſe putat, quoniam & lux videt, & communicant affectum ipſa & ſpiritus: ſicut aer ſonum ſentit & ſpiritui communicat illum & diſtantiam; vt alibi dicebamus. Velociſſime circumuoluitur oculi globus ita, vt nobis videamur videre montem magnum totum ſimul: qui tamen non videtur niſi oculum ad omnes eius partes velociter voluendo. Eadem velocitas in viſibili accenſo ſtylo facit adparere ignis circulum perfectum ſimul, cum tamen ignis non niſi in vno ipſius circuli puncto ſit ſemper. Eadem apparentia fit moto viſu ac viſibili. Sententia igitur noſtra ſatisfacit omnibus argumentis, vt in Philoſophia probatum eſt. Ariſtotelica autē omnium eſt inſipientiſſima, neſciens quid obiectis ſpolia extrahat, & potentiam veſtiat: & quomodo potentiam inertem informet, aut quid ipſam extra organum educat, ad ſuſcipiendum obiectum ſimulacrum; aut quo introducatur. Non minus falſo opinatur ſenſum eſſe formam organi, quem tamen facit puram potētiam paſſiuam. Si autem per ſe eſt forma, ſed ſenſibilium gratia potentia; Ergo nil repugnat eſſe ipſum ens actu & actum: nec ipſum actum eſſe paſſiuum aliorū actuum. Sic & nos dicimus, omnem vim ſentientem, ſentire in quantum patitur: in quantum vero patitur non eſſe rem illam, quam patitur ſentitque, ſed aliam, quam aliam, hoc eſt ſeipſam ipſa nō ſentit deforis ita per accidēs, ſed per eſſentiā. Omnis enim res cognoſcit ſeipſam eſſe, & pugnat contra non eſſe, & amat ſe eſſe. Ergo ſeipſam per ſeipſam cognoſcit, abdita

notitia, vt in 2. par. Metaph. lib. 1. oſtendi: Alias vero res nō per ſe ipſas, ſed quatenus ipſa res ſentiēs fit ſimilis illis reb. ſenſibilib. Ergo ſentit illas, quatenus ſentit ſeipsā immutatam factamq; illis ſimilem rebus, q̄ non eſt. Hinc elucet arcanum ignotum Philoſophis, maxime vero Ariſtoteli. Quod Deus cum omnia ſit per eſſentiam eminenter, non recipit ſcientiam rerum à rebus, ſed per ſuam eſſentiam illas ſcit: propterea que non vileſcit res mortales ſciendo, intelligendoque, vt ipſe putat; non enim illas intuetur, niſi intuendo ſe cauſam, in qua relucent illæ & inde pendent: quoniam inuentor non diſcit à re inuenta: Sed imitatores diſcunt ex ea. Seipſum nouit ſpiritus absque paſſione naturaliter; ipſe enim à ſe pati non poteſt, cum ſibi ſimillimus ſit, idemque: ſed illatæ paſſiones continuæ in cauſa ſunt, vt ipſe ſe ignorare videatur: Sed ex propriis operationibus & aliorum ſpirituum ſe recognoſcat, reflectendo in ſeipſum cognitionem paſſiuam extrinſecam quodam argumento. Ad rem redeuntes dicimus Ariſtoteli inſpiciendam fuiſſe lucem, quæ res actu exiſtens eſt, nec tamen non tingitur coloribus figuriſque rerum: Et aer, qui ens eſt tenue calidumque & mobile; At omnem motionem recipit, vt calorem & frigus. Non ergo repugnat ſentienti virtuti eſſe rem actu; Et eas res recipere, quas non exiſtit: minime autem ſimiles. Neque enim aerem ſpiritus ſibi ſimilem ſentit, abſque argumento dum mouetur æqualiter ac ipſe: nec videt, dum non craſſior fit ipſo. Sed decipitur Ariſtoteles propterea quod putauit ſenſationem informatione fieri:

quapropter ſi formam haberet res ſentiens non poſſet aliam formam absque ſui deſtructione recipere: Sicut terra non recipit formam ignis, niſi deſtruatur eſſe terrę. Hoc quidem verum eſt, quando fieret per informationem totalem ipſa ſenſatio: ſed fit per immutationem modicam, quę non remouet vim ſentientem ab eius forma prorſus, quia non totaliter immutat, ſed reconcinnat illi formam ſicut blandus calor motusque ſpiritum perficiunt ſimilitudine: aut deturbat aliquantulum, ſicut febris, punctio, & frigus mediocre in ipſum agendo; Ex quo diſcit talia vitare obiecta. At quando penitus immutatur, primam amittit formam & illam obliuiſcitur & dediſcit, quoniam ab altera penitus eſt poſſeſſus. Ita lignum ſentit exiguum ignem, & robuſtum eſt, ſed doloroſa potius ſenſatione: tandem mutatur in ipſum nec amplius dolet, nec meminit ſe fuiſſe lignum. Sufficit ergo modica immutatio ad ſenſationem faciendam: ex illa enim tota virtus reliqua obiecti illius conſimilitudine cognoſcitur, nõ autem penitus; quoniam eſſet fieri illud. Quapropter videtur ſolus color ſuperficialis, & per illum corpus integrum diſcurſu noſcimus. Et ſolus ſonus percutientis, & ignis calor ſolus, & omnis rei quidem extrinſecum ſentimus, & intrinſeca argumentamur præterquam in guſtu: Omnis autem ſcientia conſiſtit in diſcurſu ad reliquum obiecti, ſenſui abſconditum. At angelo penetranti non celatur. Nam internum & externum rei patet illi. Decipitur etiam Ariſtoteles putãs ſenſum paſſionem ſolummodo perfectiuam eſſe: Nam voluptuoſa & dolorifica fit,

prout

prout obiecta conſeruant deſtruuntque. Nec per accidēs dolor fit, quatenus organū à vehementi ſenſibili deſtruitur. Nam & id dici poſſet de voluptate, quod ſcilicet fiat, quia perficitur organum: Sed quidem videtur doloris capax anima ſentiens, tunc etiam quando obiectum non mouet organum, ſed cogitando duntaxat, aut reminiſcendo animal iraſcitur, dolet & lætatur. Et in nobis hoc patet & in iumento, cum amiſerit pullum. Præterea fiunt contraria circa idem ſubiectum. Ergo dolor in ſentiente virtute ſicut voluptas fit. Nec docere nos potuit, cur iucūdum ſit ſenſiſſe res: Sed tantum dicit, quoniam actuatur potentia. Et hoc falſum eſt; quoniam acturi dolorifica ſpecie non eſt iucundum. Item tranſactis doloribus gaudet quoque ſpiritus. Ergo iucunditas eo fit, quod ſcientia conſeruatrix eſt rerum omnium. Spiritus autem expertus bona ac mala, diſcit quid ſectandum, quidque declinandū eſt illi. Quapropter & odioſarum rerum ſcientia bona eſt: Noſſe febres, venena, bellum ſuaue eſt animo, quoniam ita peritus fit. Quamuis ſimul renuat, cupiatque eas ſentire interdum. Et quo Galenus putat eſſe duas animas.

Sed ita non eſt; ſed in obiectis ſalus & damnum miſtim reperiuntur. Et illius genera cupit, iſtius recuſat ſimul, vt dictum eſt.

Capvt XVI.

Si ſenſus eſſet potentia paßiua incorporea indiuiſibilis, non poſſet niſi ſemel ſentire; nec multa, nec contraria ſimul nec ſimulacra eorum, ſed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.

NOn modo Ariſtoteles rationem ſuæ poſitionis reddere nequit quo ſcilicet pacto potentia, vbi informata eſt aliqua forma ſenſibilii, poſſit aliam recipere; cum quæ intus eſt prohibeat; vel vbi reponat, quam habebat, dum nouam accipit: Et quo pacto, cum ſit paſſiua, poſſit proprium deponere actum, ac ſpoliari ſuo perfectiuo, quo cum eſt magis vnum, quam compoſitum ex materia & forma. Cum materia nulla poſſit propriam formam depellere, niſi ab externa agente cauſa ſibi auferatur. Nec n. ignis calorem, nec frigus terra deponunt, niſi à contrario priuentur, nec quomodo illam obliuioni dat & poſtea meminit.

Sed & hoc deterius declarat, quomodo poſſit eodem tempore contraria ſentire calorem & frigus, albedinem & nigredinem, contrariisque informari; cum ſit incorporea, indiuiſibilisque potentia, ſpecies autem multæ diuiſibilesque. Aiunt non eſſe contraria hæc in cognoſcente virtute, ſed in rebus ad inuicem. Potentia autem contraria ipſa iudicat, non fit. Sed hoc abſurdum eſt.

Sic

Sic enim neque potentia ipſa contraria eſſe iudicaret; ipſa enim res iudicat; prout afficitur, ab eis. Si à contrariis contrario modo afficitur, contraria iudicat: ſi ſimili, ſimilia.

Quapropter nunquam iudicabit contraria, à quibus non patitur contraria. Pati autem eſt informari apud Ariſtotelem. Ergo ſimul duobus contrariis informetur, eſt opus. Patet quidem in tactu aliter nos affici à frigore & aliter à calore; ideoque dicimus illud frigus, hunc calorem. Si autem ita non pateretur, ſed ſicut qui ſpecillis vtitur rubris, omnia rubra videt, & non ſuis colorat coloribus differentibus, ita potentia niſi contrario modo afficiatur, eadem reputabit eſſe contraria.

Præterea quomodo poteſt res multas ſimul ſentire, niſi dicunt hac ratione. Alii dicunt eſſe in ſenſu contraria, ſicut dulcedo & albedo in pomo eodem ſubiecto res diuerſæ: Sed ſi ita eſt, Ergo potentia non iudicabit contraria eſſe contraria, ſed diuerſa: prout enim in ea recipiuntur, ita iudicantur. Alexand. vero hæc disquirens tandem ait, potentiam eſſe incorpoream, ſed tamen formam organi corporei, in cuius partibus diuerſis contraria recipiuntur; & à potentia ſimul iudicantur. Sed nil ſoluit; Eodem enim tempore eadem indiuiſibilis potentia ſentit plura & contraria: ſentire autem non poteſt niſi informetur illis. Ita enim fit ſentire Ariſtoteli. Ergo non ſufficit organum informari, alioquin nunquam ſentirentur.

Ipſa autem indiuiſa eſt, & non ſicut corpus partitur, quod

quod in variis partibus, variis tangitur rebus. Quapropter Aphrod. ſentientem animam facit tandem corpoream, licet non dicat eſſe ſpiritum, ſed vel formam ſpiritus vel corporis, hoc eſt temperiem vel ex temperie reſultantem ſpiritum. Sed hanc ſpeciem vocat indiuiſibilem per ſe, ſicut calor & albedo: diuiſibilem vero per ſubiectum cui inhæret: Sicut albedo partitur ad partitionem albi. Hoc autem & nos aſſerimus: ſed temperiem & ſpiritum ſentire dicimus, quatenus res temperatæ ſentiunt: non enim dant quod non habent. Vnde Aphrodiſienſis niſi atrox poſitionis defenſor ſit, cogitur elemētis ſenſum dare, alioquin miſto illam non darent, cum & ſenſus paſſibilitas ſit illis conueniens, & non relatio miſturæ, vt in alio libro ſcripſi. Nec iudicium paſſionis aliunde veniat miſto, niſi ex miſcibilibus, vel ex nihilo, vel à Deo, vel ab anima mundi, quæ non placent illi. At quidem nobis facile eſt, his reſpondere difficultatibus: Nam cum corporeus ſit ſpiritus mutabiliſque in diuerſis ſui partibus, poteſt ſimul mutari diuerſis obiectis, omneſque ſimul ſentire. Si autem informaretur, vnica tantum informaretur forma, nec niſi vnum ſentiret. Eoſdem porro motus in eo ſopitos, aliis aduenientibus poſſe remanere, facile in aqua & in aere patet: Poſteaque à conſimilibus excitari & fieri reminiſcentiam, memoriam, & diſcurſus: qui enim paſſus eſt, aptior eſt pati: Profecto omnem ſenſationem immutationem eſſe tactus docet, qui calefit, frigeſcit, pungitur, lenitur, aggrauatur, patiendo non formam, ſed mutationem. Guſtus quoque & olfactus nullas formas, ſimu-

ſimulacraque admittunt, ſed ſapores & odores, qui ſunt actiones caloris in craſſitie vel in tenuitate ingeſti. Sonum autem eſſe aeris motũ, & nõ ſpeciem nec formam, Ariſtoteles fatetur, & realiter recipi. Vbi licet valde incuſare aſſeclas ponentes ſimulacra intentionalia, immaterialiter & intentionaliter recipi in potentia immateriali: Cum hæc intentio non ſit, quia nos ita intelligimus, ſed quia eſt in natura. In natura autem reales ſunt res, quæ mouent realiter ſenſum; quem alteratione fieri teſtatur Ariſtoteles, & ſenſatio omnis tactus, auditus, olfactus & guſtus. Sed viſio decepit eos, quoniam in pupilla viſibilis obiecti imaginem conſpicimus, quod viſionem intromittendo fieri contra Platonem eos docuit, & per informationem intentionalem. Sed Plato per motum & alterationem ſenſit docte. At nihil inde concludunt. Nam ſunt in oculo tunicæ transparentes, & cryſtallinus humor ad excipiendam lucem ſpecie tinctam. Sed hæc ſpecies non informat ſentientem ſpiritum prorſus, ſed mouet modo ad iudicandum eius obiectum, vnde reflectitur. Nec remanet imagines in ſpiritu, licet ipſe, quia ſubtilis eſt, lucidusque, poſſit eas recipere, ſed motus tantum, qui quoniam cum imaginibus ſubierunt, efficiunt imaginari ac ſummare. Sed ex calore & frigore, ex ſono, & ſaporibus & odoribus nulla profecto imago in ſenſu recipitur. Imago autem in viſu per accidens ſentitur, lux vero per ſe, quæ mouet vt eſt affecta. Nec incorporea ſit potentia, vt corpora recipiat, cum aer & ſpeculum corpora ſint, eaque recipiant palam. Quomodo autem incorpo-

reum recipiat corpus inexcogitabile eſt: nec quia recipit immaterialiter corpora, ſit immaterialis: nam & ſpeculum & aer immaterialiter recipiunt imagines materialium. Tandem patet error offerentium ſimulacra ſenſui, nil docentium quis ea producit, quomodo veniant & quis inſerat potentiæ: neque enim lapis nitens ſe ſua forma ſpoliat aut imagine, nec ſuperficiali ſimulacro, vt ſtulte Lucretius opinatur. Nec multiplicatiua vis in lapide eſt, vt in igne. Oportet igitur ad lucem tinctam recurrere coloribus: Et per coloratam lucem noſſe quantitatem ſubiectam colori, & figuram & motum quanti, dum in aliis ſemper ſitibus vario modo ipſam repræſentat: quietem vero, vbi ſimiliter. Sed de his alibi.

Capvt XVII.

In diuerſis ſenſoriis, non potentias diuerſas informatrices, ſed vnum eundum ſpiritum corporeum ſentire & conferre obiecta quia idem obambulat omnia organa: & non dari ſenſum communem, vt Ariſtoteles ſcribit.

Redevntes autem ad Ariſtotelem dicimus diuerſitatem obiectorum non comprobare diuerſos ſenſus & ſentientes formas: Namque album nigrumque opponuntur magis, quã dulce & album: Hæc enim ſimul manere poſſunt, non autem illa: Nihilominus ſunt obiectum eiuſdem viſus. Indicant quidem varias ſentiendi

vias

vias modoſque: Quod enim per craſſam corporis partem non admittitur ad ſentientem animam, admittitur per graciliorem; & per tranſpicuam, quod non per opacam: idemque pomum in obtuſo tactu frigiditatem imprimit quam extraneam habet, in lingua dulcedinem, innatum communicando calorem; in naſo odorem, educendo tenuitatem ſuam calidiuſculam: In oculo albedinem, quæ eius eſt adparētia caloris. Quapropter idem calor, in tactu vocatur calor, in guſtu ſapor, in olfactu odor, in oculo candor & lux. Ipſa enim lux eſt viuus candor, & calor adparens, hoc eſt, viſus, hoc eſt, attactus à longe per transparentiam Atq; eundem ſpiritum hæc obiecta omnia ſentire, ſed diuerſis organis, ſicut idem homo ſcribit penna, ſecat gladio, & fodit ligone, palā eſt. Quando enim attente quippiam audit homo, non videt prætereuntes coram eo, & cum attentius inſpicit, non audit vocantem. Et per Aſtrolabium inſpiciens alterum claudit oculum, vt totus ſpiritus collectus in altero melius inſpectet. Idem ergo ſpiritus audit, videt, guſtat, quandoquidem ex organis in organa ita accurrit. Ergo nō eſt forma organo affixa: tunc enim ab eo diſcedere non poſſet. Et quādo homo dormit oculis apertis, videret, audiret, tāgeret cum omnes formæ ſentientes ſuis in organis remaneant: ſed in omnibus paſſionibus lætitiæ, iræ, riſus, planctus, ſpei, mœſtitiæ, conſpicitur ſpiritus, nunc confluens in oculos eoſque lucidos reddens, nunc in ore dilatari; nunc redire intus & minui, & turbari extrema, & frigeſcere. Corporeum ergo eſt, mobile, & paſſibile, principium ſentiens. Eſt

vnus continuatione in cunctis ſenſoriis, ſicut aer in canalibus ſonantibus. At Veneris actus, qui ſenſus omnes languere facit, bene probat, ſentientem ſpiritum eſſe vnicum qui confluit ad fruendum voluptate, & tumefacit mentulam, & mox detumefacit. Et quidem ſi ſenſus multiplicandi ſunt, miror, cur Ariſtoteles proprium ſenſum Veneris non fecerit: cum à ſe non audiens rationem, mentula irrigatur, & ipſa vna apta eſt ſentire voluptatem eiuſmodi, ob ſuæ carnis ſpongioſitatem; ſicut lingua ſaporem, & ob mordacitatem caloris per ipſam transeuntis. Tribuendus ventriculo erat & ſenſus famis & ſitis, quippe cum in ipſo tantum fiant, non autem in oculis, & aliis organis.

Præterea videns homo pomũ, ſcit ſaporem illi ineſſe & odorem. Ergo ille ſpiritus, qui videt, odorat, tangit & guſtat. Alioquin conferre ſimul obiecta eiuſdem ſubiecti non poſſent: ſed eſſent ſicut ego & tu. Ariſtoteles hoc perpendens, ſufficere ait quinque ſenſus: ſed neceſſe eſt addere ſenſum communem: quem in anteriori capitis cella quidam ſui reponunt, alii in corde. Et in ſenſu communi dicit omnes ſenſus conuenire, & ipſum eſſe ſicut centrum, ſenſus cæteros ſicut lineas ab eo ad Peripheriam extenſas. Pulchra comparatio, ſed dictis contraria ſuis. Si enim ſenſus formæ ſunt organis affixæ, nunquam docebit quomodo introcurrant ad ſenſum communem, conferantque computata obiecta, quando ſimul videmus, audimus, guſtamus & odoramus. Et quomodo diſcedere poſſint formæ & redire dicet nũquam. Siquidem

in corpore non ſunt huiuſmodi viæ & lineæ; neque in potentiis, quoniam ſunt affixæ externis organis, à quibus non recedunt. Nec quomodo centrum ſimul plura noſcat, ſi vnum eſt indiuiſibileque: minus autem ſimul. Neque enim lineæ plures ipſum plurificant; ipſe enim iudicat omnia obiecta. Ergo illis informetur oportet ſimul, cum iudicat ſimul. Et cum indiuiſibile ſit, quomodo poteſt? Nec Aphrod. hæc anxie disquirens ſatisfacit. Nobis autem facile eſt ponentibus ſpiritum vnum corporeum tot rebus ſimul in diuerſis partibus ſui immutari, continuatis per totum corpus: qui quando totus vel maiori pars in aliquo colligitur ſenſorio, minor eſt in aliis & ægre ſentit, aut functiones cæteras edit.

CAPVT XVIII.

Animam non eſſe corporis formam, ſed Dominam & accolam: excepta mente humana.

PRÆCEDENTES ſermones bene quoque declarant animam ſentientem non eſſe actum ſeu formam corporis organici potentis opera vitalia edere, veluti definit Ariſtoteles. Comprobatum eſt enim ipſam de ſenſorio in ſenſorium moueri & de exterioribus ad exteriores partes: Eſſeque corpoream, mobilem, tenuem, non affixam organo, ſed intermanentem, ſicut multi in naue milites, & gentes in domo, & homines in ciuitate: qui diuerſis in

officinis, plateis, ædibus & viis diuerſas obeunt functiones. Et qui aſſerunt eſſe actum organici corporis, fatentur corpus eſſe illius organum, ſicuti nos. Nullum autem agens principium informat proprium inſtrumentum, ſed mouet regitq;. Ergo non eſt forma. Et Ariſtoteles hoc fateri cogitur, dum actiuam virtutem dicit in paſſiuam cauſam prodire tanquam in aliud ab alio, in 9. Metaphyſ. & alibi non eſſe idem agens patensque ſæpe clamat. Forma autem vnum fit cum materia, Ergo vnum agens patiensque: quod abſurdum illi eſt, non autem nobis. Præterea corpus diſtinctum eſt in oſſa, neruos, carnes & viſcera, totq; in membra differētia colore, diſpoſitione, actione, temperamento & difformitate, ita vt nullo pacto vniforme ſit, & vnica forma conſtare poſſit. A qua quidem vniformis eſt & ignis, & res ſimilares, & hæ vnica informātur forma: at animal tanta ornatur difformitate, vt ſtultum ſit, ab vna forma poſſe ipſum informari, putare. Forma eſt vis actiua in igne, vt calor, ſed alii dicunt igneitas & aqueitas, quoniam putant aliam eſſe formam totius, cum Auic. Compoſitis autem rebus temperamentum eſt forma, ſicut Galenus intelligit ipſiq; Peripatetici componentes omnia ex quatuor elementis, licet nos vno tantum conſtare declarauerimus. At Alexander qui nō temperamentum ſed ſpeciem reſultantem ex temperamento formam dicit, nil noui affert: Nā poſtremus habitus miſturæ erit, aut generationis miſti, vel ſimplicis. Sicut quādo aqua fit aer, paſſim attenuatur & calefit, donec ad motum agitur. Vbi vltima tenuitas, & caliditas, quæ ipſam in aeris

aeris eſſentia reponit, conſtituitq; dicitur forma aeris. Sic in miſto. Neq; enim additur niſi modus gradusque talis tantusq;. In Metaph. autem hunc gradum differentialem ex eſſe & non eſſe exponimus: quo enim eſt aer, non ignis, nec lapis, nec terra. Porro animal diuerſas habet partes, tenues, liquidas craſſas, molles, duras, albas, rubras, omnes quidem proprio habitu ac temperie donatas. Igitur Ariſtoteli impoſſibile eſt vnica informare forma. Nec intellectus, nec ratio, nec ſenſus formæ ipſius ſunt, vt putat Ariſtoteles; ſed ait, anima non eſt materia, neque compoſitum; Ergo eſt forma. Nos autem reſpondemus eſſe agentem cauſam interclusam & intra operantem in corpore. Et quidem ſpiritum dicimus compoſitum ex calore & materia tenuiſſima. Patet autem diuiſi ſerpentis duas fieri partes, quorum quælibet mouetur adhuc portione ſuę animæ. Diuiſibilis ergo eſt materialisq;, habitatq; in neruis: Et quia ſunt anguſti valde in vermibus, diu exire laborat. At ipſi aiunt, erat vna in actu & multæ in potentia; idcirco partitur. Sed ineptiſſime garriunt. Non enim quippiam vnum eſſe multa in potentia poteſt, niſi ſit etiam partibilis in illa multa: Dum non diffunditur ſicut lux, ſed partitur ſicut chorda corporalis. Multa inſuper dicta ſunt ſuperius, de corporitate ipſius. Ergo ſolum animal vnum eſt compoſitione, quoniam vnum habet ſpritum, multasq; partes compoſitas in vnum conſenſum, ordinem, & formam totalem, integratam ex multis partialibus, ſicut domus & nauis. Et ſic melius ſentit Auic. quam Auerroes, vt in Metaph. docuimus.

Hoc

Hoc nomen forma figuræ primo impoſitum eſt; deinde ad ideam agentis translatum eſt, & ad ipſam agentem virtutem. Hic autem ſumitur pro habitu poſtremo rei genitæ, quæ multiplex eſt; ſed reſpondet ad certum modum ideæ in diuina mente, ex qua animal habet vnitatem, & non ex hac Ariſtotelica forma. Scotus autem non inepte ſufficere docet vnitatem compoſitionis. Non negem tamen mentem à Deo infuſam poſſe formam eſſe animalis humani, quin aſſeram cum clementina ita decernente. Sed decretum fuit (de Sum. Trin. & fid. Catol.) contra Auerroem, ponentem vnicum modo intellectũ in omnibus hominibus, non informantem, ſed ſolum aſſiſtentem & eo modo, quo S. Auguſtin. in Christo ponit Deitatem. Vt autem errorem Auerr. euerteret, dixit Papa, cuilibet homini ineſſe animam propriam informantem. Quod Platonizantes Theologi gloſſant. Nos autem credimus, vt Papa dicit. Anima enim quæ à Deo immittitur, non ex materiali pendet temperamento, ſed à Deo, ſicut lux à ſole, ita quod poteſt diuerſa temperamenta colligata informare, ſicut lumen ſimul informat ſpeculum, aerem, nubem, actuatque. Sed res ex materia emergens, nullo pacto poteſt forma eſſe temperamentorum diuerſorum. Talis autem eſt omnia, quam Ariſtoteles cognouit. A Deo enim ipſe nihil producit, niſi motum primæ ſphæræ, quem alii motores imitantur. Vt Alexander oſtendit Peripateticorum princeps, in libro de Anim. Ad doctrinæ huius complementum examinanda videntur alia ſentiendi genera,

genera, quæ Ariſtotelem faciunt inuentorem animarum aliarum ignotarum.

CAPVT XIX.

Peripateticos ex vna anima indiuiſibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.

PERIPATETICI vnum facere animal conati, tollentes trinitatem animæ contra Platonem, in varietatem incidunt deteriorem. Non enim tres modo ſed multas animas, aut partes ponunt in animali: inſuper & quinque ſenſus, quinque informatos formis, & ſuperaddunt ſenſum communem, qui conferat obiecta particularium. Ac memoratiuam faciunt rem aliam, quoniam retinet ſpecies, ſenſus autem recipit. Item diuiſim inueniuntur. Muſcæ enim ſenſus pollent & memoria carent: Nam expulſæ redeunt ſubito ad mordendum, vnde malum imminet earum.

Poſt hunc dicunt extare imaginatiuum differentem à memoria: Nam multi bene ſentiunt & memorant, at praue imaginantur. Item ſenſus & intellectus non decipiuntur vt imaginatio. Item in dormiẽtibus non eſt ſenſus, ſed eſt imaginatio. Et in nobis eſt imaginatio, non in oſtreis & vermibus: fit enim ſenſus non volentibus nobis & illis, ſed imaginatio etiam nolentibus & in ſomno. Et ſenſus eſt obiecti præſentis, imaginatio abſentis. Addunt aliam eſſe rationalem, quæ diſcurrit à notis

ad ignota, quod ſenſus & memoria non faciunt. Huic eandem alii faciunt intellectiuam, alii ſeparant: huiusque munus adſignant noſſe res in vniuerſali, vt genera & ſpecies: Et in hoc conſiſtere ſapientiam & principiorum notitiam: ſcientiam vero eſſe diſcurſum ab his. At ſenſum noſſe particularia, quorum non eſt ſcientia, cum ſint infinita & varia: Scimus enim hominem ſed non hunc & illum. Iterum Ariſtoteles oſtendit ſenſum eſſe aliud ab intellectu, quoniam ille vehemēti ſenſibili corrumpitur, vt ab igne & tonitruo. Intellectus vero à vehementi intelligibili perficitur roboraturq;. Quo enim vniuerſaliora & abſtractiora nouit, perficitur magis ad intelligendum. Et quoniam intelligit res abſq; materia, vult ipſum eſſe ſeparatum immaterialemq;. Et hic alii interpretātur ſeparatum ab obiectis, alii à corpore, vt non ſit actus corporis, ideoq; ſeparabilem eſſe & immortalem. Sed cum intelligere ſit paſſio, Ariſtoteles adinuenit alterum intellectum agentem, qui reddit immateriales res materiales, præbetq; defecatas materias intellectui cognoſcendas paſſiuo. At ipſe actiuus non intelligit, quoniam intellectus eſt paſſio. Hinc altercantur Ariſtotelici. Nam alii cum Alexandro aſſerunt intellectum actiuum eſſe immiſtum, immortalem, immaterialem, paſſiuum vero eſſe temperamenti habitum. Vnumque eſſe intellectum agentem in cunctis hominibus, non autem paſſiuum. Auerroes vtrumque abſtrahit & æternat, eſſeque vnum in omnibus & differre ab inuicem, quia alter patitur, alter agit: non autem eſſe in beſtiis. Beatitudinemque humanam pauciſſimis conuenire,

nire, qui intellectui copulantur abſtracto per ſcientias rerum omnium quas in cogitatione quadam noua potentia Auerr. apponit. Latini cuilibet homini dant propriam animam ſecundum Ariſtotelem & intellectum agẽtem & paſſiuum eſſe duas facultates eiusdem animæ rationalis: & non organicas. Cæteris dant cellas in capite cum Arabibus & lædi alteram ſine altera putant. Verum ſuperaddit Ariſtoteles animam motiuam, quoniam eius munus eſt opus, non ſcientia. Et alii vegetatiuam & nutritiuam, cuius eſt alere corpus. Nam hæc in plantis eſt absque ſenſu, & in brutis ſenſus absque intellectu, ſed motiua non ſine ſenſu.

CAPVT XX.

Memoriam in ſentiente ſpiritu reponendam, eundemque ſentire & recordari.

HAs opiniones in ſuo loco reprobauimus: hic non repetam, niſi quæ vtilia ſunt ad probandum ſenſum omnibus ineſſe rebus, & has animæ partes vel animas, non eſſe niſi diuerſos operandi & cognoſcendi modos eiusdẽ virtutis, non autem animas diuerſas. Memoriam eſſe ſenſum anticipatum iam diximus: Eas n. modo res recordamur, quas ſenſimus. Eadem ergo virtus ſentit ſpecies ſeruatq;. Attamen & demonſtrauimus ſenſum immutatione fieri & non informatione. Ergo ſpecies non ſeruantur ſed motiones. Patet autem quoniam cum recordamur rei dolorificæ aut lætæ, aut ſtomachoſæ, renouatur

in nobis dolor & lætitia, aut nauſea, ſed non ita fortiter, quoniam obiectum non præſens mouet, ſed ſicut cicatrix quaſi remanſit, iccirco nunquam recordatur alicuius rei animal, niſi cum ſentit rem ſimilem illi, quoniam iterum patitur conſimiliter. Quot autem ſunt ſimilitudines, tot ſunt reminiſcentiæ: hoc eſt, ſimilitudo ſubſtantiæ, temporis, loci, actionis, paſſionis, operationis figuræ, temperiei, accidentis; & ſimilitudo differētiarum & ſimilitudo adhuc ſimilitudinum inuenitur. Senſus ergo recipit paſſionem & in ſenſu excitatur & renouatur, id eſt, in ſpiritu ſentiente. Et hæc renouatio eſt memoria. Nec ſit aliud à ſenſu, quoniam in ſenſu non remanet paſſio abſente obiecto, vt in memoria. Nam manifeſte remanet, & licet color in oculo non ſit, eſt tamen eius affectio in ſpiritu, qui eſt in oculo, & in cerebro. Neque enim oculus eſt ſenſus, ſed ſpiritus. Vere etiam animalia multa plus ſentiunt, quam recordantur, & hoc in genere hominum quoque inuenitur, vt non putemus aliorum eſſe generum ſentire & memorare. Qui enim ſpiritu valde tenui calidoque ſunt, ſentiunt percipiuntque ſubito omnia, quoniam tenuitas facile patitur. Sed non remanet motio, cum quia à ſuccedentibus motionibus facile deletur; tum quia continuo ſpiritus foras exhalat, ſicut flamma de candela, & quæ intelligit ſenſitque, communicare ſuccedenti ſpiritui, qui etiam ex ſanguine vaporeque continuo fit, nō vacat: Ita quod proprii motus cum eo euaneſcunt. Hoc autem patet in phreneticis à calefacto cerebro perdentibus memoriam; plerique etiam in

graui

grauí ægritudine totam amittunt ſcientiam; Vehemens enim paſſio morbi delet, tegitque paſſiones exiguas: Ita quod exhalans ſpiritus non communicat genito niſi paſſionem maiorem: Itaque temporis diuturnitate omnia obliuiſcitur. Senes quoque facile obliuiſcuntur, quia nimis attenuatus ſpiritus facile exhalans ineſt illis. Et huiuſmodi tenuitate præditi, præſentiunt aeris paſſiones, in quo res fiunt, prædicuntque, ac deinde non meminerunt quæ prædixerant. Quare Galenus de morbo non vulg. inquit: Quibus multus ineſt calor, eorum ſpiritus adeo exacuitur vt ſpatio temporis breuiſſimo, omnia luſtret & omnia cognoſcat. Idem fere Ariſtoteles de Sybillis & Bacchis. Quapropter nil mirum ſi muſcæ ſpiritu tenuiſſimæ memoria careant: hoc enim non indicat portionem ſentientem eſſe aliam à memorante; ſed eundem ſenſum non eſſe ſemper vtrique aptum operationi. Neq; enim quia non aptus eſt, quiſpiam bello, non eſt homo. Porro cum nos quippiam meminiſſe cupimus, cogitamus locum, tempus & ſimilia, quouſque recordemur, quando memoria ſopita eſt, non penitus perdita: & ſimili nouo motu renouamus veterem ſopitum motum, qui vel exhalatione, vel aliorum motuum ſuperuentu euanuerat. Petrus noſter N. feruentiſſimi ſpiritus ſagaciſſimi eſt quoque ſenſus, vt in exiguo multa pernoſcat argumētando: Sed memoria exilis eſt valde. Nec craſſi ſpiritus memoria pollent; nā pauci in ipſis motus, niſi vehementes imprimi poſſunt, ſed impreſſi remanēt diutius. Hic irrideas Peripateticos qui ponunt memoriam corporalem

contra propria decreta & cerebro ſiccos memoratiuos valde humidos parũ. Imo ſicci à nimio calore, vt patuit, parum memorant. Humidi multum, ſed pauca obiecta: res enim languidæ actionis non imprimuntur in eis: At temperati facile recipiunt, retinentque, & communicant doctrinam ſucceſſoribus. Iccirco Pharmacis ſpiritus temperies immutatur; fitque memoratiuus, vel obliuioſus. Ars quoque memoriæ localis ſenſui expoſita in rebus valde ſenſibilibus & notis ponẽs res ſimilitudine cognitas, oſtendit memoriam eſſe ſenſum debilitatum, qui ita renouatur & roboratur. Item ſi memoria ſequitur temperiem, ergo corporea virtus, paſſibilisque memoratiua eſt, non autem incorporea, vt dicebamus.

Capvt XXI.

Eandem animam ſentientem & memoratiuam eſſe imaginatiuam, & diſcurſiuam.

Imaginativam vim eſſe ipſammet ſenſitiuam, & memoratiuam palam eſt: qui enim plurimas res ſentiũt memoriaq; tenent, plurimas quoq; imaginantur copulando, & diuidendo motiones ipſarum. Nec quiſpiam ad imaginationem mouetur, niſi per ſimilitudinem, aut ſimilitudine, ſicut memoratio fit, & reſenſatio & ſenſus. Iccirco in ſomniis perceptas ſenſu res imaginamur. Rex de regimine; Nauta de nauigatione, Doctor de doctrinis, & quilibet de his, quæ tractat, ſomniat; magis

magis autem de his quæ amat, aut timet valde. Imaginari autem nil eſt niſi aliam ſentire rem ſuper ea, quæ ſenſimus: Itaque vocetur ſuperſentire. Admiratur Plato quando rem imaginando aliquam plurimæ ſuppetunt ſimul aliæ, quæ videntur quaſi aues in phantaſia volitare. Hoc autem inde fit, quod imaginatio eſt moueri: Et aliquam recolendo rem in ſua motione, quam indidit nobis, omnes illi ſimiles excitantur, quoniam omnes motiones paſſionesque illi ſimiles renouantur in tenuiſſimo ſpiritu; & vapores & affectus à carne & humoribus, & res quæcunque apta eſt excitare imaginem in nobis præſertim deſiderantibus, aut timentibus, aut odientibus, diſpoſitisque ad illam. Inuentionesque omnes in imaginatiua non deprauata locum habent. Ita Bombardas à tonitruo inuenimus, ſiue Salmoneamus primo, ſiue Germanus: ſerram ex dentibus vel ſpina dorſi piſcium; Naues ex auibus, &c. Nam ex ſimilibus in anima motonibus derelictis ad ſimiles iterum mouemur; vt pateat imaginationem eſſe diſcurſum & ſenſum & memoriam, hoc eſt ſuperſentire & ſentire & reſentire. Interdum amittitur imaginatiua remanente ſenſu & memoria; nec ideo eſt alia res. Hoc autem aduenit à ſenſatione vehementi affectum permagnum relinquente: qua vna adeo afficitur, agitaturque ſpiritus, quod aliam quamcunque per illam metitur: Ita ſunt furioſi ab amore vel dolore; qui ſemper eadem re dolent, aut lætantur, aut timent: & omnis res alia apparet illam et; ſicut enim

æger

æger ſpiritus exilis inſpiciens in parietem quamcunque hominis delineationem, videtur ſibi videre hominem, aut beluam, magis autem quod amat, aut timet, ita imagine rei captus agitatur. Igitur imaginatio nunquam amittitur, ſed deprauatur ex paſſione vehementi, ſicut & ſenſus: Nam vident ita affecti, vt Poeta ait; & geminos ſoles, & duplices ſe oſtendere Thebas; ſæpe & in ſpiritum cerebro habitantem inſurgunt fuligines & fumi & horribilia videre faciunt impediuntque iudicium verarum imaginum, interturbando motiones ſpiritus certas, ordinatasque ad diſcurſum. Nec quidem Ariſtoteles debuiſſet imaginatrici ſæpe fallaci committere domientis curam animalis, ſed rationali potius, cui inuigilare proprium erat magis, ſed cum videret hominem decipi in imaginando, quod non eſt, & in ſomnis, hanc deceptionem eſſe creberrimam, partem animæ nouam pro tunc comminiſcitur. Falſo quoque non eſſe ſenſum rei abſentis docet: cum illas & videre & tangere vehementer affecti videamur, nec ſit alius ſenſus videns in præſentia, & abſentia, licet decipiatur iſte, quoniam ratio decipiendi eſt abſentia rei, quam vt præſentem videt, & in ſenſu remanere imagines palam eſt intuentibus albiſſimas res, & audientibus rumores pergrandes, quibus remanet quaſi albor in oculo, & tinnitus in aure, quæ ſunt organa; multo ergo magis in ſpiritu. Falſum eſt quoque oſtrea non imaginari; ſi enim retinent memoria, imaginantur, quoniam eſt ſuperſentire retentas ſenſu res, imaginatio. At diſcurſum eſſe imaginationem liquet magis. Diſcurrimus enim

ab cognitis à ſenſu ad ignotas res. Hoc idem facit imaginatrix, fingit arcem in aere, hominem tricipitem, quoniam nota eſt ſibi arx, & aer & homo, & caput, ideoque copulat iſta ſimul & vnam diuidendo notionem, ſemihominem imaginatur, & cum altero dimidio ſemicaprum. Imaginamur regem non viſum, videndo quempiam in dignitate magiſtratum, & quia notionem magnitudinis & paruitatis habemus, copulamus magiſtratui viſo magnitudinem ac dicimus ita eſt Rex. Quapropter ſemper à ſimilibus procedimus. Ita in ſenſu quando video Petrum mihi videor videre Dionyſium ſibi ſimilem, & ſentimus rem in alia re præſentialiter in ſenſu, ita in diſcurſu; ex his quæ potentialiter ſenſimus aut recordamur, ad quas non ſenſimus procedimus. Ex Papæ Maieſtate Dei maieſtatem intuemur, & ex ventorum tenuitate viſibili Angelos inuiſibiles ſentimus, & nominamus interdum, & videntes vnum cœli gradum ſeptuaginta in terra miliaria referre, diſcurrimus quemlibet gradum alium ſimilem tantundem importare; ita ex 360. gradibus vniuerſam rotunditatem metimur.

Numerus quoque apud homines vſq; ad decem porrigitur, quoniam decem habemus digitos, ſed quis ſcit quouſque & quomodo inter Angelos recte numeratur? Ex noſtro palmo menſuram rerum cognoſcimus; hę autem omnes notitiæ ſunt ſentientis ſpiritus; qui à notiſſimo per ſenſum ad ignotum procedit. Errores autem pene omnes ſuboriuntur quoniam nos rem iudicamus ſicut nos ſumus omnino. Vnde Mahumetani Deum cor-

poreum faciunt & Paradiſum carnalem; & Tertullianus eidem quaſi humanam dat effigiem; Angeloſque opinamur quales nos ſumus.

Præterea ventos nil videre putamus, quoniam oculos non habent, ſicut nos. At bene diſcurrens homo, per ſimilitudines omnes ac differentias, inueniet oculos non videre, ſed in eis latentem ſpiritum. Sic Ariſtoteles opinatur aliam eſſe diſcurſiuam à ſenſu, quoniam oculus naſusque non diſcurrunt, nec conſiderat qualiter, qui in eis ineſt, ex extrema petræ effigie ſcit illam eſſe petram, & ex pauculo odore in tenebris ſcit hoc eſſe pomum & illud thus, & ſubito. Quin aſſeram nullam fieri ſenſationem absque diſcurſu. Non enim ſenſilis anima informatur ſenſibili obiecto, ſed ex modica mutatione, totam menſurat ſtatim, licet pluribus ſenſationibus certior mox fiat, & Ariſtoteles obiecta per accidens ſenſilia diſcurſu ſentit. Sunt qui amittunt diſcurſum retento ſenſu, quia ſentiens ſpiritus quid patiens remanet ineptus ad aliquam ſui operationem: Non tamen non eſt idem: Veluti diximus, fuligines intra ſpiritum volitantes, dum ipſe recolit mutationes diſcurritque, interturbant motiones diſcurſusque, nec aliud cogitare, videreque faciunt. Nimius quoque calor ſubito diſcurrere ac præuidere in ſimili multa ſimilia efficit, at motus ſtatim perditur exhalante ſpiritus parte, & diſcurſus perditur, aut in aliam apparitionem mutatur. Cognoſcere & ſentire in ſimile eſt ipſum diſcurrere, hoc eſt per aliud ſentire, & in animalibus ac rebus omnibus hunc patiendi ſentiendique mo-

dum reperiri ſuperius declaratum eſt; & mox declarabitur ſenſum quoque ſe ſentire, ſicut diſcurſus, quamuis negat Ariſtoteles..

CAPVT XXII.

Senſum, intellectumque Ariſtoteli notum eſſe idem; & vniuerſale ab vtriſque & particulare cognoſci, nec vlla ratione Ariſtoteli ponendum eſſe intellectum incorporeum ſeparatum & immortalem.

INTELLIGERE eſſe ſpiritus ſentientis diſcurſiuique facile nouimus: Res enim vniuerſalis in mundo non inuenitur, ergo quando intelligo hominem, & non Petrum & Franciſcum, contingit, quia alias ſenſi Petrum & Franciſcum, aliosque ſimiles homines, & quoniam ipſorum particularitates in ſpiritu non remanent, quia parum mouent, & raro vel ſemel; ſimilitudo autem in qua conueniunt particularia, plurimum mouet, quoniam in omnibus mouentibus eſt, & prope & procul; iccirco magis retinetur in mente vniuerſale, quod nil eſt niſi ipſa particularia adpræhenſa vt vnum, in eo quod ſimilia & quia intellectio non fit præſente obiecto, ſicut ſenſatio, ſed abſentis rei ſenſus eſt, vel diſtantis, videtur diuerſa eſſe ſubſtantia ſentiens ab intelligente. Sed & ſenſum intelligere palam eſt: Si enim

vniuerſalis cognitio abſque particularibus eſt intellectio, & hæc ſenſui conuenit, intelligat oportet. Conuenire autem liquet, quando quid à longe videmus, vt Petrum. Nam primo dico; ecce eſt animal, quia mouetur, vbi vniuerſale ſentio, & non particulare; & ipſo propinquante dico, eſt homo, & propinquante magis, dico eſt monachus, & proximato, dico eſt frater Petrus. Ergo intelligere eſt ſentire, confuſe, & à longe; ſentire vero eſt intelligere prope ſeu cominus. Pueri quoque diſtinguere particularitates non adſueti adpellāt omnem fœminam matrem, & omnem hominem patrem, quoniam vniuerſale eſt illis notius, quod magis & in pluribus eos mouet. Canis procul hominem videns, latrat contra eum, quoniam cognoſcit vt hominem in vniuerſali, adpropinquatum vero agnoſcit eſſe herum ſuum, & non amplius latrat, ſed blanditur cauda; eſt ergo ſenſus intellectio. Ariſtoteles quoque in 2. Poſter. declarans vnde oriatur ſcientia vniuerſalis, à ſenſu oriri determinat, quoniam idem ſenſus videt hominē, & Petrum hominē. Itaq; ſtultū eſt opinari ſcientiam conſiſtere in cognitione vniuerſalium. Quid ſciam ego, ſi nouero Petrum eſſe hominem, animal rationale, dum eius qualitates & proprietates, actus, virtutes, vitia & temperies ignoro? Verum quidem eſt, cum impoſſibile ſit omnia indiuidua & conditiones addiſcere, oportuiſſe ſcientias in vniuerſali & in confuſo habere. Sed medicina neceſſitate victa monet, non ſufficere ſcire, quænam febris ſit hæc, ſed quando & quomodo inuadit, & infirmi complexionem particularem, & robur & tem-

pus

pus & cœlum, & Pharmaci non in communi, hoc eſt, Reubarbari, ſed huius Reubarbari quod nunc propinandum eſt huic infirmo. Verum enimuero hac ratione modica nimis eſſet ſcientia, ideoque vniuerſalia perambulamus, ſicut pueri, & à longe aſpicientes coactione, non electione. Deus autem ideo ſapientiſſimus eſt D. Thomæ, quoniam non vniuerſalia, ſed ſingularitates minutiſſimas nouit. Inepta igitur comparatio Ariſtotelica eſt, inter magnum ſenſibile magnumque intelligibile. Sed debet fieri inter magnum ſenſibile & paruum ſenſibile. Senſus enim eſt paſſio præſentis, obiecti intellectus eſt paſſio abſentis. Itaque quo magis abſentem percipis, eo magis aptus es ad ſentiendum præſens vicinumque: Et qui ex duobus miliaribus cognoſcit hominem, magis cognoſcet ex vno, & qui poteſt acum videre, magis poteſt palum. Igitur ſi paruum minusque ſenſibile ſentitur, multo magis magnum. Ita econtra intellectus debet comparari. Nam ſi intelligit animal vniuerſalius, multo magis intelliget hominem minus vniuerſale, magisque ſenſibile: Sique Angelos remotos à ſenſu percipit, iccirco intelligibiles magis intelliget, aues magis, qui minus ſunt intelligibiles. Idem ergo euenit ſenſui & intellectui. Iccirco nil mirum, ſi corrumpitur à vehementi ſenſibili, non autem ab intelligibili ſicut non eſt mirum cur ab igne diſtanti non corrumpitur, & proximo corrumpitur. Nec aliæ rationes Ariſtotelis oſtendunt intellectus incorporeitatem, & immortalitatem & abſtractionem; Nam cognoſcere vniuerſale ſine materia, ſenſus quoque pro-

prium eſt. Sed ſenſatio præſens requirit materiam præſentem, anticipata vero diſtansque & per ſimilitudinem, qualis ſunt memoria intellectus, & ratio requirunt anticipatam naturam, ſimilem, & diſtantem. Ipſeque Ariſtoteles fatetur, nil eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu. Eædemque res vniuerſales & particulares intelliguntur & viſuntur in præſentia & in abſentia. Video per ſe Petrum, recordor Petrum per ſimilem alium viſum; imaginor ex ſimili & intelligo cum ſimili, & diſcurro in eum ab alio ſimili ſentiendo ſemper; ſpiritu craſſi nimis ſunt qui id non animaduertunt. (Bruta quoque immaterialiter cognoſcunt vniuerſale & amicitiam & odium & contemptum: Sed hoc tribuunt extimatiuæ, quam non ſomniauit Ariſtoteles, vt mordicus eius ineptias tueantur. Ita poſſemus mille animas facere ex mille actibus & ex vno in millibus.) At extare ſimilitudines abſtractas, & ideas ego in Metaph. oſtendi contra Ariſtotelem huius opinionis autorem, ab eo nil intellectæ & variatæ, variis ab autoribus decerptæ.

Hinc ſequitur non eſſe ponendum intellectum à materia abſtractum, vt vniuerſalia abſtracta intelligat, quæ etiam ſenſus nouit; multoque minus paſſiuum; qui fieri omnia ſicuti & ſenſus Ariſtoteli videtur: Et ſicuti ſenſus organo eſt illi alligatus, fateturque intellectum paſſiuum corruptibilem; quamuis alii interpretentur imaginationem, quam ſic victus veritate nominat. Si autem vt fiat omnia, ab organo ſeparatus ſit, ſenſus quoque ſeparandus erat.

Sed

Sed nec Ariſtoteles declararet vnquam qua ratione hic intellectus contrariis informetur rebus cum ſit indiuiſilis, & quomodo cum intelligendo aliquam informatus ipſa alias poſſit ſuſcipere. Et eadem argumenta contra puram potentiam ſenſus hic militant. Attamen hinc intellectum agentem adducit, qui ſeparet formas ab obiectis; ſed quomodo hæc non remanent informia, non dixit, nec dicet vnquam, & quomodo intellectus iſte poſſibilis immortalis, impoſſibilisque obliuiſcitur rem, quam ſemel intellexit.

Item quomodo decipitur? Et cur pueri intellectu actiuo donati adeo potenti, quod obiecta ſpoliat formis ipſorum, non ſtatim intelligunt? & cum intellexerint aliquid, factusque illud fuerit intellectus ipſe paſſiuus, magis quam materia formaque, quis aufert, & obliuionem adducit? Item ſi quilibet homo, animam habet propriam, & immortalem, oportet eſſe infinitas animas Ariſtoteli mundum æternanti. At quo vadunt poſt mortem, cum Ariſtoteles neget infernum & Paradiſum? vel oportet eas de corpore in corpus migrare, quod reprobat Ariſtoteles contra Pythagoram. At ſi vnus eſt intellectus, ſequeretur quod Petro intelligente aliquid, omnes idem intelligeremus. Sed Auerroes reſpondit, diuerſas eſſe cogitatiuas; (quas Ariſtoteles nec cogitauit) ſed hinc ſequitur, nos cogitatiua & non intellectu intelligere. Atqui ſi ipſe intelligit intellectus ſeparatus, non intelligemus nos, ſed ſpecies

à noſtro

à noſtro ſenſu receptæ in phantaſia illi deſeruient ad intellectionem, noſque erimus obiectum & non ſubiectum, aut agens intellectionis. Item quomodo hæc anima non intrat etiam in beſtias, ſi manet in aeris ſphæra, quam omnes reſpirant? Et quomodo de illis nihil dixit loquendo de motoribus abſtractis in Metaph. 12.? Item ſi abſtracta eſt, non informat, nec homo erit homo per ipſam, nam à forma Peripatetici dant eſſe rei. Item quod anima noſtra non recordatur aliis ſe corporibus defunctorum adfuiſſe & rexiſſe, ſi omnibus vna eſt? Si enim per obiecta amiſit, non poterit amiſiſſe ſpecies ab eis ſuſceptas, cum magis fiat vnum ex intellectu & intelligibili, quam ex materia & forma, iuxta ipſorum ſententiam. At ſi amiſit, ergo paſſus eſt corruptionem. Hoc enim eſt formam amittere. Sed impaſſibilis & immortalis eſt illis, quomodo poteſt amittere & obliuiſci? Aut quo facto cogitur introire in homines, vbi amittat ſcientiam & obiecta ſui perfectiua, quibus gaudet & beatur? Concludamus ergo ex vniuerſalis cognitione nõ comprobari intellectum ſeparatum immortalem; Et Ariſtoteles ac ſui animaduertes particularia quoque ab intellectu percipi, quando de particularibus percipit & conſulit; ſuperadduxit tertium genus intellectus, quem vocat practicum & particularium cognitorem per vniuerſalia à ſpeculatiuo præcognita. Sed palam eſt vniuerſale cognoſci ex particularium inductione. Eadem autem vis particulares propoſitiones format, & ex eis vniuerſale concludit; ita & in vniuerſali particularia poſtea nouit, & directe & non reflexe,

flexe, vt aiunt fingentes; Vnde ſcimus, & illi fatentur hos intellectus eſſe ſubſtantiam vnam; quæ à particularibus ad vniuerſale & è conuerſo diſcurrit: idemque euenit ſenſui, etiam beſtiæ, qui paſſus ab vno igne, omnes ignes vitat, & quia vniuerſaliter ſcit ignem vrere, idem iudicat de omni particulari igne. Facere autem duos intellectus, alterum qui ſentiat, in quo res ſunt ſimiles, alterum vero in quo ſunt differentes, figmentum vanum eſt. Senſus oua multa videns propter ſimilitudinem adprehendit illa vt vnum, præſertim ſi non ſimul, vt loci differentia diſtinguat. Sed fœmella gallinarum magiſtra ſcit cuius gallinæ ſit hoc, quia ex vſu diſtingere nouit, & profecto ſi particularia cognoſcere eſt ſignum mortalitatis, hic intellectus practicus mortalis erit, qui ſubſtãtia eadem eſt cum ſpeculatiuo, igitur & ille mortalis erit. Et Deus qui omnes ſingularitates indiuiduorum nouit prorſus, vt docet D. Thomas in p. ſent. ſuſpectus erit mortalitatis ſecundum hæc Ariſtotelica argumenta; Vnde & putat Deum nonoſtra ignorare, ne vileſcat; quo nulla opinio ſtulta magis magiſque impia inuenitur.

Capvt XXIII.

Eſſe in brutis ſenſum, memoriam, diſciplinam, diſcurſum & intellectum vniuerſalis, ſed non diuinorum ſicut in homine: qui præſtat eis etiam in omnibus actibus & quare.

Omnibvs animalibus ſenſum ineſſe nemo dubitat. Multis memoriam nemo negat. Ipſa enim diſcunt, equi ſaltationes, ſimiæ ludos, Apes reuerti domum, &c. Quoniam vero his anima alia non ineſt, niſi ſenſitiua, oportet memoriam animæ ſentienti tribuere; reminiſcentia non minus pollent. Nam cum quid paſſi fuerint aſini, locum illum vitant, & conſimiles illi abhorrent: Ergo ex ſimili ſimile in eis excitatur; ergo discurſu non carent. Idem enim eſt noſſe in anticipato ſimulacro rei præteritæ præſentem, & ex præſenti conſimilem. Palam comedens hordeum ſemel equus ex eo omnia hordea cognoſcit, & ex odore canes argumentantur quæ ſit res odorifera, & ex motu ſyluæ latentem ſyllogizant beſtiam, & ſæpe arguto ſyllogiſmo leporem inſectantes, viam prolixiorem declinant, & breuiorem captant, & in tranſitu expectant. Accipitres idem obſeruant, cancer conchilia venando ſæpe pedibus læditur, dum conchæ illorum clauduntur, quod ne faciant ipſe calculum iniicit; ac tuto deuorat. Polypus aſtute lapidibus affigitur ſui coloris, vt lapis videatur piſciculis quibus veſcitur. Sepia euomit atramentum, quo ſibi parat latibulum, quando ab

do ab inimico piſce, vel piſcatore inuaditur; & viſus eſt canis ab altero cane impetitus, alios conueniſſe canes, & ad locum vbi carnes multas ipſe celauerat, conduxiſſe, & cibo conciliaſſe, moxque eis tanquam conductis vſum militibus, inimicum canem inuaſiſſe, & occidiſſe. Equus quidam ita venerabatur matrem, teſte Ariſtotele, vt nunquam ipſum ſubagitare voluerit, donec ab Armentario deceptus, qui panno matrem texerat, coiuit tandem, at fallacia detecta, calcibus poſtea armentarium occidit. Alius vero ſeipſum. Et Montedorus Marii à Tufo hac venerantia erga matrem perpetuo vſus eſt. Mus quidam fluuium tranans cauda ſibi velum facit. Vulpes multæ copulantur muſſib. caudisq; huius rei gratia. Aſtutia araneæ ad captandas muſcas ſtupenda eſt, qua ratione fabricatur rete, circumponit fila attractoria, abſconditur in centro abdito, quò fila immerguntur, & muſca incidens in rete agitat, & agitatio per filum vsque ad araneam fertur, quæ egreditur ad captionem muſcæ multis cum ſyllogismis. Animalia imbecillia viuunt in Repub. contra ferocia. Habent apes regem, obedientiam, excubias, fabros, ſeruos, magiſtros operum, ſacerdotes, qui ſunt fuci, & tanta arte cellas fabricantur, quod noſtras ſuperant. Prouidentiam formicarum admiratur Salomon, & ad ſcholas ipſarum nos mittit. Aringhis Respub. eſt, Rex coronatus, turmatim ambulãt, in medio debiles locant; ſedes mutant æſtiuas, & hyemales ſicut gentes Æthiopes & Arabes & Tartari & noſtri quondam Veientes. Grues ducem habẽt magiſtrum militum ordinem mo-

uendi excubias, & lapidem manu tenet, ne dormitet excubitor. Leones parcunt ſubiectis, debellãt ſuperbos, recordantur beneficiorum, ita quod leo quidam Romæ noluit deuorare hominem, qui paucis ante annis in quodam antro ſpinam pedi affixam leonis eiusdem caſu extraxerat. Elephanti his pollent magnanimitatibus, inſuper & ſapientia, arte præliantur, addiſcunt linguam, paciſcuntur cum hominibus, culpam norunt, lauantur poſt coitum, lunam adorant, ſicut Græci antiquiores ob beneficia ab ipſa in nocte præſtita eis. Iaculis inuaſi in theatro Pompeiano genu flexi ſupplicabant pro vita. Transeunte Nilum Antiocho cum exercitu, quoniam dux Elephantorum noluit primus tranſire, priuatus eſt ducatu; qui dedecoris impatiens ſeipſum occidit. Multa animalia honorem ambiunt, contemptum norunt. Quid ſimiæ argumẽtentur palam eſt. Honor & deſpicientia ſenſibus exterioribus non percipiuntur ſed intelliguntur. Intelligunt ergo. Et Iob ait Deus, quis dedit Gallo intelligentiam? Et in ſerpentibus prudentiam Ieſus ponit, & omnia animalia diſciplinabilia, prudentia donat Ariſtotel. Dicunt tamen illa diſcere aſſuefactione. At nos etiam aſſuefactione artes diſcimus, ſed quis aſſueſcit niſi præuia ratione polleat, vt poſſit aſſueſcere? At quo aſſuefierat leo ille gratus, & formica nata in æſtate congregans pro hyeme? quando per aeris immutationem cognoſcunt pluuias, & ventos, Nonne ſyllogismo à cauſis ad effectus vtuntur? Dicunt inſtinctu naturali, at inſtinctus eſt impulſus præuidentis ſapientiæ, ergo quoniam ab aere patiuntur,

untur, ſentiuntque, ſciunt quid faciendum inſtat in aere. Formica ab altera diſcit formica ſicut nos; & ita conſulunt in futurum: neceſſe eſt eas vti voce; & ſe inuicem iumenta, & aues vocitare. Ergo diſcurſus habent, at nos ipſarum linguam non percipimus, quoniam nec Polonorum, aut Indorum percipimus; omnes enim ſuo pronunciant quisque modo. Canes tamen nobiscum viuentes & ſimiæ bene addiſcunt linguam noſtram; nam in alias delati regiones linguam accolarum non intelligunt. Vidi Neapoli canem Polonum nil percipere linguam Neapolitanam, niſi loquentes Polonice. Verum pronunciare quod volunt, nequeunt, quoniam non habent organa ſimilia noſtris, ſicuti nos non poſſumus vti tuba, vt cythara; nec cornu edere campanæ ſonum. Pſittaci tamen palatum concauum habentes ſicuti homo bene discunt verba multa humana. In mari quoque inueniuntur piſces homines prorſus; & in Olanda & Luſitania viſi ſunt omnes humanas functiones obire; at linguam non diſcunt vt loquantur; nam extra aquam parum viuere poterant. Sunt Satyri & Syluani homines ſylueſtres, vt teſtatur Diuus Hieronymus in veritate, & profecto cum Tartaros & Æthiopes conſideramus, & loqui audimus ignotos ſermones, videntur rudiores noſtris equis, differentes moribus, & actibus noſtris humanis prorſus. Ita videntur alia nobis animalia absque diſcurſu & iudicio, ſed omnia pollent ratione, alia magis, alia minus; ſicut inter nos euenit, quod multi homines videntur beſtiæ. Idcirco Ariſtoteles dixit non omnibus ineſſe intellectum.

Quapropter videndum eſt, num homo ſit prorſus ſimilis beſtiis, & moriatur, & naſcatur ſicut illæ; vel in ſe habeat diuiniorem animam, & vnde hoc ſcimus.

Non quidem aſſero ſapientiorem, qui meliora organa ſenſus habet, multæ autem beſtiæ præſtantiora habet organa, & multi ignorantes viſum auditumq; meliorem, quam Philoſophi habent. At non ita organa interiora neque ſpiritum ſentientem, iudicantem de ſenſibilibus; cũ omnis ſenſus cognoſcat extrinſecum per ſe, reliquum per diſcurſum; & quia bruta ſentiunt extrinſecum & ad reliquum diſcurrunt: Sicut ex motu in nocte hominem ſentiunt, die vero ex figura, reliquumq; iudicant; diſcurſiua dicenda ſunt, id eſt, rationalia. At quia parum diſcurrunt vltra quod vident, & ſentiunt pręſens, homo vero diſcurrit ad multa ſimilia Entia & actiones, & figuras, & virtutes, & vitia, & negotia, eodem in tempore, cum ob meliora organa interiora, tum ob ſpiritum puriorem, lucidiorem & nobiliorem, & ob perfectionem, quam ſpiritus habet à mẽte immortali ipſi indita, vt nunc docebimus; euenit, vt homo dicatur rationalis, non autem bruta, nõ quia non ratiocinentur, ſed parum; ſicuti nec plantæ vocantur animalia, quoniam ſentiunt parum; ita & nos loquemur: Sed hominem rationalem mentalem intelligimus, bruta vero ratione ſenſitiua donamus, quam D. Thomas vocat æſtimatiuam.

CAPVT XXIV.

De anima humana ſententiæ variæ.

CONSIDERANS Pythagoras omnes operationes homini conuenientes beluis quoq; conuenire, ſenſum, memoriam, diſcurſum & intelligentiam ex præiactis exemplis in eis argumentando, incidit in opinionem, quod humanæ animæ ex corporibus noſtris ſolutæ in brutorum naſcentium migrarent corpora, & ex eis in noſtra, pro meritis vitæ, vt iuſtitia eum monebat. Nam informatione modo organorum differunt à nobis Bruta, & in his parum. Sicut Anatomiſtæ & Pictores peritiores bene intelligunt. Quoniam vero animam veluti ſepultam in corpore eſſe vidit, & ſicut in carcere afflictam, coniecturauit aliquam ob pœnam à prima ſapientia iuſtiſſime omnia gubernante corpori eſſe alligatam. Plato putat eas in cœlo peccaſſe in aula Dei: Origines hanc ſectatur opinionem, præſertim quia Salomon confirmare ipſam videtur dicẽdo: Puer eram bonus, & cũ eſſem magis bonus ſortitus ſum animam bonam, & veni ad corpus coinquinatum. Virgilius canit à Deo mille poſt annos in corpora eas prius tamen purgatas alibi, malorumque oblitas, quæ hic paſſæ ſunt, quodam Dei ioco iterum mitti: Plato ludum Deorum hominem eſſe, animamq; immortalem eſſe, non ob Ariſtotelis ineptas rationes, ſed ob alias doctiores, & aſſentitur Pythagoræ & Timæo conterraneo noſtro, in transmigratione animarum poſt decem mille annos. Eandem opinionem Eſſeni ſectati ſunt

&

& Phariſæi multi, vel Sadducæi, proptereaq; putarunt Ieſum eſſe vel Iohannē, vel Heliā, vel Hieremiam; & hodierno tēpore Bracmani pleriq; & Cataini conſentiunt transmigrationi. Sed audio plurimos Indos opinari, nos eſſe ſimiles beſtiis, & organis tantum aptioribus ad rectius operandum nos antecellere. Ergo Epicurus regnat, magis autem inter eos, qui ipſum abominari ſe ſimulant. Hoc credunt Machauelliſtæ & Politici aquilonares. De antiquioribus inuenio Herodotum admirantem, quod quidam animorum immortalitatem crederent, adeo tunc oppoſitum verius vulgo habebatur. Eandem ſententiam plurimi Peripatetici Ariſtoteli adſcribunt, qui nimirum æternet ſolum intellectum agentem vnicum in tota ſpecie hominum. Quorum opinio proſtrauit fidem, amicitiam, & probitatem, impiosque facit homines, ſeipſos, id eſt corpus mortale tantum amantes: Ac Sadduceos prorſus fictitios. Vtinam apertos, quoniam facilius caueremus à technis eorum. Quoniam vero non vtilitas, nec honor generis humani perſuadere nobis noſtram debet immortalitatem, vt ipſi dicunt, ſed veritas: Ad examen deſcendam, quatenus huic libro conuenit. Alibi enim contra ſententias Nationum & ſectas diſſerui luculenter.

Cap.

CAPVT XXV.

De immortalitate ac diuinitate hominis, eiuſque ſummo bono.

EFFECTVM nullum ſupra propriam cauſam eleuari poſſe, principium ſit nobis ad demonſtrandam immortalitatem hominis, diuinamque naturam. Id inductione patet. Genitus namque ignis plus facere non poteſt, quam calefacere, attenuare, mouere, albefacere & mollire per ſe, addenſare diſſimilaria; & quidem quod eius genitor ignis faciebat, aut poterat facere; Imoque nec vnquam eo pertinget, vt fiat qualis, quantusque ſol, vnde deriuatur; nec genita aqua operationes edit, aut meliores, quam aqua, nec tellus tellurem in agendo, & potendo excedit. Nec filius ſuperat patrem, niſi alia virtus illi ſuperaddatur, quæ in patre non erat, à ſtellis vel à Deo. Particulares enim cauſæ, vniuocæque, potius organa & modificationes primarum cauſarum ſunt, quam cauſæ; quod olfecit S. Thomas. At nos videmus hominem non quieſcere ſub natura elementorum ſolis, & terræ, ſed longe magis, ampliusque ſuper ipſa intelligere & deſiderare & amare; operarique effectus altiſſimos ſupra elementa & filios elementorum, ergo ab his originem & dependentiam non habet; ſed à cauſa longe eminentiori, quæ Deus nuncupatur. Ecce quando homo meditatur, extendit cogitationes ſuas ſupra ſolem, & deinde ſuperius, & deinde extra cœlum vagatur, & tandem infinitos ex-

tra mundos intelligit, ſicut & Epicurei ipſi intelligunt, ponuntque in veritate. Ergo infinitæ cuiuspiam cauſæ homo ſoboles eſt, non autem ſolis & terræ tantum, quos in infinitum excedit, ſuperegreditur & ſupereminet. Ariſtoteles reſpondet vanam imaginationem eſſe tanta ſuperexcogitare in altum. Ego autem cum Trimegiſto inquam beſtialitatem eſſe, animam vilificare, & curuare deorſum ad ima & pauca. Et quid reſpondeat mihi oportet ille, vnde hæc infinitas, immenſitasque? ſi reſpondet ex ſimili mundo, multos conſimiles excogitari, ſicut ex vno homine infinitos perſimiles intuemur discurrendo in infinitum. Ego autem, hunc progreſſum de ſimili in ſimile absque fine eſſe actum virtutis participantis infinitatem, & quamuis beſtiæ de ſimili in aliud ſimile discurrant, hoc euenit quoniam omnes cogitationes modique cognoſcendi ex prima ſapientia deriuantur, tam nobis q̃ brutis aliisq; entibus; iccirco inter ſe mutuam habẽt ſimilitudinem, ſed alia celſior, alia humilior. Nec n. quia ens vniuocum eſt aeri, terrę & ſoli, quin etiam Deo, vt docet Scotus Theologus, ſol non excedit terræ nobilitatem ſine fine: Nec quia homines ſapientes ſunt, & Deus ſapiens eſt, non ſit Deus absque comparatione & ſine ſapientior homine. At quomodo potuiſſet ſol largiri infinitum diſcurſum homini ſupra ipſum ſolem; ſi tota humana anima ſpiritus ſit à ſole ingeneratus? Animalia tam altiſſimo non pollere diſcurſu palam eſt, quoniam ex eiusmodi diſcurſu orta eſt ſcientia de Deo infinito, cui & ſacrificia & Templa & ſacra doctrina dicantur, quæ apud Bruta non

ta non etiam extant. Et quamuis alia adorent lunam, alia ſolem, aliaque alias res; vt Elephanti & Galli admonent, non tamen vsque ad Deum infinitum religionem ſuam erexerunt, tametſi non inopinabile ſit apibus, animalibusque gregalibus ineſſe cognitionem Diuinitatis confuſam; Omnia enim Entia amant bonum & confuſe omnia primum bonum, ſummumque perſentiunt: Aſt hæc ſcientia de infinito in hominibus tantum ex operationibus manifeſta eſt, & miraculis, vt patebit.

Præterea nullum Ens operatur fruſtra ſuas potiſſimas operationes, ſed omnia ad certum natura finem eas dirigunt. At homo habet tanquam nobiliſſimas potiſſimasque operationes religionem & ſcientiam, quæ præſtarent potius moleſtiam vitæ corporali, quam vtilitatem, niſi alia illi vita conueniret, & anima cum Diuinitate non communicaret, cuius rei fidem faciunt homines innumerabiles & ſapientiſſimi, & ignorantiſſimi, omnisque conditionis, qui ſparſo ſanguine, miraculis, prophetia, feruore ſpiritus, & certitudine aſſertionis absque hæſitatione non captantes honorem, ſed ſpernentes illum, & omnia bona præſentis vitæ, & vitam, notum fecerunt mundo & comprobauerunt, ſeſe colloquio Angelorum & Dei poſitos eſſe, & vidiſſe oculis & mente, beatitudinem inæſtimabilem poſt hanc vitam ab eis floccipenſam nos manere.

Profecto cunctis hominib. religio eſt naturalis, nã in aduerſitatẽ aut fortunã felicem incurrentes extẽplo in cœlũ

erigunt vultum aut petendo auxilium, aut gratias agendo, quam ob rem ſacrificia & oratoria inuenta ſunt, ſed apud alias nationes aliter, prout fert varia commoditas regionis, aut varia opinio de rebus diuinis, ſæpeque error adeſt in modo, aut in re, quippe cum omnes putent ſe Deum colere verum. Hoc autem ſignum eſt hominem cum ſuperis communicare; ſi quis autem neget hiſtorias ſanctorum, ipſe negabitur, quoniam & Romam eſſe quam non vidit, & Cæſarem fuiſſe, & mirabilia, quæ in nouo orbe alii vident, negabit in præteruia ſua.

Præterea nullius Entis natura cogitat, tractatque ea, quæ ſibi naturaliter non conueniunt, ſed omnes ſeruari ſtudent in illa, quam habent vita; at homo non contentatur vita præſenti, ſed aliam cogitat, ſummoque ſtudio requirit, omnemque ſuffert laborem vt ad ipſam vel cognoſcendam perueniat; Longe vaniſſimam homini curioſitatem natura dediſſet, ſi hæc quam tantopere inquirit, vita ſibi poſt mortem non conueniret. Natura autem in vanum non operatur, nec tam extrema deſideria cæteris largitur animalibus. Ergo deteriora Entia melioris eſſent conditionis, quam meliora.

Præterea appetitus hominis infinitus eſt; non enim ſufficit illi prædium vnum, nec ciuitas vna, nec regnum vnum, nec mundus vnus: Cum Alexander Magnus doluerit, quod non poſſet ex hoc mundo transferri ad ſubiugandos Democriti mundos. Hæc autem cupiditas nemini non ineſt. Hæc ergo indicat obiectum naturalis ad-

petitus.

petitus eſſe ipſum infinitum. Quamuis ignis abſque fine comburat, omneque Ens abſque fine viuere vellet, vnde videri poſſet ab igne hęc cupiditas in nobis ſuboriri: Non tamen hoc niſi infiniti Dei veſtigium in illis indicat; in homine vero imaginem & virtutem diuiniſſimam. Non enim homo illis operam impenderet deſideriis, quę ſatiare non poſſet, cum bruta paſculo vno contenterentur, iumentoque vno ad generandum: nec plusquam ſufficit, requirunt, licet ipſorum calor robuſtior ſit, quam humanus, ſicut in leone & ſtruthione: qui diuinitatem & æternitatem maiori ſtudio quam homo, ſi calor ignis eſſet cauſa infirmitatis, & quælibet entitas quæritarent, neceſſe eſt.

Porro ſapientes plurimi conſiderantes hominem tota terra & rebus eius ſatiari non poſſe, modum inueſtigarunt erigendi ſe ad primam cauſam per religionem, omniaque mundi bona, tanquam exigua & inania deſideriis ipſorum ſpreuerunt. At quomodo potuiſſet in mentem hominis cadere quod ſit immortalis, niſi ipſe in re abdita cognitione hoc cognoſceret, aut à Deo non didiciſſet. Hæc quoque deſpicientia corporis, & fiducia in natura animi, vitaque meliori idem confirmat, & licet amiſſus honor, aliaque bona ſine quibus viuere non confidunt, impellat animalia, hominesq; multos ad necem voluntariam; non propterea ratio noſtra fallitur: Si enim diffidentes in nobili ſe poſſe vita viuere vt Cleonimus, vel commoda, vt M. Antonius, vel delitioſa vt Sardanapalus, ſibi necem conſciuerunt, quæritando tamen aliam vel

in fama vitam, vel in ipſo eſſe, non enim annihilantur, ſed mutant eſſe. At Philoſophi, religioſique præſtantiores ſpreuerunt præſentem vitam, & delitias & commoda & honorem, non propterea quod ipſis frui prohiberentur, ſed tanquam res viles indignasque ipſorum animi ſcientia, & deſiderio generoſo; allecti ſane pulcritudine rerum diuinarum, quas Philoſophia & reuelatio ipſis conuenire docuerunt.

Præterea homo naſcitur nudus, inermis, iners, plorando, nec lactare ſciens, nec manducare nec ambulare, nec ſe regere aut ſibi opem ferre, cætera vero animalia veſtita ſquamis, aut plumis, aut pilis, armata dentibus, cornibus, ſpinis, vngulis, roſtro, ſubitoque ſciunt ambulare, manducare, ſibique prodeſſe. Nihilominus breue poſt tempus homo ſuperat animalia, veſtitur ipſorum pellibus, carnibus veſcitur ipſorum, ipſa domat & ſuperæquitat, eorum armatur armis, & viribus vtitur, tãquam propriis, & laboribus in arando & portando, veſtitur etiam auro & argento ac ferro, donatque ſibi metalla & lapides. Natat in mari cum piſcibus, volat in aere Dædalus; pedibus terram perambulat ſuis, & animalium, & mundum peragrat in aquis, ſuperbiſſimos vincendo fluctus, ferosque ventos, tanquam maris Dominus, metalla omnia ad vſum proprium domat. extendit, figurat, tractat, nec minus lapides. Arboribus vtitur ad ædificium nauium, ſedium, arcarum, tectorum, & ad ignem; earum fructibus veſcitur, foliis vtitur & floribus in delitiis & medicina. Montes ſyluasque & lapides commodis ſuis aptat, ani-

malium

malium greges & plantarum regit ſibi. At quæſo quodnam ex animalibus robuſtioribus ſagacibus poteſt ea facere, quæ facit homo inermis, nudus, debilis, timidus? aut minimam iſtorum partem? Sed forte ais, apes Remp. habent vt homines, Elephanti religionem, araneæ retia tenuiſſime elaborata, quæ non facit homo, alia nidos, alia bellum bene tractant; ego tamen inquam quæcunque alia faciant animalia, fieri ab homine, multoque plura & præſtantiora. Homo fert leges, inſtituit Respub. ciuitates ædificat; templa, religionemque Deo; medicinam longe diuiniorem quam canis, Hipopotamus & Ibis: quodlibet quidem genus brutorum vno tantum in opificio excellit, homo tamen in omnibus ſuperexcellit, retia fabricatur vt aranea ad captandas aues & lepores; cellas vt apes, militiam vt grues & piſces, exque omnibus exemplar ſumit & meliorem reddit omnem ipſorum induſtriam & artē. Ecce ſuperat ipſe Flaccus Elephantorum vires ingentes, cogitque ſuperuectare turrim ligneam hominibus plenam, domat iubetque illis, ita vt ferociſſimo leoni, occidit manducatque immenſa cete.

Quid vltra dicam? Nullum animal licet manus habeat, vt ſimia, & vrſus, ſcit igne vti, nec tractare, nec à ſole accipere, ex lapidibus excudere, accendere, & cum ipſo mitigare metalla, montes demoliri, epulas coquere; fulgura & tonitrua & fulmina, ſicut facit DEVS in aere, ita homo per artilleriam facit, & quod admirabil eeſt valde, facit de nocte diem in candelis & oleis accenſionem nutrientibus tam mirabili

arte,

arte, & quidem vtitur igne, tãquam viliſſima re ſibi comparata. At ſi homini alia non ineſſet anima, niſi ab igne, poſſetne ſpernere tam nobiliſſimam potẽtiſſimamq; naturam parentem, quam non audent bruta contingere, nec aſpicere, multæque adorant nationes. Ars tractandi ignem homini vni, vt propriiſſima conuenit, præterea ſcripturæ ſenſum & linguam dare & horologiis temporum doctrinam; & magnetis vſus ſpectantis polum, inuentiones ſunt diuinæ prorſus animæ.

Præterea Aſtronomia patefacit magis hominem cœleſtem eſſe ſurſum aſpicit, ſtellarum magnitudinem metitur, numerat motus, & quæ minime videt fingit, per epicyclos & excentricos, ſuosque numeros tanta ratione abſoluit, non modo ſicut cognitor, ſed ſicut faber cœli, & quamuis variæ & plurimæ ſint hominum de his nutantesque opiniones, nihilominus ex his oſtẽditur ipſius diuinitas, quæ tot incedit viis ad creatoris ſui cognitionem. Item quod mirificum eſt, inuenit quando fiant luminarium Ecclipſes, quas prædicit multis ante temporibus, & coniunctiones & aſpectus ſtellarum omnium, naturas, nomina: Cometas, ſignificationes, influxus, quid portendant in terra, in aqua, in aere. Tempora nouit ſolſtitiorum, æquinoctiorum, & ipſorum mutationem, licet pigerrimam & inſenſibilem, vt & apogeorum & excentricitatum, quæ ad muſſim quadrant. Et quando Deus aliquid in cœlo variat, homo animaduertit & notat anomalias, & irregularitates earum: ſemperq; nouas condit tabulas & indices rerum diſtantiſſimarum & argumento

mento præſentiſcit montes & vitas non modo hominum & animalium, Rerumpublic. Regnorum imo & Mundi ipſius per ignem perituri. Animalia vna cum homine intra mundi ventrem manent, ſicuti vermes in vẽtre hominis, qui hominis vitam, & animam, & naturam ignorant: at homines vero duntaxat ſoli animaduertunt quid ſit hoc animal magnum, id eſt, mundus eiusque principia & curſum & vitam & mortem quæritant, noruntque. Ergo ſolus homo extat inter animalia in ventre mundi, tanquam admirator & vicarius primæ cauſæ rerum omnium opificis. Præterea homo communicat cum Angelis & Dæmonibus & Deo. Hoc autem negare imprudentia eſt, non ſecus ac ſi quis negaret Romam eſſe, quia ipſe nõ vidit, aut nũquam fuiſſe in mundo Cæſarem aut Alexandrum, quia ſuo tempore non ſunt. Iamque tot miraculis & ſanguine proprio fidem faciunt omnes gentes, nedum opera mira naturæ vim excedentia. Argumentum Ariſtot. (in lib. de mundo) ſtultum eſt quo ait, Deum per ſe poſſe omnia agere, ideoque non indigere miniſtris Angelis & Dæmonibus, ſicut Rex Perſarum, quando multitudo miniſtrorum eius imbecillitatem oſtendit: Ergo non eſſe: ſi enim argumentum valeret, neque ſol & ſtellæ & mare oportuiſſet exiſtere, quoniam Deus poteſt de ſe illuminare & liquidum eſſe ipſorum loco. Periculum alii fecerunt; mihi vero non obtigit niſi dæmonum, qui conati ſunt ſuadere mihi transmigrationem animarum & in homine liberum arbitrium non ineſſe, aliaque multa, & prædixerunt euentus plurimo-

rum partim verorum, partim falſorum. Nec eos in corporibus humanis clauſos vidi, ſed adparitione euidenti, quod nunquam intellexiſſem, præſertim eſſe illos ita nequam; & rogaui Deum, vt mihi Angelos quoq; oſtenderet bonos & adhuc non impetraui: At Diabolus dixit, omnes eſſe bonos, alios magis, alios minus, eiuſque dolos percepi & ſanctior inde euaſi. Nec experimentum narro imperiti, timidi, vel mendacis hominis. Vtrumque enim vitaui ſemper ſedulo ſicut peſtem diram. Vnde concludere licet, quod veluti dęmones cum hominibus conuerſantur, Angeli quoq; conuerſentur. Hoc autem indicium eſt magnum, quod de corpore egredientes animæ ad ſocietatem bonorum aut malorum Angelorum aſſumantur, quibus ſimiliores facti ſunt in operibus vitæ huius alioquin quid prodeſſet illis curam noſtri ita gerere, & nobiſcum commercia inire? Innumeræ ſunt nationes idem teſtantes; tametſi negent nonnullæ animorum immortalitatem. Præterea argumentum Iesv Christi contra Sadducæos pro immortalitate animorum nemini non perſuadeat: Si enim Deus comparuit hominibus multis, ſeq; Patrem hominum declarauit, ſicut Abraham, Iſaac, & Iacob, indicium eſt nos ad Deum pertinere poſt mortem. Neq; enim noſtri tantam gereret curam ſempiterna morte deſtruendorum; Ideo Dauid Pſal. 8. exclamat; Domine quid eſt homo, quod memor es eius? & alibi Pſ. 143. quid eſt homo, quia innotuiſti ei? Homo vanitati eſt ſimilis & vmbræ (ait) iuxta præſentem vitam. Nihilominus conſtituiſti eum ſuper omnia opera manuum tuarum,

rum,&c. Ita Chriſtus concludit contra Sadducæos. Deus eſt Deus viuorum & non mortuorum, ergo (quaſi dicat) declarando ſe Moſi, quod ſit Deus Abraham, Iſaac & Iacob, neceſſe eſt Iſaac, Abraham & Iacob viuere poſt mortem in Deo. Tanta enim affinitas eius cum hominibus nimia eſſet, & ſtulta, ſi paululum victuri, & perpetuo morituri eſſent. Qui autem has, aliasque neget viſiones & teſtimonia Sanctorum & ſapientiſſimorum hominum, in ancipiti dolore ſemper verſatur; ita etiam poſſet omnes negare hiſtorias quas non vidit rerum. Hoc in libro præſuppono Deum eſſe & intelligentes abſtractas, & ſcientiam extare & ſenſum, ſaltem in animalibus; quo poſſim demonſtrare ipſum in cęteris Entibus. Nam bene noui Scepticos, qui ſcientiam eſſe negant, & Epicureos, qui negant Deum eſſe, parum his rationibus aſſentiri; ſed in Metaph. & in Antimachiauelliſmo hac præſuppoſitiones demonſtraui cōtra omnes contradictores. Ariſtotelem autem dicentem Deum non habere cum hominibus amicitiam, quoniam non eſt proportio finiti ad infinitum, maieſtatem, non bonitatem Dei conſideraſſe.

Capvt XXVI.

PRÆPARATIO AD IMMORTALITATEM ANIMI LVCIDANDAM.

Omnia Entia eſſe & operari tanquam inſtrumenta primæ ſapientiæ, ſummumque bonum eſſe in æternitatem conſeruari, omniaque hoc adpetere, & ſuo conſequi modo.

VT autem ſubrepentes non lateant errores, nouo facto principio, inquam; Ens quodlibet proprium adpetere bonum; magis autem magis bonum; maxime tādem prorſus maximum. Deinde inuenio maximum Entium bonum eſſe conſeruationem in vita & eſſe ſi poſſent, æternum. Itaque calorem, oppugnare frigus frigusque calorem, & ſtudere omnia ſuam multiplicare Entitatem, & inimicum extinguere, vt in tuto vitam reponant; ideoque ad locum ſuum ferri ſingula, vbi tutius meliusque viuant, ignem ſenſum, & aerem ſuper ſolum, aquas, ad mare, homines in ciuitates & cibum omnia quæritare; vt enim ſeruet vitam lupus, occidit pecudes omniaque animalia innocentia. Pecus occidit herbas, & plantas, aliaque animalia alia; Homo vero omnia in ſui commoditatem. Vtque ſe ſeruent plantæ, frondes veſtiuntur, filios pariunt vt viuant in illis, dum in ſe moriuntur, ita & feræ armantur cornibus, ſicut plantæ ſpinis. Atque in omnibus fugam odiumque mortis amoremque vitæ comperimus. Conſeruatio igitur ſummum

mum bonum eſt rerum omnium; Eius enim gratia operationes, inſtrumenta & partes & actiones, rerum eſſe probantur, vt in Metaphyſic. patefecimus. Spatium, Entia locans inuenio primum immortale, quia nulli eſt contrarium; omnia recipit, baſisque eſt omnis Entitatis creatæ, quæ niſi in eo ſubſiſtere poteſt, aut viua aut mortua.

Deinceps materiam immortalem inuenio, quoniam non habet contrarium, omnes ſuſcipit formas, ſique diuiditur, aut coniungitur aut rareſcit, aut denſatur aut caleſcit; aut frigeſcit eadem ſemper eſt in ſubſtantia, nō autem in adparentia. Nam talis eſt, quales in ipſa formæ; attamē dici mortalis poteſt magis, quam ſpatium. Poſtea vero inuenio calorem & frigus, principia actiua rerum viuere non poſſe niſi in materia; & mutua ſe pugna perſequi vtri dominari in ea conueniat; quoniam vero mortales ſunt, ne penitus extinguerentur, dedit illis Deus virtutem diffuſiuam, multiplicatiuam generatiuamque ipſorum. Ita quod miraculum adparet, quantopere amplificētur calor & frigus, vbi dominari datur; & quomodo ille à ſole in terram, hoc autem à terra ad cœlum expandantur, & amplificentur, & quicquid agunt conſeruandi ſe cupiditate atque æternandi agunt. Hanc vim amplificatiuam locus, materiaque non habent, quoniam mortales non ſunt, extantque ſicut baſes rerum.

Inuenio deinde lapides, ac metalla ad ſua cognata deſcendere corpora; & vbi naſcuntur, amplificari augeri-

que conuertendo in ſe fluorem terreſtrem fierique montes altiſſimos; qui profectò fieri ſubito non potuiſſent, ſed temporis diuturnitate, ſicut oſſa creſcendo; hæc tamen vi generandi alios lapides, aliaque metalla carent, quoniam dura conſtant materia diu renitente frigori, calori & iniuriis, nec ideo indigent amplificatione, & vita in alio ſimili, nec ingenium ad hoc in eis comperitur. Plantæ autem quæ patibiliores ſunt aptioresque ad montem, propagant ſe & germinant, prolificantque, vt in ſimilibus viuant.

Dehinc eleuantur ab innato calore & ſole adiuuante flores fructusque edunt, ſemina vitæ, qui cadentes humi putreſcunt, nouasque producunt plantas; vtque ſemina ſeruentur cingunt oſſe & pulpa; folijs defendunt à calore & frigore & ſpinis ab animalibus, quantum poſſunt. Animalia vero tenuiori ingenerata ſubſtantia donata agitantur, ſeparanturque à corpore, in quo naſcuntur, quia non ſufficit illis terreſtris cibus, vti plantis, ac ſeſe induunt varios cortices, teſtas, ſquamas, pelles, armantur cornibus, vnguibus, dentibus; & quicquid habent & operantur, ad vitæ conſeruationem ſpectare conſpicitur. Nec ſuperfluum in eis inuenitur, nec deficiens quicquam; ſicuti qui rite inſpectant, cum ſtupore fatentur. Mirabiles Elephantorum proboſcides Galenum (17. de vſu part.) exclamare cogunt in laudem Dei.

Anatomia teſtatur non poſſe deſiderari, nec auferri oſſiculum, aut fibram, quin fabrica non deprauetur, tota quidem ad conſeruationem ordinata. Quoniam vero

hæc

hæc ita ſe habent, dubium eſt mirificum, quisnam ſit architectus ipſorum & vbinam ars tanta hoſpitetur. Sitque ne in homine portio ad aliam ſpectans conſeruationem quam præſentis vitæ; profecto aut fatendum eſt Deum immediate hæc omnia fabricari, aut numen aliquod nobiliſſimum, habitareque in ipſis diuinam animam, regereque, neque regere quis nouit opificium quod ignorat.

Quapropter exiſtimat Virgilius mentem extare infuſam per artus mundi, totam agitare molem, hæc omnia formare corpora, & animare & ad ſuos producere fines. Idem Lucanus cantat & Stoici docent. Non enim ſtupidæ virtutis, opera apparent eſſe, neque animæ beluinæ, nec humanæ, ſed longe ſapientioris, intellectuque diuino altiſſimoque regi apparent.

Admiror equidem hominem tanto præditum ingenio, animamque eius regentem corpus, nec tamen ipſam ſcire, qua ratione regat. Fiunt intra nos tot concoctiones, ſeparationes, aggregationes, nutrificationes, aſſimilationes, nec tamen intelligere poſſumus, quomodo fiunt; & quidem nos ipſi, qui animæ ſumus, hos actus operamur, nec tamen noſtra opera, nec operationes noſtras ſcimus. Nec poſſumus corpus aliud fabrefacere inſtar noſtri: Et quamuis anatomias plurimas conſpectemus, minus tamen ſcimus.

Præterea dubitamus quid ſit anima. Et quidē nos ipſi dubitātes ſumus anima. Corpus n. diſcurrere neſcit cū ſit craſsū, ſed ſentire tantū p̄ſentes, robuſtosq; affect⁹. Atq; ſi

nos

nos ignoramus nos ipſos & corporis fabricam & regimen: neque enim ſcimus qua ratione mouemus illud, num ſpiritus neruos intercurrat, an facultas, vnde oriatur motus; cum tot quæſtiones hac de re inter Philolophos controuertantur: Ergo dicendum videtur aliam ineſſe cauſam, quæ nos regit, ducitque in fabricando corpore. Itaque brutorum animas & plantarum ab alia cauſa inſtrui regique: omnemque animam manere intra corpus quaſi cœcam, vel in tenebris, ita quod non videt ſeipſam, neque opera ſua, veluti ſi ego in tenebris ſcriberem hoc folium, & alter in luce manens meam regeret manum; ego tunc non viderem meipſum, neque id quod ſcribo. Ac mox per feneſtram proſpicerem interrogando alios viatores, quid ſum ego & quomodo ſcripſi, ita per oculos & aures explorat homo extrorſum quid ſit anima, & quomodo corpus regat, & quid ipſemet eſt anima, qui de ſeipſo quæritat, interrogatque. Profecto tanto corpus artificio mouet anima, quod mille ſyllogismis non intelligitur, nec imitari poſſumus, ipſa vero ſubito absque negotio & ſyllogiſmo has actiones & opera mirifica edit. Iamque in ſuperioribus ſermonibus declarauimus calorem fabricare animal & plantam, ſiue animam aliam. Ergo fateri cogimur, naturam omnem eſſe rationaliſſimam ac ſapientiſſimam in faciendo ac dirigendo opera propria ad finem. Animamque humanam, licet ſapientiſſima animarum ſit, & ferarum & plantarum, non tamen tanta pollere ſcientia, quanta architectus opifexque paruæ plantæ. Si autem calor eſt opifex, animaque noſtra

calidus

calidus eſt ſpiritus, cur & quomodo ignorat ipſe quæ operatur, & quomodo in nobis & in aliis reb⁹? O Prima ſapientia illuſtra nunc mihi mentem, vtq; intelligam te, ingredere in me, aut inſtrue magis. Procul dubio ſapientia prima mens altiſſima rerum omnium eminenter eſt intra res omnes, omneſque res intra ipſam nec ipſa commiſta, retentaque eſt: Sed absque motu mouetur velociſſime à fine vsque ad finem, omniaque operatur ſicut princeps agens, omniaque agentia ipſius ſunt inſtrumenta; errores vero inſtrumentorum ſunt, non illius: At reſultant in laudem illius. Igitur ipſe Deus, qui eſt Prima Potentia, Prima Sapientia, Primus Amor, largitus eſt rebus omnibus potentiam viuendi, & ſapientiam & amorem, quantum ſufficit conſeruationi ipſarum in tanto tempore neceſſariæ, quantum determinauit eius mens pro rerum regimine in toto Ente, nec præteriri poteſt. Calor ergo poteſt, ſentit, amat eſſe; ita & res omnis; cupitque æternari ſicut Deus, & Deo res nulla moritur, ſed ſolummodo mutatur, ſed altera alteri videtur mortua; & vere mortua eſt illi: ſicuti ignis videtur malus frigori, & vere eſt illi malus, ſed Deo omnia bona ſunt. Ergo quando calor occluſus intra craſſitudines exhalare nõ poteſt, deficiente illi potẽtia, deficit etiam ſapientia: (Nam hæ primalitates, potentia, ſapientia & amor mutuo & ſimul ſe conſequũtur, vt in Metaphy. declaraui.) Ergo obliuiſcitur eſſe cœlum, fitque vnum cum materia, illamque organizat viuendi gratia: totque mirifica fabricatur inſtrumenta ad vitam compoſitam conferentia, rectus à prima ſapientia

X cum

cum ſuauiter, & ita poteſt operari, ſicut poteſt & quantum poteſt ſcire. Neceſſitas & fatum cogit ipſum ad opificium conſtruendum quod reſultat in harmoniam totius. Primaque cauſa opifex, cuilibet præeſt actui illius, quapropter non indiget plantę natura, nec rei cuiuspiam, inire conſilium, ſed virtus, quam illa ſapientia prima largitur in omni actu ſufficit illi ad perficiendum ipſum, & hic eſt inſtinctus diuinus, de quo loquuti ſunt, quos in primo libro reprobauimus; qui non fit ignoranter, ſicut illi putant, ſed cum ſenſu & conſenſu. Quoniam opifex natura omnis amat eſſe, idcirco Deum amat primum eſſe, ex quo omne pendet eſſe, & bonum videtur opifici ita operari & conſtituere. At Deus eſt primum bonum, per quod omne aliud bonum adparet bonum. Itaque incipit elaborare, & in tenebris ſua opera fabricare ſecundum primæ cauſæ influxum, in illa modificatum, & in regenda deinde planta aliove opificio regitur à potentia, Sapientia, Amore Ente vno, & primo in omnia deriuantur. Omnisque actus rei omnis à primo actu originem ducit. Quapropter ſapienter Diuus Hieronymus (in Ep.) Deo adſcribit compoſitionem hominis in vtero, & mulier Maccabæa (2. Mac.) dixit, ſe neſcire homines fabricari, nec quomodo in ſuo ventre apparuerũt, loquendo ad filium. Nam reuera cauſæ vniuerſali & principali conuenit maiori certitudine effectus, quam particulari, ergo quando calor amplificatur, lapis creſcit, arbor armatur, ſunt actus omnes ſecũdorum Entium, tanquam primæ cauſæ inſtrumentorum, quorum eſt modificatio, &

con-

contractio virtutis primæ immenſæ ac ampliſſimæ. Quando autem errant, permiſſio eſt ipſius cauſæ primæ, non autem actio: non enim concurrit Deus primum infinitum Ens ad non eſſe, in quo conſiſtit peccatum & defectus. Ergo quando frigus occiditur à calore, Deus concurrit ad amplificationem caloris, non autem ad deſtructionem frigoris, nec ad paſſionem niſi pec accidens, quatenus amplificat calorem, ſed permittit frigus ita pati, non præbendo ei vires pugnandi, plures quam calori, Sique hoc conſideraſſet Caluinus, non feciſſet Deum cauſam actiuam peccati, quod defectus eſt actionis perfectæ, & non actio ipſa.

Ad actionem quidem concurrit, quia eſt diffuſio eſſe, ſed non ad defectum eſſe, & ordinis, quoniam eſt tendentia ad non eſſe, quod repugnat Deo Entiſſimo. Vniuerſitas rerum ſenſum ergo habet quaſi radios ſolis ſapientiæ primæ; ipſaque regit huiuſmodi radios ſapientiſſimo quodam modo in omni re, quæ ſtupida videtur; Nam ſtupiditas rei eſt, ſapientia vero mentis primæ.

Capvt XXVII.

Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoſcitur homo illi conuenire.

NVnc aſſero aliam à ſpiritu ineſſe homini animam à Deo immiſſam, totque operationes excellentiſſimas edere ſpiritum ab ea perfectum; aptioremque factum ad influxus diuinos. At nunquam eo peruenire, vt faciat opera, quæ forma vilis quælibet facit à natura inſtructa, niſi vbi natura & ipſe vtitur. Hæc natura eſt ars, quam Deus rebus indit omnibus, vt ſuos ad fines perducantur: Eſtque intrinſeca cunctis, & conſtat Metaphyſicis primalitatibus, potentia, ſapientia, amore, ex quibus Ens omne conſtituitur, aliud magis aliud minus. Atque ad exteriores actus deinde hanc innatam artem extendunt, & qui ipſam melius imitari poteſt, diuinioris naturæ ingeniiq; particeps cognoſcitur. Quapropter diuiniſſima eſt hominis natura, quę imitatur intrinſecam naturam animalium, omniumque rerum in exterioribus artificiis; animalia autem imitari neſciunt quod in ipſiſmet ineſt, nec intelligere; Et quamuis homo plene non intelligit hoc ipſum, intelligit tamen tantum, quantum ſufficit ad eius diuinitatem declarandam. Igitur ciuitatem ac domum fabrefecit ſimiles corpori: Caput refert arx vel palatium ſuperius, aulas fecit ſicut ventriculos cerebri anteriores, cubiculum interius, ſicut cellam ſyncipitis; cœnaculum ſicut cerebelli ædiculam; Veſtes ac muros inſtar corii, ſtrata

ſtrata viarum & deambulatoria ſicut nerui; Aquęductus ſimiles venis, & arteriis fontes ſicut iecur, fornaces & folles ſicut cor & pulmo, cloacas & ſcalphia inſtar veſicæ, lienis & fellis, & culi procul à naſu ac principibus ædibus; Alembiccos inteſtinis fecit ſimiles, culinas ventri: promptuaria iecori, feneſtras oculis & auribus, molendina ori conterenti nutrimentum, ollas ventriculo, Aggeres ſpinali dorſo, ſellas natibus, Anaclinteria cerebro, puluinaria glandulis, peripetasmata membranis, milites manibus, arma vnguibus, cornibus & dentibus exertis, loricam ſquamis piſcium, thoraces conchiliis, equos aſinoſque ſuis cruribus, currus pectori & coſtis. Naues pectori auium, remos alis, gubernaculum caudæ; naualia, excubias, exploratores, auribus, oculisque; lucernam ſoli; Bombardas fulmini & tonitrui, horologia ſphæris cœleſtibus. Tranſplantat, paratque viridaria inſtar ſyluarum. Generationem animalium & plantarum curam, ſicut natura mater: natat cum piſcibus, volat cum auib. & ꝑgreditur cum feris. Nec habet mundus, quod homo non imitetur neq; intra ſe, neq; extra ſe, inſuper adinuenit modū æternandi ſe per literas, & futuris & abſentibus loqui; & muſicam auium, & cœli imitatur, & polum ſicut magnes ſpectat, & Deum laudat, ſicut Angeli in choro, & templo ac benedictionibus; Tandem ambiere homines diuinitatem & Dii haberi voluerunt, & quamuis hoc grauiſſimum ſit crimen, nihilominus in homine diuinitatem eſſe indicat, & quod tanto abutentes dono in ignorantiam donatoris incidunt. At in eius gloriam bene vtentes

poſſunt vere Deificari, ſicut oſtenderunt illi, qui mortuos reſuſcitauerunt; infirmos curarunt, per aerem delati ſunt, futura prophetauerunt, monſtra ferina & humana domuerunt ſimplici verbo, in Deo confidentes; & in cœlum volarunt. Hoc negare non feri & impii modo, ſed ſtulti eſt animi. At quodnam ex animalibus hæc imitatur, niſi paucula obſcure? aut facit tam mirifica? Porro ſi homo hæc facit, tanquam Dei inſtrumentum, ſequitur ipſum brutis nobiliorem longe eſſe; quippe cum nobilibus organum ad nobiliora opera artifex tractet: Cum ergo ad ſupernaturalia opera homine vtatur Deus palam facit in homine diuinitatem inditam eſſe.

Capvt XXVIII.

Reſpondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de Anima humana.

Revertentes ad opinantes, reſpondemus mentem primam operari omnia, ſed in rebus nobilioribus nobiliores effectus, eiusque aſſiſtentiam recte nouit Virgilius.

Ponentibus animam mundi, dico, ſingulas res naturales propriis actionibus ſufficere: Cum omnis natura ſit ars diuina; & tanquam Dei inſtrumentum poteſt omnia operari præſtantiſſime abſque mundi anima. At num hæc exiſtat anima in mundo, ſicut in homine ſuperior Anima quoque ineſt, in Metaphyſic. diſputatum eſt; Deinde

Deinde ad Pythagoram, inquam non eſſe animam hominis exiſtimandam æqualem brutorum animabus, vt paulo ante rationes multæ declararunt, & cum diceret hoſpitium hominis commodius ac excellentius fabricatum eſſe quam brutorum, ideoque in illo liberius, & commodius animam ſuam diuinitatem oſtendere quam in his, quam ob rem Veſalius quoque admiratur, quod in Anatomia hominis non reperiat ipſe membrum, quod non ſit & in brutis: & in cerebro cellas eaſdem, quas in Gallinis inuenit. Vnde idem habitator eſſe vtriusque videtur. Ego inquam animam hominis non eſſe omnibus corporibus commenſurabilem; Nam pulices, pediculi, echini, oſtrea, ſpongiæ penitus differunt à nobis, nec poſſit eadem anima nos viuificare & illos: Nec anima Elephanti in culicis corpore hospitari, quamuis incorporea. Sique in beſtias migrant animæ, in plantas quoque migrent eſt opus, quæ animalia ſunt immobilia, ſicut demonſtrabimus: Et Pythagoras non ſecus ac nos illis tribuit ſenſum.

Hoc concederet Ouidius qui transformat homines in plantas, & tandem in ſaxa migratio concedenda foret, quoniam & hæc ſentiunt; Hanc etiam Ouidius concedit, ſed in pœnam purgatoriam. Diuus Gregorius intra glacies & ſaxa & balneas eas reperit; & corpus, ſed non anima vxoris Loth verſum eſt in ſal; ſed hæc ſunt iudicia DEI, nec ab homine percipi poteſt, qua ratione hæc fiant. Dicta quoque Pythagoræ religionem continent quandam, ſed certi-

tudinem

tudinem nullam. Et in Eccleſia Christi ſapientiæ Dei, hæreſis reputatur iuxta naturæ legem hæc opinio, niſi Deus per juſtitiam hoc efficeret aliquando, ſicuti & Dæmones in corpora humana & brutorum ſæpe ingrediuntur. Authoritas Salomonis ſenſus myſticos claudit, ſed ad literam intelligitur ſic: Quod cum eſſet puer, probus bene operando magis, ac magis ſortitus eſt animam bonam, quoniam ſemper perficitur & fit melior anima bonis operibus & venit hæc anima bona, vel potius bonitas in corpus purum. Nam praue compoſitum corpus vitioſumque temperamento aut ſcelere repugnat probitati, quam Deus paratus eſt elargiri: Cæterorum ſententias, quod peccauerint in aula Dei, & poſt mille quoſcunque annos, aut poſt decem millia tranſmigrent, hic diſputandas non cenſeo; Oporteret enim diſſerere de periodis exorbitantiarum cœleſtium, & num mundus reſtauretur in nouam formam, ſeptem poſt millibus quibuſque annis, aut poſt 49. millia, aut poſt 25816. aut poſt 36000. ſicut diuerſi opinatores ſcribunt. Hoc autem in libro de Aſtrorum motibus, & in Metaphyſic. diſſeruimus. Hic vidiſſe ſatis; quorũ rebus omnibus inſit ſenſus, & homini anima beluinis longe diuinior. Tranſmigratio damnatur à Theologis, & Origines, ſi hanc affirmat. Nec credo poſſe rationem demonſtratiuam afferri, qua Deus animas corporibus immittat, vbi captiuæ in carcere, & morte detinentur; vt Apoſtolus Paulus ſignificat, & Salomon, et Plato ac Trimegiſtus, qui & corpus portatile ſepulcrum adpellat, et nemo ſapientum hoc non dicit.

At

At dum conſidero ſpiritum à ſole ingeneratum corpus formare, & viuere in carcere, & in eo gaudere, ſicut plurimos vidi remigantes libenter in triremibus vitam ducere, aliosque in diutino carcere, quoniam pene obliti ignorant libertatis bonum, nec confidunt aliam inſuetam inire vitam quamuis meliorem: Nec Deum tantam Animalibus ſapientiam indidiſſe, vt mortem cupiant, ſicut homines, tanquam libertatis initium; Intelligere poſſum aliud nihil niſi Deum propter gloriam ſuam, & quaſi per ludum immittere animas corporibus, vtque ſibiipſis merita comparent, dum quaſi intra vallum præliantur, & à Deo diſtantes ipſum recognoſcunt & reuerentur, & operantur omnia in gloriam tanto dignam patre. Figura quidem hominis cœlum ſpectans, non curua in terram ſicut beluarum, declarat cœleſtem animam hominis, cœlo inhiantem; ſicut Anatis collum factum eſt oblongum, vt ſub aqua vermiculis veſcatur, & roſtra ciconiarum, vt ſerpentes illæſæ captent, & proboſcis Elephanti, vt ſit illi manus non potenti flectere molem ingentem corporis, & os oblongum canibus ad venationem porrectũ, omniaque animalia diſpoſita ſunt in figura ad proprium finem. Vnde Phyſionomia humana cum beluina communicat, & ex eis ſyllogizamus. Igitur homo natus videri debet, vt conſideret cœlum & diuina entia; Item Veſalio teſte, plus cerebri habet, quam beſtia quæcunque ingens, & cellas latas multorum capaces ſpirituum, animæ immortali deſeruientium, ſicut mox declarabo. Commerciumque hominum cum ſuperis (nam bruta

Y dun-

duntaxat pluuias præſentiunt & ventos, & indicia, quæ corporali vitæ opus ſunt, homo vero diuinarum notionum & alterius vitæ) oſtendunt, hominem natum ad intelligendum quæ ad aliam pertinent vitam eamque illi conuenire; ſicut iſta Brutis.

Capvt XXIX.

Reſponſio & Epilogus operationum demonſtrantium hominis immortalitatem, ac diuinitatem.

At vero ſi operationes animæ humanæ communes ſunt brutis, quænam oſtendet nobis ipſam ſeparari, ſicut immortale à mortali corpore, & non ſicut ſpiritus euaneſcat in aerem? Et cur moritur homo præ lætitia nimia & à cicuta? omneſque rationes, quibus ſpiritum paſſibilem, corporeumque oſtendimus, & mortalem, contra humanam militant mentem.

Reſpondeo, quamuis intelligere fieret ſine organo corporali, vnde Peripatetici immortalitatem putant ſe probare, & quamuis anima non eſſet corporis actus, vnde alii idem conantur probare; Et tamen nec illi intellectionem ſine organo inuenerunt, nec iſti ſicut nautam in naui animam oſtenderunt, nihilominus animæ immortalitatem adhuc dubiam eſſe. Non enim quia nauta habet operationem propriam aliam à naui, non corrumpitur fracta naui, vel ſi ſeparatur ab ea erit ſubito immortalis.

Arbi-

Arbitror equidem ſpiritum beſtiæ cogitantem ea, quæ à ſenſu accepit, non vti corpore, ſed propriis tantum motionibus, vel, vt dicunt ſimulacris: Nec tamen ideo eſt immortalis, nec quia reſidet vt Nauta, & ſeparatur in aerem, eſt immortalis: Nec quia ſeipſum mouet, vt Plato argumentatur: Nam licet non deſtituat ſeipſum in motu, tamen ab alio poteſt corrumpi contrario Ente, motuque priuari, vt igni contingit. Quapropter non operatio, ſed res operatæ, & modus, & Deus declarant immortalitatem. Quis enim ſciat num ſeparata viuat longo tempore, & poſtea moriatur? Sola igitur argumentatio noſtra, & ex Chriſti ſententia, & ratione inuicta confirmata, eius diuinitatem oſtendit. Quapropter quod eſt in Deo, in cunctis eſſe rebus, alibi clarius, alibi obſcurius; Et licet animalia omnes operationes habeant, quas operatur homo, tamen adeo obſcuras eſſe humanis comparatas, quod bene certum euidensque ſit, quod Deus reuelauit hominibus piis, ſapientibusque, hominem eſſe immortalem. Ineſt quidem lapidibus, plantisque ſenſus, ſed animalibus comparati inſenſati videntur; & oſtrea comparata Elephanto & homini, neutiquam videtur eſſe animal. Nihilominus animal aptum eſt eſſe amicum ſociumque homini, ſicut equus & canis, aliaque planta vero minime, nec lapis; qui vſibus modo vilibus inſeruiunt, ita & homo aptus eſt amicus ſociusque eſſe Angelorum, & Dei; beluæ autem minime. Aſſerebat Florentinus vir conſumptus in Theologicis, quo cum diſſerui olim, beſtias omnes in fine ſeculi, ſicut homines reſuſcitatũ iri ad

præmium, vel pœnam; Propterea quod Apoſtolus dicit; omnem creaturam ingemiſcere, & pauere vſque adhuc, expectareque redemptionem & libertatem à corruptione in gloriam filiorum Dei. Et in Apocalypſi ſcriptum eſt; omnes ſimul decreto communi conuenturas, dignũ eſſe agnum aperire librum; cumque illi obiicerem de hominibus loqui Apoſtolos, qui cum omnibus ſymbolum habent creaturis, & de renouatione cœli & terræ, quorum corruptela gignitur noſtrarum rerum varietas; in ſua indureſcebat credulitate, quæ Indis multis etiam communis eſt; Cumque replicarem, ſtultum eſſe putare muſcas, cimices, oſtreas, reſuſcitatum iri, quæ quaſi nihil ſapientiæ habent, qua peccatorum rei & capaces meritorum ſint. Inſuper nec terram ſufficere inſtaurationi tot corporum, quot animalia mortua iam ſunt, cum quotidie moriantur milliones millionum, & tot generum, ita quod ſi terræ rotunditatem & craſſitiem metiamur cũ Archimede, ac deinde cuilibet hominis corpori paſſum vnum terræ demus in latitudine, longitudine & profunditate, vel minus, inueniemus vix ſufficere reficiendis corporibus humanis tantummodo: Si exquiſita id ratione indagamus (mortuos cuiuslibet prouinciæ quotannis numerando, & ſex fere mille annos, quibus durauit mundus. Nunc enim ſufficit, quia alia generantur è terra, alia conuertuntur in terram. Tunc Florentinus à ſua beluina ſentẽtia in fauorem beluarum recedere cœpit, & qui ipſam tenuerunt Antiquiores ſucceſſiue & non ſimul refici, ſed alia ſimul deſtrui paulo declinantes

abſur-

abſurditatem, dixerunt. Sed de hoc in Metaphyſ. Quapropter nunc repetam, infinitam hominis intelligentiam, infinitumque deſiderium & religionem; & ſolicitudinem non vanam agnoſcendi Deum, aliamque vitam, certa eſſe indicia nobis illam conuenire, & reuelationes ſacras euidenter credibiles reddere. Iamq; vidimus, Ens nullum procurare, niſi præſentem vitã, nec naturam largiri deſiderium quæritandi res non conuenientes quærentibus. Nec beſtias illam curare, nec plantas nec lapides, patuit, & dominatum hominis ſuper omnia opera Dei inferiora, ab illius modo ſapientia dependere, illumq; vnum poſſe Dei opera in natura cuncta imitari, tanquam Dei diſcipulus naturalis. Eoque vti ſapientiam ad negotia altiſſima tanquam inſtrumento viuo, ſibi conſimilimo, capace diuinitatis & immortalitatis: ſiue enim à Deo ſiue ab hominibus hæc inſint nobis, palam eſt diuinæ naturæ hominem eſſe participem nimis.

Capvt XXX.

Senſum eſſe cognitionem veram, abditam vel additam, memoriam languidam, diſcurſum, extraneam, intelligentiam remotam, omneſque communes eſſe menti humanæ ac ſpiritui, ipſamque huius eſſe formam & immortalem; Reſpondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

Qvicvnqve veritatem concupiſcitis, audite; Sapientia eſt cuiuscunque rei cognitio certa, internaque abſque dubitatione. Hos nomen à ſaporibus, quos ſapit guſtus, aſſumptum eſt. Etenim per alia ſenſoria nos rerum qualitates extrinſecas ſentimus, vt aquæ frigiditatem tangimus, & piperis nigredinem videmus, quæ facies frigoris eſt, poteſtque frigus indicare innatum vt in terra, & in lilio ſuauitas odoratur. At guſtus attrito cibo, admiſſoque per ſpongiam, non modo vini frigus, aquæque externum ſentit, ſed etiam calorem internum, & piperis calorem acrem in aduſta nigrefacta facie latentem; & lilii amaritudinem craſſæ molis ſapit; & non ſuauitatem modo exhalantis tenuitatis.

Quapropter ſapere eſt certo & interius ſcire res, prout ſunt. Hinc ipſe inuenio, ſensus in nobis certiores eſſe, quam quæuis notitia intellectiua, aut diſcurſiua, aut memoratiua, aut imaginatiua. Omnes enim iſtiusmodi ſci-

di ſcientiæ à ſenſu naſcuntur, & quando incertæ ſunt, ad ſenſum recurrunt, vt certitudinem hauriant, & ab eo corriguntur, aut confirmantur: Ipſæque ſunt ipſemet ſenſus languens aut abſens, aut extraneus. Quæ ſenſu accepi, remanent in memoria, & cum obliuiſcor, aut dubius ſum, redeo ad ſenſum, & ſic recordor & certificor. Quæ autem diſcurrendo cognoſco, nunquam vera eſſe prorſus affirmem, niſi ſenſus experientia confirmet. S. Auguſtinus & Lactantius & alii Antipodas non eſſe ſcientia diſcurſiua cōtenderunt. Nunc autem ſenſus Chriſtophori Columbi rationes ipſorum omnes emendauit, vanosque oſtendit, & quot dicunt ſyllogismos Philoſophi de rebus, quos non cognouerunt ſenſus, corrigit idiota quicunque eas videt. Principia quoque ſcientiarum longa experientia inuenta ſunt, & licet ſciens reddat cauſam melius, quam expertus de rebus, hoc tamen facit in virtute principiorum ſenſibus experientium multorum populorum ſibi prænotorum, licet non ſuis. Expertus autem illas omnes non habet experientias. Ideo male arguit Ariſtoteles contra expertum hunc. Diſcurſus ergo eſt procedere ad notitiam rei ignotæ, per notitiam alterius rei ſimilis illi, quam notitiam oportet à ſenſu acceptam eſſe. At ſæpe fallitur, quoniam non omnes ſimilitudines propinquæ ſunt, Eſſentialesque, ſed remotæ aliæ, accidentalesque. Ita ratiocinatur Ariſtoteles ſolem ex eo, quod calefacit non eſſe calidum, cum & lapides non calidi percuſſi calorem emittunt:

&i-

& ignem. Sed deceptus eſt; quoniam non vidit lapides in ſua duritie calorem habere irretitum, quem laxati educunt: non autem in aere percuſſo à ſole ita eſſe: nec num percutiat, inſpexit. Dixit aquam eſſe frigidam, conſulendo tactum & non guſtum certiorem; nec operationes, candorem, tranſpicuitatem & motum, conditiones caloris eius.

Quapropter multæ omnium ſenſuum ſenſatæ experientiæ faciunt ſcientiam, non autem vnica & vnius, ab illa argumentando, nam & ſenſus decipitur & ipſemet ſe corrigit per alias ſenſationes. Porro non diſcurrit, nec argumentatur homo de rebus certis, ſed incertis & ſuper certis fundat diſcurſum, eas autem certas putat, quas expertus eſt ſenſu. Itaque ſenſus præcipuum lumen eſt, per quem videmus quæ latent in tenebris. Vnde ſyllogiſmi medium terminum volunt eſſe certiſſimum. At quando quid certo nouit homo per ſenſum, non quærit vltra rationes, argumentaque. Nemo nunc argumentis quæritat, ſitne nouus orbis, poſtquam à columbo inuentus eſt. Nemo quærit num ſol ſit lucidus, & homo moueatur, & ignis ſit calidus; Nam ſenſu patent. Sed quærunt cur calidum eſt piper & vinum, quoniam tactui id eſt ignotum. Quapropter decipitur Ariſtoteles dicens ſenſum non reddere cauſam quæſtionum, ſicut ratio, vnde ipſum hac incertiorem facit, vel inſipientiorem. Reddere (inquam enim) cauſam eſt declarare vnde ſit quod incertum eſt, ſenſus autem certus eſt nec probationem quærit, ipſe enim probatio eſt. Ratio autem eſt incerta notitia, ideo-

ideoque indiget probatione, & quidem quando probatio adducitur ex cauſa, ex alia ſenſatione petitur certa. Itaq; diſcurrendo, cur piper eſt guſtui calidum; Reſpondetur, quia naſcitur in loco calido prope tropicos ex ambuſta terra. Hoc autem ſcitur per aliorum ſenſus, aut per conſimilem probationem aliarum rerum in locis naſcentium calidis; omniaque ſcientiarum principia inductione ſenſuum Ariſtoteles fundat, licet parum ſibi conſtet, & ex eis educuntur ſyllogiſmorum concluſiones; quas ob res ſapientiſſimus Deus nihil diſcurrendo ſcit; eſſet enim imperfectio multa; ſed per ſapientiam, quoniam rebus omnibus internus eſt, & omnes in eo; Angeli diſcurrunt, quoniam non omnino ſciunt, ſed ex notis argumentantur ſæpe ad ignota. Et D. Auguſtinus (lib. de diuinit. dæm.) Angelis non modo ſapientiam & dæmonibus, ſed etiam argumentum tribuit, & Scotus. At tam velociſſimi ſunt in argumenti concluſionem, quod absque tempore fieri videtur. Ita ignis velociſſimus & ſagax ſubito eſt, cuncta penetrans & vrens. Vnde Dauid ad DEVM: Qui (ait) facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem. Iccirco ſimilem ſibi ſedem habent cœlum. Et homines periti breui discurſu pertingunt, ad quod quærunt: Imperiti vero multo. Ego immoror in numerando aliquid nimis; mercator autem ſubito expeditur, quoniam numeris eſt aſſuetus. Hinc videre licet Ens omne ſeipſum noſſe, & non per discurſum; & opera quæ facit, per ſe absque discurſu facere. Sic anima organizat corpus, mouet regitque: Planta quoque à propria abs-

que diſcurſu formatur anima, ſed ſolo ſenſu proprii eſſe, propriique boni. Quo ſapientia omnia ad ſuos perducit fines, & mille ſyllogiſmi nunc efficere non poſſunt, quod ſenſus propriæ conſeruationis ſolus efficere in entib⁹ potuit. Quod autē me in ſtupore retinebat, qua ratione anima ignorat ſeipſam & opera ſua, nunc iterū ita ſoluo, ꝙ anima omnis ſeipſam ſapit, quādoquidem tot artes operatur propriæ gratia vitæ, & amat ſeipſam. Amor autē ex cognitione naſcitur, ipſa autem ſe non cognoſcit diſcurſu; Nam diſcurſus rei dubiæ eſt, ipſa autem natura, & per eſſentiā nouit; Cęteras vero res omnes diſcurſu, in quantum ſentit ſeipſam ab illis immutari, illasq; fieri; ergo tot quæſtiones, quib. quæritur, quid ſit anima, & quomodo mouet, ipſius exterioris ſensus ſunt, qui in aliis inſpicit & per paſſiones addiſcit; non autem natiui ſenſus, qui eſſentialis eſt, & veluti peritus Cytharędus ſcit pulſare cytharā muſico ſonitu non cogitando, num tangenda eſt hæc, num illa chorda, & ſic vel aliter; ſed qui addiſcit, ita cogitat conſulitque; Sic & anima absque conſilio ſe nouit, ſuasque edit operationes, propria innata ducente arte, à prima pendente; Cuius tamen videtur oblita, quoniam paſſionibus exterioribus cogitur res nouas diſcere, & ex ſe in alteram veluti mutari. Vnde poſtea indiget per reflexionem redire ad ſui notitiam; Sic ego recito Pſalmos Dauidicos nil cogitando interdum de illis, nec quid dicam: Sed quatuor recito aut quinque absque errore nil percipiens quid recitauerim. Nam inſpectio aut cogitatio aut auditio aliarum rerum alio me rapit. Attamen quando

addi-

addidici Pſalmos, cogitabam in eis. Ita omnis natura dum Entibus inditur à Deo diſcit quæcunque operatura eſt, & deinde incidit in ſui ignorantiam ob ſuperadditas paſſiones. Sic calor includitur in terra & ōbliuiſcitur à ſole emanaſſe: Domumque fabricatur, & inimico perſequitur odio calores cæteros domum ipſius ſoluentes. Deus autem vtitur huiusmodi ignorantia, & obliuione ad multiplicationem Entium & durationem. Nihilominus perpetuo calor exhalat ſurſum ad cœlum ductus innata cognitione, non autem addito diſcurſu. Ita & anima humana ſemper ad Deum abdito ſensu tendit natiuoque, quamuis ſuæ ſit creationis oblita, ob corporales ſuperadditos affectus, ſed ſicut calor à ſole, ita & ipſa à Deo deriuatur. Gratias tibi Domine Deus, quoniam ad tui cognitionem me conuertis. Porro progrediens dico intellectum quoque eſſe ſensum communis, & conſimilitudinis rerum, non autem particularitatum; & imperfectiſſimam cognitionem eſſe, minoremque ſensu & ratione, quoniam diſtans eſt, intueturque ſolum quod in omnibus patet, non quod peculiare eſt & patet; eiusmodi ſensus eſt puerorum & imperitorum, qui hominem & ſtellam in cõmuni norunt, nõ autem ipſorum particularitates, maximeq; proprius eſt beluis, q̃ omnes homines eosdem putant, quando neſciunt particularitates diſtinguere, ſed tantũ communia intuentur, ſicut nos putamꝰ, omnia oua eiusdẽ eſſe gallinæ, & qui aleas deforis aſpicit, putat omnes eſſe æquales, & quando non ſimul, easdem. Sed qui intro inſpicit, ait, hæc eſt figura gladiorum, hæc

paterarum. Qui autem callet artem ludendi dicet, hæc eſt monas gladiorum, hæc mulier paterarum, & tanti valet aut ſignat. Et procul videns dico, homo eſt, cominus eſt Petrus; Ergo intelligere vniuerſalis eſt ſenſus languidus, & abſens. Memoria vero eſt ſenſus ſopitus anticipatus; Diſcurſus vero eſt ſenſus extraneus ſiue in ſimili. Senſus autem ipſe ſapientia eſt, aut ſcintilla diuinæ ſapientiæ. Qua de re S. Petrus dixit ad Simonem Magum (dum iſte arguebat, quod Chriſtus ſi ſapientia erat Dei, debuiſſet prius in mundo innoteſcere, opemque nobis ferre, & non tunc quando incarnatus eſt,) ſemper in mundo innotuiſſe primam ſapientiam, omnibusque rebus ineſſe, & eo argumento id declarauit, quod cum plantæ ſapienter ad ſuos fines producant folia, & ſpinas & fructus, animaliaque ratione reguntur, pluuiæque & æſtus oportunis fiunt temporibus, aliaque Entia ordine, & ratione conſtruuntur, & reguntur, ſequitur ſapientiam eſſe rebus in omnibus. Vbi enim eſt ratio, ait, ibi ſenſus & ſapientia, aperte docens ſenſum magis eſſe ſapientiam, quam rationem: Ergo S. Petrus anteponit ſenſum cognitionibus cunctis & cum Simon Magus oſtendere vellet alium eſſe mundum noſtro ſuperiorem mundo, aliumque Deum meliorem, ſapientioremque noſtro, quando ſic ratio ſuadet, cum videamus tot mala & delicta præter ordinem rectũ in noſtro mundo & eius regimine; quapropter aſſerendum videtur, inueniri mundum alterum meliorem, & Deum alterum meliorem. Reſpond. S. Petrus credere huiusmodi rationibus absque experientia ſenſuum eſſe

furorem.

furorem & vanitatem. Et Deum noſtri mundi largitum eſſe nobis quinque ſenſus, quibus cognoſcamus ipſum in operibus ſuis, hisque ſenſibus & non diſcurſibus credendum eſſe, nam ſi alter melior Deus exiſteret, debuiſſet nobis ſui ſenſum dare, & experientiam cum ſit tam benignus, ſuper noſtrum, ergo meliorem eſſe Deum noſtrum, qui nobis ſenſus dedit, nobisque ſe manifeſtauit. Ex hoc virtutem ſenſus noſſe oportet, Theologiamq; ipſam vniuerſam fuiſſe manifeſtatam, ac reuelatam ſenſibus hominum. Et ſicut dicit S. Petrus in epiſtola 2. non fabulas & argumenta ſecutos eſſe Apoſtolos in prædicatione Theologiæ, ſed teſtes fuiſſe & ſpeculatores per viſum præſertim in monte ſancto. Et S. Iohan. quod vidimus & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ (ait) annunciamus vobis; Omnis ergo ſcientia ſenſui innititur, non dico oculis & auribus, ſed ſentienti animæ in eis: Cum Paulus alienatus, & alii Ecſtaſin paſſi, tam multa diuinitatis viderint, ac neſciant vtrum in corpore vel extra corpus; & hæc eſt ſcientia intuitiua Scholaſticorum, quam dant intellectui à Deo indito nobis, & non inepte, ſed ſcientiam vniuerſalis cum Ariſt. indocte magnificant, cum ſit beſtiarum propria. Sed D. Bernhardus & Theologi non Ariſtotelizantes ſcientiam diuinorum intuitiuam, & ex hac diſcurſiuam dant intellectui à Deo nobis immiſſo, & non illam operationem vniuerſale capiendi & abſtrahendi, quam Ariſtoteles comminiſcitur in eo, & tamen eſt in omni ſenſu languido, & eminus ſpectante. Legisdoctores etiam teſtes requirunt de viſu,

& non de diſcurſu loquentes. Aſtronomia ex apparentiis patentibus ad ſenſum orta eſt, omniſque ſcientia diſcurſiua ex præcedenti cognitione ſenſitiua Ariſtoteli fit.

Hic diuinam admirari licet benignitatem, quæ cum ſit homo interclufus in paruo cortice, & res ſentire non poſſit omnes cellas in capite illi ſpatioſas formauit, vbi ſpiritus commoditatem ſeſe mouendi habet, & ex notitia in notitiam diſcurrere conferendo ſimilia & oppoſita, quod plantis facere non datur, quia carent cellis. Beſtiis vero inſunt anguſtæ & non ita efformatæ, vt ſpiritus in eis valeat ita moueri, vt in homine. Ex quo factum eſt vt homo aptus ſit ad cognoſcendas res omnes, quas ſentire nequit, per diſcurſum. Quoniam vero plura & maiora & nobiliora diſcurſu & ratiocinio ſcimus, quam ſensu, licet non ita interne & certe: Nata eſt opinio in mundo, quod diſcurſus ſeu ratio intellectusque ſint cognitiones digniores & veriores; quæ quidem languidæ ſunt ſenſationes, ſed ita diuites, quod deificant prope hominem: Vnde nomen Rationalis habet, beſtiis dato nomine ſenſitiui, quia non ita celeriter, & ad multa diſcurrunt. Ecce paruo circulo & quadrante homo cœli motus & ambitus & magnitudines omnium rerum & diſtantias metitur: Quod ſagaciſſima belua non percipere poteſt: Ex præſenti enim ſenſibili ad pauca ſimilia diſcurrunt; nam licet meliora habeant organa exteriora, non tamen habent meliorem ſpiritum ſentientem, nec organa interiora noſtris meliora, nec mentem perficientem operatio-

nes

nes ſpiritus, qua ratione diſcurrimus facile, ad obiecta omnia, quoniam ſimilia omnia ſunt inuicem: Similia autem ſunt, quoniam ab eadem pendent cauſa potentiſſima, optimaque: Hinc adora primum numen, quod peioribus conditionibus ad melius vtitur.

Fœmina eſt imperfectus homo, eo quod non tanto calore prædita fuerit, qui foras genitalia propelleret, ſicut mas: Nihilominus hoc imperfecto vtitur Deus ad formationem hominum. Cholera eſt ſanguis ſpuma, melancholia fex, ſputum vapor excrementitius, qui in oris cauo concreſcit in liquorem: Nihilominus effecit Deus vt cholera ſpiritum ſtimularet, in inteſtinis ad excernenda ſtercora, & melancholia in ventriculo, vt adpetat cibum, quando vacuus eſt, ne moriatur animal. Et ſputum mollificaret linguam, ne loquendo exiccetur, & cibum, vt ſubiret poros guſtus, & transmitti poſſit in ventrem. Hem! mirabilia ſapientiæ primæ.

Ita ratio ſensus quidem eſt imperfectus, extraneus, & non proprius, ſed in ſimili; nihilominus per illam fecit Deus, vt omnia indagare, & ſcire poſſimus, licet non perfecte.

Cum ſentio ignem paruam illius portionem tango ſentioque; & in hoc conſiſtit ſapientia; ſed ex illa parua portiuncula ratiocinor de natura totius ignis, & hic diſcurſus certus eſt de Eſſentia, non de quantitate, ſed cum cogitamus DEVM inuiſibilem ex aeris inuiſibilitate eſt incertior diſcurſus, quoniam ſimilitudo

non

nō eſt eſſentialis. Quas ob res qui patibilior eſt molliorq; aptior eſt ad ſentiendum, & comparandum luculentiorē ſapientiā, qui durior eſt minus patitur, minusq; eſt aptus ad ſciētiam, & quidē minus indiget. Quare animalia imbecilliora ſæpe ſapientiora ſunt, quā robuſtiora, vt apes & formicæ canibus, & bobus; non tamen conchilia Elephantis, quoniam cellæ, & ſpiritus horum meliores. Hac igitur paſſibilitate Deus vtitur in melius ipſorum Entium paſſibilium: licet diſpoſitio ſit ad corruptelam. Quapropter ſolus Deus qui extra ſe non ſentit nec à rebus ſcientiam haurit, eſt immutabilis, ſolusque habet immortalitatem, teſte Apoſtolo. Cætera autem Entia mortalia ſunt quoquo pacto. Mors enim eſt in aliud mutari, omnis autem mutatio aliqualis mors eſt, vt docte inquit S. Auguſtin. Cumque diſcere & ſcire ſit mutari in naturā cognoſcibilis rei, aliqua mors ſit oportet. At in Deum mutari duntaxat eſt vita æterna. Non enim eſſe noſtrum in eo non eſt; nec perditur noſtrum eſſe in infinito pelago Entitatum; ſed magnificatur. Vera ergo ſapientia absque paſſione ſed actiua, eſt ſapientia Dei; In rebus vero & in nobis eſt ſenſus noſtri met ipſorum abditus, qui eſt actus & per quem naturaliter absque diſcurſu operamur. Deinceps eſt ſenſus ſuperadditus rerum exteriorum, qui eſt paſſio, vnde diſcimus, quæ nobis bona ſunt, cum non habeamus in nobis boni noſtri ſufficientiam, ſicut Deus, ſed mendicemus.

Poſt ſenſum vero ſequitur memoria diſcurſus, & intellectus, qui ſunt ſenſus languens, anticipatus, vel renouatus,

uatus, extraneus & abſens. Huiusmodi autem ſenſus in toto ſunt mundo impreſſi ac pendentes à prima ſapientia; cum in toto ſit ars & ratio, & ordo ſicut admonet S. Clemens cum prin ipe Apoſtolorum. Sed omnis ſenſus noſter eſt etiam argumentum, quandoquidem non à tota re informamur, ſed partem patimur deforis. Ideo peritiſſime Apoſtolus Paulus vocat ſcientiam noſtram ex parte, quæ in Deo perficietur, vbi tota rei Entitas cognoſcetur. Anima igitur quem Deus immittit nobis, mens nuncupatur, quam vero cum beſtiis communem habemus, ſpiritus. Vnde Apoſtolus ait; ſi ſpiritus orat, caro orat, mens autem ſuperuacua eſt. Nam ſpiritus naſcitur, ex carne & ſanguine. Homo autem ex carne, ſpiritu & mente componitur, vt exponit hoc in loco S. Auguſt. & ſuper Gen. ait: Virum eſſe mentem, fœminam ſpiritum, ſerpentem carnem, & ſic ex ſerpente in fœminam & ex fœmina in virum tranſcurrere peccatum, vt ipſe docet, & Origenes, & S. Gregorius: Taceant ergo Theologi vulgares, qui Ariſtoteliſmi ſectandi cupidi, negligunt, ſanctiſſimam veritatem ſcripturarum ſanctarum propriosque ſenſus. Fateri tamen liceat aliquando hæc nomina confundi & ſpiritum vocari mentem & Angelum & Deum; & Salomon mentem vocat ſenſum, & Iob ſenſum intelligentiam, & quidem Dauid mentem aliquando vocat intellectum, quo caret equus, & mulus; At quoniã Theologi intellectum, mentem nuncupare ſolent, licet Diuus Thomas ipſam cogitatiuuam caducam intellectum appellet, abſtinebimus à dicendo quod res omnis habeat

intellectum, ſed rationem ſenſitiuam, non autem mentalem tribuere poſſumus, cum Chriſtus ſerpenti tribuat prudentiam, & S. Petrus rationem agnoſcat in omni re. Imo Ariſtoteles in 8. Phyſic. Omnis ordo, inquit, ratio eſt, & vbi ordo, ibi ratio. Nec dicemus beluas rationales, cum contrarium receptum ſit, ſed irrationales, hoc eſt, non mentales interpretando, ac dicemus ſcientiam discurſiuam eſſe ampliorem, non autem certiorem ſenſitiua. Mentemque à Deo inditam poſſe formam corporis eſſe, quoniam independens & incorporea eſt, poteſtque plura temperamenta actuare, ſed principaliter in ſpiritu habitare; nec operationem habere propriam, verum ſentire, diſcurrere, intelligere vna cum ſpiritu; Si enim propriam haberet, non eſſet forma illius, ſed abſtracta ſicut Angelus, & quamuis ſit incorporea, poſſe tamen à corpore pati, contra Ariſtotelem affirmo. Nam & calor incorporeus eſt, nihilominus à corpore patitur. Non tamen mori, quoniam compatitur, non patitur per ſe, ipſamque poſſe ſpiritum corrigere qui ſolum corporeæ conſeruationi operam impendit. Patet in religione, cui ſpiritus repugnat, Eius enim prudentia Deo ſubiecta non eſt, neque enim poteſt, ait Apoſtolus, quoniam ad ipſum immortalis vita non attinet, nec eam nouit niſi per mentem, cui ſemper repugnat. Et hæc eſt pugna quam in ſeipſo Apoſtolus ſentiebat carnalis legis contra mentalem, ſed cibi ſubtractione & diſciplinis debilitatur ſpiritus, mens autem roboratur, ab eius non perturbata fumis & delectationibus, ſicut experientia & ſomnus docent.

Qua-

Quapropter eius eſt frenare perficereque cognitionem, operationemque omnem, quamuis propria careat, & religionem in ſpiritu plantare, & hoc eſt opus eius, ſed non ſine ſpiritus miniſterio.

Ergo moritur homo, hauſta cicuta, ſicut beluæ, & præ lætitia, omnique paſſione, quæ diſſoluit ſpiritum. Quoniam mens incorporea eſt, nec poteſt corpulentiæ vniri absque medio, qua de re Trismegiſtus vocauit ſpiritum mentis vehiculum; Et Sanctus Auguſtinus idem docet, & quod absque ſanguine neque poſſit anima in ſicco corpore inhabitare. Sicco enim corpori eius ſpiritualitas valde diſſimilis eſt non autem humido.

Ergo ſuffocato per riſum, aut per venenum vel exhalante ſpiritu, mens egreditur foras & proficiſcitur, quo Mens prima decreuit. Ipſa ergo manet in ſpiritu ſicut lux in aere & in ſpeculo, quæ confracto ſpeculo disparet.

Et quidem inſtar lucis viſa eſt à Sanct. Catherina Senenſi, & anima Sancti Franciſci itidem à fratribus. Cæterum ſicut lux incorporea fit in vaporibus atris, crocea, rubra, viridis, flaua, vt in Iride, & in fumo; Eadem ratione anima afficitur paſſionibus ſpiritus; ſique vinci obruique ſe permittit, pœnis obnoxia remanet, quoniam frenum erat in manu eius.

Si victrix fuerit, pura remanebit, nec purgatione macularum indigebit, vt docent Theologi & Plato

& Virgilius nouerunt,& iuſtitia naturalis monet, & quidem abſque hoc ſpiritu reſponderi nequit probantibus animę mortalitatem ex eo, quod caret operatione propria, & omnibus mortiferis afficitur, & ex doctrina Ariſtotelis nullo pacto eius immortalitas defendi poteſt, vt viſum eſt; at optime ex ſcripturis ſacris, ſi rite in eis philoſophemur.

CAPVT XXXI.

De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Phyſionomia.

PORRO in noſtra Philoſophia manifeſtum eſt, vnde obliuio & deceptio fiat, licet anima incorporea ſit, immortaliſque quod Ariſtoteles docere non poteſt, cum ipſi non ſit forma corporis, quandoquidem dicit iccirco poſſe ſeparari quod nullius corporis eſt actus: Neque enim ſi ipſa eſt forma corporis, eius potentia & operatio, vt Latini dicunt, non erit forma corporis, aut poſſit abſq; corpore operari. Auerroes quoque intellectum paſſiuum & actiuum ſeparat, vt & Auicenna. Nec poteſt Ariſtoteles ex inſenſatis Elemẽtis, animam immortalem facere, cum neget à Deo quidpiam fieri præter motum primum. Nec docere quomodo tot temperamenta & quidem contraria iuxta eius dogmata informet anima eadem. Nobis autem facile eſt ipſam ſpiritui inuoluentibus, & ſecum agere & ſecum pati dicentibus. Quapropter exhalante ſpiritu

ritu & non communicante paſſiones ſuas ſpiritui ſuccedenti, memoria perditur. Quæ ſi eſſent ſpecies in anima immortali impreſſæ, perderetur nunquam. (Vnde Auicen. negat, ſpecies remanere in anima, & reponit in ſenſu interiori, cum Ariſtoteles aperte in intellectu poſſibili tanquã tabula raſa eas depingat.) Dicimus quoque animam decipi, cum decipitur ſpiritus; Si enim hic purus eſt, diſcurſus ipſius clari ſunt, perfectique, ſi fuliginoſus, interrupti perplexique, & accipit motum, alterum pro altero, ergo rem pro re, & decipitur. Si calidus eſt ſubitanei ſunt diſcurſus, faſtidioſique ab ira, ſi craſſus pauci, & languidi. Hinc adparet omnia argumenta Galeni quibus aſtruit animi mores corporis temperaturas ſequi; Et Teleſii, naturales facultates eſſe, nihil obeſſe mentis immortalitati, neque libero arbitrio, ſicut quidam Theologi ſuſpicantur, qui ſunt in cauſa vt prohibeantur libri illuſtres, ſenſati, neceſſariique. Deberent quidem hi ſapientes inſpicere libidinem feruentis temperaturæ; Caſtitatem temperatæ; ignorantiam Phlegmaticorum, argutias melancholicorum, hilaritates ſanguineorum & clementiam, deinde vero decernere. Et quidem D. Thom. loquendo de ſpe, putat iuuenes eſſe magnæ ſpei, & confidentiæ, ob caloris viuacitatem, ſpiritusque calidos; Senes autem diffidentes ac timidos ex frigiditate. Nec propterea mens non libera erit, aut vitia naturalia cohibere non poſſit, & actus virtuoſos imperare; cum videamus nos ob inferni metũ, quin & temporalium pœnarum & propter amorem amicorum, nedum Dei, homines abſtinere ab actibus vi-

tioſis, ipſis connaturalibus. At ſi nequeant habitus virtutum acquirere, nihil obeſt. Deus enim non largitur promiſſa præmia habitibus Ariſtotelicis, ſed operibus bonis fidelium, & qui ea facit repugnante natura plus meretur apud Deum, & homines ſapientes recta, obedientiæ legis omnes quidem natura proni ſumus, quoniam natura timemus pœnas & amamus præmia. Cæteris actibus alij bene apti alij inepti ſunt, ſed omnes frenari poſſunt, non quidem ſemper. Vnde Theologi ſagaciores compererunt non poſſe hominem omnia peccata vitare; ſed ſingula peccata bene poſſe, & ad bona opera virtutes infuſas prærequiri ad merendum ſecundum Deum; Hæc autem noſtræ fauent ſententiæ, & Ariſtotelismus pelagianizat. Item Apoſtolus dicendo prudentiam carnalem non eſſe ſubiectam nec poſſe ſubiici diuinæ legi, niſi per vim, manifeſtat vitia eſſe naturalia poſt naturam in Adamo corruptam. Magis autem virtutes, teſte Chryſoſtomo; Et ſubdit Apoſtolus ſe facere quod nollet, non autem quod vellet, vbi oſtendit totam hanc doctrinam in perſona ſua poſtquam confirmatus fuerat in gratia Spiritus Sancti.

Phyſionomia Ariſtotel. contra ipſum quoque docet, vitia, virtuteſque temperamentum ſequi. Nobis autem Phyſionomicus ſyllogismus ſumitur à temperie, & ex formatione cerebri & oculi & motu & locutione. Hi enim patentes loci ſunt, & actus ipſius ſpiritus; Acutus Caieta noſter laudabat alteram phyſionomizandi rationem,

nem, vt ſi quando video hominem, ſtatim imaginor me habere naſum, vt ille habet, & pilum & vultum & frontem & locutionem; & tunc qui affectus, & cogitationes in hac cogitatione mihi obrepunt, iudico eſſe proprios illi, quem ita imaginando contueor, & quidem non abſque ratione; & experientia; ſpiritus enim format corpus, & iuxta affectus innatos ipſum fingit exprimitque.

Iccirco ſpiritus caninus contrahens affectum ſui genitoris, quo venationem ore porrecto captat, efformat oblongum os huius gratia. Lupinus deuorationis auiditus innatæ ventrem latum fingit, Leporinus timori aſſuetus, aures patulas, & frontem introactam, quaſi caueret, efformat: Leoninus vnguibus aſſuetus venari, magnificat ipſas in formatione, & omne animal membra efformat iuxta affectus ſuos.

Ita extimare debemus iuxta proprios affectus humanum cuiuscunque ſpiritum corpus effingere, & quidem cum imaginor me habere naſum grandem, ſubito quædam affectio magnanimitatis ſuboritur, ſi frontem retruſam timoris & cautelæ; Si porrectam foras, in pericula labilem quaſi me video.

(Ex colore quoq; patet. Si enim domum nigris pannis vndique velatam intres, ſtatim timiditas & languor ſuboritur, ſi rubis lætitia & furor, ſi albis claritas animi & ſimplicitas quædam ſerena fit. Ergo idem de coloribus

humanis

humanis talia ſignificantibus intelligere licet. Non indigna eſt igitur iſthæc ratio Phyſionomiæ, ſed interrogantes hominem quibus qualitatibus eius viſcera prædita ſint, & humores, & excrementa, vt de calore, frigiditate, ſiccitate, humiditate cerebri, jecoris, cordis, ventriculi, renum, inſpicientesque ſimul capitis formationem, poſſumus non mediocriter diuinare. At omnis diſcurſus pene incertus. Experimentum vero repetitum tutius eſt. Magnus calor in viſceribus ex cibis humidis educit ſpiritus craſſos, copioſos ac diſſimilares & impuros. Ex cibis vero ſolidis ſpiritus craſſos tenuesque ſimul & fuliginoſos. Blandus calor ex cibis humidis generat ſpiritus craſſos lucidos, purosque, ex ſolidis primò tenues, deinde craſſiuſculos, ferè nihil impuros. Spiritus puri ſimilares lucidiq; ingenium facile præbent, ſenſum promptum, diſcurſus certos, tenacesque; & naturam Iuſti amantem, clementem, generoſam, prudentem, vt Itali; Spiritus tenues, impurique ſagaces ſenſu ſunt, interrupti diſcurſus, fraudulenti, timidi, oſtentantes audaciam, inuidi, crudeles, tegunt vitia, oſtentant virtutes, ſuperioritate vtuntur, vt Ægyptii & Hiſpani non omnes, niſi qui de Maurorum ſanguine ſunt. Craſſi & impuri ſunt ſtulti irrationales, modici diſcurſus quod primo adprehendunt, credunt ſemper; arbitratu proprio vtuntur, ſunt crudeles, audaces, feri, apti armis palam, fraudibus & ſimulationibus minime; huiusmodi ſunt Turcæ, Mogori & Tartari; craſſi & puri ſunt pauci diſcurſus, ſed clari & ſecuri, apti legibus & mechanicis, Regimini & Iuſtitię, vt Veneti, Aquitani, &c.

Con-

Conſulenda ergo eſt regionis conditio, cœlum & inſolationes, tellus, & eius diſpoſitio.

CAPVT XXXII.

Num Anima mundi exiſtat.

IN ſuperioribus ſermonibus iam diximus, quicquid intra ſe homo continet, imitatione ab eo foras exprimi: ac operæ pretium eſſe philoſophari ex actibus exterioribus ad interiores; & quoniam patet totam domum ac ciuitatem formari inſtar corporis, nosque deforis edere operationes ſimiles interioribus operationibus, videndum eſt num anima conſilium aliunde capiat intus ac foris. Nos bella gerimus contra hoſtes, ſicut ſpiritus intus contra humores infeſtatos. Deambulamus in aula ſicut ipſe in occipitis aulis. Quando hilares ſumus, procedimus in plateam, vt beati oſtentemur, ſic & ſpiritus procedit in oculos vbi conſpicitur lucidus, & patens. Quando ſumus in luctu, procedimus in penetralia, ita ſpiritus ad interiora fugit, & vultum lumine ſuo carentem turbatū relinquit. Quando moritur amicus, nigras induimur veſtes, nolumus edere, nec opera vitæ exercere neceſſaria; ſic ſpiritus intus fuligines tetras non expellit, remanet quaſi obſcuratus, atque motus cordis intermittit: quos ſimul reſumere mox cogitur ac ſuſpirat: Suſpirium enim eſt repetere vno momento motiones intermiſſas. Deinde infirmatur in expulſione fuliginum, & feruet ephemera febri, ſicut nos poſt afflictionem. Nos ludimus, vt ipſe dila-

tatur, ridet effunditurque. Nos accurrimus vbi malum domui imminet, ipſe vero vbi corpus dolet. nos familiæ victum diſpenſamus, coquimus, molimus, mundamus, ipſe quoque molit, coquit, mundat, diſtribuit ſuccum & excrementa expellit. Nos vtimur helleboro, Reubarbaro ſicut ſtimulis ad purgandum, ipſe vtitur cholerico humore, tanquam ſtimulo ad cacandum, & melancholico acetoſo ad appetitum excitandum, vt nos acetariis. Nos congregamur ad conſilium, ipſe in caput ſecedit, vbi motiones præteritas recolit, inſpiciens quid bene nouit, & quid male, & ſciat quid fugiendum ſectandumque, ſicut nos Antiquas hiſtorias conſulimus exemplaque regiminis maorum. Nos petimus conſilium ſapientum, ſpiritus autem aut mens illi indita ad cuius conſilium confugit? Hinc ipſe exiſtimo, quod, quando non eſt in ipſo conſimilis motio præterita futuris, nec experimentum agendorum, conſulat diuinam aliquam intelligentiam. Hæc intelligentia ſi prima ſapientia non eſt, erit Anima mundi: Præterea ſi hominis Regimini non ſufficit ſpiritus corporeus, ſed inſuper mentem immortalem in eo inuenimus; multo conuenientius erit, mundum nobiliſſimum Entium, prolem ſummi boni, optimum pulcerrimumque non modo naturas ſentientes partium ſuarum in ſe continere, ſed & animam excellentiſſimam quocunque Angelo præſtantiorem, quæ totius curam gerat. S. Auguſt. in lib. Imperfecto ſuper Gen. & S. Baſilius in Hexam. ſentiunt, comprobantque hanc mundo ineſſe mentem.

Itidem

Itidem Plato & Trimegiſtus, Auicen. Alexan. ex parte; Stoici, Virgil. Lucanus, ac ſapientiores Philoſophi; At quidam dicunt ſufficere naturam communem, vt Plinius Ego vero, inquam, hanc animam eſſe naturam communem, artemque vniuerſalem à Deo creatam, totique infuſam. Alii Deo tribuunt hos ſecretos actus. Ego vero inquam Deum infinitum eſſe, nullamque creatam naturam præſertim inferiorem poſſe eius ſuſcipere influxum infinitum; ſed cum modificatione finita; nõ enim eſt ſuſtinere apta, vt & Bernhardus dicit: Hac de cauſa prius obumbrationem feciſſe in matre IESV, quanto magis ergo naturaliter geſta indigent modicatione, & obumbratione in tanta luce? Iccirco hæc anima beatiſſima inſpicit in prima mente quid agendum eſt, & iuxta eius ideas operatur in materiabus, ac formationibus particularibus. Ipſaque eſt inſtrumentum primum primæ ſapientiæ, Mundusque habet ſpiritum, qui eſt cœlum: Craſſum corpus quod eſt terra, ſanguinem qui eſt mare; mentem iſthanc animam. Homo igitur compendium Epilogusque mundi eſt, ſicut & Theologi quidam ipſum vocant. Græci vero mundum paruum; Atqui ſi mundus mentem ita diuinam non haberet, inferior eſſet homine, totũ parte. Argumentum quod contra me ſacra inquiſitio formauit, & pœnitus ſibi ſatisfactum à me fuiſſe fatetur, Hoc eſt: Quod ſequeretur, vermes quoque & culices aliasque feces mundi informari ab hac anima beata, ſicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem ſicut homini conuenire. Ego reſpondi, ſequelam eſſe nullam; Cum

videamus tot pediculos & vermes gigni in capite humano multosque alios vermes intra ventriculum & viſcera eius, nec propterea beſtiolæ iſtæ mente rationali hominis informantur, nec eius conſilii & beatitatis ſunt participes. Sed tantummodo ſenſum breuem propriumque aliarum beſtiarum more habent. Sic intra mundum beſtiæ naſcuntur illa anima beata nō præditæ, ſed ſuo quolibet peculiari ſenſu. Hanc reſponſionem contrario certoque exemplo confirmatam contradictores impugnare non potuerunt. Mille effectus ſtupendi, ac ſubitanei huius animæ viſuntur. Angelis nota eſt & amica prorſus. At in Metaph. meliora dixi; & in ſuperiori libro patuit plures mortes, vitasque; quæ transmutationes ſunt intra mundum, mundi vitam integrare, ſicuti plures mortes vitæq; ſanguinis & cibi & humorum & ſpirituum fiunt, quæ vitam totius hominis complent. Omnibus autem perfectionem largitur eminentiſſima mens.

DE

DE SENSV RERVM LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Cœlum, ſtellasque, ignis natura conſtare, ac ſentire.

CALOREM ſenſitiuum eſſe omnino, animamque brutorum ſpiritum eſſe calidum, mobilem, paſſibilemq; Animaliaq; calida magis, ſenſitiua eſſe magis, præcedens demonſtrauit Liber. Igitur conſequens eſt cœlum omni ſenſu acutiſſimo prędítum eſſe. In noſtra etenim Philoſophia demonſtratum eſt, cœlum eſſe prorſus igneum, quandoquidem ſtella omnis ad nos aſſiduum effundit calorem, lucemque. Solem autem longe plus, quia ingentior, robuſtior, propinquiorque, omnemq; ignem, quem ex contuſis lapidibus, aut confricatis lignis educimus, eo quod à ſole genita ſunt, incluſoque ac denſitate irretito calore; qui niſi percuſſo laxatoque ſubiecto, vim ſeſe manifeſtandi non habet, ab eodem ſole originem trahere declaratum eſt; & in ſpeculis, vbi lux ſolis vnitur, multiplicatur & roboratur, ſicut & aliorum ignium luces faciunt ſol accendere conſpicitur, ignemque gignere vniuocum noſtris ignibus. Sub Tropicis quoque aridam & ambuſtam à nimio calore ſolis, vbi immotatur diutius, terram eſſe nemo non affirmat. Aliud ergo ponere Elementum ignis, quam Sol, à quo omnis ignis & calor manat,

ſtulta eſt cogitatio. Cum & ſublunaris ignis Ariſtotelicus facere apud nos ignem viſus eſt nunquam. Nec quidem deſcendat, (licet à regulato cœlo quaſi pilas igneas detrudi deorſum fingant) quin extinguatur exigua eius portio à totalitate Elementorum vt ponit, contrariorum, aut velocius redeat ſurſum, quam lapides ſurſum impulſi, ad ſolum; nec motum poſſe ignem generare, ſed excitare tantum, oſtenſum eſt. Pluribus namque ictibus lapides communes vix ſcintillam emittunt, ſilex vero mille vno ictu; vt in hoc latere plus ignis quam in illis intelligamus. Nec aer ictus plagaſque excipit, ſed fugitat. Nec inflammari aptus eſt flagellante cœlo vt fingunt, multo à minus ſole, quippe qui miliaribus diſtat innumeris; ita vt ipſum tangere nullo queat modo. Nec tangens luna ignem producit vt ſol; quæ quidem deberet compenſare propin uitate magnitudinem, qua de cauſa vterque Diametrum triginta minutorum oſtendit, licet ſol longe maior ſit. Hæc ergo excellens lux à ſole manat, nam Luna prout illi opponitur, lumen excipit, non autem à percuſſo ignito aere, vt fingit Ariſtoteles. Sic enim ſemper tota illuſtraretur ex parte qua aerem & nos ſpectat. Et iam Peripatetici omnes vt teſtatur ſimplicius in 2. de Cœlo, & Auerroes de ſub. orb. opinionem Ariſtotelis reſpuerunt, lucemque ſoli reſtituerunt, non autem & calorem, voluntque lucem apud nos reflexione calefacere, & quidem ſtultius. Cum à ſole exoriente nos tanquam iaculis feriri priusquam reflectatur lux, experiamur. Nec aliud poſſit reflexio præſtare luci niſi vnitionem,

nem; ac calorem proinde manifeſtare, qui diſperſus noſtro erat imperceptibilis ſenſui: Sicut & lux ignis noſtri parum calida nobis percipitur & eminus nihil. Nos autem demonſtrauimus lucem omnem eſſe calidam quin ipſum calorem apparentem. Et Sanct. Bernhardus (in ſermon. de aſſumpt.) in ſe candidiſſimum calidiſſimumque ſolem eſſe affirmat. Similiter & Origines & Sanct. Baſilius in Hexam. contra Ariſtotelem, in hoc exclamat. Et S. Ambroſius putat hæreſin eſſe, calorem auferre ſoli, vel lucem, cum Eccleſiaſticus de ſua loquatur caliditate, & de ſtellarum limpidis flammis in Sap. Et Iuſtinus Martyr in libris, quos inſcripſit contra Ariſtotelem bene id demonſtrat. Et eccleſia canit; iam ſol recedit igneus. Totumque cœlum authoritate Eſaiæ ignis tenuiſſima, puriſſimaque conſtare natura. S. Baſilius oſtendit & S. Auguſtin. ex aqua in vaporem conuerſa, quod idem eſt. Imo negat cœlum cryſtallinum Sanct. Baſilius dicendo eo quod impoſſibile ſit ipſum cum Empyreo, quod ſonat igneum, manere. Nec Deus contra naturam res copulare, ſed aquas ſuper firmamentum à Moſe poni, eo quod in aere generentur, qui pars ſolidior, firmiorque cœli eſt, iccirco firmamentum vocata. Iob autem quaſi ex ære fuſum cœlum dicit, non quia durum, ſed quia perpetuo eandem figuram ſeruat, & ſitum, ſicut ſtatua ærea. Sol vrit vbi potens eſt, generatque vbi languidus eius eſt calor, quo noſtra Entia conſtituuntur: Similiter & ignis noſter poſtquam cremat ſyluas blandeſcit & generat.

Qua-

Quapropter non debuiſſet Auerroes arbitrari æquiuocum calorem ſolis, quia generat, & igneus deſtruit: Vterque enim idem facit robuſtus blandusque. Sed calor ſolis artificioſus euadit, quando in materia occluditur, ac neceſſitate cogitur, arte contra hoſtes, in cuius medio eſt, vti, & organa ſibi parare, ſicut docuimus, omnem rem ſentire, & poſſe & amare eſſe, quod ſortita eſt. Sed quidem fateri cogitur Auerroes lucem eſſe calidam, calore conſimili vniuocoque cum igne noſtro, vt patet in 2.cœl. t.42. poſt prolixos diſcurſus, in quibus quieſcere non potuit, niſi hanc veritatem fatendo. Nec quidem virtus ignis ſit in ſole absque Eſſentia ignis, à qua ſeparari nequit, licet aliter fingant inepti, qui garrire, non autem pholoſophari diſcunt. Patet enim hoc cunctis in rebus. Dicamus ergo vniuerſum ſentire cœlum, propriamq; noſſe conſeruationem, eiusq; gratia moueri, quoniam vita ipſius eſt motus; ſicut terræ quies; palam enim calor ſentit, mouetque omnia.

CAPVT II.

Cœlum ſtellasque motu regulari, irregulariqne à propria virtute ſenſitiua conſeruationis propriæ gratia ferri omnes ſingulasq;.

QVONIAM ſenſus immutatio eſt ſentientis rei, cœlum autem mutabile eſt non modo ſecundum locum, ſed facile ob ſui tenuitatem, paſſionem ſuſcipit omnem; dicemus

cemus ipſum eſſe ſagaciſſimum, ac conueniſſe diuinæ Maieſtati efficere ſolium gloriæ & pulcritudinis ſuæ, non mortuum, ſtupidumque ſed viuum ſenſatumq;. Natio nulla ſub cœlo eſt, quæ non credat Deum eſſe in cœlo, tanquam in loco lucido, puro nobiliſſimoque. Ipſe dixit ad Eſaiam, cœlum eſſe ſedem eius, terram vero ſcabellum pedum eius. Quod intelligimus de manifeſtationibus. Non enim Deus indiget fulcimento ſed res omnes in eo fulciuntur & viuunt. At Deus vitam & gloriam & beatitudinem in cœlo manifeſtat magis quam alibi. Iccirco opinari conuenit cœlum eſſe viuum, ac ſapientiæ particeps. Quod eius oſtendit motus. Nulla quippe res apud nos fit, niſi à ſole & terra immutata, eiusque compoſitis, ſicuti in Philoſophia declarauimus. Porro quoniam animalia mouentur, motus autem craſſis rebus, vt terræ non conuenit, ſed tenuibus, vt cœlum & aer, à cœlo motiuam vim animalia habeant oportet, quoniam vero motus virtutis ſentientis operatio eſt manifeſte, dum huc & illuc, introrſum, extrorſum, variis modis ad varios vſus moueri ſentiendo patet. Igitur ita negare ſenſum cœlo eſt irrationabile, ſicut negare motum. Tametſi motus eius non eſt ad varias poſitiones, ſicut noſter. Non enim ex corpulentia, ſpirituque compoſiti, ſi ſemper moueremur diſſolueretur compoſitio; Spiritus autem in thorace, in corde, & cerebro ſemper mouetur, vt liquet, ſicut cœlum. Nosque alia nunc re, nunc alia indigemus, quæ varijs ſunt in locis; iccirco motus variamus; cœlum vero beatum his neceſſitatibus non vrgetur; iccirco ea-

dem regula perpetuo circumfertur. Alibi quidem oſtendimus motum motui non contrariari, ſed quieti. Felices cœli ſuperiores portiones, quę nunquam à terra lęſæ proprio æquali gaudent motu & ſecuritate. Itaque ſidera fixa eadem feruntur regula ſemper inſuper in ſeipſos circumuoluuntur, ideoq; ſcintillant. Nec retrorsum ſimul mutari gradu vno in centum annis, vt Ptolomeus putat, nec in 66 vt Albategnius, Nec in 70. vt Recentiores ſentiunt, alibi oſtendimus. Nec conuenire terræ gyro moueri, ibidem contra Copernicum ſcripſi. Sidera errantia perpetuo mouentur, at non ordinate, quia terrę viciniores ſunt ac ipſam exuperarę ſtudent, inuaduntque variis viis nunc ab Auſtro ad Boream, nunc à Borea in Auſtrum torquendo iter, & cum ad certos perueniunt fines, quos tropicos vocamus, reuertuntur, ne tellus in oppoſito hemicyclo cœlum vincat. Præterea planetæ omnes virtutem à ſole captando, ipſum ſequuntur & ad ipſum amoris nutibus inclinantur. Qui eſt dux belli contra tellurem eisque arma præbet, proculdubio ipſam exuperabunt & per ignem peribit mundi vultus, vt Ieſu oraculum canit: Et Sanct. Petrus promulgauit, & Heraclitus coniectura conſecutus eſt. Porro Mercurius, ac Venus ſoli proximi, ille ſubter, illa ſuper, vt in Aſtronomia oſtendi, nunquam à ſole ſeparãtur, ſed perpetuo ipſum ambiunt, & quoniam in altum eleuantur maxime vbi dicuntur eſſe in Apogæo aſſumunt circulum ampliorem, & ſole breuiori circulo ſubambulante relinquuntur paſſim in conſequentia ſignorum, Venus vſque ad 46. gradus; Mercurius vero ad

25. fere

25. fere, vbi deficiente illis luce & vigore à ſole paulatim deſcendunt, & circulum anguſtiorem aſſumunt, & velociores fiunt in anteriora. Qua de re adpellantur retrogradi ab illis Aſtronomis, qui ab occaſu in ortum eos ferri putant; & in medio huius retrogradationis terræ propinquiſſimi iam facti, ac ſub ſole perpendiculariter, plus lucis excipiunt & eleuantur in anteriora, & fiunt matutini ante ſolem orientes. At poſtea adeo eleuantur paſſim, quod amplitudine gyri aſſumta, minus incedere cum ſole & fixis poſſunt; donec cum ſole coniunguntur, & fiunt altiſſimi, & renertuntur ad choreæ modulamen amabile; & idem pari modo Saturnus, Iupiter & Mars Soli coniuncti plurimum lucis ac vigoris accipiunt, & altiſſimi fiunt, & dicuntur eſſe in Apogæo ficti Epicycli: mox ſolis motu deficiēte ab eis, qui cum ſint Empyreo propinquiores, ſunt & celeriores in anteriora, ita perambulant quod ſol videtur retro relinqui: At quo magis ſol recedit ab eis, eo magis ipſæ deſcendūt ad terram, ac morus in anteriora concitatur. Cumq; fuerit Saturnus procul à ſole 108. fere gradibus, Iupiter quaſi 117. Mars 133. ad ipſum inclinantur & deſcenduut paſſim, non eisdem in gradibus, nam qui ſublimior eſt, citius patitur defectum à ſole, citiusq; deſcendit, ac in anteriora fertur, velociusq; quā fixæ ſtellæ circulo anguſtiori aſſumpto. Qua de re videntur terræ propinquiores, grandiores, & lucidiores, & quo magis ſol ab eis recedit, magis deprimuntur ad terram intermediam, quia inclinantur ad oppoſitum ſolem, ita quod quando ſunt in Diametro eius, nobis ꝓpinquiſſimi

 ſunt,

ſunt, qui in medio ſumus inter ſolem, & ipſos quaſi inclinantes ſe ad lucis fruitionem ſolaris. Dicunturque retrogradi ab Aſtronomis, quoniam conſuetum motum ſuperant adeo quod in anteriora fixas præcedunt. Deinde vero illis adpropinquante ſole incipiunt ſublimari & in eisdem gradibus, quibus deſcenderunt, aſcendunt, & in ampliori, gyro permeant, dicunturque directi: ſemperq; ad ſolem propriam referunt gloriam. At qui in mundi ſitibus quibusdam eleuantur, & deprimuntur alia inſueta ab his ratione, non ipſi modo ſed & ſol; ex quo intelligimus habere Planetas quendam cum fixis conſenſum talibus in locis, ſi Apogæa ſtabilia ſunt, vt putat Ptolomeus, aut cum ſpatio mũdi, vel cum virtute, aliqua extra mundum, ad q̃ eleuantur, ſicut ferrum ad magnetem ſi abſides mutantur, vt Copernico rectius forte videtur. At has omnes operationes eſſe virtutis bene cognoſcẽtis inficiari nemo poteſt. Luna quoque Apogæum proprium ac perigæum inſtabilia habet, præter ordinarium à ſole, qui ipſam ſemper erigit in coniunctionibus & oppoſitionibus. Quando propterea velocior fit in anteriora à lumine maiore, quod accipit recta qua ſpectat ad nos, aut ad cœlum ſuperius. At in quadratis, trigonis, & ſextilibus aſpectibus variatur, prout ſoli magis minusve opponitur, coniungiturque. Non autem deſcendit in oppoſitione, ſicuti aliæ planetæ, quoniam ſub ſole graditur citima nobis, parumq; propriæ lucis habet, totum vero à ſole mutuatur, & quando plus accipit, plus eleuatur quocunque in ſitu. Conſiderare eſt proinde ſolis motum artificio-

ſum,

ſum,quo in mundi parte omni lucem tenebris æquat, & quibus longa eſt nox,eſt & in ſitu oppoſito longa pariter dies,& ſub æquatore æquantur omni tempore. Aliis vero variis in temporibus recompenſari, & terram per tot vias inuadere; nec tempus illi concedere ſeſe reficiendi totam nec ipſum vnquam ſiſtere iter. Nam licet illo in ſitu terram vſtione deſtrueret, frigus tamen eius & vmbra in oppoſito ſitu prȩualeret,& vinceret cœlum & ſtellas fugiendo,& roborando ſeipſam ſimul. At artificioſe ſol progreditur. Primaque ars diuina vtitur iſthac ipſorum ſpontanea pugna ad generandas in medio eorum res formoſas continuo ad gloriam creatoris, vt patet. Cuius Idea manifeſtatur in formis multiplicibus ope inſtrumentorum ſuorum proprio gaudio & cura agentium, non autem violentia Angelica impulſorum,vt Ariſtoteles putat. At animæ motum circularem eſſe fatetur Auerr. Quamuis corpus à circulo ipſam impediat, ergo cœleſtis eſt. Quod autem res immobilis vlla motum non efficiat;nec cœlum nec ſpiritũ indigere re immota, niſi ad fulcimentum adiunctæ corpulentiæ, quo non indigent res ab illa ſeiunctæ,alibi contra Ariſtotelem declaratum eſt.

Capvt III.

Cœlum propria virtute moueri, ſtellaſque à ſeipſis intra cœlum ac fortaſſe Angelicas mentes illis inditas eſſe, ad actus, &c.

Visvs eſt Ariſtoteli motus cœli non à propria forma virtuteque, ſed ab Angelis manare, quos poſuit æquales numero ſphærarum in 3. de cœl. ponit 8. in 12. Meaphyſic. autem 55. Omne enim quod mouetur ab alio motore diſtincto mouetur ſicut (inquit) lapis à manu; corpus ab Anima, quæ inſidet ſicut naui nauta ſeorsum. Ignis autem ſursum, & terra deorſum à generante, qui dedit formam, & conſequentia, inter quæ motus eſt. Hanc ineptam ſtoliditatem alibi aperui. Quæ enim violenter mouentur à ſeparato motore mouentur, naturaliter autem à propria forma; ita & cœlum. Generans quidem mouetur motu generationis non locali; nam perdito generante ipſa forma per ſe mouet; Quapropter tellus per ſe mouetur deorſum, & non à generante. Sic & ignis ſurſum à proprio calore fertur. Corpus autem ab Anima, quæ ſeipſam per ſe mouet, & motus corporis eſt impulſus, ſi intermanet ſicut Nauta. Quamuis Ariſtoteles (8. Phyſic. 2. de an.) hic ſibi contradicat qui alibi materiæ vnitam ſicut formam ponit; reprobatque Platonem volentem, ſicut Nautam. Igitur inquam, cœlum nobiliſſima virtute præditum eſſe ſemper mobili, ſicut & ſpiritus noſter mouetur ſemper, eſſeque ignem qui ſurſum magis

gis non progreditur, quoniam locus deeſt: nec deorſum quoniam occupatur ab inimica terra. Cumque ſit natura mobilis, in gyrum agitari neceſſe habet. Nec putandum eſt igni alium non conuenire motum niſi rectum. Hic enim non eſt motus ſed regreſſus, & fuga ad locum ſuum; vbi deinde perpetuo mouetur. Sicut nec terræ motus deorſum motus eſt vere, ſed regreſſus ad ſuam vniuerſitatem, vbi perpetuo quieſcit, ac dato altero Elemento immobili, ſicut terra, oportet alterum dari mobile, vt ipſe ratiocinatur, qui eſt ignis, ergo non violenter in gyrum fertur ignis à cœlo raptus, vt putant, ſed naturaliter à ſe, ſicut terra quieſcit à ſe. Alexander ſphæris Angelos allegandos exiſtimat, vt dent regulam ac perpetuitatem motui: Equidem reſpondeo, potius tribuendam illis eſſe naturam talem, quæ ſemper moueatur, regulamque ſeruari à carentia interturbationis externæ. Qua de re Planetæ non tantam ſeruant regulam inimicæ gratia terræ, id autem perpetuum eſt, quod internum eſt, natiuumque, non deforis: Quod recte alii conſiderantes, Angelos ſphærarum animas eſſe dicunt. Quod nihil naturæ obſit poſitioni. Nam & homo non modo ſpiritum igneum à cœlo habet; ſed etiam animam à Deo: Quare poſſibile aſſero; ſed ſtellas non autem ſphæras animari ab Angelis. Demonſtraui enim cœlum eſſe vnum veluti D. I. Chryſoſtomo & Theodoreto videtur, at diuerſas regiones, cœlos in ſacris eloquiis nominari. Hebræa enim lingua caret huius nominis

ſingulari

ſingulari numero, ſtellasq; à ſeipſis moueri, & non à ſphęris oſtendi. Alioquin ipſarum obliquatio aſcenſus, deſcenſus, tarditas & celeritas, ſphæris turbationem afferrent; multo autem maiorem ſi verum eſt quod aiunt, eundem Planetam deferri nunc ab hac, mox ab illa ſphæra; ergo & alteram laſſari alteramq; intelligentiam opem ferre, vel illam reſpuere perfectionem propriam quam habet in mouendo, ac deinde reſumere. Itidem mouere eas contra Deum ab occaſu in ortum, dum à Deo vi rapiuntur ab ortu in occaſum; & mouere, vt imitentur Deum; Quamuis faciant ac velint contra Deum, mouendo in contrariam partem: Sed plura dicendi hic locus non eſt.

Capvt IV.

De ſtellarum ſenſu, & Accolis earum & cur celantur nobis.

NOn inepte exiſtimandum videtur, ſtellas mutuo ſignificare proprias alteram alteri conceptiones, dum lucem quæque ſuam in alteram transfundunt. Lux enim ſimpliciſſima eſt, omni apta paſſione affici. Ipſarumque ſenſum voluptuoſum eſſe, non dolorificum, quod contrarias nō habeat qualitates, ſed plus minusve lucis. Ipſasque res inferiores innumeras, dum radios quorſumlibet effundunt, ac videre, quia radii afficiuntur, audire vero quia motus mutuo communicant. Iam oſtenſum eſt oculum non videre nec aurem audire exemplo dormientium

tium ac defunctorum: ſed tenuem ſpiritum in oculo videre,& in aure audire, ergo tenuiſſimæ ſtellæ ſunt ex toto viſus,auditusque,ſenſusque omnis exquiſitus.Nec puto ipſis obliuionem & errorem accidere. Non enim exhalant partes aliis ſuccedentibus, nec perturbantur externis paſſionibus.

Quapropter & mundi originem forte norunt, aut dubitant; naſus enim neſcit quod tota anima ſcit. Cum ergo ſtellæ ſint partes, minime videntur ſcire quicquid tota mundi anima ſcit, aut mundus totus: ſed quicquid euenit eis, ex quo natæ ſunt. Animæque beatæ habitantes ſic viuas lucidasq; manſiones res naturales vident omnes, diuinasque ideas.Habent quoque lumen glorioſius,quo eleuantur ad viſionem ſupernaturalem beatificam, & veluti apud nos luces plurimę ſeſe mutuo tangunt,interſecant, decuſſant, ſentiuntque, ita in cœlo luces diſtinguuntur,vniuntur & ſentiunt. Animæ quoque ſimiles illis itidem propriæ lucis ordinatione & directione conſentiscunt. At portionibus cœli inferioribus non tantus tamque felix,ſecurusque ineſt ſenſus.Nec illi dubium eſſe debet,quin Deus ſui manifeſtationes glorioſas plurimum faciat in cœlo. At nos videre eas,resque diuinas non poſſumus propterea quod (vt inquit San.Clemens) vapores perpetuo aerem occupantes, perpetuoq; vel inuiſibiles ſurſum exhalantes, ac pugna quæ inter cœlum terramq; fit, impediunt viſum nobis, in medio pugnæ manentibus,& in fumo Bombardarum. At cum purgabitur ignę mundus,omnia conſpicientur.Prętera corpus noſtrum

 opacum

opacum eſt, ſoloſque oculos transparentes habet, quibus ineſt cornea tunica dura, & vuea, & aqueus humor, & cryſtallinus, qui accipiunt lucem craſſo modo ac alteratam, iccirco res ſpirituales videre non datur. Præteruolant in conſpectu noſtro venti, & aer, & nihil eos videmus, multo minus videmus Angelos, ac Dæmones, quorum plenus eſt mundus. At egreſſa anima ex hoc antro opaco (huius inſtar Plato noſtrum corpus & ſtatum depingit) videbit aerem, ventum, Angelos, omniaque tenuiſſima Entia, non exiſtentibus panniculis humoribusque oculorum, qui impediant. Plus autem videbit, quæ purior extiterit, ſicut Brigidæ & Catharinæ viſiones, dum purgantur, & à Deo impedimenta tolluntur, & roborantur oſtendunt, ſpiritusque noſter aereus fiet aer, & cœlum. Et cœlum quidem fit, dum exhalat continuo, nec ad nos reuertitur amplius, quoniam perplacet libertas magis, fitque vnum cum aere. At mens immortalis non remanet in aere ſed vsque ad ſtellas transfertur, niſi corporis labe maculata fuerit, ibique Deificatur ac glorificatur, ſicut Theologia ſancta docet diutinis comprobationibus, grauiſſimis argumentis, & cœleſtibus reuelationibus confirmata.

Cap.

CAPVT V.

De ſenſu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

INFELICES ſeu mortales, qui ſenſum alium nullum agnoſcimus, niſi obtuſum animalium, plantarumque tardum, demortuum, aggrauatum, ſepultum: Nec quidem intelligere volumus omnem actionem noſtram & appetitum & ſenſum & motum & vim à cœlo manare. Ecce lux quanto acutiſſimo expanditur ſenſu ſuper terrã, quo multiplicatur, generatur, amplificatur, idq; non ſine magna efficere voluptate exiſtimanda eſt. Quandoquidẽ nos vt noſtrum eſſe amplificetur, tanta regnorum, poſſeſſionum, honorũ & generationis cupiditate tenemur, voluptate quidem multa afficiuntur etiam plantæ in germinando, creſcendo, florendo, ſe ornate veſtiendo, fructificando, multiplicando, licet à corpulentia imminuatur. Multo autem magis nos in actibus Venereis, quoniam noſtram naturam dilatari ſentimus. Vnde intelligere licet quanto maiori lux iucũditate in huiusmodi ſui amplificationibus perfruatur. Porro videre eſt, ipſam nigris è rebus reflecti retrorſum, ſemperque ſeipſam quantum licet augere, & ex corpore in corpus ſeſe conduplicando. Quare & in antra & cauernas ſe ingerit, quo recta ſol intrare nequit, reflexa aliis ex corporibus & ex atomis aeris omnibus in angulos, pyramidesque infinitas, quæ non viſibiles ſunt prorſus, nec numerabiles, niſi ſapientiæ primæ, teſte Eccleſiaſtico. At in corporibus transpicuis

veluti aqua & cryſtallum, tanquam cognatis à vincente calore tranluciditate donatis, ipſa conſpicitur ſecum iocari & augeri, & penetrare, gaudere, vniri, roborari, & tandem vrere, ignireque res non candidas, quia ipſi ſunt diſſimiles. Candor enim eſt ipſamet lux retenta, demortuaque, iccirco candidam non comburit chartam lux per ampullam transuecta. Vnitur in globum lux intra ampullam, augeturque & in Pyramidem expanditur foras, quaſi armata in acie, factaque lancea ad vincendum & vrendum. Ignis quidem, qui ipſamet lux eſt inimicæ materiæ intruſa, irritataque ad pugnam, magna cum iucunditate deuorare conſpi itur, creſcere, vincere, & ſurſum volare, victorioſus in mo!e deuicta, attenuataque præda, quod & nos imitamur, bella vincendo, regnum dilatando, & famam, cum non poſſit anima denſo corpore repugnanteque clauſa in domitas dilatari regiones. Quando ignis int rcluſus eſt in nube, aut in cauernis terrę, quoniam na ura mobilis eſt, rarusque, & quies ac denſitas ſunt illi exitium, ſicut raritas motusque ſunt terræ exitiū, ipſe impetu facto ſeſe amplificat, disrumpit, conquatit omnia, quæ ſuæ necis cauſa eſſe poſſunt, proſternit ſolo ædificia ingentiſſima & montes, nubes quoque frangit, diſſipatque impedientes. Id imitatur animal ferox loco intercluſum inimico. Nec quisquam putet ipſum propterea carere ſenſu quod fulgor, ſeu naturalis, ſeu artificialis in aquas interdum immergitur, extinguiturq;. Hoc enim contingit illi ab impetu facto, vt ex anguſtiis exiliat, nec ſeipſum frenare poteſt ab impetu, & corpulentia,

quam

quam ſecum vectat calor,nec tempus habet conſulendi ſibi,impetuoſa furia delatus. Sic & animal vim effugiendo inimicam, ſi præcipitium obuiam fiat in illud incidit curſu effrenato occiditurque. Revera miſeri nos,qui cum tam languido ſenſu præditi ſimus, velocem validamque virtutem inſenſatam exiſtimamus. Nec animaduertimus omnem ſenſum neceſſario deriuari ab eodem principio,à quo habemus & motum. Si autem ignis virtute mouemur,coquimur,nutrimur,creſcimus, neceſſe eſt & eius virtute nos ſentire, cum & ſenſitiua magis ſint animalia calida magis, frigidiora vero ſtupidiora. Itidem ſi nos videmus, propterea quod lux rebus viſibilibus affecta, afficit deinde ſpiritum noſtrum, longe magis ipſa videat,quæ primo affi..itur, mutaturque oportet. Econtra conſpicitur tellus ſurſum tenebras frigusque effundere, quo licet modico valet aerem occupare, vapores, & aquas, atque gelare, & deorſum trahere ac denſare in cryſtallum,in quæ res terræ ſimiliores. Sæpeque frigus calida inter Entia multiplicari,vniri,roborari, vt calorem oppugnet, ſicut Cæſareani milites in Belgio figuram circularem,vndique hoſtibus circumſepti adſumpſerunt,& iterum in Africa contra hoſtes. Sic nix induratur, & grandines colligente ſe frigore ab aere in vaporem craſſiorem. Atque luce inſiliente in terram ac ſe duplicante reſiliendo frigus metuens redire deorsum in medio aere colligitur, & roboratur, vbi ſane reflexio deſinit. Iccirco frigidior eſt eo in tempore aer ſuperior quam infimus. Pollet frigus vi ſua amplificativa,ergo & ſentit inimicum calorem

oppugnatque. Abſque enim ſenſu inimicitiam non ſentiret, neque dolorem, ac ſineret ſe extingui; quia eadem voluptas in non eſſe, ac eſſe foret, vel vtrique nulla, cum neque eſſe, neque non eſſe ſentiat, neque vitam neque mortem. Falſo exiſtimant Peripatetici tenebras eſſe priuationem lucis, & non Ens prorſus; Priuatio enim nihil eſt, at nos videmus per lucem oppoſitam eſſe tenebras, & Deus in Iſaia dicit, ſe creaſſe lucem & tenebras. At nihilum non creatur, idem enim eſſet terminus à quo & ad quem. Ergo tenebra eſt lucis oppoſita res, facieſque frigoris, ſicut lux facies eſt caloris. Hoc dico de tenebra actiua, non de paſſiua, quæ eſt vultus materiei: qua frigus gaudet magis, quoniam ſimilius illi eſt, quam calor. Ideoque faciem ei perſimilem obtinuit. Surſum attollitur vmbra, ac multiplicatur, vbi lux debilis eſt, & ei commiſcetur, vnde ſecundi ſuboriuntur colores. Et quod mirabile eſt, animaduerti, quod quando nos de luce ad vmbram procedimus, illa vmbra, quæ ex noſtro defluit corpore, cum propinquiſſime accedit ad alteram vmbram, ſponte porrigitur in Pyramidem, vt cito vniatur alteri amicæ vmbrę ſicut deorſum cadentes res in fine motum concitant, aut os, cum eſt animal prope eſcam, extendit. Quas ob res & facies frigoris & materiei, omniumque rerum ſentientes apparent; Præterea ſi alterum contrariorum ſentit, alterū ſentiat eſt opus, quo poſſit pugnare pugnare ac ſcire, quo ſubueniendum eſt, fugiendumq;. Si ergo cœlum ſentit, terra quoque ſentit. Philolaus autem, ac Copernicus qui ipſam donant motu, magno quoque ſenſu donant. Pytha-

thagoras vero animal corpulentum terrã eſſe putat cuius pili, ac crines ſunt plantæ, & arbores, oſſa lapides; Animalia in ea ſunt, ſicut pediculi in capite noſtro, & in centro calidam eſſe vult, ſicut cor in nobis. Quod & Ouidius ſentire videtur, ſed hoc alibi diſputabitur. Nunc ſufficit vidiſſe in ea ſenſum eſſe. Nec frigus ſenſu carere putandũ eſt, propterea quod gelata manus, aliaq; membra parum vel nihil ſentiunt, noſter enim ſenſus à calore natiuo eſt, frigus autem calori inimicum eſt ipſumque opprimit, eiusque operationes tollit, aut ligat, ita vt nos ſentire nequimus ſenſu frigoris, quoniam extraneus eſt, nec noſtro, quia ſopitus eſt. Non enim homo poteſt ligatus operari manibus ligantis eum. At quidem bene ſentit frigus, cum tantopere cupiat, ſtudeatq; inimicum opprimere, & ſenſus & operationes eius deſtruere. Sol igitur pater, tellusq; mater rerum, ſenſitiui ſunt, atque ab ipſis animalia habent ſenſum, motum, & omnia. Diſtincta ſunt in ſexum maris & fœminæ, vt ille ſolem, iſta terram repræſentent, ac mundi partes totum referant. Itaque rem omnem cœleſtem, ac terreſtrem ſenſitiuam eſſe compertum eſt.

CAP.

Capvt VI.

De ſenſu Aeris, & ventorum, ſenſui ſpiritus animalis conſimili.

Dvbivm non extat apud ſcriptores ſacros, quin aer ſit pars cœli minus pura, infeſtata ſemper vaporibus & frigore, & vmbra terræ. Ita videtur D. Baſilio, propterea quod Moſes & Salomon, aves in cœlo & in firmamento cœli ponunt, & Scriptores Latini illuſtriores idem aſſerũt vt Plinius, Seneca, Virgilius, Lucanus, Varro. Quoniam vero compertus eſt ſensus in cœlo, aeri negandus pacto eſt nullo, tametſi perturbatior inſit. Spiritus animalium in aere continuo exhalare palam eſt, in debilitate relicta ex labore & fame, & in repentina inſtauratione ex ſpirituoſo vino, & ex odoribus, oſtenditur ſpiritus eſſe aereus, aereq; nutriri. Nam & infecto aere ſtatim aggrauatur ſpiritus, langueſcit, & vitæ operationes ægre operari poteſt. Quapropter nec purgatur ſanguis, ſed inficitur, vnde febris peſtilens ſubnaſcitur, quæ totam regionem inficit, quoniam aer omnibus communis, infectus eſt vaporibus fœtidis ex terra exhalantibus poſt dirum æſtum madefacta pluuiis; aut ex multitudine cadauerum vel aquarum ſtagnantium Hi vapores ſua craſſitie aggrauant ſpiritus leuis tenuitatem & calore multo vincunt calorem natiuum illius; & fuligine tingunt luciditatem eiusdem, vertuntq; eum in vaporem craſſum, occiduntque. Propterea in æſtate quando ſpiritus mihi exilis eſt, pertenuis-

que

ram contingendo aquam illius ſuſcipit motus, & frigus & calorem, ſcitque proinde ipſa patiendo quid patiatur illa, ita aer ab altero afficitur aere.

Porro ſpiritus noſter, qui aereus eſt, nequit tangere alterius ſpiritum, idcirco coactus eſt ſignificare quod cupit, per communem ſpiritum, percutiendo hunc organis ſuis & ea figurando ratione, qua figuræ illæ alterius ſpiritum afficiendo, efficiunt vt ſciat quid alterius ſpiritus patitur, velit aut nolit. Sicut piſces aquæ, ita animalia aeri alligata ſunt, à quo ſeparata, vt ſi nares & os occludantur, ſpiritus ſuffocatur in aquam, aut euaneſcit in aerem. Ergo immanet aer ſicut anima communis, quæ omnibus præſto eſt, & qua omnes communicant inuicem, vt Plinius animaduertit.

Quapropter multi ſagaces ſpiritus ardentes ſubito ex aere perſentiſcunt, quod cogitat alter homo; Cogitatio enim eſt motus ſpiritus, hic autem motus modicum & exiliter communicatur aeri, motus autē modicus exilisque afficit melancholicos exiles. Vnde multa diuinant in aſpectu, & ſermone & neſciunt qua ratione. Dum quis mollia verba loquitur, leuiter & blande ferit aerem, qui motus blandus communicatur alteri, ac mitigatio ſimul.

Si loquitur aſpere & fortiter, licet iniurioſa nō proferat verba, indignationē excitat in alio, quoniā ſpirit⁹ mouetur ab aere, motib. ipſū cōcutientib. & lacerantib. ergo aer

non modo motum recipit ſed & affectum, alioquin non communicaret.

Placent aſperi ſoni in bello, & ſermones vehementes, quoniam concitant ipſum ad iram contra hoſtes, roborantque verba grauia, beneque compoſita in templo, qui ad pietatem excitant. Titillantia & variis puncturis blandulis pungentia in re amatoria, quoniam ad oblectamẽtum mouent; & ſicuti mouetur aer, ſpiritus mouetur. Porro ſi voces inter homines ad ſignificandum inſtitutæ non eſſent, ſinguli ſentiremus alios iuxta modum affectionis impreſſæ in aere. Sicuti ſi quis ridet, plorat, canit, quanquam ſit alterius idiomatis ignoti, intelligimus affectum eius.

Credo Dei arte eſſe Apoſtolos loquutos, ex affectibus naturalibus, & vocibus primis, quæ omnium auribus perſimiles proprio Idiomati adparebant, quoniam percipiebant affectus verborum illorum ſpiritu ſancto ignitos priusquam figurationes & circulationes aeris diſtinguerentur in patientis ſenſu; Eaque ratione omnes audiebant, intelligebantque affectu præueniente ſermonem: Pręterea videre licet quando aer ſerenus eſt, purusque, nos eſſe naturaliter hilares iucundosque, quando turbatur obſcuraturque, mœſtos ac melancholicos, quando feruet nimis, iracundos & faſtidioſos, quando friget collectos, ſequeſtratosque, quando craſſeſcit, ſomnolentos, ſtupidosque: Quando tenue ſit, acutos, celeres, ſubtilesque. Quando ventis agitatur, colligimur, & conſilia inimus ac penetralia; quando quieſcit ad feneſtras & ludos

aggre-

que, diſplicet thuris odor, quoniam meum exuperat ſpiritum, in hyeme vero placet, quoniam robuſto ſpiritu ac multo robur addit. Remedium contra peſtem eſt optimum, & contra grauedinem capitis aerem calefacere, attenuare, odoriferas res cremare, odoriferis veſci epulis, floribus & odoribus vti, non autem ſanguinem mittere, vt Imperitorum medicorum mos eſt. Spiritus enim indiget nutritione, refectione, & purgatione, non autem ſanguis; qui tandem deprauatur poſteaquam morbus inualuit, cum à ſpiritu non ſit purgatus, abſolutusque. Et ſagaciſſimus Hippocrates ait, Conſtitutiones Auſtrinas aggrauare caput, inducere ſomnum, ventrem ſoluere ſua craſſitie. Boreales vero ſerenare caput, pectus ſtringere, acuere ſenſus ſua tenuitate. Porro ſi ſpiritus aere nutritur adeo quod Varro credit, animam eſſe aerem inſpiratum ore, calefactum in corde, ſparsum per viſcera; Ariſtoxenus vero præſtare putat vſum manus, ad harmoniam corporis pulſandam, quæ ſibi videtur anima, neceſſe eſt fateri, aerem quoque ſentire. Et quoniam ſpiritus ad ipſum exhalat tanquam ad ſuum ſimile veluti aqua in mare, & ignis ad æthera, reliquum eſt, vt ſentiat prorſus. Iccirco Virgilius (Æneid. 6.) vocat ſenſum aereum, atque aurai ſimplicis ignem. Accurrit aer magis, quam quodcunque corpus aliud, ad replendum inane, hunc autem actum eſſe virtutis bene ſentientis in primo libro oſtendimus.

Venti quoque qui ſunt aeris fluctus, vel vapores aeri ſimilimi, idem oſtendunt. Nam cum mors ſit rebus tenui-

bus condenſari, ideoque rarefactus aer circumfertur, quæritando ſpatium ſuæ tenuitati conueniens, nec conari deſinit, donec attenuatus ſurſum eleuatur, vapores quoq; craſſiusculi in viſceribus terræ geniti exitum quærunt ne moriantur in aquam denſati, & conquatiunt, confringuntque & egrediuntur: Ædificia demoliuntur & arbores tanto efferuntur impetu, quod niſi ſentirent dolorem compreſſionis, non ſic niterentur, ſed ſimiles ſunt animalibus vndique anguſtiatis, quæ nihil non moliuntur, vt libertatem adipiſcantur vitalem, ergo aer luce videt, motibus audit, vaporibus odorat, tenuitate guſtat, compreſſione & frigore, caloreque tangit, dolet, gaudet, absque organis totus ſentit, conſentitque, & ſenſus hi omnes tactus ſunt modi varii, vt in ſecundo libro dictum eſt.

Capvt VII.

Aerem eſſe ſpiritum communem, & deferre ſcientiam ſpirituum animalibus incluſorum ab altero in alterum.

AEr præterea defert ſcientiam ab altero in alterum hominem, quando colloquuntur, ergo & ipſe quoque eam ſentit, & qui nos ambit ſcientiam habet vocis. Anima noſtra intercluſa nequit ſignificare conceptiones ſuas alteri intercluſæ etiam in corpore, quod facile foret, ſi liberæ eſſent, mutuo ſe tangendo. Sicuti enim aqua alteram

euentus ingentis nuncium acceperimus. Atqui cum ianua aperitur, feneſtra domus clauditur impellente aere à ianua impulſo, & tamen latet nos iſta motio, quæ feneſtram non latet, vt hinc intelligamus, quam multa in aere latent nos aliis perpeditos curis.

Vultures ſagaci donatæ ſunt odoratu; quoniam cadaueribus veſcuntur, idcirco exhalationes ex mille miliaribus olfaciunt, propterea quod aer commotus affectusque fertur ventis alio, propriove fluctus. Notum quidem eſt in Phyſicis vniuerſum aerem perpetuo motu ab Oriente in Occidentem ferri, ſicut & mare; Aliis quoque conſimiliter inſuetis agitari. Hi autem affectus feris noti ſunt & piſcibus, nunciique. Sed cum adhuc pugnatum non eſt, & præparationes fiunt & conſilia, aer patitur voces illas militares & conſilia & negotia, quoniam in ipſo & ipſo fiunt.

Itaque vultures ſentiunt aeris paſſiones, ſimiles his, quę fieri ſolent, quando alias parantur bella, ergo accurrunt vbi occiſiones prætractantur, ſicut nos cum videmus bouem trahi ad macellum. Alcyones, qui in littoribus natura nidificant, paulo ante percipiunt maris turbationes & tranquillitates, quoniam ab aere incipiunt. Calor enim lunæ & ſtellarum & ſolis prius afficit aerem, deinde Pelagum. Quapropter affecti quiete vel turbatione aeris, cui ſpiritus ipſorum colligatus eſt, præuident euentus maris. Pariter hirundines diſcedunt ſemper inde vbi frigus ſentiunt, & proficiſcuntur cum

ſole

ſole nunc ad auſtrum, nunc arcticum, inſequendo amicum calorem, quo palam trahuntur, ſicut & nos. Canes olfaciunt valde quoniam poros narium prolixos habẽt, & graciliter adapertos; admittentes ad ſpiritum ſentientem facile, quia tenuis valde eſt, quemcunque vaporem. Omnis enim fera derelinquit vaporem, fumum & motum, quacunque tranſit; qui communicatur naribus & auribus canum: non autem noſtris obtuſioribus, ob cerebri copiam & magnitudinem. At quidem plurimos vidi homines, qui aliquam intrantes domum, ſubito olfactu noſcunt, vbi oleum latet, aut vinum, aut caſeus, magis autem ignari, qui magis iſta attendunt. Equi nati ad bellum ſpiritu feruido odorantur hominis flatum, & modicum quoq; motum audiunt, ſicut & lupi. Aeris enim paſſiones illis innoteſcunt magis, ſpiritu duntaxat aereo prӕditis. Equidem his exemplis hominis excellentiam & diuinitatem confirmo. Quippe qui omnibus imperat animalibus, quӕ ſuperant ipſum acumine viſus, ſagacitate odoratus, tenuitate auditus, quin & tactu, quod negat Ariſtoteles, ſed vermiculi & aranea res minutas tactu norunt, quӕ nos latent. Item diuinant ea, quӕ pertinent ad corpoream conſeruationem, longe melius vt dictum eſt. Nihilominus homo diuinatione longe eminentiori pollet, eo quod prӕſentiſcit & olfecit Angelos, Deum, aliamque vitam poſt mortem. Profecto ſi natura dedit animalibus ſenſum neceſſarium ipſorum conſeruationi, ſagaciorem in quibusdam quam in aliis, prout quibuſdam ſic opus eſt magis, aliis vero magis aliter

aggredimur. Quapropter palam eſt, ſimul cum eo nos nos pati affectus omnes: Icc irco Homerus canit, talis eſt animus hominum;qualem quotidie ſummus fert Iupiter altus,& Iouem intelligit cœlum: Ita & Virgilius: At pater omnipotens fœcundis imbribus æther coniugis in gremium late deſcendit, & omnes magnus alit magno commiſtus corpore factus. Et alibi: Iupiter humidus Auſtris denſat, erant quæ rara modo & quæ denſa relaxat.

Hinc patet quod ſi mens immortalis humana ſpiritus aereo indicta non eſſet, obuolutaque nunquam pateretur ſimul cum aere: Veruntamen quando paſſionibus ingentioribus quis agitatur aliis ex cauſis, parum afficitur ab exteriori aere. Nam qui tripudiis & nuptiis operam dat, quando aer turbidus eſt,turbationem fere nihil ſentit,vel minus percipit ſe ſentire, ſed ſuas conſectatur delitias,ſed non ita vt in ſereno tempore; Confert enim multum cœlum noſtris actionibus conforme reperiri.

CAPVT VIII.

De Prophetia animalium, & hominum, & ex ipſarum differentia hominis diuinitatem agnoſci.

HINC facile intelligitur, qua ratione animalia pluuias preuident,ſicut corui, & pecudes;alia pugnas & bella, vt vultures & aquilæ;alia tempeſtates maris, ſicut Alcyo-

nes;alia amænitates regionum & eſcarum copiam,etiam trans mare ſentiunt,ſicut turtures & hirundines: Alia venationem intra ſyluas procul odorant, vt canes: Equi vero inſidias locatas olfaciunt, & bellum: nobis autem occultæ ſunt ipſorum prophetiæ iſthæc. Hoc autem non fit eo, quod ſint nobis ac fato prudentiora; ſed cum ſint dedita ventri,aliud enim bonum nihil agnoſcunt, perpetuoque actionibus ſuæ conſeruationis intendunt, ipſorum ſpiritus non agitantur paſſionibus internis, ingentibusque curis,ſicut noſter.

Quapropter cum omnes res inferiores in aere fiant, ſenſus brutorum per reſpirationis & tranſpirationis vias communicando cum aere,recipit paſſiones aeris, ergo & ſentit res easdem, cum ſentire ſit pati. Sed vnumquodque genus brutorum illa modo præſentiscit, quæ ipſorum vitæ ac conſeruationis interſunt; aliud vero fere nihil. Igitur dum præparantur in aere imbres & craſſi eleuantur vapores, ſicut fœtor cloacarum, tunc præuius inſuetus oſtendit, & ſæuire incipiente frigore, quo in aquas ſtringuntur, aut aliter inchoata condenſatione ſub variis cœli plagis: ſentit coruus motiones præuias nobis occultas & condenſationes & vapores (quia vapor omnis odor eſt, non autem nobis ſtupido olfactu præditis, vnde non niſi præpotentes odores ſentimus) ſimiliter & pecus, icircoque ſtudent conſulere ventri, ne fame ſimul obruuntur, & clamant mutuo ſeſe admonendo, ſicut & nos cum quippiam præſenſerimus, aut futuri

ter prodeſt: Neceſſario fatendum eſt, ſagacitatem ſtudiumque ſciendi, quæ fiunt in cœlo, atq; cognoſcendi Angelos, & Deum & vitam immortalem, non fuiſſe fruſtra & ſuperfluo hominibꝰ datum, ſed neceſſario & finis gratia ſibi conuenientis; Veluti neceſſarius eſt, aquilæ viſus acutus, vt ex præaltis locis, vbi nidificat, à longe ſerpentes & cadauera, aliasq; eſcas conſpiciat; Et canibus ſagacitas odoratus; Et Alcyonibus prenotio tempeſtatum marinarum, vt dictum eſt. Si ergo prophetia tantummodo corporearum rerum data eſt animalibus; Homini vero incorporearum & æternarum, procul dubio Deus communicat cum hominibus, infundit ſe in animas eorum & facit Prophetas; ſicut aer infunditur brutis, aut etiam nobis. Ipſa tamen res diuinas percipere non valent, quoniam ipſorum ſpiritui non eſt indita mens diuina, ſicut noſtro. Nec indigent Diuinam Entitatem ſentire, cum minime conueniat ipſis.

CAPVT IX.

Aerem affici rebus præſentibus futurisque, atque nobis communicare.

VERVNTAMEN & dormiens homo cognitionē rerum ab aere in ſpiritu captat mirificam, quam vigilando non ſentit: quoniam mens ſpiritusq; motionibus validioribus rerum, quas tractant vident, audiuntque, incumbunt. At in ſomno ſpiritus totus in capite manet, nec niſi ſe reficere cogitat & quieſcere à paſſionibus, quas vigilan-

do ſenſit, ideoque imminutus eſt. Quapropter quicunq; effectus in aere fiunt, ei cõmunicantur, qui cum alio non intendat, afficitur facile, ſentitque. Hinc eſt, quod in ſomnis multas videmus res, quæ nequeunt ab humoribus & vaporibus & affectibus internis in nobis moueri. Etenim vt in opuſculo de inſomniis declarauimus ſuboriuntur in ſomnia aut ab affectibus cauſiſque intrinſecis; aut ex motionibus vigiliæ tempore illatis, relictiſque in ſpiritu, aut à Deo, aut ab intelligentiis, ſed & plurima ſunt quæ aeri tribuenda videntur. Veluti ſi hoc veſperi venerit amicus abſens in ciuitatem, de quo nil diu ſomniaueram, nec cogitaueram, ſomniem de illo, ac cras mane videam illum ante ianuam. Et ſic nato inſtantem mortem per gladium mater ſomniat; & cum quid inaſpectatum negotium adeſt, ſomniare contingit de illo. Quapropter dicendum videtur, quod cum res omnes in aere fiant, ipſe afficitur re facienda, ſicut nos ex præmiſſa aut conſulta re quid ſequi poſſit, prænouimus; Sicque aer inſpiratus nobis manifeſtat. Pręterea comperimus timentes, amantesque amicos, ſæpe vera ſomniare, & omnes de arte propria bene ſomniare: Melancholicos vero plurima ſagaci ſomnio percipere.

Qui timet aut amat, ſemper timoris amoriſque obiectum cogitat. Iccirco quacunque motione excita in ipſius dormientis ſpiritu, excitatur etiam quæ interna eſt ſecum. Cum enim quid attente ipſe cogito, ſi quiſpiam dicat; Ecce aliquid noui affero tibi, ſtatim puto de re quam cogito nuncium eſſe. Iccirco amantes & timentes decipiuntur,

untur, eo quod aliam pro alia motione accipiunt, & rem pro re, ſed cum res eſt, quam cogitant, verius illi ſomniant, aut prædicunt de illa, quam alii. Et miſtio quidem ita afficit; nam tetris acribusve vaporibus cerebrum ſubeuntibus fiunt apparitiones tetræ & minaces, & pugnare videntur contra hoſtes aut fugere rei amatæ cauſa: Dum ſpiritus vapores illos fugit, aut oppugnat, & affectio amoris ſimul inſtat. Videtur interdum ſibi natare aut volare, cum ſuper vapores molles aut tenues, ſpiritus fertur. At cum paſſio deforis aduenit, bene percipiunt, quoniam vera eſt. Scribunt Valerius & Cicero de duobus amicis hoſpitatis in diuerſorio, quod cum Caupo alterum occidere parat, alter in ſomnis vidit illum petentem auxilium. Qui experrectus ſomno non videns obdormiuit. At ſubito vidit quod caupo umicum occideret. Experrectusque iterum, non credidit & obdormiuit tertio. Viditque amicum rogantem vt vendicaret mortem ſuam, oſtenditque ſe ſub fimo in Carro componi à caupone efferendum mane extra ciuitatem.

Quapropter ſurgens mane nec inuento amico comperit carrum fimo onuſtum, adiitque magiſtratus, qui reperto mortuo punierunt reum. Eiusmodi quidem exempla plurima & ipſe vidi. Ergo veriſimile eſt aerem affectum, cum ſerenus eſt nullis imbribus ventisque turbatus præſertim noctu, quoniam nec vocibus & opificiis agitatur, bene commmunicare motiones, vt & quales ipſe recepit. Itaque ſæpe inſueta video ipſe in ſomnis, quæ mane verificantur.

Nam qui ea negotiatur verbis, factisque communicat ſereno aeri & iſte nobis, præſertim cum ſimilia cogitamus. Propterea qui tractat negotium, aut artem facilius accipit paſſiones aereas, quæ de illo fiunt. Itaq; Reges prælia & fames præuident; nautæ tempeſtates; ſcholares minas præceptoris Et quidam mei amicus, & vini, ægrotabat, & interliminio ſomni & vigiliæ vidit vinum humi ſpargi fracto dolio in cella vinaria centum paſſibus à ſuo cubiculo diſtante; ſurrexit & inuenit fracto dolio vinum effuſum circa ſextam noctis horam. D. Lælius Vrſinus noſter vidit per ſomnium, quod amatus puer de equo in lapides caderet, & ſanguis vultum rigaret & moreretur. Iccirco mane facto dixit puero (quoniam erãt in itinere) vt equitaret caute & ſuauiter, nihilominꝰ cecidit puer, mortuus eſt & ſanguis rigauit faciem eius eisdem omnino lineis, quas in ſomno viderat herus, & omnia vt vidit, contigerũt. Qua in re non videtur aer præſcire potuiſſe, quod à Deo ordinatum fuerat, niſi aut Angeli, aut dæmones, quibus malum illud facere permiſſum erat, ſignificaſſent in ſomnis D. Lælio. Sed forte ipſe hoc potuit aer. Licet enim tractatus non præceſſerit inter homines de morte illius modi, aliis tamen vicibus homines alii ea ſunt interfecti morte, omneſque interuenientes paſſiones remanẽt in aere ſopitæ, ſicut in nobis quando non cogitamus. Sed cogitantibus illæ per aerem communicantur, ac potius in re amata repræſentantur, quam ſeorſum, ideoque ſæpe mendaciter adparent raro autem verificantur. Aut dicendum res futuras omnes in ſuis præeſſe cauſis, ſicut mors

cur-

currentis in præcipitium non viſum, eo in curſu nota eſt alteri ex turri curſum & præcipitium ſpectanti. Item ſtellæ, à quibus calores omnes, & motus & paſſiones apud nos fiunt, ordinant quod futurum eſt, iuxta legem ipſis à Deo inditam. Ipſæ igitur calefacientes & mouentes, puerum oblectari equitatione accelerata fecerunt; Equumq; faſtidire, & deiicere in faſtidii tempore in eo petrarum loco, noto ex menſura itineris, & tanquam talisq; paſſionis, quæ vſq: ad locum illum, ac tempus, eum debebat parere effectum. Quoniam vero quæcunq; futura ſunt, præparata ſunt in cauſis ab origine mūdi, vsq; ad hodiernum diem, ac continuo ad illa incedi tur: Omnisq; res antecedens eſt cauſa, aut concauſa, aut ſignum conſequentis rei, atque coetaneæ, ſicut in Metaphyſ. oſtendimus, affirmari poſſet proximum effectum notum eſſe in aere, in quo ille calor & ſtimulus currendi & indignandi, & cadendi ſimul fieri debebant. Non modo enim præparationes humanæ interficientium cauſarum, ſed etiam aliarum cauſarum in Aere fiunt, & cognoſcuntur. Ariſtoteles (lib. de inſo.) in hoc obſtupeſcens poſtquam negaſſet Deum immittere ſomnia, quoniam ſapientioribus & optimis, non autem idiotis & aniculis immitterentur, aſſerit hæc mirifica immitti à natura, quoniam (inquit) natura dæmonia eſt, hoc eſt, ſapiens. Igitur aeri concedat ſenſum oportet, cum alia non intret natura communicans dormientib⁹. Quod autem Deus inſomnia immittat & Angeli, alibi oſtendi; argumentumque Ariſtotelis natum ex eo, quod Deus ſapientiam Ariſtotelicam, cum ſit ſtultitia ante ipſum,

 pſum,

pſum, parum curaret. Sed quidem Ioſepho, Danieli plurimisq; talia immiſit ſomnia, qualia nec aer, nec alia natura, nec Angelus abſq; reuelatione potuiſſent percipere, prędicereq;. Quod autem in aere res præſentiantur, mille extant hiſtoriæ, paulo ſcilicet ante prælia viſos eſſe homines in aere bellantes & armorum auditum eſſe ſtrepitum, teſte Plinio, & in libro Macabæorum 2. & Ioſephi, homines armatos & loricatos, & equos & lanceas figuratas in aere, aliaque monſtra præuiſa eſſe ſcribitur multo ante expugnationem Hieroſolymorum ſub Antiocho & Tito. In Calabriæ clade noſtro tempore conſimilia adparuerunt, & Cometæ & terræ motus. Romæ autem ſæpe monſtra talia ante clades apparuiſſe non ſemel ſcribit Liuius. Multa quoque accolis Americæ terrifica pontenta ante Hiſpanorum ingreſſum in aere facta eſſe narrant hiſtoriæ. Quoniam omnis pręparatio in communi ſenſu aeris nota eſt, ipſaque afficitur ſimulacris rerum conſimilibus; ſicuti nos dormientes ſimulacra armatorum hominum & colubrorum, aliarumque rerum videmus; dum in nobis excitantur à præſenti paſſione motiones ſopitæ talium rerum. Sic adfirmari poſſet ipſum aerem ſomniare & figurare quæ futura ſunt; cum ſit ipſe communis ſpiritus. At Angelos dæmonesque plerunque motiones extra ordinem factas in aere oſtentare, alibi à nobis declaratum eſt. Hic autem non eſt locus.

Capvt

CAPVT X.

De ſagacitate melancholicorum purorum, & impurorum; & de dæmonoplexia, & conſenſu aeris nobiſcum.

MELANCHOLIA, quæ fex eſt tetra combuſti, ſanguinis non eſt ſagacitatis cauſa, & præuidendi, vt multi conantur oſtendere & docere, præſertim Ficinus in libro de vita cœlitus comparāda ipſam copulat ſanguini, educitq; ex tali mixtura ſpiritus aureos, pulcros, robuſtos, cognitioni aptos. Spiritus enim ſanguinis floridi ſaniq; melior eſt ſolius, quam aſſociati illo atramento. Itidem lucidior aptiorq; ad concipiendas motiones veras, diſcurſusque puros, non perplexos, alteratosq; quales ſunt in melācholicis fuliginoſis, ideoq; dæmonoplexiæ aptis. Propterea aſſero tetram bilē ſanguini mixtam, ſpiritus emittere horribiles fuliginib⁹ inſperſos, & niſi cū ſanguine expurgetur efficere lycanthropiam & timores & cogitationes turpes, ita ꝙ videntur homines furere & inſanire & delectari locis fœtidis, ſordidis, ſepulcretis, & cadauerib. Nā infectus ſpiritus adpetit res ſibi ſimiles. Atq; hi ſæpe dæmone vexantur. Vt n. docte ſcripſit Origines, atra bilis ſedes eſt malignorum ſpirituum, & dæmoniorum, qui videns ſpiritum corporeum tetro vapore infectum mentemque horrore ſtupefactam non poſſe recte operari in eo, ipſe qui impurus eſt ſordidusque oblectatur huiusmodi fuliginibus & ingreditur corpus, vtiturque illis ad inferendum horrorem animę frenandumque; atque ipſe

interim

interim aliena gaudet ſede. Quam ob rem nemo Philoſophus miretur, quod medicina purgatiua lienis, quæ ſedes eſt atræ bilis, & mundificatiua ſanguinis ſanantur interdum affecti dæmone. Vnde impia uborta eſt opinio dæmones nullos exiſtere, ſed ſolo humore atrabilioſo fieri eiuſmodi exorbitantias in infecto ſpiritu. Namque abſcedente humore tetro, qui illo vtebatur, diſcedit; ſic etiam moritur homo abſcedente ſpiritu, ac proinde mens, quæ illo vtebatur ad regendum corpus immanare amplius nō poteſt, eo quod principale inſtrumentum ipſius deſit. E-contra affirmandum videtur, ſpiritus lucidos puroſque ſæpe ſedem eſſe Angelorum, qui in animo operantur, & docent & illuminant & perficiunt. Contra ac dæmones faciunt. Et quidē humanus ſpiritus lucidus, tenuis, mobilis, menſque in eo, ſicut lux in aere reſidet: ideirco teter humor natiuo lumini inimicus metum incutit, & fuligines interrumpunt motiones ſpiritus, & diſcurſum interturbant; Conſimiliter afficiunt acres humores. Vnde imaginantur ſeſe eſſe lupos, & vlulant, amittuntque imaginationes veras, ordinarias, ac vident motionibus interruptis & miſtis, accipiuntque ſignum pro ſigno, & rem pro re altera.

Quando vero melancholici bene ſenſati ſunt, fit, quoniam ſanguis bene concoctus eſt, fuligineſq; foras tranſpirant per rimulas interfibrales, atraque bilis copioſa in lienem ſequeſtratur ne noceat, ipſaq; indicium eſt caloris robuſti, quippe qui comburit, nigrefacitq; ſanguinē. Ergo producit ſpiritus tenues ac paſſibiles valde; Veluti li-

gnum

gnum quod comburitur in principio fumum emittit craſſum, tetrumque, deinde fumum mediorem, puriorem que, in fine vero ſummum, tenuiſſimum, inuiſibilemque ex actione caloris valida. Atque remanent carbones atri, ſic remanet atra bilis, in calidioribus temperatura, ipſaq; ſignum eſt ſagacium ſpirituum, ſed non cauſa: Cauſa enim eſt tenuitas ac paſſibilitas ſpirituum. Iccirco melancholici ſolitudinem adpetunt, quoniam quacunq; motione offenditur tenuis ſpiritus. Ideo recedunt à conſortio & cogitant multa, quoniam motus multi fiunt & excitantur in tenuitate. Igitur melancholicus præuidet in ſomnis plus quam cæteri, eo quod aptior eſt ſpiritus tenuior ad recipiendos exiles inſenſibiles motiones aeris, quam craſſi ſpiritus, ſicuti facilius ſuſcipit motum aer, quam aqua, & motus languidiores in tenuioribus imprimuntur magis. Sic intuentes hominem intente, eius cogitationem intelligunt diuinantque ſuſcipiendo exiguum motum, quem cogitantis ſpiritus communicat aeri, promptique ſunt ad ſcientiam omnem, niſi fuligo impediat. At quoniam ipſorum tenuis ſpiritus exhalat facile & repente, memoriam exilem habent, niſi vaſa ſint grandia, apta multum ſpiritum continere, fonteſque ampli, aptique plurimum reficere: Quapropter ſi caput habeant grande & cerebrum multum frigidiuſculum eos continere aptum, & retiforme ſanguineum, fonteſque cordis ſpatioſos memoria pollent magna, diſcurſu, ac ſagacitate. Sed Petrus N. noſter parui eſt capitis & feruentiſſimi caloris, & ſagaciter præuidet omnia, præſertim qui-

bus operam dat, aſt minus recordatur, quoniam ſpiritus exhalat nec communicat præuiſiones ſpiritui ſuccedēti: Fuliginibus abundat eius diſcurſum interrumpentibus, & faſtidium in diſcendo afferentibus, mœſtus eſt valde cum ſolitarius eſt. Quod appetit quando eſt ieiunus quoniam ſpiritus pugnat contra fuligines ex ſanguine in fine digeſtionis ambuſto exhalantes; Quando vero hilaris eſt, nimia hilaritate perfunditur, vt in ſcurrilitatem & facetias tranſcurrat: quoniam gaudet ſpiritus à pugna contra fuligines non infeſtari, aut feriari, & qui tenuis eſt valde, dilatatur in lætitias, diffunditurque adeo vt frenari non poſſit. Multosque ita atrabilioſos vidi deditos ſcurrilitati paraſiticæ, dum quæritat ſpiritus requiem & lætitiam deforis, vt vacet, & quieſcat ab interna pugna. At Petrus eius eſt ſagacitatis, vt extemplo percipiat quicquid alter cogitat, & quando amicis parantur inſidiæ ab aliis, ipſe ſubito molimen percipit, & amicorum mala, ſicut venaticus canis odoratur & præuidet. Semel cum ſimul eſſemus, iuit ad hauriendam aquam frigidiuſculam de fonte procul à nobis 150. paſſibus pro communi amico. Qui noluit paulum morantem expectare: ſed dixit mihi recedens, ſaluta meo nomine Petrũ Preſteram; nequeo enim expectare. Tunc reuerſus Petrus dixit ad me: Receſſitne? Ego audiui vocem, quando hauriebam de fonte aquam cogitabundus. Dic Petro vale; quoniam expectare nequeo. Multaque huiuſmodi ſagacitatis exempla in eo vidi ſub aere tranquillo.

Quapropter vere extat ſenſus in aere, & communicatio

tio communis. Et quæ hiſtoriæ narrant de bello pharſalico percepto apud Abanum à quodam atrabilioſo, & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiusmodi non ſunt fabulæ. Aſt ego cum mali quippiam mihi imminet, inter ſomnum & vigiliam audire ſoleo vocem clare loquentem mihi; Campanella, Campanella; & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis ſit. At profectò ſi Angelus non eſt, aut dæmon, ſicut Socrati aſſiſtebat, neceſſe eſt aerem ſic vociferare turbatum mea paſſione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex ſimili ſimilem alteram imaginantem. At quomodo format voces? Agnouit S. Auguſtinus hunc aeris ſenſum in libro de diuin. dæm. vbi inter cæteras rationes aſſignat ob id dæmones diuinare, quia corpus habent tenue, aereum, aptum pati facilime, hancque paſſionem eſſe ſenſum, & ſagacitatem, atque ex pauca præparatione in cauſis argumentari effectus, quam celeriter. Multaque ad rem adducit: tametſi ipſe credam dęmones natura incorporeos eſſe.

CAPVT XI.

Prophetiam naturalem in ſpiritu, ſupernaturalem in mente fieri, & properam ab Ariſtotele & Galeno confundi; & de Sybillis & Pythoniſsis.

AT prophetia, qua Deus homines donat, non in ſpiritu corporeo initiatur, ſicut in melancholicis &

brutis naturales prophetiæ fiunt, ſed in mente ab ipſo hominibus immiſſa, & ea oſtentat res altiſſimas, in eaque reſidet ipſe ſolus, mouet, docet, in abſtractionibus adeo vehementibus, quæ trahunt vna ſpiritum corpusque conſequenter in cœlum. Vnde viſi ſunt multi in aërem eleuati ſæpiſſime, vt S. Catharina & S. Franciſcus vsque ad nubes; qui Dei amore feruentes corpulentiam vicerunt, non autem victi ſunt, ſi magnes attrahit ferrum, ſursumque eleuare facit & in ſublimi ſuſtineri, ſtultitia craſſa eſt Ariſtotelicorum negantium ecſtaſim diuinam. Colligitur ſpiritus craſſi ferri, propriamque exuperat corpulentiam ad odorem ſui perfectiui Entis, & canis vt carnem potiatur eo ſurſum attollitur, quo per ſe perueniret nunquam; & homo nymphæ amore feruens ardua aggreditur, ita vt exercitum vnus diſſipet homo in momento, quanto ergo magis credendum eſt, mẽtem attolli, quorſum adſpirat, ſurſum, ſpiritumque incaleſcere, & colligi ſecum, corpusque ſimul in altum trahere, auxiliante diuino amore, illi etiam cõmunicato, ac toto ſimul compoſito ex mentis vnitione; videmus quidem Ecſtaticos non ſentire ſi pungantur, quoniam totus ſpiritus ſurſum eleuatur collectus, reliquitque exteriores partes rigentes demortuas, ita vt in quibusdam, ſi tangãtur duriter, franguntur vt vitrum. Hoc naturaliter, fieri nequit præſertim tanto tempore, quanto hi Deo chari in ſublimi ſuſtinentur. Aliorum qui de regnorum mutationibus & diſtantiſſimis prophetant rebus, prophetiam eſſe naturalem tam falſo aſtruunt Peripatetici, quam falſo beſtias alii putarunt

tarunt eſſe immortales æque ac homo, propterea ꝙ portant canes carnē in domum, ſicut illos iubemus, & bruta ꝗdam eſſe Deos, à quibus aliꝗ beneficium accepimus. Oportet ergo omnia prorſus metiri, ac deinde decernere. Verum eſt quidem, Prophetas loqui per ſigna, & ꝑ imagines ac omnes fere ꝓuidere per imagines opificiorū ſuorū. Nā Amos videt veninos, vaccas, plauſtrū onuſtum fœno ſtridēs trullam cæmētarii, quoniā ipſe ruſticus erat. Iſaias vero templum, ignem, animalia mobilia, fumū gloriæ, quoniam nobilis erat genere. Daniel autem Aulicus Regis, ſtatuam diuerſorum metallorum, animalia ſuperba, prælia ventorum, &c. & quilibet prævidet ſicuti ipſi naturale eſt ſentire. Vnus D. Iohannes non loquitur de piſcatione, ſed de equis, angelis canentibus, de phialis plagarum plenis, de meretrice magna, de Agno, de Filio hominis tot ſignificatibus veſtitum: ex quo colligimus Deum ſæpe vti motionibus naturalibus in ſpiritu corporeo impreſſis, in quo reſidet mens, eique reuelat res per eaſdem motiones, à Deo ordinatas alio pacto ad ſignificandum, in alia poſitione & ordine, & modulo. Secundum quod ipſa videre ſolet, & hæc eſt viſio imaginaria de qua loquitur S. Hieronymus & S. Thomas; Iccirco ſapiēter in tractatu de Temperantia D. Thomas tractat de prophetia; nam ſicuti affectus eſt ſpiritus, ita eſt aptus videre; proptereaque Comedones, & ebrii prophetæ non fiunt, quoniam ſpiritus ipſorum craſſus eſt ex fumis, ineptus ad ſuſcipiendas impreſſiones ſuperiores, & ad mutationem ordinis propriorum motuum. Sobrii autem ex ieiunio

tenuitatem ſpiritus ſibi comparant, vt Helias & Daniel, qui menti ſuperiori ſubſeruit commodius, atque ſimulacra in ipſo figuranti vel ſopitas motiones ſuſcitanti, ordinantique. Nec homo peruerſus turbatus paſſionibus prophetiam diuinam ſuſcipere poteſt, motiones enim ipſius ineptę ſunt vt cōponantur, niſi per vim Deus quod non ſolet, ſicuti in Aſina Balaam, componat. Sic Eliſæus dum ſpiritus eius turbatus eſſet incomptusque, influentiam diuinam ſuſcipere non poterat: Ac cytharæ ſono ſedauit eum, purgauit fuligines aliosque vapores, ac probe ventilatum, reddidit obedientem animæ ipſo inuolutæ: ac Deus in illa fatalem ordinationem ſignificauit. Hic cauere potes ab Ariſtotele falſo dogmate in problem. Sect. 30. Quibus multa ineſt, & calida atra bilis perciti ſpiritu ſunt ad omnem motum prompti, & ſic fiunt Sybillæ & Bachæ, quæ diuino inſpiraculo afflari videntur, quod tamen non ſic eſt, ſed naturali accidit intemperie. Similia dicit Galen. in lib. de morb. non vulg. Sybillæ enim de rebus prophetarunt ad quas non pertingit tenuitas ſpiritus pacto vllo; præſertim quæ Meſſiam prædixit Dominum orbis, quam Cicero citat, ac falſam eſſe cupit, ne Respubl. Romana in illius dominium caderet, nec putat eſſe veram propheriam, propterea quod primæ ſingulorū verſuum literæ copulatæ nominant quendam Redemptorem per crucem. Hoc autem ſibi impoſſibile videtur, quoniam prophetatæ poſt furorem neſciunt quid dixerint, nec in ipſo furore poſſunt componere verſus, tam accurate conditos, ſed alicuius induſtria (ait) aſtute concinnati ſunt.

Ex

Ex quo colligere licet prophetiam melancholicorum & Pythoniſſarum in furore fieri, ac memoria non retineri, quoniam ſpiritus incaleſcens attenuatus exhalat ſucceſſoribus ſpiritibus non communicãdo paſſiones. At prophetæ diuini bene norunt quicquid prophetarunt, quoniam in mente immortali fiunt, non autem ſpiritu corporeo, ac diuina quadam arte ordinantur & excellentia. Vnde Diabolus in energumenis conatur pangere verſus, virtutemq; primam æmulari, ſed falſitatibus erroribusq; replet, ſicut tot in hiſtoriis legimus, & ipſemet expertus ſum in quodã à dæmone ludificato. Quæ Ptolomæus dicit de ꝓphetia ex Ioue, Venere, ac Mercurio, & dæmonoplexia effecta à Luna, & Mercurio, afflictis de die à Marte, & de nocte à Saturno; In multis inueni vera eſſe. Nõ tamẽ credo ſtellas aliud facere, q̃ inclinãtes diſpoſitiones inducere. Nã Iupiter & Venus benefici, Mercuriũ ſpirituũ Dominũ ob ſympathiã bene afficiendo imprimũt in cõceptione ſpiritus nobiles in nobis lucidos aptos ad diuinã influentiã, & viſiones Angelicas, vt dicebat Origen. Mars vero & Saturnus affligendo Lunã, Mercuriumq; ſenſib⁹ ac diſcurſiuæ p̃ſidentibus ſymbolo, & influẽtia naturali, vt in Metaph. declarauimus, producunt ſpiritus acres, tetros, fuliginoſos & prauã tẽperiem, quapropter plebicula & fœmellæ prauis nutricib. aut ex menſtruo ſanguine, vel ex retentis excrementis præſertim in vtero peruerſos vapores concipientes, perturbãtur, fiuntque apti ad dæmonis illuſiones. Remedium dat Hippocrates virginibus coniungi viro, vt vterus generationis auidus & prauorũ ideo vaporum cauſa expurgetur. Senib. vero purgationes.

prouocare, & pingues brodios exhibere; vnde ſpiritus lucidos producant, atque vina generoſa, ſubdulcia ac firma. At absque religione non expeditur malum, ſi dęmon in dominatu confirmatus fuerit, vt ſequens libellus manifeſtabit. Sunt tamen quidam qui paſſione tantum naturali afficiuntur eiusmodi manię, ſicut Socrates, Callimachus, Scotus, Hercules, & Maumethus, cui tamen dæmonem perpetuo aſtitiſſe ex eius furioſis mendacibus fabuloſis, repentinisque reuelationibus liquet. Atque ſi ſæpe deliquio intermoriuntur ab Epilepſia vapore tetro caput infeſtante, quamuis acuti & ingenioſi ſanitatis tēpore ſint. Alii vero adhuc ſani læduntur, vt aniculas vidi multas. Alii à Dæmone vexantur, ſicut Pythoniſſæ. Atq; hi deceperunt Ariſtotelem & Galenum & Auicennam aliosque vt crederent aliam non extare prophetiam niſi naturalem. Sed quidem res in mundo omnes conſimiles ſunt, & qui bene non diſtinguit, decipitur ſæpe. At Socrates, & Plato Prophetas ſanctos à prauis recte diſtinxerunt & expectabant Reformatorem aliquem magnum diuini cultus exhibiti impie creaturis & ſtatuis, vt patet apud Platonem in Alcib. & in Dial. de voto, & de ſanctitate. Præter multas experientias vidi ſororem Æmiliam anno ſuæ vitæ 12. oppreſſam à dæmone quando ſol eius apheta, qui erat in Aquario per directionem ad Saturni diametrū peruenit in Leone, & ſimul à Marte oblæſus eſt Mercurius. Poſt annum conualuit ſignis mirificiſſimis oſtenſis, ac deinde nupſit viro probo, & vixit in magna ſanctitate vsque ad 35. annum, at anno 35. ſub benignis aſpectibus

læſo

læſo Apheta ranſitu Saturni intermortua cecidit, & viſit viſiones Dei & mirabilia de ſeculo venturo narrauit, de inferis & cœliculis, & ſapientiſſima euaſit in Theologia ſine ſtudio. Prædicebat euentus quam plurimos, verosque præmiſſa oratione ad Deum. Vnde agnoui diſpoſitionem naturalem à temperie & ſtellis conferre multum ad ſuperiores viſiones.

CAPVT XII.

Omnes aquas, liquoresque ſentire, & de ſympathia & antipathia ipſorum.

AQVAS etiam liquoresque omnes ſenſitiuos eſſe neceſſe eſt, cum à calore, quem ſenſitiuum eſſe demonſtrauimus, generentur, & informentur. Quod ipſorum oſtendit conſtitutio in locis & temporibus calidis ex vapore calido, qui vt fiat aqua cōdenſationem patitur modo aliud nihil, vt in Alembicis & operculis ollarum, & in fornicibus balneorum palam fit, vbi fumi absque frigore ſed vltra progredi prohibiti in aquam denſantur, & ſapor ipſorum aut ſalſus, aut dulcis, aut inſipidus, noſtro videlicet calori ſimilis (Nam propterea ſaporem non oſtendit, quod ſimile à ſimili non patitur, vnde & oui albumen crudum inſipidum adparet) teſtes ſunt natiui ipſorum caloris, quamuis à frigore extraneo perpetuo occupati ſint, ita quod nequeant nobis calorem manifeſtare præſertim calidioribus, nam & oleum & vinum percalida, frigida tamen adparent, ex frigore externo & compa-

ratione noſtri. At motus quo gaudet, & quo priuati putreſcunt, oſtẽdit non modo eos calidos, quippe cũ calor motu ſeruetur, ſed ſimul etiam ſentientes. Flumina omnia currunt ad mare tanquam ad ſimile, principiumq; à quo ſeruantur. Ipſumque mare perpetuo gyro ab ortu ad occaſum mouetur. (Vnde naues breuiori tẽpore ab Hiſpali in Peru, quam à Peru in Hiſpalim nauigant) ac motu gaudet ſua diffuſione ſicut aer, ſed non tantopere, quoniam non tantundem caloris habet, nec tenuitatem tantam, qua poſſit ita expandi; Nec ergo ſenſum tantundem, ſed minorem & paulo obtuſionem. Sequitur mare Solis motum ac Lunæ non ea ratione prorſus, qua ferrum magnetem, ſed quia tumescit & rareſit ab eis. Tenuitas vero ingenerata compreſſionis inimica eſt, iccirco eleuatur, vbi calor adeſt, & deprimitur vbi abeſt. At ſingulis ſex horis in totum eleuatur ac deprimitur, vbiq; nã ſub quadrante, vbi ſol imminet, tumescit, ideoque aquæ eleuatæ currũt in oppoſitam partem hinc & inde, & in ea eleuantur propter obuiantem concurſum, ſicut in feruente olla palam fit, vbi pars igni expoſita tumeſcit, ac ſimul oppoſita, id eſt ad anſas ollæ, ſed in lateribus deprimuntur, quia nec ignis, nec concurſus ibi eas attollit. Sic in gyrum pergens Sol efficit, ſicut flamma ollam ſucceſſiue circumdans, vbi ipſe eſt, & in oppoſito tumeſcere, in lateribus vero decreſcere, ita vt quatuor vicibus in 24. horis aquæ totius ambitus Oceani terram cingentis creſcant ac decreſcant, ſed telluris ſitus hos motus variat: Alibi vero Luna, alibi diſpoſitio aquarum. Nam per tenuiores nequeunt

inæ-

in hyeme nauigare, ſicut Indum mare: per craſſiores nequeunt in æſtate, ſicut in Perſia; nam Sol hybernos vapores generat in tenuibus, nec poteſt educere, ergo mare interturbant: æſtiuus vero in craſſis; In æqualib. autē matutinus vespertinusq; Sol tumores facit, eo ꝙ obliquus eſt, ideoq; impotēs ingenitos educere vapores, quos tamē cū meridianus eſt, educit, æthesiasq; auras cōſtituit in æſtate validus, perpēdicularisq;. Atq; pacatū mare videtur eo ꝙ à vaporib. exitū nactis nō agitatur ſicut mane & veſperi, licet in Parthenopęo oppoſitū verius ſit ex maris craſſedine pingui. Omnes autē huiusmodi mot⁹ fiūt ex maiori, minoriq; ſensu tenuitatis maioris, minorisq;. At in omnib⁹ marib. & fluuiis generātur piſces, vermes & plātæ, quorū nullū absq; ſensu & calore animari poſſe credibile eſt, q̄n mare ſuscipit figuras cœli & terræ ſicut aer, quādo prædicit euētus, & ſic piscib. ineſt præuiſio tēpeſtatum, æſtus & gelu & belli inter ſe inuicē, & mutatio regionū & ſedium, ſicut terreſtria animalia conſueuerunt. Nā hyeme ex ſubpolari ad noſtrū mare accedunt, æſtate vero recedunt turmatim. Pręterea aquæ omnes ſursū corpulentiā vincētes attolluntur, ad implendū vacuum, ergo illā ſentiunt imp̄fectionem vel amant ſui diffuſionē, ſicut in 1. lib. dictum eſt. Eriguntur præterea aquæ de mari ſupra montes quaſi per ſpongiam, & panis attactus vna ex parte ab aquis totus perfunditur, & colantur per panni fruſtum liquores omnes vltro aſcendentes gutta poſt guttam ſimilis ſimilē inſectantes & ita ſeſe impellentes & vltra dilatātes, vt vbi altera erat, altera accedat, vt in ſpongia palam fit, hoc

autem abſque ſenſu exquiſito non facerent. Nam arena non aſcendit tangens panni extremum ad illius ſummũ, vt aqua. Item aqua in patera conglobatur, ne cadat, diuidatur & pereat, & ſi quid craſſum imponas attollitur ſup pateră & ſeſe continet, dum nolunt partes à partibus ſeparari: Omnis enim diuiſio mors eſt rebus conſimilibus cognatisque. Præterea cadentes aqueæ guttæ ſuper frondes arborum, aſſumunt figuram ſphæricam vniunturq; ne diuidantur & moriantur, & gutta guttæ tactum appetit, & iuxta ſe inuicem vbi ſunt, ſtatim vniuntur & incorporantur, mutuo ſe iuuantes auxilio contra aduerſum aerem & contra corpus, in quod inciderunt, ne ab eo ſorbeantur, & ſuper tabulam guttæ multæ cadentes viſuntur tumidæ in ſeipſas elatæ & contentæ, & agitata tabula moueri nolunt, at ſi alia aqua eas prope tangat, ſtatim illi admouentur, vniunturque. Præterea ſaliunt de fonte aquæ inſequentes vaporem craſſum, quo cum generantur, nõ ſecus ac ſanguis ſecta frontis vena ſalit inſequendo ſpiritus; Compreſſę quoque diſſiliunt, tanquam compreſſionis inimicæ, inſtar ventorum, aliorumq; ſentientium rerum. Cum aerem craſſi calidique vapores occupant, pars tenuior ſulphurea compreſſa accenditur, forasque erumpit in fulgura & tonitrua. Craſſior vero ne diuidatur, & veluti tenuem inſectando vnitur tanto impetus, quod in grandines induratur. Qui propterea locis temporibusque calidis fiunt, frigus autem in aere extraneum colligitur ad conſpiſſatum vaporem, gelatque magis. Nec fulmina alia ratione fierent: niſi qua vapores ex-

horre-

horreſcentes diuiſionem, quam calor exiliens affert, in rem duram conſpiſſantur, quando ſecum multas fuligines habent, quæ ſunt portiones minutæ ſiccitatis exhalantes vna cum tenuibus in magno æſtu terræ; ideoque aptæ ſunt compingi in ferrum lapidem, aliasque huiuſmodi conſiſtentias. Sanguinem ſentire priores ſermones docuerunt, ſimiliter & ſputum, quod coit in vnum, & dum extenditur, à corpulentia non vult ſeiungi, ſeiunctumque ad cognatum ſe contrahit & humi proiectum agglobatur vltro: & ſuper æs calidum aſſumit ſphæricam figuram, & reſilit fugiens mortem, in igne ſtridet, ſicut liquores cuncti, nolentes fieri aer, & fumus, niſi violenter. Præterea pugnare humores alterum contra alterum, in febribus patet. Vbi ſanguis fugit & redit ac ſuccurrit, vbi eſt opus, ſique de naribus affluat multus, perfuſis aqua pedibus aut teſticulis reuocatur ad ipſorum auxilium, & fluere ceſſat. Liquores multos deſtillatos, & quos vocāt aquas fortes, inuicem pugnare notum eſt Alchimiſtis. Maxime autem aqua vitæ contra oleum, & res vnctuoſas. Ipſe quoque vidi aquam in deſtillatorio extractam, ex ſale & myrto rebusque ſiccis, amariſque fluori confecto ex roſis & ſaccaro impoſitam, mirifice altercari, fugere, reſilire, iraſci, feruere, ſicut ſpiritus animalis diuerſam ob qualitatem atque ſenſum. Omnes ſane liquores cum à calore liquefaciente generentur, aut ex calido condenſato fumo, calidos eſſe ſentientesque neceſſe eſt. Præterea Reubarbarum videmus ex cunctis corporis partib⁹ choleram in ventriculum attrahere, agaricum vero phlegma;

ſenam, bilem atram, alioſq; ſuccos herbarum, liquores alios; quib. ſtimulatus ſpiritus inteſtina ſtringit, expellitq; excrementa, purgatque. Hoc autem ſimilitudinis vi fieri cõperimus, cum prædictæ medicinæ omnes ſimiles ſint colore, odore & ſapore humoribus, quos attrahunt. Propterea q; caput aſpidis appoſitum loco in quo momordit hominẽ, attrahit ad ſe venenũ homini inimicum, aſpidi vero amicũ. Mus quoq; naſcens in radicib. napelli deglutitus ſanat hominem à veneno napelli, trahẽdo ipſum totum in ventriculum, vnde ſimul à ſpiritu expellitur foras. At ſi bibatur alius napelli ſuccus non attrahit primo hauſtum, ſed ipſe permeat viſcera, cũ ſit liquidus ad alium liquorẽ napelli ſe conferẽs ſimilitudine. Mus autem odore trahit, & denſitate non it. Senſus quoq; attractionis Antimonii, notus eſt cunctis medicis. Pari modo ad extrahendũ oleum ex veſtibus eo perfuſis, reqritur aliud oleum, ꝙ mollificet illud, ſibiq; incorporet, ſimilitudinis vi: Poſtea apponitur res arida ambobus contraria, vt bouis fel aut cinis, quo expellitur liquor vnctuoſus totus. Hac ratione magica ſaponis compoſitio inuenta eſt, ex calcis cinerisq; lixiuio, & oleo conglutinatis; Altero attrahendi gratia, altero vero expellendi. Sapor quoque ex vini fecibus itidem confici poteſt, ad vini maculas abſtergendas. Sic & Theriaca ex venenatis viperarum carnibus atque ſimplicibus rebus multis veneno inimicis componitur, vt aliud amicitia trahat, aliud attractum per inimicitiam expellat; aliud corroboret & in ſalutem aliud vertat.

CAP.

CAPVT XIII.

De ſenſu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

LAPIDES quoq; ac metalla ſenſu non carere licet obtuſiſſimo inter omnes, ipſorum conſtitutio declarat, cum ex terra liquida indureſcente fiant: At lapides ex craſſo fluore non admiſta viſcoſitate aut tenuitate, qua de re frangibiles ſunt, non autem flexibiles, ſicut metalla, quæ viſcoſitatem & quid tenuitatis inſuper continēt, Propterea liquefacta imminuuntur pondere excepto auro, quod quia ſimilaribus prorſus partibus compoſitum eſt, ponderis nihil amittit; nam ſimul omnes eius portiones exhalarent, cum ſint conſimilares, ideoq; altera non magis nec prius liqueſcit aut attenuatur quam altera, nec ergo exhalat, omnia tamen in ſe calorem continent: quem cōtuſi percuſſique lapides laxati manifeſtant: ac confricata ſimilter metalla, ac odorem ſulphureum & quidpiam cineris emittunt, dum percutiuntur, vt intelligas ipſos lapides, & non percuſſum aerem inflammari & compeditum continere in denſitate calorem. Ergo omnia ſenſum habent, cum ſenſitiuus ſit calor.

Præterea metalla cuncta ac lapides nutriuntur & augentur transmutando ſolum, vbi primo adnaſcuntur ope ſolis, non ſecus ac plantæ, in fluorem & imbibendo ipſum per venas attrahendoque; qua de re cryſtalla creſcunt in cubicam figuram, Adamantes in Pyramidem; Et

Appe-

Appeninorum ſubſtantia lapidea in montes ſuperbiſſimos creuit; vbi videre licet paſſim tanquam ramos arboreos in figuram oblongam quadratam expandi multos. Nec quidem poteſt ſol ſubito erexiſſe ſubſtantiā hanc in mōtes Appeninos,& Alpes & Pyreneos Hiſpanicos,& Acroceraunos Dalmatas & Libanū & Antilibanū Philiſtæos,& in Caucaſum & Gathim,& Riphæos,qui per milliatia plurima extenduntur,& in aerē tantopere attolluntur. Plinius teſtatur marmorum fodinas in Hiſpania creſcere in tantundē marmoris,quantum extrahi conſueuit. Ilba Hetruriæ inſula quantum ferri regenerat continuo, notum eſt; & montes ſtyli & ſalinæ Altimontis in Calabria ſal inſtaurant vegetatione perenni. At quidem lapides, metallaque non creſcunt,cum à ſua quaſi matrice ſeparantur, niſi forte per additionem exteriorem non per vegetationem. Sic & animalium oſſa infracta, ſeparataque ab animali non amplius creſcunt, & ad certum tempus peruenien ia non augentur,ſic & cornua & ouorum putamina, & dentes lapidib. ſimilimi, & maiori augmēto oſtrea,conchilia,limaces, teſtudines lapideam habent veſtem, quæ in eis nutritur & creſcit ad determinatam quantitatem: Participatque ſenſum cum eis communē, ſed obtuſum, qualis ineſt vnguibus noſtris. Sed ſpinæ Echinorum palam flectuntur ad motum in radice membranoſa & ſentiente.

Quæcunque autem Entia nutriuntur, attrahunt introrſum alimentum, non cuiuscunq; ſubſtantiæ & qualitatis, ſed illius modo, quæ illis cognata eſt, ſimilisque: Sic,

Sic etiam renuunt contrarium, quare æs & ferrum euomunt excrementa paſſim, ac rubiginem, quod absque ſensu magno non fit. Sed magnes quæ polum ſpectat, excellentis ſensus indicium affert, Sic & ferrum, quod ad ipſum fertur, & adhæret, vt in primo libro ſatis dictum eſt. De Mercurii ſenſu nemini dubium eſſe deberet, cum ſpiritalis liquidusque vna conſpiciatur perpetuo agitari, & ſeparatum vniri, vtque ſe defendat, fieri Sphæricum, & libenter ad metallum perfectius currere, eique adhærere: nam itra arcam ex altero in alterum ſe confert angulum, vt perueniat ad argentum, magis autem aurum appetit, cui fortiter inhæret, & per vim ſeparatur. Quam ob rem aurifices cupientes auri minutias & limaturam colligere, ſuperinfundunt mercurium, qui fruſtula omnia complectitur, ſibique vnit, deinde apponitur igni, & Mercurius ſtatim exhalat, cum ſit mollis, tenuisque ſubſtantiæ, facile in fumum conuertibilis: Aurum vero in vaſe remanet. Sic circulatores decipere ſolent imperitos oſtentantes ſe ex mercurio aurum efficere poſſe.

Præterea inflexa vitra ac metalla, reuertuntur ad poſitionem ſuam rectam, vel ſphæricam, magis autem quæ ſunt frangibiliora, quibus pernicioſius eſt inflecti. Extant lapides Aſtrohites, & Trochites, vt teſtatur Plinius, ac nos vidimus, qui ſuper plana tabula perfuſaque aceto aut limonis ſucco, à ſeipſis mouentur, ita & pumex. Sunt enim lapides poroſi ſpiritum & tenuitatem continentes: quæ acumine penetrantis aceti excitantur, & cum tota mole mouentur, ſicuti nos intermortui allii odore reuiuiſcimus.

mus. Extat ſenſus attractionis in eis: nam ſuccinum attrahit feſtucas; aurum & argentum, palmas oliuasque, quibus vtuntur theſaurorum abſconditorum inueſtigatores ad loci agnitionem. Corallium arborem lapideam intra mare eſſe, nemo ignorat; quod ægrotis appoſitum colorem amittit, vbi febricitant; vbi ceſſat febris, iterum rubeſcit vti caro, cui eſt ſimilis, & eius affectiones compatitur. Porta narrauit mihi, argentum intra quasdam ipſius aquas chymicas conuerſum fuiſſe in arborem paruam frondoſam formoſamq;. Iaſpis ob ſimilitudinem, quam cum ſanguine habet, eius affluxum cohibet. Abinzoar contra malignas febres optimum eſt. Aliaque ad alios vſus: qui autem verſantur in fodinis lapidum ac metallorū longe plura experimenta habent, quæ conſenſioni & diſſenſioni rerum tribuenda ſunt. Quouis ex metallo aquæ chymicę vi auri particula extrahitur, at ex auro metallum aliud minime. Ipſum omnia ad ſe trahit, quia perfectiſſimum. Nigredine tingit candidam chartam, ſed non quātum argentum. Aſt heracleum lapidem proprio maculant cuncta colore. Hic Sanct. Auguſtinus obſtupet, qua ratione candidum argentum nigrefaciat, quod poſſet infringere huius libri fundamentum, hoc eſt, nullum Ens dare quod non habet. Sed firmum ſtat, quoniam metallorum materia non eſt bene deuicta, ſicut in vitro; ideoque ſua tetra facie tingit albam chartam; licet ſimul tingat argentino eandem candore, qui tamen non apparet, quoniam candore chartæ confunditur. At in heracleo apparet candor, non autem nigredo, quoniam niger

eſt,& nigredinem argenti ſecum occultat. Nec vnquam prorſus deuicta poteſt dici materia metallica, niſi fiat trāſpicua frangibiliſque: quando iam viſcoſus vultus materialis exuperatus eſt à caloris vultu. Quapropter vitrum eſt poſtremus actus ipſorum, & tenuitas vaporum, & aqua vitæ liquorum. Aiunt vnicornis exudare cornu ad veneni ſibi inimici conſpectum, & aquam ebullire eius ſpiritu, ſi illi imponatur. Aurifices lapides pretioſos ſcintillatione & vigore alterum alterum vincere notarunt. Muſchus amiſſo natiuo odore ſi ſuſpendatur in cloaca colligitur ab odio fœtoris infeſti, & augetur eius odor mirifice, ſicut omne contrarium intra contraria conſueuit augeri, niſi vbi penitus extinguitur in fine pugnæ. De magnetica attractione & conformatione dictum eſt in libr. primo & quomodo ferrum poſituram etiam ab arte ſortiatur & ſuo ſenſu illam ſeruet, dum in aquam ſuper ſubere natat.

CAPVT XIV.

De plantarum ſenſu, ſymphathia & antipathia mutua, & alias ad res.

DE ſenſu plantarum, nemini dubitandum eſſet, cum veſcantur, nutriantur, creſcant, ſemina & natos producant, non ſecus ac animalia.

Quapropter à Platone animalia inuerſa, immobiliaq; vocantur. Pythagoræ vero ſenſu præditæ videntur. At A-

riſt.in 2.de Anim. vegetatiua anima non autem ſenſitiua præditæ adparent, propterea, quod (ait) operationes ſenſus in eis & organa non reperiuntur, qui nihilominus nõ modo ſenſus ſed & rationis actus in eis agnouit alias, (2.Phyſ.) quando oſtendit operari propter finem, fructus videlicet vt æternentur; ſpinas ad defenſionem, & folia ad tegendum. At animam dat plantis, ſed quomodo animã abſque ſenſu? quia carent oculis & auribus? imo oſtendimus hæc non eſſe ſenſus, ſed vias feneſtraſque ad ſentientem ſpiritum, vt & S. Chryſoſtomus, & S. Auguſtinus docuerunt. At vel tactum non debuiſſet eis auferre, quippe cum radices ori animalis ſimiles, terræ immerſas ad ſugendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter & guſtum eis tribuere debuiſſet. Palam enim eſt, non omnem plantam omni in loco nutriri & gigni. Piper enim India producit non autem Italia. Arangia Italia nutrit non Germania. Nutritur ergo planta terreſtri ex fluore ſibi connaturali ac ſimili, eumque exugit. Itaque in diſſimilem transplantata locum non exugit, quia conſimilem non inuenit, propterea que moritur. Nec ex toto ſolo nutritur, at ex liquido. Iccirco circa fodimus, vt penetret ſol, & liquefaciat ſolum fermentetque ita, vt poſſit in alimentum conuerti. Ideoq; fimum calidum pinguemque radicibus apponimus. Planta ergo ſecernit vtilem ab inutili ſucco. Ergo ſentit quid ſeruet, quidue non conſeruet. Hocque palam in æſtate faciunt, quando nimio ab æſtu ſunt ſqualidæ & demortuæ, comas demiſſæ, velut afflicta animalia: At ſuperueniente pluuia ſubito reuireſcunt,

reſcunt, comas attollunt, viuificantur, formoſæque redduntur, ac manifeſtæ lætitiæ ſenſum oſtentant & refectionis, ſicut poſt inediam ac laborem homines inuenientes cibum: Nec hoc Virgilium latuit.

Præterea quo pacto diſtribui poſſet nutrimentum per totum corpus, tanto ordine, transmittendo partes ſolidiores ad oſſa, lentas ad carnes, pingues ad medullam, viſcoſas ad neruos, & corticem, lubricas ad folia, vnctuoſas ad ſemina, leuem beneque digeſtam ſubſtantiam ad flores; niſi pars omnis ſenſum attrahendi ſimile haberet, & ſpiritus non intermaneret, qui coqueret, & partiretur alimentum? Patent inſuper in planta nerui & venæ adhærentes oſſi; & in his animam inhabitare neceſſe eſt, nam detecta vndique cortice moriuntur. At ſi vltra dimidium oſſis ſecentur, dummodo relinquatur cortex, ex oppoſita parte, non moriuntur; quoniam ſpiritus ipſarum craſſus eſt, nec ita facile exhalat per ſectiones alterius partis; Sed trahit adhuc ipſe rectis vaſibus, quem exſucta terra ſubminſtrat ſuccum, reficiturque.

Præterea ergo ſi plantis inſunt oſſa, medulla, nerui, venæ fibræ, corium, os, veſtes, arma, & prolificatio, ne moriantur penitus, fatendum eſt animalia eſſe, ſenſuque abundare. Hoc quidem argumentum imperitis & ſtupidis quoque ſuadeat, qui ſenſum non norunt, niſi per organa: Sapientiores enim certius ipſum agnoſcunt in aere & cœlo rebusque ſpiritualibus, organo carentibus. Velut idiotæ imaginantur Deum corporeum ſimilem homini, putantque ipſum non ſentire nec ſapere nec gaudere, niſi

vultum habeat, corpusque inſtar hominis. Qua de cauſa damnauerunt Magnum Originem in Ægypto Monachi rudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeũ fecerat. At ſapientes nouerunt hæc organa & corporeitatem eſſe Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Præterea ſi hoc non ſufficit, inueniemus in plantis ſexum maſculinum & fœmininum, vt in animalibus, & fœminam non fructificare ſine maſculi congreſſu. Hoc patet in ſiliquis & in palmis, quarum mas fœminaque inclinantur mutuo alter in alterum, & ſeſe oſculantur, & fœmina impręgnatur, nec fructificat absque mare; imo cõſpicitur dolens, ſqualida mortuaque; at puluere illius & odore reuiuiſcit. Præterea extant plantæ in Scandinauia, quarum fructus vertuntur in animalia volatilia. In omnibus quoque plantis innaſcuntur vermiculi; quorum ſenſus ex nihilo non oritur. Ergo calor ipſarum ſenſitiuus molem attenuando & liquefaciendo, & deforis indurando, producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea eſt amicitia, inimicitiaque inter Plantas. Braſſicę enim vitibus inimicæ, & mutuo deſtruuntur, ſi ſimul plantentur, & qui inebriari non vult, braſſicarum ſucco bibito vincit, obtunditque vaporem & vires vini; Lupini ſycomoris infeſti ſunt: Oliuæ amicæ myrtis, ac vna bene ſe habent: vt & vites vlmis; vbi mirum quanto artificio plantæ flexibiles manus quaſi ſibi parant, funiculosue quibus amicæ robuſtiori colligantur & fulciantur. Sic hedera quaſi clauos parat, quibus infigitur corticibus quercuum ſtabiliumque corporum.

Præ-

Præterea quidam fungi naſcuntur gregatim in Biſinia-ni territorio, olentes moſchũ, at ſi quis cacauerit in loco vbi naſcuntur, fugiunt, & paulo diſtantius naſcuntur; viſcoſo vapore benigno, ex quo naſcuntur repente ac fugiente inimicum fœtorem. Habent & plantæ Antipathiam & Sympathiam cum metallis, vt dictum eſt. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias inimicitiasque quas cum partibus animalis habent: vt Cucurbita cum capite, Iecoraria cum iecore, teſticularia cum teſticulis, dentaria cum dentibus; exque figuris earum multa indagauit, ſed non in omnibus diuinat. Nam cucumer verpæ ſimilis eidem noxius eſt. Nihilominus res mirifica induſtria propalauit latentes. Vidi etiam cucurbitas vbicunque ſecantur, eo ſerpere, vbi poſſint inniti; præſertim in arboribus frigidiuſculis; & eo ſe dilatare, vbi aquam ſentiunt. Sique ſupponas vas aquæ plenum pendenti cucurbitæ ipſa creſcit in longum, mirifice vſque ad aquam ſeſe effundendo. Si vero olei vas ſupponas, alior-ſum planta ramos expandit, reuoluitque: Cucurbita vero contrahitur, minuiturque abominans oleum. Quare & odoratum habent per poros exhalationem admittendo. At ſenſus omnis, tactus eſt: & Ens hunc habẽs, dici inſenſatum non poteſt.

In lignis aridis ſenſus quoque reperitur, ſed modicus, qui non niſi vermium generatione manifeſtatur: Dum calor actiuus nunquam agendi oblitus, agitat viuificatque particulam aliquam diſpoſitam magis. At in Foro Iulii ſæuo gelu exſiccantur oliuæ; ac deinde germinare

ſtipites

ſtipites ſicci viſi ſunt, quod admiratur Virgilius. Verum trabes palmea cui pondus ſuperponitur, quaſi dolens etiam ſurſum arcuatur contra moleſtiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum relictum ſibi, redit ad poſitum ſuum, ergo ſentit contrariam poſitionem inimicam ſicut animal, euitatque. Si enim inſenſata foret, remaneret ſicuti ponitur: Lignum igni appoſitum ſtridet, ploratque manifeſte, quia deſtruitur, & quidem modo ſuo, non noſtro has oſtentant paſſiones. Lauri folia effugiunt ignem & reſiſtunt, inflectuntur que quaſi ſerpentes contra calorem infeſtum. Cum cœlo etiam habent conſenſum plantæ.

Heliotropia quidem perpetuo ſolem inſpectat, vertitque comas ab Oriente in Occidentem ſecum, & noctu ſimul conuoluitur, ita quod mane ad Orientem conuerſa adparet, Heliotropiarum gratia ſunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granoſumque; aliæ vnicum florem figuram ſolis referentem; alia in Euphrate naſcitur ſub aquis, quæ mane oriente ſole educit comas ſuper aquas, & eleuatur ſemper magis cum ipſo ſole vsq; ad meridiem & deinde demittit paulatim faſtigium vsq; ad veſperam: Et ſole ſub horizontem meante ſub aquas ipſa immergitur, & ad circulos ſuos reuertitur. Plane hæc indicia mirabilia ſunt conſenſus rerum omnium cum omnibus.

Tiliæ quoque, vlmi, ſalices, populi, & oliuæ, dum ſol ab æquatore in Cancrum declinat, ſemper comas ad Boream flectunt, & ſole à Cancro recedente vertuntur iterum

in au-

in auſtrum latitudinis motum inſequentes: vti heliotropiæ & lupini longitudinis. Dicere quis poſſet, ita euenire, quoniam ſol ex ipſarum neruis rectis attrahit continuo vaporem recta extrorſum, propterea ad ſe herbas iſtas perpetuo ſpectare cogit; at absq; ſenſu hoc non fit: nã fœnicula euidentibus, rectisque donata neruis ſic non vertuntur; & illæ ſectantur motum latitudinis, iſtæ longitudinis, quapropter ſenſum conſenſumque inter cœleſtia terreſtriaque Entia ponere decet; nam non modo Leo & Gallus ſolaria ſunt animalia, ſed herbæ ac metalla cum cœlo conſenſum habent, vt magnes comprobat & lapis pleiadas numero & diſpoſitione in ſe notatas habens, & alius lunam, alii alias ſtellas. Et animal in India pennatum reperitur fuſci coloris, quod tamen creſcente Luna augetur colore, ita vt in plenilunio purpureum ſit prorſus. Ac tunc Coloni obſeruant illud, occiduntque vt pennis potiantur ad vſus proprios, quæ ſtabilem poſtea retinent colorem puniceum prorſus. Aliaque plura exempla idem docent, ex quibus veritas Aſtrologię comprobatur, & virtus occultæ ſapientiæ, quam veteres Magiam appellarunt.

APPENDIX.

De remora detinente nauim.

HIc adnotare libuit non modo res naturales conſentire fini, cuius gratia factæ ſunt, ſed etiam artificiales. Eadem enim mundi anima artem naturamq; regit; quapropter ſimilimæ ſunt, vt diximus de ferro ab arte poſituram ad mundum ſortiente: Et in mari reperitur piſcis catena, Lorica, Epiſcopus & alii referentes res arte humana conditas, nedum naturali. Quapropter cum nauis facta ſit, vt perambulet mare cõſenſum habet aliquem ad huiuſmodi finem; Videmus enim alteram nauem eiuſdem ponderis & formæ, ineptiorem & renitentiorem eſſe nauigationi & curſui, quoniam minus conſenſionis habet. Hac eadem de re & horologiorum fabri atteſtantur, & ignari cauſæ conqueruntur, & veluti mox declarabimus, domus & veſtes afficiuntur lepra, quæ in eis multiplicatur non per vaporem, ſed per maculas contagioſas ſicut in nobis. Nec ſufficiunt odores aut ignes eas pugnare, quin ſerpant leproſæ maculæ: ſicut ſapientiſſimus docet Moyſes, & in ſequenti libro palam fiet. Sic affirmandum videtur, & magis ineſſe ligno nauigationis ſenſum, qui à Remora illi aufertur, inducente ſtupiditatem, quæ amplificatur, totamque ſtupefacit nauim, repugnantemque reddit naturali ipſius motui. Et veluti ſenſus rabidi canis multiplicatu in nobis, & reddit nos caninos, & Aranea Tarantina temperiem morſu immutat totam: Sic remora facit in ligno idoneo, proportionatoque ipſius paſſio-

ni:

ni: Sicut leo aptus eſt pati à Gallo, tympanum pecudis à lupino. Quapropter Moyſes quoque prohibet, fieri veſtes ex lana & lino, nam vt compertum eſt, parum durant, quoniam diſſentientes res ſunt. Vetat quoque diuerſa ſemina in eadem terra ſeminari, quoniam interuenit antipathia, ſicut inter vites & braſſicas, minimeque coaleſcunt, perficiunturque, & poſtquam colliguntur, remanet qualitas & odor, qui officit ſupervenienti aduerſę naturæ ſemini. Senſus enim remanet poſt multas quoque mutationes; vt ſequens liber indicabit.

DE SENSV RERVM
LIBER QVARTVS.

Qui eſt de MAGIA.

CAPVT I.

De magia in commun, eiusque diuiſione.

MAGI nuncupati ſunt antiqui ſapientes orientales præſertim Perſæ: Qui res latentes Dei inueſtigarunt & naturæ, illius Artis, ac deinde mirifica operabantur, vſibus humanis ipſas adplicando, teſte S. Auguſtino. Hodierno autem tempore adeo deiectũ exoſumq; hoc nomen eſt, quod ſuperſtitioſis modo dęmonumq; amicis tribuitur. Imperiti namque ac ſordidi homines tædio inueſtigationis rerum affecti, à Dæmonibus breui negotio petierunt ea, quæ præſtare nequeunt; ſed poſſe ſe fingunt. Sic Aſtrologia obtuſorum & nebulonum ingenio expoſita, atque tractata, in abominationem incidit. Quin & prophetæ nunc temporis barbantes & ſtolidi & ſæpe impii ab imperito ac praue educato ſeculo noſtro adpellantur. Conatus eſt bis nihilominus ſtudioſiſſimus Porta hanc ſcientiam reuocare: Sed hiſtorice tantum, nullas reddendo dictorum ſuorum cauſas. (Ex quo autem hunc librum meum vidit, audio ipſum rationalem magiam ſtruere) Et Imperati Neapolitani ſtudium ſeu technotehca baſis eſſe inuentionis eiusmodi artis poſſet. Ex tribus ſcientiis, teſte

Plinio

Plinio, Magia conflabatur, Religione, Medicina, & Aſtrologia; prima prodeſt expurgando animo, vt fiat aptus cognitionibus occultis, & primæ cauſæ amicus, vtque timorem magus indat & reuerentiam & fiduciam illorum animis, quibus adplicatur actio; Secũda ad cognoſcendum vires herbarum & lapidum & metallorum & antipathiam & ſympathiam inter ſe & ad nos, & complexionem, & aptitudinem ad patiendum & operandum illius hominis, qui indiget ipſa, requiritur; Tertia vero ad cognoſcendum tempus operandi, & ſymbolum inter res noſtras & ſtellas, errantes & fixas, & luminaria, quæ manifeſte ſunt cauſæ mutationum & virium omnium rerum.

Quapropter in Euangelio S. Matthæi, illi collaudantur Magi, qui ex Cometa natiuitatem Monarchæ vniuerſalis cognouerunt. Deus enim inueſtigatoribus & admiratoribus operum ſuorum oſtendit, non modo quod quęritant, ſed inſuper auxilium præbet perueniendi ad ſupernaturales res, cum purgati fuerint diſpoſitique naturalibus virtutibus & ſtudio. Adeo benignus blanduſque eſt auctor noſter, & Pater. Vt ibi teſtatur Chryſoſtomus & Auguſtin.

Hæc igitur ſapientia ſpeculatiua eſt, ac ſimul practica. Applicat enim quæ pernoſcit vſibus generis humani. Arbitratus eſt Plinius (lib. 27.) hanc ſapientiam omnibus naturalem eſſe, ac facere miracula, eius eſſe muneris. Icciroo putat Moyſen fuiſſe magum præſtantiſſimum veluti Ægyptii alii, Iamnes & Mambres, qui cum eo pugnarunt

coram Pharaone. Et tandem nouiſſimam eſſe dicit Magiam Cypriam: Quoniam in Cypro coram proconſule Sergio Apoſtolus Paulus in virtute Iesv, vt Elimas Magus cœcaretur, iuſſit, quem deinde ſanauit. Nec putat extare dæmones, quoniam Nero inquiſiuit diligenter & non inuenit, nec fuit qui oſtenderet illi dæmones. Quapropter putat naturam eſſe Deum omnibus rebus infuſum, ac in nobis operari prout ſapientia noſtra eius operibus vti nouit. At Triſmegiſtus arbitratur hominem eſſe miraculum mundi, & Diis nobiliorem vel æqualem: Ideoque tantum valere in ſapientia ſua, quod poſſit facere Deos marmoreos & æreos, illisque animas infundere ſub quibusdam conſtellationibus, ab eisque reſponſa habere. Hoc idem ſenſit Porphyrius ac Plotinus, addentes reperiri Angelos bonos ac prauos, vt cotidiana experientia docet, & ego quoq; manifeſto experiẽtiam cognoui; non quando inueſtigatione auida id tentaui, ſed quando aliud intendebam; idcirco nil mirum, ſi curioſo Neroni non comparuerunt. Atque Simonis Magi volatum putauit eſſe ludum naturalem tanquam funambulorum. Quippe cum Suetonius narret, Neronem renouaſſe Icari caſum. Quapropter ipſe aſſero, exiſtere primo Magiam diuinam, quam homo absque Dei auxilio vix intelligit, & nil operatur. Hanc calluit Moyſes, aliique Deo chari, qui nulla ſcientia naturali tot miracula patrarunt, obediente ipſis creatura tanquam Dei legatis, & qui credit Deum exiſtere & curare mortalia, id quoque credat, oportet.

Datur

Datur & Magia naturalis ſicut hæc ex ſtellarum & Medicinæ notitia, addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur, in eo qui huius ſcientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam absque dæmone fieri ſolent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad aſtutiam pertinẽtes nõ ad ſcientiam. Naturalis ergo in medio verſatur, ac qui ipſam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur ſæpe ad ſupranaturalem erigi & cum ſuperis participare. Qui autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari & ad perditionem trahi, qui ſeſe ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de ſortibus ex Auguſtino deducit rectiſſime.

CAPVT II.

Ad Magiam cœleſtem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, vnde miracula fiant ſupra naturam.

PRimi homines Deum manifeſte pene agnoſcebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac adparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiariſſimus erat, ſapientiſſimus omnium erat.

Cum

Cum ſapientia ſit ipſe cultus diuinus, hoc eſt, religio, teſte Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creaturæ operaque miraculoſa patrabat. Quoniam vero renuerunt homines ſeruire ſapientiſſimo cuique, ſchiſmata fecerunt. Ne autem religio cogeret eos ſubdi Sacerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, nouos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgãtes Deum, qui comparebat ſub quacunque forma, eſſe quempiam ex eis. Appellabant communi nomenclatura Deum, Iouem, quapropter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quę prima fuit; nuncupat adhuc Deum Iehouam. Primus qui nomen Iouis vſurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Aſſyriorum, & pater Nini. Qua ex ratione annos poſt quinquaginta ſegregatus eſt Abraham & ſeminauit in orbe cultum Iehouæ. Ideoque à Deo promiſſa illi eſt hæreditas totius mundi, teſte Paulo, eo quod eſſet Auctoris mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum eſt. Nulla enim natio reperitur, quæ non glorietur ſe ab Abraham deſcendere. Mahumetani per Iſmael, Hebræi per Iſaac, Chriſtiani per Dauid, ex cuius ſtirpe eſt Chriſtus, qui inſeruit nos ſtipiti ſancto, ſicut oleaſtros oliuæ, ac tempus prope eſt vt ex diſpoſitionibus cœli & terræ conſidero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abrahæ non ſpurius, vt Macon, nec carnalis vt Hebræi, ſed ſpiritualis; quoniam Abrahæ promiſit Deus, vt hæres eſſet mundi, teſte S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri intercluſus videre & cognoſcere infinitum

finitum Deum non poteſt; ſed Deus benignus cōdeſcendit nobis, notitiamque prębet exterioribus organis ſcientiæ noſtræ. At interior ſenſus melius intelligit per ſimilitudines ad infinitum ſeſe eleuando, quo circumdamur & ſumus. Si piſcis vnus totum mare inhabitare ſimul non poteſt, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima noſtra poteſt extendi ad infiniti comprehenſionem. At credere Deum eſſe, ac bonum eſſe, ſanctum, iuſtumque, & ſcire ac poſſe, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, ſed tantummodo Veneream voluptatem ſecutus eſt ſtimulo ſecreto incitatus, quem Deus cunctis ſuis inſtrumentis adpoſuit; neceſſarium ac rationabile eſt. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides eſt, ſed fides in Deum cauſam omnium rerum.

Quapropter quicunque vult ac poteſt tam præſtantiſſime creatori ſeruire, quod etiam poſſit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quippiam, niſi vt vult & non vult Deus, nec coutra Deum operatur vnquam, ſed ea modo quę Deus illi, & communi ati hominum præcipit, hic poteſt in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus eſt immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini ſuper quem habet poteſtatem & fiduciam, ab eo officium conſequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipſarum ſopitum ſenſum; ac ſibi obedientem reddit: Vt videmus lictorem imperare ſtrenuiſſimis & nobiliſſimis nomine Regis, &

omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere poteſt iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic eſt modus, quo cauſa ignobilis nobilioribus imperare poteſt & miracula facere, niſi hæſitauerit in fide, quam habet in Domino ſuo. Bene Petrarcha cecinit de Ioſua loquendo;

O fidanza gentil, chi Dio ben cole, tutto quanto ha creato hauer ſoggetto el ſol fermar con ſemplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor neceſſarius eſt. Non enim aptus eſt à Deo beneficia accipere, qui diſpoſitus non eſt; diſpoſitio autem abſq; fide non fit. Quapropter Chriſtus cum curaſſet tot gentes variis ex infirmitatibus, ſubdebat omnibus: Fides tua te ſaluum fecit, & in Patria eius dicit Marcus Euangeliſta, mirabatur Ieſus, quod nō poſſet miracula facere; & ſubdit, hoc eueniſſe ex incredulitate eorum; qua reddebantur inhabiles ad diuinam gratiam; ſicut qui ſoli obicem præponit, videre nequit. Et ſemel dixit, fiat tibi ſecundum credulitatem tuam, & ad alios, ſi potes credere, curabo eam. Omnia enim poſſibilia ſunt credenti. Hoc autem intelligimus iuxta conſuetum modum miraculorum. Nam Deus poteſt per ſceleratum hominem alium ſceleratum incredulum ſanare; vel qui ſolam hiſtoricam habet fidem, poteſt quoque ſanare non credentem Deo, & Elementa mutare, omniaque facere, quæ contradictionem non implicant, quando opus eſt in gloriam ſuam: & miraculoſa maleficia exhibet

non

non credentibus, vt Pharaoni. Sæpe quoque fides erit in operante tantummodo, ſicut Apoſtoli ad incredulos miracula multa fecerunt. Sæpe vero in eo, cui fiunt, vt quæ fecit Iudas, & increduli Hypocritæ ad credentes conſueuerunt. Immò narrat C. Tacitus de quibuſdam mendicis languentibus, claudis aridis luxatis qui neſcio quo numine moniti conuenerunt Veſpaſianum venientem de Iudæa Romam ad imperium occupandum, rogantes, vt ſua virtute curaret eos: Cumque Imperator reſponderet ſe talem non habere virtutem, tamen cum precibus vrgeretur, imprecatus eſt illis ſanitatem, & ſicut petebant, curati ſunt recte prorſus. Et virgo veſtalis in tutamen & ſignum propriæ pudicitiæ, cuius violatæ inſimulabatur, portauit aquam in cribro de flumine in Templum: Poteſt quidem in multis interveniſſe dæmon, poteſt quoq; exiſtimari Deum eiuſmodi miracula feciſſe, in ſalutem ipſorum, qui pie credebant in eum, aut in rem, quam ſimplici animo imaginabantur eſſe Deum verum. Et fidem reſpicit Deus, & ignorantiæ non procuratæ ignoſcit: Qui deceptores non autem deceptos execratur. Hic ipſe loquor de magia, quam homo acquirere poteſt, non de his quæ extra ordinem Deus facere poteſt. Itaque aſſero fidē requiri non hæſitantem, & cordis puritatem, non hiſtoricam fidē ſed intrinſecā, quę cum Deo vnanimes nos faciat vnū-q; ſpiritum atq; velle & nolle, ad voluntatē eius, & longe magis, quæ vulgares amatores amatę rei conformatur, pro quibus nihil non aggrediuntur, Hæc eſt fides, quæ in

Deum hominem transformat, diuinumque facit, teſte S. Bernhardo & D. Franciſcus adeo amauit Dominum ſuum, quod factus eſt inſtar crucifixi; & licet iſte actus ſupranaturalis ſit, nihilominus procedit ſecundum naturam, quæ amantem in amatum transformat, vt mox declarabimus. Nec multum rerum ſcientiam hæc prima Magia requirit, ſed amorem ac fidem, quæ nos primæ cauſæ conciliet, vnumq; faciat: Ipſi enim obediunt creaturæ omnes, ipſaque ſcit qua ratione ad noſtram eas immutet iuſſionem. Nec miraculum alia creata cauſa facere poteſt, niſi quatenus eſt amica primæ cauſæ, ipſiusque auctoritate & nutu interiori. Creare enim atque intrinſecus transmutare absque violentia, munus eſt proprium duntaxat Primæ Potentiæ, Primæ Sapientiæ, Primi Amoris: Quo res cunctæ conſtant & cui intrinſecus obediunt. Hanc autem Magiam non eſſe naturalem, vt Plinio & Auicen. & Pomponatio videtur, palam eſt in eo, quod nemo valeat mortuos reſuſcitare, aridos ſolidare, maria exſiccare, flumina in ſanguinem conuertere, virgulta in aurum, cœlo & ventis imperare, ſimplicibus tantum verbis, vt amici Dei fecerunt. Vnde falſo de Deo quæruntur homines quod hanc ſcientiam inuideat nobis, vt Symonides, vel quod cum ſit Pater noſter non comparet ad docendum nos ea, quorum auidiſſimam adpetentiam nobis indidit. Non enim defuit nobis vnquam Deus, ſed nos nobis. Nam cum ſeſe reuelaſſet factus homo, ne queremur quod eſſet inacceſſibilis, & iuxta deſiderium noſtrum quæcunque cupiri poſſunt, docuiſſet, non tamen credi-

credimus, propterea quod non docet nos, vti nos volumus, ſed vt ipſe vult, & cum vix diſcipuli ſimus, legem præceptori damus, & ægroti modico conſulimus. Porphyrius, vt miracula faceret, ſcientias nos Deo copulantes inquiſiuit, abiecta ſapientia Chriſtianiſmi; nec tamen ipſe patrauit vnum ex his miraculis, quæ minimus Chriſtianorum fecit.

Quapropter nec modus nec res deſunt ad tantam ſapientiam cœlitus comparandam. Nam Chriſti myſteria Magiam diuinam continent, vt expertis patet; at qui bonitatem Dei condeſcentis laudare debemus, fruſtra & pernicioſe modum quærimus, quo ſit factus homo, vt Deificemur, & quid, & quomodo virtutes in Sacramentis eſſe poſſint, & quod cupimus, reſpuimus. Quod autem Pomponatius & alii impietate imbuti putant, miracula vera ab hominis fine naturali proficiſci, mendacium eſt. Non enim ſuſcitatur Lazarus, neque in ſanguinem fluuius vertitur, quamuis mille homines ita firmiter credant & precentur inaniter. Quod ſæpe vidimus, vt in illis qui falſo Moyſi nouo credebant Iudæi & ſumma fiducia Creticum mare intrantes, necati ſunt. Sic & qui Dulcino tanquam Prophetæ adhæſerunt, & Io. Leidenſi. Solam animi proprii paſſionem fides naturalis mutat, ſicut amor & cæteri affectus faciunt. Exteriora vero nequaquã niſi ad quæ operatio animæ per corpus pertingit, vt qui per vapores ex oculis egreſſos praue tenellos pueros afficiunt.

Quapropter imaginatio non tantum valet, quantum

Avic. & ſequaces credunt. Vide Metaph. noſtram. At Pomponatius cum cæteris huius farinæ putant miraculorum patratores temperamenti virtute puriſſima Elementorum, & cæleſti influxu prędítos miracula efficere: Sicut pes Pyrrhi Regis liene laborantes ſanabat; & manus Regis Galli Scrofulas: & Marſi Itali, & Pſylli Africani à ſerpentibus lædi non poterant. Hinc ſequitur Chriſtum & Prophetas temperamenti virtute miracula feciſſe, vt & magnes trahit ferrum. Sed impie falluntur. Quæ enim naturalem vim ſequũtur virtutes: ſemper & abſq; precibus & religione opus ſuum per te conſequũtur vt magnes ſemper ferrũ trahit. Neq; virtutem ſuam abſque vi propria communicãt, vt magnes ferro vim attrahendi dat, quia affricato proprium odorem & atomos impingit. At ſancti & quicunque miracula fecerunt, vera, non niſi Dei nomine inuocato, miracula faciunt, etiam incredulis ægris conferendo ſanitatem in teſtimonium Cæleſtis doctrinæ. Neque ſemper: Item, nec ſi vis illa indiuidualis eſt, poteſt aliis communicari. Chriſtus autẽ virtutẽ miracula faciẽdi Apoſtolis cõmunicauit, & ex illis vſq; ad nos peruenit: & quocũque tẽperamẽto etiã prauo donati illã exercent. Neq; illis aliquid ex indiuiduo communicante adiicitur, vt ex Magnete ferro ſed ex virtute Dei cunctis communicabili ſicut palam eſt volentibus veritatem inuenire, non calumniari. Profectò ſi vis temperamenti in S. Paulo faciebat miracula, etiam antequam Chriſtianus fieret feciſſet. De Pyrrho puto fabuloſum ex parte. Sed neque ſympathias & antipathias nego,

nego,& ſi lienē tantū ſanabat,ergo motificata erat virtus in indiuiduo,ſicut & in temperie Marſorum & Pſyllorū. Paulus autem omnes curabat morbos non per pollicem pedis ſed ſolo verbo Dei Rex Gallus ex diuina gratia. Nam antequam Rex fit , non ſanat. De his in metaph.

CAPVT III.

Miracula facta abſque Dei amicitia , non vere eſſe miracula, ſed naturalis magiæ opera, aut Diaboli , aut aſtutiæ, imperitos ludificantis.

SED contra narrat Plinius , Aſclepiadem Medicum Romæ mortuum reſuſcitaſſe cum deferretur ad ſepulcrum. Item Iamnes & Mambre magi Pharaonis virgam in ſerpentem conuerterunt, huncque mox in virgam. Et Dędalus de Creta in Aſiam volauit, & Romulo floruit haſta, & quot miracula referunt ſcriptores de Apollonio Thyanęo, & Baccho, & Ioue & Mercurio, & qui excantant ſegetes, & ſiccari ac transponi faciunt, vt Lex Romana confirmat in 12. tabulis. Alij vero immutarunt animos & viſum faciuntque videre quod non eſt, & quidem ſceleſti multi hæc fecerunt, ſine fide in creatorē. Hæc argumēta cogunt de tertia magia nunc loqui. In multis quidem actionibus eiuſmodi, interuenit dęmō, in multis vero naturalis ordo,

tantum

tantum & vis: ac miraculum verum ſine Deo nullum fuit vnquam. Qui efferebatur in ſepulturam non vere mortuus erat, ſed ſpiritus abditus erat in cerebri penetrabilibus & viſcerum, occupatus pugna contra morbificos humores: itaque corpus totum absque ſenſu & motu remanſit ſicut in Apoplexia euenit, vbi ceſſat pulſus & arbitrarii motus; ac reſpiratio tam languens eſt, quod non agnoſcitur, niſi forte naribus admouendo pilum, vt ex eius exili agitatione innoteſcat. Hanc ob cauſam mortuus videbatur, quin Romæ efferebant. Aſclepiades autem ſagax ſiſtere fecit eos, quo tempore pugna cũ morbo ceſſabat, ac ſpiritus ad peripheriam reuocauit, aut in 2. lib. declarauimus. At Romani Medicorum inimici, quos ab vrbe etiam expulerunt, ſicut & Mathematicos, parum id intellexerũt, ideoq; miraculum arbitrati ſunt. Idem narrat Abenragel de quodam, qui ex mortuis reſurrexit poſt aliquas horas, quando Aphetæ directio iam tranſierat ex maleficæ ſtellæ occurſu in beneficam. De Scoto & Mahumeto & Enarco & de papa Innocentio VIII. & aliis, huiusmodi deliquia & mortes interpoſitas legimus in hiſtoriis, & cotidie palam ſunt. At nunquam naturæ induſtria reſurrexit quatriduanus defunctus, vt Lazarus iubente Chriſto, aut quis vere mortuuſ, vt ad preces Heliſæi & aliorum ſanctorum viuentium, & poſt mortem. Actiones mirabiles Iamnes & Mambre S. Auguſtin. adſcribit dęmoni; qui virtutem creandi aut immutandi res per ſe non habet, ſed ſapiens eſt, diuque peritus, vtiturque viribus naturalium rerum nobis ignotis.

Qua-

Quapropter aliquid virgæ adpoſuiſſe poteſt quo ſtatim putreſcens in ſerpentem conuerſa eſt. Sicut videmus guttas pluuiæ in æſtate cadentes in calidum puluerem, efficere extemplo ranas. Similiter artificioſe coquunt in oleo eſcarum vini tartarum, & claudunt in ſçcula, quæ ſimulatque aperitur, retruditur ab aere calor incoctæ eſcaræ, eamque accendit, ita vt videatur miraculum. Poteſt dæmon cito virgam ſubrigere & ſerpentem loço eius ponere, vt fallat viſum; ſicut fallitur cum circulo actum ignem in toto ſimul circulo videt, cum ſit in vno puncto. Profecto naturę arcana tanta ſunt, vt quibus ignota ſunt, miracula adpareant. Conſpiciuntur ſuper tabula ferri limaturæ contra arenam currere, & ſeparari accedere & recedere ad ſubterpoſiti magnetis odorem, aliaque tot ſimiliter facta, adeo quod non inepte exiſtimare liceat, doctiſſimos magos ſic oſtentare potuiſſe & Pharaoni mirabilia, magis autem ſi Dęmonum commercio vtebantur. Aſt vbi Moyſes alia facit mirabilia plurima abſque interuallo ad cogitandum & moliendum quæ opus erant, ipſi obſtupuerunt dicentes; Digitus Dei eſt hic; eo quod agnouerunt, quod Moyſes non vteretur eorum Magia, quæ & Moyſi notiſſima erat, quoniam eruditus fuerat, vt filius Regius in omni doctrina Ægyptiorum teſte Eccleſiaſtico & S. Stephano, & Philone & Ioſepho; Hæc autem potiſſima extabat apud Ægyptios. Verumtamen pugnauit contra eos in fide & virtute auctoris rerum. Veram eſſe fatemur excantationem frugum aliarumque rerum. Et ex parte naturalis eſt, quando res apta eſt pati ac-

ſentire quæ imprecantur mala, vt vidimus fœmellas ſic repentè affici: Ex parte vero ingeritur Dæmon, qui res cõportat idoneas ad exſiccandum, & venandum; cum videamus poſſe menſtruum ſanguinem plantas exſiccare, & tabefacere; quoniam & oculos infectos id poſſe facere ſequentes docebunt ſermones. Miracula Bacchi, Apollonij, Mercurij aliorumq; Deorũ partim naturalia fuerunt, imperito populo miracula videbãtur. Sic Americani dicebãt Hiſpanos nouiter cõparẽtes in terra eorũ, eſſe Deos, & filios nubiũ Cæli, quoniã archibugiis tonitrua imitabãtur: & chartam loqui faciebant, per ſcripturã ipſis ignotam, & cãpanas horologiorum per ſe ſonare, & naues de cælo deſcẽdiſſe putabãt. Et ſane omnis natio, quę noua ac portentifica primo vidit, numinibus adſcripſit: Et inventores artium Deificarunt Ac tum ſapientiores quiq; contra ſentiebant. Nam Socrates Græcorum Deos irridebat, & cũ Alcibiades vellet ſui Dei ſtatuã coronare, ſuaſit ei Socrates potius eſſe Deum Philoſophum hominẽ, quã ſtatua illa & credendũ eſſe quod verus Deus miſſurus eſſet in mundũ, quam cito virũ, qui veri Dei cultum inſtauraret. Ergo expectabat Chriſtum ex conuenientia, quoniã ſi Deus eſt, nõ deſpiçit opera ſua. Hoc Plato ſcribit in libro de voto. Socrates quoq; iurabat per canẽ & ne à Sacerdotibus vexaretur & inquiſitoribus (qui & mortem illi poſtea intulerunt) eo quia canẽ magis quam Deos eorum in iuramento coleret, dicere ſolebat, ſe iurare per Canem Deũ Ægyptiorũ; Et in Epinomide Plato dicit; Philoſophos nõ credere niſi vnũ Deum: Veruntamẽ ſi plures adorãdi ſunt, melius

melius eſſe adorare ſtellas, quā ſtatuas & homines mortuos. Triſmegiſtus vnum verum ſolūque Deum ſacrificiis & laudibus dignum exiſtimauit: Deoſque Ægyptios non dignificat. Cato vero admirari ſe aiebat, per ſacerdotes obuiātes alter alteri, non riderēt mutuis nutibus & riſu, ex eo quod populis illudunt prędicādo Deos & ſacrificia, vt ipſi fruantur reuerentia & victu per colluſionē & iocum. Ac Lucanus introducit eundem Catonem nolentem in Lybia oraculum Dei Ammonis conſulere cauſando quod non illa ſtatua ſit Dei ſedes, ſed cælum, terra, pontus, & aer, & virtus; ſuperos quid quærimus vltra? Iupiter eſt quodcūque vides, quodcūque mouetur. Diogenes Canonicus hecatombas pediculorū in altari Dianę per irriſionē faciebat, dicens ſe pauperē nō poſſe grādiora animalia ſacrificare. Eādem opinionem ſapientes omnes ſectatos legimus apud Poetas & hiſtoricos. Quapropter Varro teſte D. Auguſt. diſtinguit inter Deos phyſicos, Poeticos, & ciuiles; illos à ſapientibus, hos à vulgo adoratos. Anaxagoras morti adiudicatus eſt, ꝙ negaret ſoli Deitatē. Quapropter hi cognouerunt, non fuiſſe vera miracula ab eorum Deis effecta, ſed fuiſſe aſtutos homines, ſicut Macon, Romulus, Pompilius, Pythagoras, Minos, qui per ſapientiā Politicā, vt Varro putat, aut etiam per Dæmonis inſtructionem populos deceperunt, cuius actus digni non ſunt, qui miracula credantur apud ſapientes Magiā verā. At & plurimæ adduntur fabulæ, quæ nunquam fuerunt. Cæterum Diabolos interfuiſſe ex Homero & Ouidio colligimus qui Iouē introducunt dicentē ad cæteros Deos ſe

non poſſe omnia facere, eo quod fato ſubiectus eſſet, vtq; æqui boniq; conſulant, ſi petitionibus ipſorum minime ſatisfaceret. In quo reſponſo Lucianus irridet omnes Deos, ego autem experimento didici dæmones fingere ſolitos, Deum ſubdi fato, vt ipſi interrogationibus ac petitionibus ſatisfacere cunctis non valentes, cauſam excuſationis inde arripiant. Ego tamen in Metaph. oſtendi, quod cum fatum ſit concordia ac nexus cauſarum omnium agentium, ac patiẽtium ſimul ordinate, opus ſit dare cauſam primam ordinantem, propriis ordinibus non ſubditam coactitia vi: ſed quia optimi ſunt à ſe optima; ſicq; electum ab ea errare non potente, vt ita perpetuo eueniant, ſuccedantque, ſicut ab æterno voluit atque præfixit. Floruiſſe Romulo haſtam: Suborta eſſe cornua Cippo, Cinghim ſicco pede cum exercitu ſuo trãſiiſſe Caſpium mare, ſicut Moyſes Erythæum, poſſibile eſt quidem diuina virtute, quæ voluit eos ita magnificare, vt ad mundi regimen congruebat, ſicut inuocantibus Dæmonem, ſæpe ab hoc reſpondet ipſe Deus teſte D. Thoma, vel vt decipiantur teſte Ezechiele: potuit quoque fieri diaboli interuentu, qui paſſiuis actiuas res applicauit; potuit & naturaliter ex parte. Sicut Scipio refluxum in Carthagine noua obſeruauit, & Amilcar apud Tunetum conſimilẽ tranando canalem maris, quod imperitis miraculum apparuit. Sic etiam tranſitum Moyſis non fuiſſe miraculum Iuſtinus & Tacitus exiſtimant. Veruntamen ex aliis Moyſis miraculis & prophetia & doctrina cœleſti, quibus totus mundus fidem hodie præbet, & ex illius maris profundi-

funditate & nullorum fluuiorum aut pluuiarum ingreſſu, vt Iuſtinus comminiſcitur, & ex mendaciis iſtorum contra cæteras Moyſis hiſtorias, conuincitur omnino fuiſſe miraculum verum. Non negem tamen Deum ſæpe naturæ viribus à ſe inditis vti, ſicuti Raphael piſcis felle vtitur, ad ſanandos Tobiæ oculos, Iecore vero ad expellendum Dæmonem; Et Eſaias ficuum emplaſtro curat Ezechiam: Heliſæus Naaman aqua Iordanis, & Moyſes ligno aquas reddit dulces. Equidem arbitror Deum non vti miraculis, vbi natura ſufficit; ſed miraculum tunc eſt, ſcire, quæ res cui vſui ſit idonea & qua ratione adplicanda. Et ad iſta ex parte Diabolus quoque pertingit, non vt author, ſed vt diſcipulus naturæ. Sed miracula altiſſima ſunt, vbi abſque re naturali præſtat ſuis ſeruis facere, quæ nulla poſſet natura. At vero quo nos impelleret atque inſtrueret vt inueſtigaremus effectus ſuos mirificos, & ad noſtram vtilitatem verteremus in gloriam Dei, docuit amicos ſuos tot naturalia arcana, ipſeque addidit naturæ plus virium, quo ex voto nobis ſuccederent, atque ad Dei cognitionem ſtimularemur in operibus ſuis.

CAPVT IV.

Miracula circulatorum ludos eſſe aſtutia confictos, multaque ſapientiam continere & diſcrimen inter vera adparentiaque miracula.

MIrabilia vulgarium non ſunt magiæ Cæleſtis effectus, neq; naturalis, ſed aſtutiæ, & Dæmon fortaſſe inventor eorum fuit, vt fides diuinorum labaſceret. Fabricantur annulum inauratum, ſimilē illi, quem in digito geſtas: accipiunt tuum & in puteum proiiciunt, at nō quidē tuum, ſed alterum; quem ſimilem paratum habent, oſtē-tādo tuum ſe proiicere, celeritate manus oſtentationiſq; viſum, ne probe percipiat, ludificādo: poſtea vero inueniunt, vbicunq; tu vis annulū, quem tu putas eſſe in puteo, ſed ponunt illū dexteritate quadā in loco, in quo ſcrutātur vt iubes. Conſuunt prius intra diploidis tui tunicas aleā, cui alterā ſimilem cremāt: ac deinde ſuper te eſſe contendunt, inueniuntq;. At quidem paulo ante vel multo has præparant aſtutias. Procul à te manentes, vel noctes trahunt aleam cera vel viſco alligatam capillo, quem tu non vides eo loci vel temporis, vocātes eam inter mul as. Atq; tu ipſam ſponte moueri putas. Signant aleas inviſibili ſtigmate, & deinde ex pondere illam noſſe ſe iactant. Ponunt faſciculum alearum ſibi à tergo in manibus cōuerſis & dicunt ſe illas ex tactu noſſe ſigillatim: at quandocunq; ex eis vnam proferunt, quam diuinant, proferunt quoq; ſub illa alteram: ac priorem celeriter proiiciunt di-

centes:

centes:eſtne hæc? dumq; tu ſtupeſcens aſpicis hanc, ipſe aliã videt, & reponit ad tergũ, & ſic omnes ſigillatim proiicit & cõtuetur & diuinat Circulator, idem moliuntur in aperto faſciculo. Aleas quoq; ferrò illinitas moueri moto magnete faciunt. Oſtendant tibi in ſpeculo imaginem cuiusuis. Ipſi vero in manica ampla, aut à tergo imaginẽ tenent paratam, & dicunt, inſpice recte, dumque tu attẽte in ſpeculũ figis oculos, ipſi præſentant imaginem paulo retrorſum: tuque obſtupeſcis, & ipſi nil reiterant ludum: Et hoc ad lucem candelæ, vt melius fallant & in altari: Conficiunt ſibi crus ſtuppeum, veſtiuntque cothurno; ac ſuum ſub ſella abſcondunt: iubentq; ſeruum extrahere cothurnum, tunc crus appoſitum geniculo, vbi & veſica ſanguinis plena ſuturæ interponitur ſeparatur à genu & ſanguis funditur. Dumq; tu ſtupes crus verum exerunt. Alligant viſco pedes auiculæ in ramo arboris. Cumq; cum eis fueris animi gratia in viridario, aiunt; Iubeo avi, ne moueatur ex ramo. Mittuntq; diſcipulum qui capiat eum non tangendo, ſed totum ramum avulſum ſimul; ipſi vero dum tu admiraris liberãt auiculam antequam videas aſtum. Ponunt ſibi inter inferiorem palpebram & oculum, plumbeum clauum alteri ſimilem quẽ ore abſcondunt: Deinde ſimulant ſe illum extrahere ex oculo. Pilulas inter digitos abſcondunt, ſimulansque eas de manu in manum tranſire. Ligulas graciles ſericeas multas inter gingiuas & genas abſcondunt finguntque ex naribus illas promere. Tranſmittunt filũ ex naſo in os. Hoc verum eſt, quoniam foramen interiacet. Lignum

ingens

ingens dentibus inferioribus geſtant, quod poſſibile eſt; eniemque in pectore ſuper mucro naro eſſe accommodant ita quod fixus interius adparet. Transfigunt brachium gladiolo falſo, quod caret media craſſitie quantum eſt brachium, & continetur tantum filo ferreo intrinſecus, vbi non vides. Alii ſaltus mirificos edunt, quoniam à pueritia aſſuefiunt, oſſa ac neruos bene flexibiles habent ſpiritus liberos & carnem modicam. Perambulantes humi ſuper lignum aſſueſcunt ſemper paulo eleuatiori ſuperferri ligno, quousque ſuper funem facile ambulare diſcunt: Flectendo ſemper corpus in alteram partem ſuper illum pedem, qui funi innititur, ne moles corporis decidat in alteram cuius eleuant pedem: vtque commodius fulciantur, librant ſe longa ac graui haſta, quam opportune vtrinque eleuant, deprimuntque vtraque manu; & mirificas oſtentationes ita efficiunt. Dædalus autem volauit appoſitis alis imitantibus auium alas, ita & quidam Calaber paucis ante annis: Sed dum ſiſtere volatum cupit, crus ſibi confregit. Archimedes rapiebat naues de mari ad mœnia Syracuſana vncinis artificioſis. Hæc omnia reducuntur ad artificia ſapientiæ, aut aſtutiæ, vulgusque putat eſſe miracula: aut miracula his ſimilia ludis æſtimat, qui parum ſupra vulgus ſapit. Prætermitto mille alias factiones inutiles. At ſi in erroges quonam pacto ipſe vera à falſis miraculis dignoſcam? Reſpondeo miracula quæuis inutilia hominibus falſa eſſe, ſicut quæ circulatores edunt. Vtilia vero eſſe naturalia artificia, nota ſapientibus. At ſupernaturalia ſemper vtilia eſſe, non

tamen

tamen inimicis Dei, ſicut Pharaoni. Hanc regulam D. Petrus profert apud S. Clem. Idcirco miracula Chriſti hoc ſigillum habent, curare dæmoniacos, aridos, leproſos, ſuſcitare mortuos, capere piſces & ſimilia, ficulneam duntaxat exiccari fecit quod inutile adparet, nihilominus ad ſignificandum fuit, quod qui in ipſo fructum non faceret dignum Deo, conſimiliter arefaciendus fuiſſet. Aliam differentiam aſſignat S. Iuſtinus, quod diuina ſolo verbo exercetur: Naturalis & dæmoniaca præparatur rebus actiuis paſſiuiſque, & temporibus. Sed de his alibi: Namque ad magiam hinç naturalem properamus:

CAPVT. V

De magia Diaboli ſilendum eſſe, & æmulam eſſe diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

MAgiam Diabolicam non eſſe docendam ſentimus. Eſt enim palam æmulatrix diuinæ & cultum illius imitatur, ſed reuera in naturali ſuas operationes fundant dæmones. At ſæpe iubent conſtellationes obſeruare, & cęremonias quæ ad rem non conferunt, ſed vt ſibi cultum arroget, aut quia eo tempore nouit rem perfici iuuantę cælo, quod ipſe per ſe non poteſt, aut quia diuiniſſimas Dei creaturas operibus ſuis ſordidis in noſtra opinione labefactare ſtudet, & impietatem ſuggere paſſim, & ſcientiarum abominationem, vt ignorantia creſcente ſapien-

tiam ab hominibus eradicet, & ſuas falſitates perſuadeat. Miracula, quæ in Braſil ſuper prunas ambulantes ſacerdotes oſtendunt, vt olim in Soracte latini, & ſicut in Africa propè Monopotapam ventos & tempeſtates & pluuias, & famem proinde atque abundantiam facere profitentur, Luſitani & Hiſpani vanitatis & impietatis arguerunt: à quibus Pii non potuere tutari cultores ſuos, & miraculis noſtrorum ceſſerunt; & de hic alibi.

Capvt VI.

Scientias arteſque omnes naturali magiæ ſeruire, ſed quaſdam magis.

QVicquid ſapientes faciunt imitando naturam aut ipſam adiuuando per artem non modo plebi ignotam ſed communitati hominum opus magicum dicimus. Quapropter non modo iam dictæ ſcientiæ, ſed omnes magiæ præſtant vſum. Magicum opus Architæ fuit, columbam fabricari, quæ cum aliis volabat columbis. Et ſub Ferdinando Imperatore Auſtriaco, quidam Germanus Aquilam fabrefecit, & muſcam, mirifica arte, quæ per ſe volabant; at priuſquam ars vulgetur, ſemper magia dicitur: Cum vero palam fit ſcientia vulgaris eſt. Inventio pulueris bellici Archibugiorum, Typogra-

pographiæ & magnetis vſus, res magicæ fuerunt, vel numine præeunte inuentæ: nunc autem artes vulgares ſunt, vbi notuere vulgo. Sic & horologiorum ſignificantium per campanam figmentum: & profectò mechanicæ artes facile venerationem amittunt, quoniam in corporibus exercentur vulgo manifeſtis. Phyſicæ autem Aſtrologicæ & religioſæ rariſſime vulgantur, idcirco veteres ad iſtas magiam contraxerunt.

CAPVT. VII.

De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus ſuum.

SPiritus animalis quoniam natura mobilis, tenuis, paſſiuuſque eſt aptus eſt omnibus ab rebus pati, illisq; affici multum, aut parũ modis omnibus. Animaq; in eo inuoluta ſecũ afficitur: Principales paſſiones ſunt dolor & voluptas, hi præcipui ſenſus ſunt mali vel boni obiecti, coniuncti præſenteſque ſentiẽti animæ. Amor & odium tendentia ſunt ad bonũ, aut contra malum; quæ ſenſui vnita non ſunt; vnita enim aut delectant, aut contriſtant, voluptate, & dolore; ſpes & timor ſunt fuga mali aut ſequela boni abſentium in ſimili præſenti cognitorum. Fiducia eſt ſenſus rei, ex qua argumentamur certitudinem alicu-

ius boni; Contrarium eſt diffidentia. Fides eſt mater fiduciarum quoniam ſenſus eſt illius rei bonæ non dico præſentis ſed diſtantis, & quod ex illa ſenſatione bona ſperatur, fiducia eſt. Imaginatio vera eſt, quando ſpiritus afficitur re aliqua eamque exiſtimat ſicuti eſt, non accipiendo alteram loco illius: praua eſt, quod ita afficitur ſpiritus re quapiam, quod non poteſt ab alia affici, niſi per illam: & quauis ex motione noua, illa quoque vetus excitatur, alias occultans. Qui ergo hos effectus omnes ingenerare nouit per herbas & actiones & res alias oportunas, nō ineptè magus nuncupabitur. Spiritus quidem eſt tenuis, lucidus, mobilis, calidus, ſenſitiuus, oportet ergo vel tenuitatem vel nobilitatem vel luciditatem vel calorē eius immutare contrariis vel conſimilibus vel vehementibus vel blandis rebus agendo in ipſum; aut omnes, aut quaſdam qui introſpiciet bene operabitur; at ſenſibilitatem adducendo paſſiones prædictas immutare oportet & quia qualitas ex qualitate pendet ad hanc qualitatem ex aliis procedemus quatuor, & ad illas ab hac.

Cap.

CAPVT. VIII.

Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuerſali.

SIcut homo homini mortem vitamque afferre poteſt, multo facilius alias paſſiones ad has extremas non peruenientes inducere poterit. Omnibus palam eſt venena mortem, antidota vitam ingerere. Phyſicus ergo qui venenoſas res, contrariaſque intelligit, occidere poteſt, & ſanare. Quicquid occidit, exhibetur, vel in cibo vel in potu, vel in clyſtere, vel adplicatur deforis per reſpirationem, vel transſpirationem. Certum eſt continuo ſpiritum exhalare, indigereque refectione non ipſum modo, ſed corpus totum. Cum enim calidum ſit totum, attenuatur ſemper & præcipue minus craſſæ particulæ, poroſque in cute efficit exhalatque in aerem. Vt ergo quod continuo perditur inſtauretur, continuo opus eſt cibo, atque potu, non modo vt elixetur & concoquatur cibus, & tranſmittatur per venas in atomos tritus alteratuſque, ſed vt humiditas per corpus diffuſa, quæ facilius exhalat, inſtauretur. Omnis enim particula indiget humiditate vt adnatæ melius cõiungatur, & facilius attrahat nutrimentum, & ne frangatur, dum motus fit, & vt ſpiritus loci peculiaris reficiatur celeriter. Nunc, inquam, quod prout cibi & potus conueniunt, aut repugnant temperiei animalis, producunt aut abbreuiant vitam. Præſenta-

neum remedium ad viuificandum aut mortificandum eſt illud quod bene aut malè afficit ſpiritum. Vir laſſus debiliſque extemplo à vino robur ſumit. Strenuus vero ac benè nutritus à fœtore vel cicuta ſubito aggrauatur & cadit & moritur, hoc autem à frigore non fieri palam eſt, cum nix & glacies res frigidiores, eiuſmodi paſſionem non inducant: Fungi vero & napellus & helleborus aliaque huiuſmodi calida maxime inducant. Quapropter exiſtimandum eſt eſſe in cauſa fumum viſcoſum fœtidumque, qui ex his exhalat rebus & replet vaſa, quibus inambulat ſpiritus, mortēque inducit, ſuffocando aut condenſando. Idem efficit Antrum Agnanæ, & foſſa veteris frumenti plena; & carbo accenſus intra cubiculum, vnde exſpirare non poſſit qui ſua craſſitie aggrauat ſpiritus tenuitatem, nigredine fœdat ſpiritus luciditatem, & calore ſuperat ſpiritus caliditatem, ſic ergo occidit venenum omne; ſed alia ſunt percalida, acria & corroſiua ſicut lithargyrium, Antimonium, Calx, Gypſum & mineralia id genus quæ corrodunt vlcerantque inteſtina, & in cerebrum emittunt exhalationem acrem, percalidam, amaram ſpiritumq; mordent, lacerant, vehementia & amaritudine afficiunt, atque à ſui remouent ſymmetria & temperie: ideoque moritur. Vniuerſale igitur dogma ponere licet; Res omnes quæ emittunt exhalationē craſſam, tetrā, acrē, viſcoſam, fœtidas eſſe ſpiritui humano ac venenoſas, Fœtor enim vapor eſt craſſior, calidiorque ſpiritu noſtro.

Phyſicus autem hęc à calore, ſapore, odore, conſiſtentia craſſa, lentaue cognoſcit. Atque vbi concurrere videt to-

tam

tam prauitatem, nil de veneno dubitandum eſt. Vbi color niger tantum adparet, cætera vero non noxia melancholiam modo generat, vt malũ inſanum. Vbi calor eſt teter & odor fœtidus prauuſq; vt cadauer, generat peſtẽ, putrefactionẽ in ſanguine, grauedinem in ſpiritu. Vbi à cum his ſapor quoq; prauus linguæ videtur, conſiſtentiaque non lenta eſt, ſed denſa ſicut in helleboro & cicuta, magis autem ſi ſucco abundat, certum eſt venenum: Verum ſi conditiones prauę nõ concurrunt omnes: prauam tamen faciunt nutritionem, ac paulatim diſponunt ad mortem, & temperiem ſpiritumq; vitiant. Hinc argumẽtum elicio; Res omnes putentes, eſſe noxias. Similiter omnia morticinia & fruges natas in ſtercore, in fimo; & arte cogente, non autẽ natura, cũ arbores tum frumentum, oleraq; omniaq; animalia quę veſcũtur morticinis & herbis & fructibus breuis vitæ, inducere in nobis quoq; vitã breuem. Nam etſi alitum conuertat in ſe alimentum, non tamen penitus immutat, quin qualitas aliqua remaneat: Qua de re videmus carnes bouis qui comedit rapa, redolere rapum, & porcum caſtaneis nutritum, caſtaneas; vinique amatores vinum ſapere. Igitur paulatim alimentum alterat alitum inſenſibiliter Quia ergo ea conſtitutum erat temperie, quæ durare diu apta non erat, nunc alteratum & tranſmutatum in nos, retinet adhuc atomos & particulas, quæ eam temperiem ac poſitum intrinſecus faciebant; & ſenſu ac qualitate caduca conflabantur; itaque diſponit nos ad natiuam ſui conditionem. Eadem ratione putrentes vitare oportet aquas, ac

vina

vina citò aceſcentia, magis autem quam in vnctuoſum liquorem & graueolentem facile transferuntur. Sapientiſſimus diuina ac naturali magia Moyſes prohibet carnes morticinas omnes, & omnia non ruminantia animalia, quoniam craſſo cibo replentur feſtinanter, nec ſatis digerunt: idcirco plena ſunt vaporibus viſcoſis, craſſis, prauis & carne cruda, non bene cocta à natiuo calore. Vetat etiam quæ vngulas nō findunt, ſicut aſinum, æquum, Camelum, ob craſſitiem nimiam, breuemque vitam, & mores noxios. Porcinam quoque carnem, quæ in Paleſtina & Ægypto lepram generat, carnes quoque animalium rapacium, vt Aquilæ, corui, lupi &c. quoniam prauos ſuccos & mores in nobis nutriunt vt mox docebimus; piſces etiam carentes ſquamis; quoniam fæculenta ex putredine naſcuntur, vt anguillæ, ſuntque breuis vitæ; eo quod non tantum caloris habeant, qui foras excrementa educat, induretque in ſquamas. Porrò carnes aridæ, ſiccæque quid corroſiui habent, ſicut corui & aquilæ; & animalium ſeneſcentium; ideo in humores ſalſos funduntur & exſiccant temperamentum & ad hecticam diſponunt, & ſenectutem, & omnia ſeneſcentia, quoniam morti propinquant, hecticam conciliant, & ad mortem vocant. Quæ autem diuturnioris adhuc vitæ potitura erant, nobis ipſam communicant, relinquuntque. His in rebus nil, vel modicum ſalis ponendum eſt. Sal enim inuentum eſt, ad attenuandos, incidendoſque liquores vnctuoſos, & partem putridam, quæ in cibo omni ineſt, expellere & ſalubrem facere, & quia ipſum

putet

putet nunquãam omnemque expellit fœtorem, contra putredinem prodeſt naturalem. At in cibis corpulentis conuenit ſalubrius meliuſque: in ſiccis vero gracilibusq; oleum & pinguedo, & in me periculum feci, quæ cum phlegmate abundo, dies aliquos ſale modico vtor, vel nullo; Deinde vero multum ſalis adſumo, & phlegma inciditur & maceratur, & tunc euacuo ſuperflua plura deorſum, quãam ſi agarico vterer. Cum vero extenuatus & exſiccatus mihi videor, oleis & pinguedine vtor ſalubriter, ſi licet. Ergo omphacium agreſtum quoque incidendo purgat, & omne acetoſum aut corroſiuum aut abſterſiuum pharmacum, & hæc omnia contra pituitam & viſcoſa venena proſunt.

Per vomitum, aut ſeceſſum venena expellenda ſunt antequam per venas in corpus expandantur. Oleum ſupernatat ventriculo, dilatat fibras & ſpiritus, viamque per Oeſophagum parat, ideo aptus eſt vomitum prouocare. Similiter aqua tepens, quæ addito aceto modico citius operatur. Licet enim ſtringat acetum, tamen cum modicum eſt, excitat ſpiritum, ab aqua tepenti dilatatum, vigoremque præbet expellendi noxium venenum, vel dilatationi iter parat acumine ſuo. Animaduertendum eſt denuo, quod pharmaca quæcunque choleræ odorem & ſaporem & colorem habent, ad choleram purgandam idonea ſunt per ſimilitudinis actionem: Sicut Reubarbarum & Reuponticum & helleborum album. At in cibum exhibita praua ſunt, quoniam choleram nutriunt. Sic & res quam cito amareſcunt, veluti Appiana mala, mel, ſac-

charum, aliaque dulcia, magis autem combuſta; inter dulce etenim, amarumque ſapores non intermediant, vt putat Ariſt. At mordentia dulcia, quæ ad acrimoniam vergunt, vt vina Foro iuliana quædam, vtilia ſunt ſalubriaque. Sed temperies & anni tempus conſiderare oportet. Dulcia enim pinguia ſiccis hominibus & temporibus & ſi cholericis non nocent; & quæ atram bilem generant ſub vere & ſanguineis forte congruunt: indigent enim fuliginũ timore, vt in ſe colligãtur ſpiritus. Et melãcholia contemplationis eſt ſtimulus; Cholera vero iræ; ergo in bello conueniunt, quæ iram acuant; plegma vero pigritiæ cauſa acribus & abſterſiuis eſt comprimenda; & plegmaticis iſta dabimus. Cholericis vero anxiiſque celeritate nimia vtentibus, frigida & humida plegmatis nutritiua. Melancholicis autem pinguia alba, calidaque, ſed pro tempore & fine, quam intendimus. Ergo in cibum contraria dabis quæ vitioſum humorem aut ſuperfluum minuant in medicinam vero ſimilia, vt attrahant. Hoc bene conſideres, oportet; & omnis humoris ſimilitudo & diſſimilitudo cum cibo & potu & pharmaco non te lateant.

Corroſiua venena; quoniam ſicca, tenaciaque ſunt attractione non purgantur, ſed vomitu; niſi in clyſtere propinata ſint. Sunt venena quædam extrinſecus lædentia, quæ vnctuoſitatem quandam habent, ſicut aſpidis & viperæ venenum; quod tanti eſt vehementiſque caloris, vt conuertat in ſe humorem carnis commorſæ, iccirco attenuat, tumefacitque, & omnia mordentia, quæ tenui-

tatem

tatem & ardentem habent humorem ſic afficiunt, ſicut apis & aranea. Hoc autem fit, quia venenum inſpargitur in loco ſibi inimico: Caro enim noſtra illi prorſus aduerſatur: iccirco ſe contrahit venenum, roboratur accenditur, conuertitque in ſe adiacentia, præſertim humores. Itaque tutum certumque remedium eſt in morſuræ loco, apponere caput mordentis beſtiolæ, aut pilum, vel perſimiles eidem: Libentius enim regreditur ad ſimile inbibitum venenum, quam remanet intra carnem ſibi diſſimilem. Nam veluti ſerpens eſt venenoſus homini, ita homo ſerpenti, quippe quem ſolo ſputo occidit, præſertim ieiunus, quando adhuc naturalem retinet conditionem & non alienã à potu & cibo. Rationabile quoq; eſt ligamine procludere ingreſſum ad viſcera & cucurbitulis & ſectionibus foras extrahere, & minuere, & ſpiritus odoribus corroborare, & cor aliaque viſcera antidotis, vt ſi pergrediatur interius ſeſe dilatando venenum, inueniat robur in ſpiritibus, & viſceribus repugnantiam & impedimentum. At theriaca, quæ attrahit carne colubri, & expellit adminiſtrorum rerum vi, ſicut ſapo oleo trahit oleum, & calce cinereque educit, laudatur valde. Hinc patet res omnes alteratas transmutataſque adhuc ſenſus qualitatiſque innatæ quid retinere: Vt ſyrupi & pharmaca omnia fidem faciunt. Aduerſus venena, quæ inſpirationem lædunt, aut ad cerebrum exhalationem mittunt, aut per poros totius carnis ſubeunt (& hæc quid vehementia ſunt) neceſſe eſt primo odoribus blandis ac reficientibus ſpiritum roborare, deinde ventriculum ac viſ-

cera corroboratiuis armare, vt cinnamomo, vino macis, aliiſque aromatis; vt prauus odor repens expugnetur. Extrinſecus vero Cucurbitulas attrahentes adplicare ſanguinem & vaporem educere: & vino firmiſſimo confirmare. Sed quidem ſudor prodeſt mirifice. Hæc omnia proſunt timentibus à Venerea lue; quæ nimirum fœtida gignitur exhalatione inficiente ſpiritus & ſanguinem deinde, ac tandem ſonum temperamentum. Quapropter labor & ſudor prauos attenuet, imminuit, educitque ſuccos, lauacra vero tanquam ſimilia roborant ſpiritus, qui ſunt in cute, & membra ne inficiantur aliaque intrinſecus corroboratiua partes interiores: ac ita victoria paritur. Eadem remedia conferunt contra peſtem, quæ vapor eſt fœtidus: primo ſpiritum lædens, deinde ſanguinem & tandem temperiem, ergo prius eſt ſubueniendum ſpiritui per odores corpori per ſapores, extrinſecus vero cucurbitulis & lauacris; aeri tandem ignibus & combuſtis aromatis, & rumoribus tympanorum & Campanarum attenuantibus & ventilantibus.

Hinc planum fit, eas res omnes producere vitam quæ venenis contrariæ ſunt, nobis vero ſimiles, præſertim primordiali temperamento ſeminis & ſanguinis puri (non menſtrui) ex quibus conſtituti ſumus. Oportet ergo eligere primo aerem tenuem, mobilē, lucidum apertum leuiter agitatum, vaporibus aggrauari non ſolitum, procul à paludibus & cadaueribus, & herbis beluiſque venenoſis. Secūdo aquam leuem per tophum aut cryptam dulcem purgatam, tenuem, ſapidam mobilem, agitatam;

tam; tertio vinum album aut rubicundum vel aureum, leue, tranſpicuum, odoriferum, ſuaue, ſubdulce non ſemper ſubaſperum, ſapidum, & quaſi ſtipticitate exiccans, ſicut vinum Amarinum, quod caliditate ſua ſtiptica & ſorbinis atomis humores exiccat, humectat partes corporis ſiccas, ſua penetrante tenui humiditate; Calefacit neruos parteſqu frigidas, incidit plegmata, & excreari & excerni efficit. Refrigerat partes aridas humectatque penetrando duritiem illarum ac ſpongioſas reddendo nutririque aptas. Quarto cibos facile in ſubſtantiam cibati tranſeuntes; non craſſos viſcoſoſque, niſi medicinę gratia, non molles nimis, nec acres, albos potius quam nigros, ſapidos, odoriferos ex herbis & arboribus & animalibus vitam longam viventibus, non natis ex putredine, nec ægritudine mortuis in terra ſalubri ac robuſta naſcentibus ſponte, non ingenerantibus fuligines nec excrementa multa. Moritur homo quoniam auctocalore partes corporis indureſcunt, nec belle nutriri poſſunt, ſpiritulque pauci fiunt: quoniam iecur inducatur, & ſanguinem generat ſemiuſtum paucorum ſpirituum, & multarum fuliginum materiam. Magnopere igitur curandum eſt, vt jecur perpetuo molle ſeruetur, quale ineſt pueris, caroque humida mediocriter; ſanguis floridus & copioſi ſpiritus. Ad molliendum iecur lac confert, ac res molles & parum excrementi habentes. At ſuſpendere vas aquæ, ex cuius canali interpolatim guttæ aquæ cadant ſuper Iecur, optimum eſt remedium. Timor enim flammam exhalantis caloris induranti ſque Iecur abſceſ-

ſu tenuitatis reprimit retruditque interius; itaque relaxat, emollitque jecur & duras partes per admiſtā tenuitatem diſponit ad mollitiem. Sicuti cothurnix ab accipitre interfecta tenera eſt magis, quam aliæ cothurnices, quoniam timore Collecti ſpiritus introrſum relaxarunt ac mollierunt carnem: Omnis enim fibra propriam duritiem relaxat. Sanguis quoque deſtillatus ex vitula, capreolo, pullis gallinaceis, aliisque confert multū: nutrimentumque candidum & leue radicali humido conuenit mirifice, vt conditio ciborum ex odoriferis ſpiritui: & omnia animalia adoleſcentia, & olera teneriora comprobantur. Sapiēter Fl. Ioſephus ſcribit priſcos ſeculi patres per phyſicam & Aſtrologiam vitam diuturnam vixiſſe. Palam quidem eſt, magum poſſe vitam artibus pręfatis producere. Quibus ad de purgationes ęxcrementorum neceſſarias purgatiuis interdum cibis, & lenibus pharnacis interius mundantibus ſpiritum & carnem & ſanguinem. Exterius vero per ſudores & vnctiones pręcioſorum oleorū & vina & blanda aromata interius exteriuſq; ita vt tota temperies immutetur iuxta arcanum quod hic ſcribere non datur, ſemper habita ratione temperiei: Siccis enim calidiſq; cibus conuenit multus & craſſiuſculus: Plegmaticis pinguibus, ſiccus, leuis, ſubacidus: melancholicis altus ſubdulcis pinguis faciliſq; vt dictum eſt. At vero exercitium vitæ omnino maximeq; prodeſt. Non enim purgantur excrementa, nec roborantur membra, nec ventilatur ſpiritus abſq; ipſo. Otium producit cruditatem vnde diſtillatio & inflatio, ex quibus oritur podagra, chiragra, gona-

gra-

gra, ſciatica, ſomnolentia ſpasmus, palliditas, dolores coſici, tumores & ſæpe hydropiſis: nimius labor inflammationem, ariditatem, diſſolutionem membrorum, luxationem, acrimonias, corroſiones, exercitio ergo inter vtrumq; vitium medio vtendum. Nec niſi eo, quo omnia membra ſimul laborant, & roborantur, ſicut ludus pilæ & armorum, nam curſus crura tantum roborat, ferraria ars brachia, & aliæ aliud. Quæ autem membra exercitio vacant trahunt ad ſe aliorum morbos. Sed nunquam Corpus ſine ingenio exercebis & ne fias præda hæreſiarcharum, & Sophiſtarum & Empiricorum medicorum: nec animam ſine corpore, ne ſis prȩda medicorum & athletarum & armatorum. Tandem victoria ſpiritus ſuper corpus vitam ſeruat diutinam; propterea que temperati moribus antiqui monachi modico contenti cibo digeſtioni apto, paſſionibus vehementibus liberi vitam vixere diuturnam.

CAPVT. IX.

In Cadaueribus ſensum reperiri, & de putredine.

PAſſim ad manifeſtationem falſitatis vulgaris argumēti deuenimus; quo putant nequaquā omnia ſentire cū mortua corpora propterea mortua dicantur, ꝙ ſenſus penitus priuata ſūt, quādoquidē videmus viui qualitates in mortuo vel exigas remanere. Quoniā vero id per noſſe dogmati noſtro toti neceſſariū eſt veniā ad demonſtrationes

tiones; primo tamē aduertentes, mortem animalium ſolo abſceſſu fieri ſpiritus, qui habitat in capite, intercurrit per neruoſum genus, & ſenſum motumque exquiſitum toti præſtat animali, & quamuis non deſtruatur Corpus, ſed integrum remaneat, vt in ſuffocationibus patuit, nihilominus moritur animal. At mors rerum ſimplicium eſt mutatio in aliud Ens, ſicut ſpiritus in aerē, aqua in terram, aut ignem, quoniam ſimilaria ſunt & vniformia, iccirco ſola mutationem formæ alienantur à proprio eſſe. Animalia vero multiformia ſunt & compoſita, ſolaque ſeparationem deſinunt eſſe. Igitur ſpiritus in aere ſentit poſtea ſensu quidem aereo, amittitque memoriam corporis in quo fuit intercluſus, quoniam magnæ mutationis paſſio aufert paſſiones motioneſque antecedentes, & ipſa eſt fluuius lethæus. Corpus autem remanet cum ſenſu proprio obtuso; naturæ ipſius conueniente; ſique ſpiritus in neruis relinquitur, ſentit adhuc, vt palam fit in caudis anguillarum & lacertorum. Quæ ideo poſtremò moriuntur ſicut & cor, quia vaſa ſpiritus auguſta ſunt nec facile permittunt illi exitum; pariter cum lanii decoriant boues, quibuſdam in partibus caro tremit & mouetur & contrahitur manifeſto ſenſu interſecti quoq; homines in conſpectu mox interfectoris, ſanguinem emittunt & feruent irâ, vel timore ſentientes per affectum aeris communem adeſſe odioſum hoſtem. Et hoc indicio vtuntur legisperiti, ad agnoſcendum homicidam. Quidam Nucerinus occidit hominem & obruit humo; poſituſque eſt in carcerem aliam ob cauſam, poſt 20. dies plu-

pluuiç illuuio cadauer detexit, detulitque vſque in plateam ciuitatis vbi erant carceres. Cumque cadauer inſpectaret proximus de feneſtra interfector, cepit ebullire cadauer, & ſanguinem mittere ex vulneribus non ſine terrore illius conſcii ſceleris. Quo abeunte ebullitio ceſſauit, & redeunte rediit. Ac ille homo ſeorſum confeſſus eſt mihi hoc poſt 29. annos. Quapropter remanet affectus non modo in exhalante ſpiritu, ſed etiam in corpulentia, in qua ſanguis eſt, & tenuitas: Sic & nos inimicum obuiam habentes, aut ebullimus ira, aut tremimus metu. At cum corpus diſſoluitur penitus in ſubſtantiam alteram, amittit illum ſentiendi modum, aliumque ſortitur. Præterea generantur vermes in cadauere: quorum ſenſus ex nihilo manare potis non eſt, nec ex materiæ potentia, vel ſinu, quæ ſuſcipit duntaxat & non dat, ſicut in 2. lib. oſtendimus. Ergo inerat cadaueri ſenſus, calorque nobis occultus, qui natura actiuus cũ ſit, nunquã agere ceſſat, aut obliuiſcitur, propereaque creſci & liquefacit, & attenuat molem, & fœtere facit: fœtor enim craſſus eſt, caliduſque nimis vapor qui ſpiritus noſtri tenuitatem grauat, & vires exuperat, alienatque à ſymmetria ſua. Iccircoque diſplicet nobis: non autem brutis illis, quibus ſpiritus ineſt calidior, craſſiorque. Qua de re, quod alteri eſt fœtor, alteri odor eſt. Dum ergo agitatur calor & ex portione viſcoſa tenuem ſegregare non valet, ingenerat ſpiritum, & fit vermis, vel aliud animal cui magis cognata eſt temperies illius caloris, & illius ſic effictæ molis, Præterea in cadaueribus conſpiciuntur vn-

gues, & capilli creſcere: Humor enim caloris innati reliquiis continuo agentis incaleſcit, foraſque effluit, nutritque portiones extremas, præſertim ipſi excrementitio ſimiles. At temporis mora exhalat attenuatus, remanetque cadauer ſiccum, cum ſolo ſenſu obtuſiſſimo oſſium, donec tranſmutetur in terram, aliudue in corpus. At nutritionem abſque ſenſu fieri non poſſe iam dudum oſtendimus. Sal quidem à putredine ſeruat, aliaque aromatica, quoniam exhalare faciunt calorem quam primum: reliquaque moles remanet ſicca, duraque illius abſceſſu in tenuitate: ex quo intelligimus calorem debilem plus valere ad putrefaciendum; eo quod nequit exhalare cum attenuata mole, emollitaque ſed ea vtitur ad diſponendum cæteras duriores, ad relaxationem, ad emollitionem & ad euaporationem: ita quod vna omnes putreſcunt. Non enim aliud putrefactio eſt, quam relaxatio partium ſolidarum & euaporatio mollium, acta ſimul à calore blando, qui in eis augetur & exire non poteſt. Non ergo eſt amiſſio caloris natiui, vt Ariſt. opinatur, ſed augmentum. A quo ſuboritur tandem amiſſio ex viribus nactis ad exhalandum, cum fuerit à ſe paulatim auctus aut à calore externo adiuuante. Porrò cum S. Auguſt. de cur. pro mort. affirmat nullum ineſſe cadaueribus ſenſum, intelligitur de ſenſu humano, & viui ſpiritus, & animæ, quam gentiles etiam ad comedendum in ſepultura redire, vel oberrare putabant, vnde epulas ſepulcretis adponebant: Non autem de ſenſu obtuſo materiali & communi, quam ipſe quo-

que

que in aere agnouit, vt dictum eſt: quamuis huic phyſicæ operam philoſophicam minime dederit.

CAPVT. X.

In rebus diu conſumptis remanere ſenſum antecedentem, & recentem; exprimenta mirifica ad magiam.

AT quidem non obtuſum modo ſenſum, quam in cadaueribus remanere narrauimus, experimur, ſed etiam paſſiones affectuſq; proprios & peculiares ſentientis naturæ. Vnde magia negotiationem nacta eſt multam. Profectò ſi tympanum conficies ex lupina pelle, aliudq; tympanum ex pelle agni vel pecudis, illiuſq; magis, quæ à lupo vim aut terrorem pertulit; videbis dum ſimul pulſaueris tympanum lupinum, frangi ac diſrumpi ouinum. Euidens indicium, quod paſſio conſueta in rebus ſopita excitatur, ac renouatur reminiſcentia quadam, propter quod pellis contrahitur, patiturque ſicut & nos inimicum obuiam habentes declinamus, ſiq; nominetur is, à quo timemus valde; timemus, & comæ eriguntur refugientis ſpiritus abſceſſu pelle conſtipata, & quando dæmon nominatur timidi quoque præſertim pueri expaueſcunt & crines ſtant, quoniam metum adpræhendunt illis incuti conſuetum. Porrò eadem res alios lætitia afficit, qui ex ea beneſperant

ne ſperant, alios vero timore, qui male. Timent Turcæ in triremi à Chriſtianis impetita; at mancipia lætantur. Illi enim mortem, hi vero libertatem præſentiſcunt. Nec infortunium cupiam imminet quod non præſentiatur, in ſpontanea quadam laſſitudine, aut in diffidentia, aut pauore occulto: aut à vate per veritatem, vel per iocum. Amicus cui per archibugium inſtabat mors, dixit negotiando in via, animo attacto: num quis ne nunc impetat archibugio? & dum conuertitur retrorſum pila ignita tranſiluit & bombus à latrone? & quid nemini hæc nota non ſunt: Quoniam aer, in quo fit paſſio inſtans adeſt, ſenſus nobiſque communicat. Quapropter redeuntes, palam eſſe dicimus ita remanere affectum in pelle ouis à lupo quid paſſæ, ac deinde tympanizando excitari, ſicuti nauſea ſpectanti cibum, quam alias euomuit. Iccirco quidam dux Bohemus moriens præcepit ex propria pelle tympanum fieri, quo terreantur hoſtes aſſueti ab eo timere in bello. Credo etiam tympana lupina equos fugare poſſe; & ex pelle Draconis Elephantes. Nam ſi conficias chordas ex inteſtinis vulpis pulſando eas in lyra, fugiunt gallinæ: & ex lupinis, fugit ouis, & ex neruis viperæ abſterrentur mulieres ab hac beſtia pauere ſolitæ, & contrariorum animalium chordæ in duobus inſtrumentis pulſatæ obſtrepunt & rumpuntur. Præterea ſi concordes Cytharas ad ſymphoniam quis vnus reddere velit, pulſando chordam, quam dicunt primam in altera cythara, tunc alterius cytharæ prima, ſi concordis eſt, hoc eſt eodem prorſus tenſa tractaque modo, mouetur ſponte

nullo

nullo tangente, vtque id certo agnoſcas, ſuperponito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis reſilire, & excuti paleam, tum pulſas alteram conſimilem chordam, & tunc fidicen intelligit iam concordes eſſe ambas, & vniſonas. Nec quidem excutitur ab aere agitato, qui violenter deinde moueat paleam. Nam ſi tabulas inter duas cytharas erigas, ne ventulus communicetur idem euenit. Præterea nec vnquam palea mouetur, licet nimis pulſes, antequam hæc, quam pulſas omnino reddita eſt illi, cui paleam ſuperpoſuiſti, vniſona, eodem, tenſa modulo. Præterea ſi hoc motus efficeret abſque ſenſu, omnes aliæ chordæ mouerentur & ſuperpoſitas excuterent feſtucas, quod quidem non faciunt; nec ſi cytharas propinques magis. Mouerentur quoque & magis chordæ minus tractæ, minuſque tenſæ, quæ molliores ſunt & flexibiliores. At vero nulla quidem mouetur niſi quæ eiuſdem eſt craſſitudinis, & tenſa in cythara æque prorſus, vt ſit vniſona. Hoc autem fateri cogit, ſimilem gaudere ſimili, & ſentire & conſentire ſimul per motum, non quidem tanquam violentum, ſed tanquam portitorem ſenſus & affectionis ſenſatæ ſymbolæque. Porro aiunt colubrum occiſum poſitumque ſub vmbra fraxini, ſibi natura inimici, adeo agitari donec recedat ab ea. Multaque alia ſunt experimenta ſenſus conſenſuſque in rebus, quæ nobis ſenſus expertes videntur. Si patiens lienis tumorem ipſe vel alius ſuo nomine, alterius animalis lienem camino ſuſpendat ad fumum, compertum eſt, quod dum exſiccatur ſuſpenſus lien, exiccatur & tumor

patientis & lien. Hoc diabolus non facit, quoniam intra noſtra viſcera non operatur, ſed patientis affectio pauorē ingenerat in proprio ſplene, qui contrahitur, ſtringitur, vomitque humorem compatiendo cum ſuo ſimili, & recipiendo per aeris communionem illius affectum. Aſt hoc contingit, hac fide affectis magis, vt mox declarabimus. Singula membra ſenſum habent peculiarem, quo communicant in toto: iccirco metus jecori per aquam incuſſus mollitiem eidem affert. Vidi quoq; acuta ſecuri lienem incidi ſuperpoſita charta in loco lienis, & percutiendo contra ipſam nihil læſa charta, nec ventre: lien vero contremiſcebat, diffugiebat, ac per os & per aluū ſanguis fæculentus atrabilioſus mox exibat. Affirmāt multi curari vulnera medendo enſem, quo vulneratus eſt quiſpiam. Hoc non ſum expertus; ſed fieri poteſt, quod vulnus ſentiat affectum eius, qui nocuit, verſum ad auxilium dum medicatur, ſicque fiduciam arripiat ſpiritus in eius fibris, & ſpem auxilij, aut gaudium de vindicta, ſicque curetur, vt multa mox exempla ſuadebunt. Si ſensus magnetis vſque ad polum extenditur, quis dubitet de ſenſu cæterorū rerum in aere communicātium. At quoniam ſuperſtitioſa plebs, quæ rerum cauſas non intelligit, falſa admiſcet multa, & dæmon ad decipiendum ingeritur, perpetuo ſacerdotes huiusmodi occultas artes perſecuti ſunt, modicumque ſcitur. Cæterum qui ſensum conſenſumque & diſſensum rerum norunt, Duce Deo perſcrutari & invenire non diffidant.

Capvt.

CAPUT XI.

Non modo remanere ſenſum abſente aut conſumpto ſentiente, vnde deciditur: ſed etiam multiplicari & alia in ſe conuertere: comprobatur in morſu Appulæ Araneæ, & canis rabidi, aperiturque mirabilis quædam latens Magia, nulli hucuſque nota.

ISthæc autem omnia veritate comprobantur euidenti in morſibus aranearum Appullarum, & rabidorum canum. Naſcũtur eiuſmodi araneæ (quas Tarentini, tarantulas vulgo à loco nominant) ſub feruentiſſimo cælo æſtiuo: nucis magnitudinem adæquant plus minuſue: ſimiles cæteris araneis pedes habent, manus, figuramq; Colore croceo, viridi, rubro, nigro, pauonaceo & miſto ſparſę ſunt. Mordent ruſticos dum metunt aut triturant. Qui aliquo tempore paruo dolore, ſed quodam ardore in cicatrice afficiuntur. Deinde languent, obſtupeſcunt, & cadunt interdum ſemianimes, ſenſu motuque ex parte amiſſo: Inſuper vt furentes in motum aguntur, vbi viderint veſtem, aut quippiam eo colore coloratum, quo aranea, quæ momordit eos, inſequuntur auide hominem, aut beſtiam ſic coloratam. Sono gaudent, alij fidis, alij cytharę, alij Barbiti, alij pſalterij: Quisque ſuo: & ſono agitantur, ſaltant, vt in tripudiis, ſed furentius, nulli tamen nocentes. At ſi ceſſet ſonus cadunt languentes humi & quaſi exanimes, cupiuntque ſemper

ſalta-

ſaltare ad ſonum; adeoque exſudant, quod laſſati decidunt; & conualeſcunt repetitis ſudoribus & laboribus eiuſmodi tripudij: Nihilominus poſt vbi conualuerint, cum vident alios commorſos ſaltare ad ſonum, ipſi quoque reuertuntur ad eandem affectionem, & ſaltant cum eis. Et ſingulis annis eodem in tempore, quo morſi fuerint, redeunt ad eandem paſſionem & tripudium, ſed non perpetuo. At dicunt ruſtici, donec ſupervixerit Tarantula, punctum ab ea reiterare annuas ſaltationes. Dicunt philoſophi vulgares conterranei, nihil ruſticos lædi, ſed ex ignauia & dolo ſic ſimulare. Alii dicunt ſecretam eſſe vim nulli notam. Equidem haut credam eiuſmodi paupercu-los cupere pecuniam anno quolibet per ſimulationem fidicinibus, & cytharędis ſoluere fruſtra. Nec quia ignoratur cauſa, ſenſus tot confirmatus ſeculis abnegandus eſt. Quapropter inquam eiuſmodi Tarantulam peracutiſſimo calidiſſimoque veneno donatum eſſe, ac prauiſſimæ qualitatis ad nos. Itaque dum mordet, modicus illo vapor & humor ardens, quam in plaga relinquit, augmentatur paulatim, quoniam eius ardor vehementior eſt, quam noſter in particula illa plagę; conuertitque humorem noſtrum in ſui conditionem: ac deinde ſpiritus noſtri illa afficiuntur paſſim, adeo quod omnes fere immutantur in ardorem inimicum; quoniam ex humoribus reficiuntur & nutriuntur; & iuxta humoris conditionem ipſi qualitatem ſortiuntur. Quoniam vero multa exhalatio æſtuoſa ſimilis Tarantulæ fit in corpore ſerpendo paſſim, ſpiritus ipſi amittunt ordinarios motus ſuſcipiuntque paſſio-

paſſionem illam vehementem, & fiunt ſimiles ſpiritibus tarantulæ, ſicuti paulo ante dicebamus vaporibus tetris inficí ſpiritum, fierique obſcurum & ſordidum, poſteaque cupere ſepulchreta, cadauera, & cloacas, quoniam ſimile ad ſimile fertur. Itaque amiſſo proprio eſſendi modo, ac in alium verſo, quando videt ſpiritus colorem ſimilem Tarantulæ, vnde ipſe habet originem iſtam, currit ad illum tanquam ad ſimilem, ſi iam penitus aut nimis propria temperies immutata eſt, in Tarantulæ temperiem: Sin minus, currit ad colorem illius ſicut ad rem hoſtilem, diuinando ex intrinſeca paſſione ſua, ſe paſſum eſſe à re, quæ eiuſmodi eſt coloris; neque enim diſcursu, ſed ſagacitate & natura hoc fit, vt in 2. lib. dictum eſt. Propterea autem proſternuntur & languent, quoniam calor & prauitas Tarantulæ iam vicit, quapropter ipſi victi ſpiritus neſciunt ſicut ante corpus regere, nec poſſunt; nempe à vehementia alienati in tantam paſſionem nouam, ita quod obliuiſcuntur, aut dediſcunt quod fuerunt, & quod & quomodo operabantur. At ſonum audientes gaudent illo, quoniam res omnis calida mobilis tenuisq; inuitatur à motu ad propriam operationem, qua ſeruatur. Nec omnes eod. oblectantur ſono: Quoniam Tarantulæ variæ ſunt, varioſq; induunt affectus: & temperies hominum variæ varios affectus ab ead. re quoq; contrahunt. Delectantur autem, aut quia venenum ipſum eſt illius ſoni amicum, cum ſit ſimiliter tenue ac mobile; aut quia ſpiritus natura mobilis adpetit ſonum, quo ab illa paſſione infecta in aliam meliorẽ transfertur, ſibiq;

conuenientiorem ; & quod per ſe facere non poterat, ſoni impellentis auxilio remediū captat. Sanеſcūt vero quoniā ſpiritus prave affectus exhalat partim, prauusque humor per corpus ſparſus, quo vterq; nutriebatur ſimiliter praue, attenuatur, egrediturq; per trans ſpiratione͞, aut per ſudore͞ ſolidum temperamentū mundatur. Deinde probi exhibiti cibi in nouū meliorem ſuccū fundūtur, & non conuertūtur in ſui ſimilitudine͞ à ſucco priori : hic enim iam debilitatus, eſt per ſudore͞ imminutus, ergo & ineptus ad conuertendū in ſe alimentum, cum iam exhalauerit, exſudaueritq; magna ſui pars, & vehementia. Itaq; paulatim repetitis ſudationibus liberatur morbo generatque ſpiritus puriores & blandiores diræ illius affectionis minus participes. Idem accidit in febribus, quæ ſunt feruores ſpiritus contra prauum humorem intra vaſa aggregatū; aut iuxta ipſa, & cum ſpiritus partem illius humoris expulerit in ſudorem & vaporem actam, imminuitur afflictio ſequentis paroxismi. aut nō mouetur eod. in tēpore, ſed tardius. Si vero ſpiritus parum pręualuit in primo pręlio, humor creſcit, ſpiritumq; ad prælium prouocat paulo ante. Sed propinquior comparatio eſt inter hūc & venereū morbū; qui nimirum totū ſimiliter Temperamētum minutat. Ideoq; ſudoribus oportet ipſum expellere & ſuccos probos intus generare & emollire carne͞ & oſſa & viſcera, ac purgare continuo, donec omnis prauitas exhalet, ſudet & excernatur, totaq; Temperies innouetur. Poſtquam videmus hominem complexione mutatum, pingueſcere magis, quoniam ad pueritiam corpus redactum eſt. Hac

ratione

ratione ars reiuueneſcendi inueniri poteſt. Nam aquilæ & cerui ſerpentibus venenoſis paſti, & ab illis commorſi, poſt longum curſum ſudoremque immerguntur aquis tepentibus & in aquas exit venenum iam exſudans; ipſorumque carnes molliuntur; & viſcera, redduntur que aptiora ad nutrimentum primæ ætatis. Vehementia enim veneni apta eſt in ſpongiam omnem duritiem intermutare. Magia id imitatur in theriaca & purgationibus ſecretis, & vnctionibus exterioribus. Ad rem reuerſi, dicimus, quod quando poſtea vident quempiam à morſu affectū, expergiſcitur in eis eadē paſſio in ſpiritus ſopitis motionibus, redeūtq; ad furorē: Sic quādo nauseā in mari paſſi ſumus, reminiscētes poſtea ex viſione maris aut nauigii in eandē ferimur nauseā. Memoria enim eſt ſopitus quidam motus remanēs, quaſi vetus cicatrix: ſpiritusq; patitur ſecundum illum quoties aliunde repręsētatur. Iccirco ſi ridere alios conſpicimus: ridemus & ipſi ſæpe neſcientes propter quid: Si plorare ploramus, & mortē amici ſtatim recordamur alios mori videntes; omniſque paſſio memoriam reuocat. Tempus quoque atq; locus apti ſunt memoriam reficere: Iccirco eodem in tempore anni patiuntur. Sicuti nobis quocunque die aut tempore, quid mali ingentis aut lætitiæ accidit, cum reuertitur, renouat paſſionem dolorificam aut lætam. Et quidam amicus, aſſuetus per pietatem tergum verberare funiculis, & ſtimulis ferreis in hebdomade ſancta, quotannis pruritum ibidem patitur & ampullas, ita, vt ſi ſe non verberet, in infirmitatem incurrat. Natu-

ra quoque eandem ſeruat memoriam, quoniam eiſdem in temporibus quotannis renouat poma, ceraſa, vuas, ventos, pluuias & in Rep. feſtiuitates & funeralia repetere natura noſtra nos docuit. Et magus ſi hoc percipit, ſcit quando ex voto opificium ſuccedet.

Fieri quoque poteſt, vt paſſio reuertatur quamdiu Tarantula viuit, fons cauſaque damni. Quoniam viuente cauſa effectus viuidior eſt, quamvis abſens, ex natura, & aeris communione, & mundi conſenſu. Eadem enim influentia quæ opitulatur illi, opitulatur & iſti, & moriente cauſa effectus ruit; aut malis premitur magnis. Quoniam influxus inimicus interficiens cauſam, eſt quoque effectui contrarius, loquor communi ratione. Noui enim particulari ratione ob circumſtantias hoc falſum eſſe. Nam mortuo patre, non moritur filius, eo quod robuſtior eſt iam patre ex noua in ipſo virtute aucta perfectus. At ego expertus ſum, quotieſcunque amicus quid aduerſi patitur, amicos conſimiliter pati licet abſentes: Sic & in bonis communicare vidi: Amicitia enim ex ſimilitudine oritur: & quæ cauſæ rem quampiam ſeruant, ſeruant & illius ſimiles. Hoc autem nemini non perſuadeat, vir Neapolitanus, cui amputatus fuerat naſus, emit mancipium permittendo illi libertatem ſi ſineret naſum refici ſibi ex carne brachij illius ſecundum Magiam Tropienſium, quæ in 40. diebus hoc opus explet. Refectus eſt naſus, liberatus eſt ſeruus, ſed poſt tres annos mortuus eſt morbo conſueto, & ſimul particula naſi cæpit languere, & mortua eſt & computruit eodem tempore &

re & ordine, quo ſeruus. Quærit à me amicus cuiusnam anima viuebat naſi particula, ſervine an Domini? Si Domini, quare mortua eſt, mortuo ſeruo? ſi ſerui quare viuebat ab eo ſeparatim? cum quæcunque reciſa membra intereant? Præterea quare ſurculus inſertus non moritur, mortua arbore vnde reciditur, & quare filius non moritur mortuo patre, cuius eſt ſemen? Reſpondeo quod ſecundum animam à Deo immiſſam viuebat anima heri, quæ eſt in toto, quod viuificatur in ſuo ſubiecto. Non enim particula naſi erat ſegregata ſicut vermis in ventriculo, ſed coalita toti. Sed de hac non eſt quæſtio, quandoquidem idem eueniſſet inter cætera animalia, de altrice & ſenſitiua eſt ſermo. Dicimus ergo ad vniuſcuiusque rei conſtitutionē concurrere totam rerũ vniuerſitatē, & harmoniā omniaq; certo ordine currere, qui præteriri nequaquã poteſt: & vitas cunctis rebus à Deo ſtatutas omne, & ſimul à conſensu omnium cauſarum ſecundarum, & rerum quæ in virtute primæ ſunt & operantur. Quapropter fatendũ eſt vitam illius particulæ dependere à prima conſtitutione quam habuit in ſuo toto, contractam ex tota rerum vniuerſitate. Sed quia à ſuo toto ſeiuncta erat, quoad radicalem ſubſtantiam pertinuiſſe ad vitam ſerui, quo vero ad conſeruationem nutrimentalem ad vitam heri. Sicut funiculus lucernæ habet ſubſtantiam à goſſipio, & nutrimentum ab oleo & viuit vita lucernæ & goſſipij; Et ramulus inſertus de pomo in pyro, viuit vita pomi radicali & pyri nutrimentali. Quapropter ſi deficit nutrimentum moritur, ſi ſubſtantia nutrita etiam

moritur. Cum ergo cælum & vniuerſitas rerum termi-
naſſent vitã ſerui nutu Dei, neceſſe erat particulã ab eo ab-
ſtractam ſimul commori, quoniam cauſæ fauẽtes & ad-
uerſantes cõmunes erant illis. Et quidem mortua eſt ſub-
ſtantia radicalis, ergo fruſtra accurrit nutrimentũ cui res
nutribilis defecerat. At in plantarum inſertione non forte
ſimiliter euenit, quoniam ramulus deſertus aptus eſt pro
ſe aliquid eſſe & fieri. Videmus namq; plantarũ ramos hu-
mi plãtatos germinare, & fieri nouas arbores. Similiter &
ſemen aptum eſt fieri animal, & nouo addito nutrimẽto
augeri totum in multas partes, quapropter nõ ſeruant ra-
dicalem ſubſtantiã, ſed in rem aliã mutantur & mutãt, &
augentur; Particula vero naſi non exceſſit primam quan-
titatem, nec ex ea aliquid per ſe fieri natum erat, ſed tãtum
poterat cum alio nutriri ergo perdita ſubſtantia primæ
conſtitutionis, ipſam perdi oportuit, cum quia aliud fa-
cta non erat, vt ſurculus & ſemen, nec nouã virtutem &
eſſe acquiſiuit, nec in rem nouam per ſe exiſtentem tranſi-
uit; ſed alteri adhæſit: tum quia per ſe aliquid eſſe & fieri
apta non erat, ſicut planta & ſemen, & periit cum ſuo to-
to, quæ eſſe totum aut fieri apta non fuit. Viuebat autem
extra totum, quia conſimile nutrimentum nacta erat.
Subſtantia ergo baſilaris nunquam prorſus mutatur, &
ſic venenum viuit viuente Tarantula. Qui autem mor-
dentur à cane, vel feli rabidis, moleſtiam vix ſentiunt vſ-
que ad 40. diem. De hinc languent, & latrãt vt canes, aut
feles; mordentque alios homines, ſicuti ipſi morſi fue-
runt. In aquam claram introſpicere abominantur &
fugiunt,

fugiunt, tandem quaſi canes aut feles vociferantur rabidoque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus ſemen inſtar catulorū canis, aut felis, & tandē in canes trāsformantur, licet non in figura exteriori & miſere pereunt latrando, & imaginando ſe eſſe canes. Vnde palam fit, ardentem ſpiritū humoremq; in vulnere à cane derelictum paſſim augeri, & temperamentū vincere; ſicut modicum coagulū lac multum, Inq; ſeipſum cōuertit. Quapropter ſpiritus adeo afficitur, quod obliuiſcitur eſſe humanus, imaginaturq; eſſe caninus. Motiones enim paſſioneſq; caninę in eo præualent, imaginātemq; vim caninā faciunt. Sicut furioſus quidā ſe eſſe Papā credebat. Et veluti modicum ſemen frumenti terrā multā mutat in frumentum, ſic caninus ille ſpiritus modicus operatur vehementia ſua immutando temperiem ſensumq; in ſe. Ita q̄ patiens credit ſe eſſe canem, & iam canis eſt intrinſecus nō autem in figūra: nam ſicuti mutatur in corpore canis cibus & ſanguis in ſpiritum caninum: ita & in corpore noſtro, dum caninum ſemē ſic potens eſt. Mens autem à Deo nobis indita patitur eadē paſſione & credulitate, quia eſt involuta ſpiritu patiente, & credente ſe canem eſſe.

Quod ſi propriam operationē haberet, ſpiritum corrigeret vt videas nō poſſe ſuſtineri eius immortalitatem, niſi mortalis ſpiritus hę paſſiones agnoſcātur. Introſpicere aquā reluctātur quoniā vident in aqua propriā figurā humanā & nō caninā, quam vellent. Aut forte ſi prorſus caninus non eſt factus ſpiritus, putat ſe videre in aqua caninā figurā inimicā, cauſam ſuæ paſſionis, refugitq;. Hoc a.

agnoſci

agnoſci poſſet ex amore vel odio, quo perſequuntur canes. Nam transformati amant, affecti vero oderunt. Ex parua delineatione vident praue imaginantes quicquid in animo obuerſatur vt dictum eſt, in lib. 2. Multi quidē ægritudine dira mutati credunt ſe eſſe gallos, aut vrnas: vidi etiam iuuenem, qui cum ſanus eſſet omnino, nihilominus à calore æſtiuo infeſtatus in ſudores liqueſcens cogitatione dixit, ita eſſe pepones putreſcentes & ita vehementer id imaginatus eſt, quod in ſequente paſſione omnino credidit, ſe eſſe peponem putridum, & ſic affirmabat prorſus. Hoc euenit ex magna imbecillitate exilis ſpiritus: qui ordinariis non poteſt moueri motibus ad ſuam paſſionem conſiderandam, ſed, paſſionem propriam penſiculando, vt primum in mentem venit quippiam ſimile ſuo paſſioni; quoniam alias illam rem nouit, imaginatur ſe eſſe illud. Hoc autem in ſomno contingit magis, quando intumeſcentibus teſticulis communicatur motio ipſorum vſque ad caput. Spiritus autem putat ſubitò extrinsece fututionem exerceri quoniam ipſe nō eſt in ſenſoriis oculorum, & aurium ad videndum & cuius imago mulieris primum in eo expergiſcitur per motionem illi conuenientem aut procedentem cogitationem, illam ſubagitare ſe imaginatur; & ſæpe matrem, ac mox ait, peccatum eſt hoc, quoniam ſimul in eo cogitatio peccati cum matre mouetur. Videturq; ſibi cogi illud committere ſcelus, propterea quod calorem genitalis corrigere non valet, quoniam non intelligit, qua ratione vectandum eſt corpus fugiendumque, cum hoc non

niſi

niſi in ſensoriis facere conſueuerit, excitantur quoque in eo ſimilitudines variæ, quas vt res ſuscipit, vt conſueuit. Sic & languens multa videt vana quæ vera iudicat, quia ſpiritus exilis non poteſt diſcurrere, & inquirere, num vera ſint, præſenti paſſione occupatus & victus; ſic ex delineatione modica ſe in muro draconem putat videre ob exilitatem; Econtra ob robur alij, nec quod vident, credunt, quoniam non poteſt proprium motum impreſſione magna ſusceptum dimittere, vt moueatur alienis. Potentius enim non admittit debilius, ſed econtra. Et huiusmodi genus hominum non mutat opinionem absque magna euidentia melioris, impreſſionem faciente multam in ſensu. Rabidi autem vehementi motu præoccupati non diſcurrunt vt dictum eſt. Generant quidam catulos, quoniam caninus factus eſt ſpiritus ipſorum, ergo ex ſemine canes formant; ſicut ſemē hominis in vtero format hominem, quoniam eius ſpiritus retinet in ſe ideam genitoris, & veluti nutriebat & viuificabat & ſentiebat & operabatur in genitore, ſic agit & operatur in vtero, ergo & ſimilem genitori fabricatur. Sic etiam ſpiritus caninus operatur quod & ſicut, in cane operabatur, & nutrit & generat, & latrat & omnia agit iuxta ideam ſuam. Granum frumenti de terra ſibi diſſimilima frumentum facit; quoniam adepto vigore agit quod & ſicut agebat in frumento innata vis illius, & ſicut fecerat herbam ſpicam & grana, ita nunc facit in terra & quocunque idea transfertur, ibi ſimile producit, & gallinæ ouum ſub ſimo, & ſub columba, facit gallinam cuius ideam habet;

ſic ſpiritus caninus conuertit alienũm in caninum, & deinde canes generat. Mulier prægnans recocti nimio affecta adpetitu, tangit ſibi vultum, naſciturque recocti ſimilitudo in vultu fœtus; quoniam communis eſt adpetitus vtriſque; at in carne mulieris duriuſcula non exprimitur imago cupitæ rei, ſed in tenellulo fœtu ſpiritus adpetens affectus eiuſmodi imagine, quoniam ſicut affectus eſt ita agit, eam proinde agendo producit. Producere enim & agere eſt ſimilitudinem ſuam effundere. Sæpe mõſtra & tetra mancipia candidæ formoſæque mulieres pepererunt ſola imaginatione pręeunte vehementi: Tametſi ſoleat alias ex ſeminis vitio, aut menſtrui infectione, aut ſuperfluitate, vel defectu materiæ; aut vis actiuæ, temperari & formari fœtus temperie formaque monſtri aut beſtiæ, præſertim cum ſtellæ calore conſimili illi temperiei fauerint, vt mox dicemus. At canes & feles quando rabie non aguntur, ſi momorderint, non inducunt iam dictas paſſiones. Quoniam temperies hominis exuperat modicum humorem, quem in vulnere relinquunt, cum non ſit ita vehemens, quod noſtrum vincere & immutare valeat; ſic & ſemen maſculi filios facit ſimiles maſculo, quando robuſtius eſt ſemine muliebri; quando autẽ muliebre potentius eſt, mulieribus nati eduntur ſimiles licet maſculi. Granumque in terra apta ſibi & facile vincibili facit frumentũ: in alia vero lolium, quoniam in huius temperiem ipſum mutatur. Vinum vincit noſtrum ſpiritum, inebriat & calefacit, aqua vero vincitur à noſtro ſpiritu, calefit & immutatur, & in

omni-

omnibus hæc doctrina cõprobatur. Credam corium canis rabidi, & Tarantulam mortuam ſuper plagis ab eis inflictis adpoſita poſſe ad ſe venenum trahere , ea ra ione amicitiæ, quam cum ipſis habent, & odii nobiſcum venena ipſorum. Quas ob res qui ſciret ex auro ſpiritalem vehementiam educere, qualis eſt in cane rabido, & non ordinariam, qualis in ſano , poſſent eius miſtione alia metalla in aurum conuertere. Poteſt habere aurum eiuſmodi virtutem ſopitam in denſitate, (vt patet in magnete, & in ſilice ignem continente) & per ignem excitari, roborari & vehementia donari ; ſicuti æſtiui ardor ſolis ipſam in cane excitat ; & naturaliter dat Tarantulæ. At neſcio num aurum ſpiritus nobilis expers, fieri tale poſſit, & non exhalare, & verti aliud in Ens.

CAPVT XII.

In lege lepræ Moyſen docere ſenſum affectumque communicari & multiplicari in res diſsimilimas & diſtantes, conſenſumque comprobare.

TAndem ſapientiſſimus Moyſes docet, non modo animal animali proprias communicare paſſiones & contagia, ſed rebus quoque, quas inſenſatiſſimas vulgus exiſtimat. Ex quo intelliges, quod retulimus de medicamine enſis & lienis non omnino à veritate aberrare. Nam & huius experientiam vidimus. Dicit

igitur in Leuitico, lepram ab homine in hominem contagione trãsire & in animalia. Deinde vero in veſtimenta & in parietes domus conſimili ſerpendo modo. Dat legem, ſi apparuerit lepræ macula in homine, ſeparetur ſeptem dies, & quando macula adparet humilior carne reliqua, & quando ſerpit poſt primam probationem iubet dies 40. extra caſtra manere & curari oportunis remediis: ac deinde ſacerdotis iudicio ſupponi, an recte curatus ſit; qui hoc quibuſdam indiciis in carne & puſtulis ex colore & plagæ cicatrice agnoſcebat. Eadem ratione iubet, ſi in veſte adparuerit plaga lepræ ſeparandam eſſe, ac deinde pluries lauari; ſique macula ſtaret, amputari à reliqua veſte, ſi vero ſerpat cõburi; quoniam volatilis (ait) lepra eſt. Idem de arculis & pannis abſconditis docet. Tandem ait, ſi apparuerit plaga lepræ in parietibus domus quæ ſit lucens & humilior reliquo pariete, abradendum eſſe locum plagæ & lauandum & habitatores diſcedente à domo donec probetur ad ſacerdotis iudicium. At ſi poſtea redeuntes viderint maculã ſerpere ſæpius, demoliri iubet domum & comburi, quoniam lepra eſt volatilis & vaga & pulueres illius & lapides extra ciuitatem proiici ad ſacerdotis Imperium. Ex quo declarat, veſtibus ineſſe ſenſum paſſiuum, qualis homini in partibus ſui ſtupidius ſentientibus; ſic etiam parietibus: Hæc quidem morbi multiplicatio & contagium non fieret conſimili modo in illis, vt in nobis, niſi conſimiliter paterentur. Nec macula & plaga multiplicabilis, volatiliſque in ipſis fieret, ſed vapor duntaxat in eis fieret & inhæreret, qui ad

ignis conſpectum euaneſceret, & ſanaretur. Nec Moyſes hoc ex Dei ore docuiſſet, niſi euenire iſthæc contagia ibi conſueuiſſent. Nec mirum ſi noſtris domibus non fiunt, quoniam procul ab æſtu ſolis & ab illa ſumus vehementi temperie. Nec enim lepra niſi mitis & raro apud nos extat. Sed in Ægypto tunc temporis dira fuit, ſicut peſtis apud nos, quod & ſcriptores profani teſtantur. Hoc autem dixi ad minus credentes. Præterea experientia docet, domum, quæ non habitatur ab hominibus, quamuis bene conſolidata & ornata ſit tota, munitaque citius ſeneſcere & corruere quam domus male concinnata, & exiliter munita, ſed habitata. Homo enim eſt cauſa eius efficiens, & idealis & finalis. Effectus autem omnis præſentia ſuæ cauſæ viuificatur & entificatur magis. Ac veluti corpus hominis à ſpiritu inhabitatum viuit, & ſpiritu abeunte, remanet cadauer mortuum: Sic domus habitatore viuificatur & ſine ipſo remanet ipſa cadauer. Præterquam quod naſcuntur herbæ, puluere necatur, madeſit, vermiculis ſcatet, impletur muribus, nõ ſecus ac cadauer, cui creſcunt pili & vngues, puluere obruitur, madeſit, vermibus ſcatet, muribus perforatur. Credo etiam lepram ac rabiem plantis communicari. At parietibus rabiẽ non intelligo: Carent enim ſpiritu ſoluto in quo rabies primo reſidet, nõ tantũ ſoliditate, ſubiecto nimirum lepræ, quale os & caro peſtes & contagia communicari aquis & aeri, veſtibus & cunctis viſualibus rebus palam eſt. Eademque ratione remora nauim ſtupefacere poteſt, vt in l. 3. dictum eſt.

CAPVT. XIII.

Vniuerſales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

TOt experimentis, rationibuſque compertum eſt remanere paſſionem & ſenſum propriæ originis non modo in ſemine, ſed etiam in vapore & humore & neruoſitate, omnique in re coniuncta; & tangentem rem, niſi potentior fuerit res quæ tangitur, multiplicari, creſcere & in ſe attactam conuertere. Vnde Magus doctrinam elicere queat, inducendi quamlibet affectionem atque ſanandi: Sicut humi ſeminantur & euelluntur ſemina. Contrarium expellit contrarium, magis autem ſi applicetur interius quam exterius, ſimile educit ſimile, magis quidem adplicatum deforis, quam intrinſecus. Simul commixta duplicem pariunt effectum, vel dupliciter aut vtroque modo operari poſſunt. Qui poteſt capere capiat.

Quoniam ſummum bonum eſt conſeruatio, ſummumq; malum deſtructio, illa res plus voluptatis, lætitię, amoris, ſpei, fidei ingenerat, quæ conſeruat magis aut diſponit ad conſeruationem, vel ipſam oſtendit. Illa autē plus doloris, odij, mœroris, diffidentię, incredulitatis, quę magis deſtruit, aut conſeruationem impedit. Nam (vt melius dicam) quæ diſponit ad conſeruationem aut ad deſtructionem, ſecundum habet gradum in introdu-

ctione

ctione affectuum prædictorum. Res conſeruatur aut in ſe, aut in prole ſimili ſibi, aut in opinione, fama & honore. Maximam ergo poteſtatem habent exhilarandi hominem & paſſiones lætas inducendi, cibus, potus, habitatio, aer, libertas, dominatus, diuitiæ, ſecuritas, quæ nimirum hominem in ſeipſo conſeruant: adde lucem, ſonos Muſicos, ſcientiam, robur, & quæcunque ſpiritui ſunt conſeruatiua & ſimilia. Oppoſita his dolorifica ſunt, quoniam deſtructiua. Secundo loco potentiam hilariter afficiendi habent, formoſa mulier, iuuentus, venuſtas, vigor fœmineus, & denique filij, & omnia Entia generationem concernentia. Et hæc mutant animum in lætitiam, confidentiam, robur, venuſtatem, facetias, amorem; Contraria vero in odii tantum? Quod ſi quis impedit equo, aut colubro actum venereum, inſiliunt viribus immenſis, nunquam in eis viſis, ad vindictam. Tertio Reſpub. dignitas, ſtatuæ, libri, laudes populares, Hiſtorici, Poetæ, potentiſſimi ſunt ad ingenerandam lætitiam, fiduciam, amorem &c. Contraria autem contrarios effectus. Verum enim verò promiſſio vitæ æternæ in cælo poſt mortem indit probe credentibus quemcunq; magnum, nobilem, charitate ſapidum affectũ, omniſq; mali contemptum; quin & omnis boni, quoniã cõparatum illi, nullum eſt. Magia vulgaris ad ſeminandum odium, vel amorem inter homines cunctis eſt nota: oſtendẽdo alteri quod alter impediat directè, vel indirecte per ſe aut per accidens, diſponendo vel efficiendo rem quampiam, aut modum prædictarum conſeruationum

tionum & deſtructionum. Inſuper exiſtimat homo ſeruari ſe rebus quandoque noxiis, eo quod ſuo ſunt humori & ſpiritui ſimiles. Sicut placet atrobilioſo obſcuritas, affecto Tarantula eius color, febricitanti aqua; ignoranti ineptiæ; Libidinoſo Venus præpoſtera. Iccirco his cunctis tanquam ægris inducitur paſſio quam cupit Magus eorum plaudendo moribus; aut obliuione procurata. Et propinando malum tanquam bonum & bonum tanquam malum; ſi aut ſanescere illos cupis, oportet temperiem ſpiritus immutare; hoc eſt tenuitatem, lucem, mobilitatem, calorem, vt dictum eſt. Maximè Magus Legislator eſſe debet, vt iubeat res, quæ proſint placeantque omnibus, & paucis repugnantibus vt ſolet, perſuadeat eſſe vtiles neceſſariaſque cælitus & humanitus: Oratores ac Poetę ſecundè Magia indigent; qui affectus immutant, ſed ad propriam laudem vel vtilitatem torquent non ſine impietate. Cum enim ſint Legis inſtrumentum contra legem populos docent. Præſtantiſſimus eſt, qui vtile & commodum miſcet. Sique addas phyſicam & Aſtrologiam, quæ certis rebus & temporibus mouent & mutant, perfectus es.

CAPVT.

CAPVT. XIV.

Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vſum adplicantur.

NVnc ergo generatim proponere liceat, animalia, plantas ac mineralia propterea quod proprias paſſiones nobis communicant, ingredi omnia magiæ vſum. Itaq; animalia ſomnolenta ſicut glires & taxi vim habere inducendi ſomnum, ſi adplicentur, magis autem ſi comedantur; præſertim cerebrum, ac cor ipſorum quibus immanet vis ſpiritualis, eò quod ſpiritus ſedes ſunt; quapropter eam nobis affectionem conciliant, quam habent, cum iam compertum ſit in eis retineri etſi non vehementem, ſicut in humore rabidi canis & Tarantulæ, ſaltem taliter, quod continuata manducatione ad ſui ingenium trahat. Animalia vigilantia, ſicut grus, noctua, gallus, canis, vigilantiam indere, ſi geſtentur continuo, vel comedentur viſcera, ſicut Iaſpis ſymbolo ſanguinis cohibet fluxum: & inſpiratio & tranſpiratio & auiditas hominis erga affectum quæſitum, communicant afficientium rerum vim. Igitur qui carnibus leonum & vrſorum & Luporum, magis autem viſceribus veſcuntur, fiunt audaces, ſtrenuique; hinc oſſium medulla laudatur. Homerus canit; Achillem ex his nutritum euaſiſſe audaciſſimum, & robuſtiſſimum Græcorum. Idem Virgilius de Camilla. E contra animalia timida, ſicut lepus, ceruus, hominem

afficere timidum fugacemque. Aſtuta vero vt vulpes, coruus, apis, ſimia, hiena, polypus, aſtutos; ſtolida, ſicut aſinus, phaſianus, gallina ignorantes. Quæ noctu loquūtur, vt luſcinia, gallus, bubo, domientes loqui. Memoriæ expertia, vt ſtruthio, muſca, Oſtrea, obeſſe memoriæ; Sic de cæteris iudicabis, quod proprias inferunt paſſiones & ſicut calida calefaciunt, frigida frigefaciunt, humida humectant, ſicca exſiccant, vel ſui miſtione, ita paſſiones alias communicare. Ergo ſeneſcentia ſeneſcere faciunt, iuuenia iuueneſcere, venenoſa veneneſcere, crudelia immiteſcere, rabida rabire. Præterea arbitror animalium partes humanis conſimilibus partibus conuenire, & prodeſſe vel obeſſe. Itaque ad roborandos neruos humanos portionem neruoſam animalium maceratam contritamque valere: ad oſſa vero medullas oſſium: ad carnes, carnes, ad iecur, iecora, ad ſplenē ſplenes, ſed quia augeri lienem & vaſa immunda obeſt nobis, iccirco ad nocendum lieni, & fouendam atram bilem, lien animalium valet, ad felleam veſicam ipſorum fel; & quidem ad augendos humores, qui excrementa ſanguinis ſunt conferunt vaſa ipſorum & humores conſimiles: Sanguis quoque ad ſanguinem ſed iuuenis & conſimilis animalis; alioquin facile tranſit in ſpiritus nutrimentum prauum. Poteſt quoque Magia inter homines producere affectiones odii, amoris, fiduciæ, faſtidij vtendo animalibus inimicis & amicis & adplicando. Quapropter ad laſciuum amorem augendum, aut imprimendum maſculum palumbum mulieri, fœminam palumbam viro exhi-

exhibere in cibum confert multum. Præſertim ſi colūba vxor fuerit columbi: idem de paſſeribus cæteriſque laſciuis animalibus, vt concilient amorem, ſed repetitis vicibus. Ad pium amorem valet Pelicanus, aut ciconia, alteri matrem, alteri filium Ciconiæ præbendo. Ad odium alteri canis, alteri felis detur in cibum, omniaque mutuo ſeſe odio proſequentia. Ad iram excitandam iracunda animalia, ad velocitatem velocia, ad pigritiam pigra, ad luxuriam luxurioſa. Sed quidem quando præualent paſſiones iam dictæ, exhibenda videntur magis, vt luxurioſa in Vere, & quando coeunt; & cum belligerant, ſubito præbenda videntur corda vtriuſque perſonis duabus, quibus rixam aut odium mutuum procuras. Quando coturnices certāt duello, vt Neapoli cōſueuerunt, ſunt ad rem. Similiter herbis & mineralibus vtemur. Namque non modo calefaciunt, lubricant, infrigidant, humectāt; ſed dum has operantur actiones, inducunt iam dictas affectiones. Quapropter vaporoſæ & viſcoſæ ſomniferæ ſunt, vt oppium, lactuca; lentæ, & acuti ſaporis, & mōtanę vigiliam, procurāt vt ſinapes. Aromaticæ, vires & ſolicitudinem. Acres ſalſęque luxuriam, acetoſæ vel frigidæ caſtitatem. Nigræ & feculentæ atram bilem & mœrorem & ſomnia dira. Albæ acutæque lætitiam. Albæ corpulentæque plegma & pigritiam. Succiplenæ, rubręque ſanguinem, vt ceraſa & vua, ac proinde hilaritatem. Habent quoque ſymbolum cum partibus corporis humani, quibus etiā proſunt. Pulpoſę carnib. vt pyrū,

frumentum, pepo. Neruoſæ neruis, vt caſtaneæ, glandes, cardui; ſiccæ oſſibus vt myrtus. Porta autem ex figura putat argumentandum, vt cucurbita capiti; ſed melius, ſi addas calorem, colorem & conſiſtentiam, vt rubræ & ſucculentę proſint ſanguini: albæ duræque oſſibus croceæ choleram augent, non expellunt, vt putant magi Empyrici, niſi per ſimilitudinem attrahentem, vt dictum eſt. Vidi apud Neocaſtrum Citria & limones grandes, quorum alia formantur à natura inſtar manus hominis cum digitis, & brachiali prorſus, & planta; alia ſicut cor, alia ſicut veretrum cum præputio & teſtibus: alia ſicut cunnus omnino, vt rideas ac mireris ſimul. Atque exiſtimanda ſunt prædictis membris per ſymbolum prodeſſe. At in mari Parthenopeo vidimus de genere imperfectorum piſcium, quendam prorſus ſimilem veretro humano. Et alium cunno muliebri. Ipſorum ſemina humano ſemini prodeſſe palam eſt; præcipue alba pinguiaque illi ſimilia, vt nuclei pinearum & piſtaciorum & oua. Quoniam vero inter plantas eſt amicitia, & inimicitia & mas & fœmina, eadem ratione qua de animalibus diximus, adplicari ad vſum poſſunt. Exiſtimabimus inſuper res omnes attractiuas ad amorem valere, ſicuti magnes, cornu cerui trahentis colubros naſo, ſuccinum trahens paleam & caratoblepharon quem geſtabant Ægyptiæ adpetentes maritum. Quidam pilos & ſemen conficiunt miſturis, vt fœmina in illis eorum paſſionem hauriat, & ſenſum, & auiditatem. Et quamuis hæc non attrahant plerumque & per ſe, applicata tamen

men affectum attrahendi habenti mixtionem, & vires addunt. Econtra res expulſiuę ac fætidæ conciliant odium, ſicut ſtercus amaſiæ, menſtruum, ſputum, crepitus, & quando res vna non ſufficit, multæ ac multoties ſuffiçiunt. Addit Ouidius remedia contra amorem venationem & bellum & alia exercitia, quæ paſſionem validiorem indant, & hoc verum eſt. Iuſſit Moyſes ne coquas hædum in lacte matris ſuæ. Credo equidem, & vt charitatem etiam erga beſtias doceret; quo tenacius erga homines eam coleremus; Et quia remanet ſopitus in cadaueribus ſenſus, & alterius alter & proprio malo dolet, malamque coctionem efficiunt. Haut dubium quin ſi mortuus aſpis ab vmbra fraxini recedit, inter matrem & filium paſſio ingentior ſymbolumque remaneat. Poſſemus quoque operari, vt oculus Aquilæ viſum noſtrum acuat, aures lupi auditum, canis odoratus noſtrum iuuet, & ſane qui bene Philoſophatur, ex coloribus, ſaporibus, conſiſtentia, figuris, actionibus, vſibus, & proprietatibus rerum, inueniet arcana innumera ad quemcumque cupierit vſum.

Capvt XV.

Ex oculis manare vim immutatiuam, & per conſenſum actiuam.

OCulus multa oſtendit magica. Siquidem homine homini obuiam facto, pupilla contra pupillam, alterius lux vivacior hebetat demittitq; alterum vt ſuſtinere intuitum nequeat, ſæpeque quam ipſe habet paſſionem indit patienti, vt amantes amorem, irati iracundiā, turbati mœrorem: Sed parum perſeuerant, quoniam amouetur nec pergit mutuus intuitus aut paſſio aliunde nequaquam fouetur. Ferunt Regulum intuitu occidere, quoniam ardentes ac venenoſi ſpiritus ab eo egrediuntur, quos inſpiratione, & oculis inbibimus. Exiſtimatur oculo fœcundare oua, vt & Teſtudo: Ego tamē credo anhelitu: at faſcinum vim eius patefacit. Inſpectantes enim attentione & affectu nimio tenellam arborem, aut infantulum, morte afficiunt. Qui aliquid admiratur erigit ſupercilia, vt oculi aperiantur, adeo quod intret res quā admiratur, poſſitque illam cognoſcere, vel frui: & in ea apertione emittit foras ſpiritus multos auidos rei deſideratæ, vel quam admiratur. Qui ſubitò communicantur tenellulæ rei per poros & ſimul affectus aer, ac proinde operantur ſicut in generante, ea quidem ratione, qua rabidi canis venenum conuertere conatur noſtras humores, ſpiritusque in ſe. Quapropter exuperati hebetatique ſpiritus

tus arbuſculi aut infantis cedunt, nec opera vitæ exercere poſſunt. Ergo eo moriuntur. Id aniculę efficiunt magis, quibus obſtructæ ſunt purgationes menſtruæ; ideoq; fœtidis abundant exhalationibus in ore, & oculis, itaque ſpeculum inſpectantes obnubilant maculantque: Frigidiuſculum enim tranſpicuumque ſpeculum colligit vaporem craſſum ſua frigiditate ac reſiſtentia illum denſando, ſicut marmor auſtrinum vaporem: vel interius inſpergitur, quia perſpicuum. Filum quoque vetularum ſputo netum putreſcit. Cubare cum aniculis noxium eſt pueris, breuiatur vita, & languida fit: illis vero proficuum valde. Dormire enim & conuerſari cum pueris eſt ſibi ſpiritus multiplicare, vivificare & reiuueneſcere. Tuum enim ſiccum paſcitur ipſorum blando humido, quapropter ſiccis aridiſque coitu pinguium ſucciplenarum mulierum vti plurimum prodeſt, phlegmaticis vero gracilium ſiccarumque, & hac ratione proles optima quoque generatur. *Viſio* lupi te raucum facit; quoniam craſſi ipſius vapores in nos ingredientes replent fauces: ac timor ipſarum conſtrictioni præſtat auxilium: quoniam eſt contractio ad interiora. Iam diximus de timore quo gallus leonem afficit, & mus Elephantem & porcus: quod fiat vel quia ſtridula vox penetrat, ſicut ſuberis ſectio nobis horrorem indens, aut quia ſpiritus acumen aptius eſt ad penetrandum hæc quam alia animalia ex temperiei proportione.

CAPVT

Capvt. XVI.

Mirificas apparentias arte fieri vtente natura in viſione.

PLerique ſcribunt quod accenſa lucerna ex pinguedine anguillarum alteriuſue piſcis obſerratis feneſtris, ita vt aliud lumen non adſit, videbitur domus plena aquis & anguillis, adeò quod mulieres credulę veſtes ſurſum contrahant; Sic & ſebum ſerpentis adparere ſerpentes faciat. Quodq; florem vuæ intra ampullam oleo plenam ſi poſueris, ſiueriſque ita creſcere maturata vua, oleum illud in lucerna efficiat videri domum plenam vitibus & vuis. At quidem iſta experiri nō licuit mihi vitam in vinculis perpetuis miſerrimè agenti: nec poſſibilia videntur. Nam & oliuarum oleum ſemper in domo oliuetum repręſentaret; & Candelæ ex adipe arietino & vaccino arietes & boues oſtenderent. Ioh. Baptiſta Porta id affirmat. Sed concoquit oleo, & ex liquore illo parat oſtentationem. Itaque caput aſini in oleo coquit, quo in lucerna accenſa aſtantes omnes caput aſininū habere adparent. Poſſibile forte eſt quod multa exhalatio illius olei in modico lumine aerem occluſum occuparet, & induceret reſpiratione affectum ſenſumque aſininum, itaq; alter alteri aſinus videretur. Nam qui aliqua re affectus eſt, inſpectando in modica luce videre ſibi illam ipſe videtur. Hos autem affectus nos non percipimus ſicuti nec paſſionem caninam

in

in nobis repentem : ſed quidem excitat nos ad ſentiendū canē quo affecti ſumus, re in omni habente modicam cum illo ſimilitudinem. Quod in ægrotis patet, qui ex linea parua mouentur ad credendum ſe videre draconem. Præterea adpoſita oculis ſpecilla rubra, aut viridia omnia ſuo colore colorata oſtendunt. Quoniam lux obiectis tincta rebus cum pertranſit ſpecilla, iterum tingitur ipſa & res quas defert, & eiuſmodi iterum coloratas repræſentat. Eadem ratione poteſt fieri , quod oculi pinguibus craſſisque vaporibus obnubilentur aſininis , ac ſimul aſini odorem in ſpiritum afferant, aut ſenſum vuæ, alteriuſue commiſtæ rei, ſpirituſque affectus videat per nubiloſum vaporē eam rem, qua eſt affectus, ſed quidem in modica ſimilitudine , & in hoc plus valet affectio quam exterior adparentia : ſicuti timenti hoſtem, quicunque offertur oculis videtur eſſe hoſtis, & amanti quæcunque incedit mulier amaſia videtur ſua. Cuidam perſuaſum eſt à condiſcipulis quod ſibi creſceret naſus: illeque ſæpe tangebat & pro certo affirmabat ſibi naſum grandeſcere. Quantum igitur valet, in his affectio nota, tantum et ā ignota in eis, qui capita aſinina ſe videre putant, ſicut patet in rabidis punctiſque affectu ipſis occulto. Atrabilioſi pariter horribilia vident ob nigram fuliginem quæ caput interuolat, ſic & hi à fumo aſinino vel alterius rei affecti ſpiritus putant ſe videre illiuſmodi. Quod aiunt quoſdam inuiſibiles fieri ſpectantibus , impoſſibile eſt, niſi ſeipſos arment fumoſis rebus ita vt ſemper fumus eos ambiat, aut ſpectantium oculos obnubilet Nec puto Diabo-

li opera poſſe fieri niſi eadem ratione naturali. Alij in chorea mulieres expoliari coegerunt. Equidem non iſta credo: niſi fumus à lucerna, vel igne manaſſet infeſtus quo quaſi ſuffocari ſe ſentirent, pectore illum hauriendo vel extrahi natiuum calorem quod crocus efficit, eaque paſſione affectos ſe expoliaſſe. Quin minxiſſe poſſunt ſi vapor acutus ſeminati pulueris cunnum eleuatus ſtimulaſſet, quandoquidem artemiſia & ruta prouocant ſponte menſtrua tibialibus adpoſita. Fiunt arte naturali & mathematica mirabilia quidem, ſicut adparere in aere pendulam imaginem, quæ reflectitur ex globis vitreis transuecta & in pyramidis cono hanc adparentiam efficit. Pariter oſculando aut loquendo in ſpeculi concaui medio, qui procul eſt à tergo in puncto reflexionis ſentit ſibi oſculum dari aut loqui. Alij vero ſic non ſentiunt. Nam aer in medio vnitur ſicut lux & non expanditur ex baſi reſiliens concaua. Efficiunt adparere faciem hominis in ſpeculo adhærente tecto, n&eſcis vnde inſiliat, ſed tantummodo ſcripturam videbis in quadam tabella. At tabella multas habet ſcindas, quæ ex interiori reflectentes lucem ad ſpeculum, quæ ſuperaſtat ei quaſi cælum, conueniunt ſitu ad formandam eiuſmodi imaginem; quæ in eis eſt diuiſa, & quidem extrorſum ſuperne expoſitæ ſunt æqualiter, nec ſinunt videri, quando retrorſum exporriguntur. Sic in pagina formatur imago longa palmis duabus aut pluribus, atque ſi oblique ſpectes lineas illas quæ imaginem recta ſpectanti non oſtendebant, tunc certam oſtendunt imaginem; quoniam di-

am diſtantiora videntur, deinde minora & copulata magis.

Faciunt quoque videri ceraſum, qui eſt in fundo cyathi pleni aqua, in ſuperfice vbi lux infringitur, quæ ab eo eleuatur, & ad nos defertur. Hinc vſque Romã poteſt cuiuſpiam imago oſtendi, ferrique per multiplicata ſpecula ac contrapoſita paſſim: Opinantur quidam poſſe ad lunam reflecti ſcripturam Neapoli ei expoſitã, atq; à Luna in Hiſpaniam deflecti vel alibi, vbi amicus exponendo ſpeculũ ſub eadem hora & puncto excipiat ſcripturam legatque. Hoc autem impoſſibile mihi videtur, quoniam languida lux ſcripturæ non poteſt vſque ad Lunam eleuari: Nec angelus qui fit in Luna, poterit tantus eſſe in tanta diſtantia, vt diſtinguat in ambobus angulis baſis. Extinguunt alij candelam, ac deinde eam accendunt in ore alicuius imaginis, cui appoſuerant ſulphuris puluerem: qui tactus igne remanente in funiculo abſque flamma inflammatur. Deinde prædicant ab imagine id factũ. Carnem coctam calidam fidibus cytharę minutatim inciſis ſpargunt, quæ à calore ſtatim contrahuntur & extenduntur; & videtur caro vermibus per miraculum ſcatere; Eandem de cocta crudam efficiunt ſuperiniiciendo puluerem ſiccati ſanguinis; qui ibi liqueſcit adparetque ſanguis viuus. Multa ſimilia fiunt per ludum aut dolum. At dæmones facere, vt res videantur aliter quam ſunt, non eſt dubitandum. Cum S. Clemens narret Simonem Magum immutaſſe faciem Patris

eius, aliaque multa leguntur. Quare neceſſe eſt reperiri in natura hæc arcana, ac dæmonem ſcire vſum. Nec ipſe intelligo qua ratione Dæmon incorporeus, vt ſchola Theologorum docet, vel ſubtiliſſimo corpore & S. Aug. in lib. de diuin. Dæm. opinatur, & patres multi: Et Epheſ. quondam Concilium videtur dicere, poſſit viſibilis fieri oculis noſtris, non videntibus niſi res aere craſſiores. Alij dicunt palpabiles eſſe tactu noſtro, ſed molles: alij ſubagitari & ſubagitare. Quod nulli dubium eſſe poteſt, teſte S. Bernhardo & innumeralibus teſtibus. At nos nō intelligimus hoc, quoniam aerem, ex quo denſato corpus aſſumere dicuntur, non cognoſcimus adeò dēſari poſſe, quin non conuertatur in aquam. Quis ſcit, an aſſumant aliud corpus humanum aut beſtiale aut Satyrorum? Nec poſſumus intelligere, qua ratione cōmouēt ventos, maria, pluuias, niſi actiui ſint, tanquam ignis; qui poſſint tranſmutare & alterare. aut manus habeant, organaque ſimilia ad concitandum, aut creaturę obediant illis, ſicut Deo, quod impoſſibile eſt, cum ipſi rebus intrinſeci non ſint, nec res habeant ab eis ſenſum, poteſtatem & amorem, ſed à Deo. Dicamus ergo hominis magiam exiguam eſſe, quæ nec videt, has ipſorū artes, nec vincula quib. aerē copulant, figurantque & incorporant, & mouent. At ipſi corpulentia expediti altius intelligunt vires, actiuitates, paſſibilitates rerum naturalium atque vtuntur vt libet, quantum Deus permiſit. At experientiæ innumeræ & auctoritates potiſſimæ comprobant eos tot mirabilia facere, cum & nos quo ad licet mirabilia quoque efficimus.

Pluuias

Pluuias homo poteſt facere ex fumis aſcendentibus ad tectum Aulæ de ſuper niue opertum;& tonitrua, ſi miſcuerit formis illis camphoram & ſulphur ardens: Cuius vapores intra alios compreſſi accenduntur, & erumpunt. Iridem ſpargendo aquam in aerem contra ſolem in medio lucis & vmbræ; Ventos contrarios aperiendo feneſtras, prius tamen fumo repleta domo, aliaque multa.

APPENDIX.

NVm lamiæ cum dæmonibus corporaliter ambulent, ac conuerſentur, dubitatio eſt magna. S. Auguſt. putat eas vngi & ſtupeſcere vaporibus vnctionis, cadere, dormire, ac ſomniare ſe iuiſſe mouente dæmone imaginatiuam. Quod poteſt inducendo eos ſpiritui motus, quos aer afferre ſolet in ſomnis. Sed experientiæ multæ ipſum docent, eas ire in corpore,& ſenſu exteriori, ac à dæmonibus plurima videre; at quo pacto ingrediantur exeantq; clauſis januis non intelligo; niſi per Diabolum aperiantur. Poſſunt quoque verè etiam dormiendo ire, cum multi dormiendo ambulent, multaſque actiones edant, & reuertantur ad lectum. Dicunt ab imaginante ſpiritu circumduci, bene. Sed nequit fieri abſque communione aeris communis ſpiritus; quo ad certum iter abſque errore reguntur. Num corpora immutare poſſit dæmon dubitatur. Sed non niſi imaginationem credo, qua putat quis ſe videri canem: & interim corpus eius iacere. Si autem canis à dæmone ſuppoſitus in negotio de quo

ſomniat lamia truncatur, Dæmon lamiæ corpus truncat in lecto, vt verè ambulaſſe in tali figura credatur; & ſic experimenta Grillandi & Spinæ declaramus in Metaph. Multa contingunt ab aſtutia quæ dæmonibus vel angelis tribuuntur. In foro Iulio F. Roccus cum obſeruaſſet monachum ſingulis ſurgere noctibus ad orationem coram ſtatua lignea S. Dominici, depoſuit ſtatuam ex altari: & induit ſe ſicut S. Dominicus cum diſciplina in manu. Monachus iuit rogatum. Roccus mouebat diſciplinam, ſed parum quaſi minitando: Monachus cæpit pauere; Roccus ſe mouit, monachus fugit, Roccus inſequitur; monachus cadit exanimis, Roccus reddita ſtatua ad locum ſuum, accurrit cum aliis monachis & erigebant eum, qui nunquam loqui potuit & capilli omnes albi facti ſunt, calore introrſus redeunte, ac debilitato; mortuus eſt ſine voce poſt paucos dies; Hoc ego poſtea à Rocco audiui. Idem accidit in Pracanica cuidam ſeruo ſummo mane ad molendinum eunti, cui conſeruus extraneo inductus habitu pręcedens timorem incutiebat. Ergo bene opus eſt diſtinguere vera à falſis & vim affectus intelligere, quò quiſque fit id, quod imaginatur, ſicut dictum eſt, & mox dicetur.

CAPVT XVII.

Sonos qua motus & qua ſigna vim magicam mirificam certamque continere.

SPiritus naturæ mobilis delectatur motu tanquam propria operatione qua ſeruatur in eſſe ſuo, purgatur, attenuatur, diffunditur, augetur, viuificatur, propterea ſoni vim magicam continent; qui mouent ipſum ad diuerſas affectiones pro ipſarum veritate, aſperi vt tubæ & Tympani, agitant ad iram, molles planique vt fidis & cytharæ ad amorem, faciles & ſignificatiui myſteriorũ ad pietatem, vt Templi organa. Icciroo verum eſt ꝙ Plato docet, mutationem muſicæ morum & ſtatus adducere, vel ſignificare mutationem, ſic quidem multi abiecta Eccleſiæ muſica, & nouam inducentes, mutauere religionẽ. Ergo & bonos & prauos poteſt effectus inducere. Pythagoras in ſanos à motionibus furioſis & incompoſitis traxit ad ſanitatem, muſica dulci & leni motiones ſpiritus componendo. Damon curauit ebrios, attrahendo ſpiritus in caput, & ſomnum procurando; vel eos ventilando & à vaporibus purgando. Appuli ſoni Tarantula oblæſos ſanant, ſpiritum roborando vt poſſit corpus agitare, ſudareque venenum; & quando ſonatur gagliarda non poteſt quis ſaltare pagnolettam: quoniam ſonus mouet ſpiritum modulis ſuis, nec permittit ſpiritum alios motus corpori communicare. Sic

furia

furia ſanatur contrario ſono. Hic autem dicendum reſtat, num ſoni quatenus ſigna ſunt, nõ quatenus motus, vim habeant magicam? Quod nil dubium eſt. Videmus enim Oratores ac Poetas homines ad planctum inducere, ad iram, ad lætitiam memorando res, quę naturã iſtã mouent. Præterea homo hominem obiurgans, adfert metum, blandiens amorem & fiduciam: quoniam quid boni aut mali adprehendit ex vocis ſignificatu, licet non ſit. Quare Cæſar in Pharſalico bello, dicens ſuis militibus; abſtine à ciuibus, &, faciẽ feri: molles reddidit Pompeianos clementiam oſtendando, & audaces ſuos, quod crederẽt ſe viciſſe, cum non eſſet opus ad victoriam occidere ciues contrarios: itaque ſinguli ſtuduerunt primi eſſe, qui victoriam acclamarent. Legimus in Tito Liuio voces diſſonas languentesque cladem illius ſignificare exercitus, à quo emittuntur. quoniã oſtendunt ſpiritus debilitatem refugiẽtis ad interiora, ex diffidentia pugnæ; quod aduerſa acies animaduertens capit fiduciam & vincit. Sæpe vox falſa cladem aut victoriam attulit. Extant homines viuacis ſpiritus venerandique, qui voce aut intuitu horrorem incutiunt. Sicut C. Marius eis, qui ipſum occidere parabant. Idem contigit D. Lęlio Vrſino, qui ſolo intuitu exanimauit ſicarios mercede conductos ad interficiendum eum. Et in Germania ruſticorum turma impetitus ſolo intuitu toruo, digito minaci, quoniam regionis linguam non callebat, inuadentes repreſſit. Patet ergo, aerem alteratum à ſpiritu nobili abſterrere viles. I. Cæſar quoque abſterruit eos qui captiuum ipſum detinebant. Mihi quoque

quoque euenit non ſemel idem facere in manibus inimicorum. At quo pacto verba ſimplicia abſentis animos afficere poſſunt & quando Characteres & ſcriptura? Auicen. ait: Confidentia de bono medico ſanat ægrotum & recte. Nam ſpiritus imaginans ſanari, afficitur ſanitate: viresq; arripit contra morbum: Fiducia enim eſt medietas virium, hæc quoq; fiducia requiritur in diuinis rebus. Nam quo in excellentiori confidis re, eo magis creſcit animus. Ergo in Deum confidere penitus & omnino certiſſima ratio eſt habenti ſperatam rem. Itaque Chriſtus dicebat ſemper fides tua te ſaluum fecit. Pari modo procedit natura, quę eſt ars Dei inſita rebus: vbi enim ponit fiduciam, apponit & victoriam, Fiducia ſupernaturalis ad ſupernaturales gratias erigit: naturalis vero ad naturales: eo ſpiritus peruenit, quorſum mouetur. Spes eſt motus inchoatus in fide certa. Audiui mulierem petiiſſe ſchedulam ſacram, qua ſanaretur à quartana, & quidam ſceleſtus ſcripſit in ea ſic: Deus tibi det malam ſeptimanam, & præcepit ne quis legeret, conſuit, colloque adpendit, vt rem magnæ virtutis. Mulier ſubito ſanata eſt ex fide. Quidam in platea ſuaſerat viro non idiotæ, ipſum ęgrotare, & ſinguli dicebant ad illum: Tu es pene mortuus; alij, eheu quando pallidus; multique conuentione facta paſſim id dicebant. Tunc vir cœpit dicere ſe aliquid dolere, & hauſto timore incidit in morbum & mortuus eſt; quoniam ſpiritus affectus eſt perſuaſa infirmitate; operatusque eſt in corpore tanquam infirmus non purgando & nutriēdo, ſicut ſolebat. Spiritus tenuiſſimi ac fuliginoſi credunt hu-

iuſmodi perſuaſionibus, craſſi quoque diſcurrere neſcientes ſimiliter. Quoniã nec hi, nec illi diſcurſus habẽt claros, abſolutos diſtinctoſq; vt in lib. 2. dictũ eſt. Hęc credulitas interdũ detegit latronẽ exhibendo ei in potus puluerẽ quendã lapideũ: quẽ nimirum deglutire nõ poteſt, quoniã ſpiritus timet, ne forte furtũ ſic detegatur propterea refugit, nec libẽter ſorbet rẽ, à qua timet, at qui in innocẽtia confidit, cupitq; eam palam fieri ſecurus deglutit facileq;. Sed quidã verſutiores hac arte non capiuntur niſi vero religionis metu paueant. Moyſes in lege exhibet in potu puluerem quendam mulieri occulti adulterii inſimulatę per manum ſacerdotis cum imprecatione: ꝙ ſi vera adultera eſſet, diſrũpantur viſcera eius, ſi pudica, ſeruetur; & quidẽ iuxta imprecationem contingebat in Veteri Teſtamento. Cum quia Deus Teſtimoniũ ferebat innocentię vel culpę, vt promiſerat, (ꝙ in T. Novo non promiſit, ideo Papa probationẽ per ferrum ignitum & per aquã abſtulit, vt patet in Decreto) tum quia naturaliter accidit vt ſpiritus cõſcius ſceleris ſic vehementer imaginetur periculũ ex reuerentia ſacerdotis, & ex animo culpa pleno ſemetipſum timente & accuſante, ꝙ à ſe illud malũ pateretur, vt etiã diſrumperet viſcera, ſicut rabie agitati generãt catulos & latrant. Icciro Oreſtis furiam haud falſam reor, aliorumq; multorum, quibus in pœnã dedit Deus imaginationem efficaciſſimam, teſte Auguſt. quę poſtmodum in eas prorumpit actiones. Quilibet enim cogitat & operatur prout eſt affectus, & tales actus figuraſq; exprimit formator ſpiritus corporis, quales ipſe in generãte habebat. Inſuper

&nouos

& nouos ſuperuenie̅tes; vnde deſidium mulieris in fætulo expreſſum intueri conſueuimus. Scribit Galenus, quod Eſculapii ſacerdotes, licet parum docti, plures ſanabant infirmos quum medici perfectiſſimi. Nam infirmo in cibo & potu obediebant illis magis ; & fides tanta erat, quod fiduciam & vires contra morbum nacti ſanabantur. Quapropter ſacerdotes priſci ſolebant corporis animique ſimul eſſe medici; vt Orpheus, Triſmegiſtus, Zamolxis, Pythagoras & Ægyptij & Hebręi. Verba igitur vim habent in nobis ex affectu, qua̅ inprimunt & motu qua̅m excita̅t in ſentie̅te. Proptereaq; ſapientes in ſe magica̅ vim habent ad populum, quonia̅ exiſtima̅tur ſcire verum & no̅ mentiri. Et viri quoq; probitate inſignes vim magica̅ habent, quoniam quacunque cupiditate aut metu vrgente mentiri nolle exiſtimantur. Sic patribus & fratribus vim magicam exhibemus, quonia̅ putamus eos nolle decipere nos: maxime vero ſi etia̅ ſapientes ſint, quonia̅ nec eos decipi poſſe, nec decipere velle intelligimus. Sed cum frater fuerit & ſapiens & probus, nihil eſt, quod dubitemus. Sed quidem aliæ nationes authoritati credunt magis, vt Hiſpani, aliæ rationi, vt Itali; aliæ ſenſui proprio, vt Aquilonares vt plurimum. Conſuetudo quoque magica vi abundat; quoniam natura habituata eſt, eiuſque mutatio in communitate ſtatum & Remp. mutat: In particularibus vero mores: vt de muſica dictum eſt. Rebelles ſerui Scytharum aduenientes heros de bello armis exceperu̅t, nec potuere vinci, aut domari: ſed viſis flagellis ad quæ Domini recurrerunt de conſilio magico, ſuperati ſunt:

quoniam conſueta paſſio excitatur, & poteſt magis in ſpiritu quam inſueta. Nulla vi magis fœminā vinces ſalacem, quā dicēdo, te velle ipſam futuere & ſubagitare, propterea quod eius eſt conſuetudinis ita ſubiacere. Hoc confirmatur ex renouata paſſione Tarantulæ & nauſeæ poſt naufragium, & ex amore vaſallorum erga Tyrannos, à quibus duriter & miſere habiti, eos tamen ſuſpiciunt, amantque; & filios eorum ad ſceptrum vocant, eriguntq; etiam expulſis parentibus, adeo quod plebs Romana luxit Neronem, & Patauina Ezelinum.

Caput. XVIII.

Verba vim in abſentes res habere; ſed ſæpe dæmones doloſe interuenire.

DIfficilius quidem captu eſt, qua ratione verba poſſint in abſentibus mouere amorem, odium, infirmitatem mortem vt malefici & incantatores ſe iactant. Nec iſtud modo, ſed mutare aerem, tempeſtates, ſidera, & mare. In pręſentibus iam dictum eſt imaginationem minutari, imaginantemq; ſpiritum proinde ſecundum ipſam operari. Ego in pueritia ſanatus ſum à morbo lienis cuiuſdam mulieris verbis & precibus in aſpectu deficientis lunæ; de licētia prioris mei F. Andreæ Zappauignæ Theologi doctiſſimi. Verum ſi, quod vidi in altero, qui ſanatus eſt appenſo liene bouino ad fumū credēdū eſt, hautdubium, quin voces plerunq; affectione & cęremonia prolatæ

plurimos

plurimos pariant effectus. Ceremonię autem per ſe non valent, niſi vt ſpiritus noſter afficiatur magis, immuteturq; actibus exteriorib., & ſimul aer à ſpiritu & ceremonia afficiatur vehemētius qui deinde cōmunicat affectionē eis, ad quos dirigimus, dū diſpoſiti ſint. Quod interd nobis occultè innoteſcit ſicut venator ſentit, vtrum iaculū ferierit beluā ex reditu ſenſus & motus, vel ex cōſenſu rerum. Quappropter Avicen. admiratur qui anima proferens affectu vehementi verba eiuſmodi, reddat ſibi res obedientes. Mulieres quædam condixerunt, vt irent animi gratia in viridarium; vna eorum non iuit. Cæteræ Arangium colludentes acceperunt & perforabant eum ſtylis acutis dicentes: ita perforamus mulierem talem quæ nobiſcum venire detrectauit; & proiecto arangio intra fontem abierunt. Poſtmodum mulierem illam dolentem inuenerant, quod ſe tranfigi quaſi clauis acutis ſentiret ab ea hora quæ arangium cæteræ perforarunt: & cruciata eſt valde donec arangij claues extraxerunt imprecantes bona & ſalutem. Equidem fateor non intelligere, qua ratione Diabolus infligat dolores, & eiuſmodi detrimenta creaturis Dei inferat. Sed poſſe non negem permittente Deo, cum Job tantopere ab ipſo maceratus ſit dolore & tabe. Veruntamen ſi Dæmon non eſt in muliere hac operatus, ratio veriſimilis à nobis dicta eſt de liene paulò ante. Alia plurima huic ſimilia viſa ſunt & viſuntur paſſim. Imaginem ceream fabricantur ſimilem illi quam afficere volunt. Deinde ad ignem voluunt imaginem dicentes; vro perſonam talem. Quæ mox languore tangitur ardenti, ſicut

ti,ſicut Meleager ad titionis conſumptionē conſumptus eſt apud Ouidium. Capiunt animal cui ſimilis eſt perſona intenta (alij enim canis, alij ſimiæ, alij Leonis, alii corui ſimilitudinem in vultu gerunt, vt acute Porta notauit) illudque animal ſub cęremoniis percutiunt aut cremāt, & inferunt paſſiones perſonæ, cuius gratia id agunt, quod Virgilius in Ecloga teſtatur. Vtuntur etiam çapillis, ligulis & ſoluunt, ligantque in amore: Dicunt verba, quæ ſomniare Venerem vſq; ad ſeminis emiſſionem faciunt, quod çredibilius eſt. Idem faciunt in intuitu fixo, quod libidinoſis eſt facile. Noui amicum qui nunquā fere in occurſu mulierū formoſarum nō ſtillet ſeminis quippiā. Attamē exiſtimo opera Diaboli eiuſmodi plurima effectū ſortiri; & nō ſine optima ratione legib. vbiq; vetatur. Sed ad nōtitiā aerii ſensus; vidi aliquādo pueros, qui pallium amiſerant, tenentes cribrum forficib. infixis appenſum dicentes: Per ſanctum Petrum & per ſanctum Paulum, rapuitne Flauius palliū; & cū multos nominarent cribrū ſtabat immotum: cum a. ad nomen Flauii veniebant, cribrum quod vterque ex ambobus forficis anſis tenebant, voluebatur ſponte quodam impetu. Ego obſtupeſcens periculum feci cum eis inuocato Deo altiſſimo ne permitteret me à dæmonib. ludificari: Et ſimiliter nō mouebatur cribrum, niſi ad nomen Flauij, & expiata conſcientia per Sacramenta ſemper reperi idem repetito periculo. Qua de re, patet conſcium aerem ita affectum afficere. Sed periculum ineſt magnum, ne diabolus interueniat quamuis nominas S. Petrum & S. Paulum: His enim dolis

lis decipit miſcendo ſacra prophanis; vt ſancta docet Theologia. Hoſce effectus, ſi naturales ſunt, raros fieri exiſtimandũ eſt. Non enim abſens ſemper ad paſſionem diſpoſitus eſt; ſicut nec homo diſpoſitus eſt ad prouidendum pluuiam, coruus autem eſt. Nec de amici caſu ſomniat niſi penſiculoſus amicus, vt dictum eſt. Icciro Magi tempus à ſtellis captant, vt dicemus. Quod autem aiunt, poſſe ſtellas, aerem, ab excantatore mutari & fruges exiccari, intelligere non valeo.

Non enim adeo valet vox, & imaginatio, vt poſſit cælum & mare immutare. Poteſt aliquid in diſpoſito ſubiecto, eo ꝙ affectus in hoc creſcat, ſicut in faſcino. At in aere & cælo paulatim deficit ſicut motus virgulti agitati, & aquæ intra cõchã. Quod ergo narrãt hiſtorici de Magis Africanis & Tartaris noſtri tẽporis credibile eſt, dæmonis arte fieri, qui in extremis regionib. habitãt magis quã alibi, vt Ptolomæus agnouit. At quomodo iſta faciat dæmõ ipſe nouit. Nã fortaſſe ſenſum aeris immutat, vt nos hominis, & quia eſt ſphæra actionis ſuę, ſicut corpus actionis animæ, poteſt in aere & mari ſicut nos in corpore. Sed nõ in ſtellis niſi ad parentiã facere per interpoſitos vapores vario cõcinnatos modo. Imaginatio humana poteſt in imaginãte, ſed extra minime, niſi alter executionem perficiat. At Diaboli aſtutias expertus tantum intelligit, equidẽ fidẽ facere malignitatis eius poſſum toti mũdo, vt alibi ſcripſi. Nã profecto ſicut ſunt homines alij ſceleſti, alij ſancti, ita eſſe angelos pios & impios in mũdo & quęritare numerum & ſocietatem augere quãq; ſuam. Nec putem

Triſ

Trimegiſtum adeo obtuſum fuiſſe, ne id pernoſſet, quãdo dixit, hominem facere poſſe Deos loquentes. Vidit enim angelos aut dæmones ſtatuas ingredi, obſtupuitq; quod tantum poſſet homo: Ideo vocat ipſum miraculum mũdi: Et ex hoc agnoſcit, ipſum pertinere ad Deorũ ſocietatẽ poſt mortẽ. Verum Diogenes & Diagoras aliiq; cum Ariſt. irrident Apollinis oracula fallacia plerunque; putãtque Pythiæ ex paſſione ſuboriri: Sed falluntur quoniam vere Dæmon in ea loquebatur. Nec quidem homo queat frenare naturã corpore nõ irret itã craſſo, qualis eſt Diabolica; niſi virtute Dei, aut illecebris & reuerẽtia: Quod quidẽ iniquitas maxima contra Deum eſt. Dæmon tamẽ poteſt ſibi cultum vſurpare, ſicut nos poſſumus Deum blaſphemare: Et multi homines Dij haberi voluerunt; cum ſcelerati eſſent. Sed Deus huiuſmodi permiſſionibus vtitur ad arcana mirifica, alibi dicenda. Flatum colophonii antri diuinos feciſſe homines, impoſſibile eſt abſque Deo. Sed inde aliquam contraxiſſe qualitatem, qua attenuatur & purgetur ſpiritus, reddaturq; idoneus ad prophetiam naturalem, fieri potuit vt dictum eſt. Efficiunt alii, ne homo poſſi futuere, ſi tantũ credat, non enim poteſt facere quod non credit poſſe facere. Eademque imaginatio ſoluitur arrepta fiducia ſuper affectum.

Sed fœmina impediri carmine nequit. Tantus enim affectus qui cunnum obſeret non inuenitur, ſicut qui veretrum demittit. Quod ſpiritus timens abſcedendo relinquit labaſcens, quod in muliere facere non poteſt quin remaneat foramen, quo pati non agere eſt apta. Actiones autem

autem affectu prohibentur non paſſiones. Porro quidam accincti nimia concupiſcẽtia ad veneris actus, nulla pręcedente magia vires amittũt, labeſcente veretro: eo quod ſpiritus vltro recedit intro, præſentiens in tanta auiditate totum ſe poſſe exhalare ac mori: Aut in confluxu impetuoſo ſuffocatur: aut reuerentia amaſiæ ipſum timidum reddit. Timor autem fuga naturalis eſt à proprio malo aut ab agendo malo in alterum. De veneficio contra fruges dictum eſt ſuperius. Tandem putamus ſtolidos eſſe qui arbitrantur vi ſonorum ex cælo, potuiſſe Orpheum ſaxa & plantas allicere mouereque. Non enim vis modica ſoni poteſt in maxima pondera lapidum & plantarum: neque tantus in his ſenſus eſt, qui motum arripere poſſit tantum. Ergo Dæmones & Angeli iſta factitare tantum valent, quibus Magi vti ſolent. De quo in Metaph.

CAPVT. XIX.

Magia ad Generationem.

AD nobilitandam generationem Magia obſeruari poſſet mirifica: cum iam notum ſit adeo affectum generantium valere, quod in re genita exprimunt. Hac magia vſus eſt olim Patriarcha Iacob; qui dum vellet quod oues parerent fœtus albos, adponebat canalibus, in quibus adaquabantur, res virgaſque albas. Quo in tempore recreatæ ab æſtu mouebantur ad Venerem, & cele-

brato coitu, concipiebant albos pariebantque fœtus: cum vero vellet nigros virgas adponebat nigras, cum varios varias, vbi ſapientiam mirere viri. Tunc enim oues potabant ſumma auiditate aquam; in Meſopotamia enim & Syria ingens calor eſt, aquæ vero paucæ & puteales: eæque in auiditate inſpectantes virgas, quæ erant in aqua, hauriebant oculis, & quaſi bibebant imagines virgarum annatarum in amore aquarum; quas in virgis vel ex virgis decurrentes hauriebant; ſic & nos cum quid deſideratum ab homine quopiam accipimus, retinemus magis illius hominis imaginem in mente quam aliis cernentes vicibus. Quapropter hilariter explete contentæque aquis ſuſcipiebant ſemen eodem in tempore, ea affectum imagine, in vtroque parente, maſculo & fœmina. Spiritus vero ſeminalis eodem affectu & idem operabatur in fabrica corporis & conſimiliter exprimebat. Ens enim omne operatur ſicuti effectum eſt, res calida calefacit, frigida frigefacit; iratus iram operatur, timidus in timore, amans amore effectum quiſque ſuum: & in eo effundit ſeipſum ſicuti ipſe tunc eſt; cum agere ſit effundere naturam ſimilitudinemque propriam, ſicuti calefacere eſt facere aliud calidum, ſicuti eſt ipſum calidum calefaciens. Scribere vero eſt facere & ſignificare id, quod ſcribentis mente eſt, & facere ſcamnum, eſt exprimere in ligno ideam & ſimilitudinem ſcamni quam in mente habet artifex. Hinc Ariſt. ineptias admirari ſatis nemo queat, qui fabricam fœtus & animationem motioni inſenſatæ & quaſi non Enti committit,

eum vis bene actiua benequeimaginans requiratur, quæ poſſit in fœtu imaginem exprimere adpetentis genitoris vel genitricis.

Regina quędam teſt. Avicen. in actu Venereo conſpiciens imaginem Æthyopis genuit nigrum inſtar Æthyopis, fœtum. Iamque moris eſt principum; picturas equorum & canum generoſorum adponere equabus & canibus cum Venerem exercent, vt conſimiles generarent. Sed miror eorundem beſtialitatem qui beſtialis generationis curam tantam gerunt, humanam vero negligunt. Propterea quidem in Repub. conſulendũ eſſet, ne ſecundũ dotem matrimonia copulentur, ſed ſecundum virtutem, veluti Ocellus Pythagoricus animaduertit; vtque ſtrenui viri ſtrenuis mulieribus coniungantur; & ſtatuas imagineſque virorum clariſſimorum literis & armis & probitate inſpectent, eorumq; amore afficiantur, & tempus obſeruent quando ſtellæ benignæ ſunt in horoſcopo in ſummo cęlo, & plantę felici aſpectu mutuo, & ad fixas, primę magnitudinis præſertim, fruũtur in ſuis dignitatibus; multum enim poſſunt conferuntque ad prolis nobilitatem. Item omnes vtantur coitu deficientibus menſtruis, quando mundatus eſt vterus, & ſemen non inficit vitiato excremento. Item poſt mediam noctem cum iam digeſtio perfecta eſt: tunc enim auctum eſt ſemen, plenumque ſpiritu & eius emiſſio genitori non officit interpellando nutritionem & ſpiritum imminuendo & ab opere impediendo. Recte conſultum eſt ne ſacerdotes generarent. Qui enim

contemplationi diuinorum & ſcientiarum nauant operam, viribus flacceſcunt & paucos attenuatoſque habent ſpiritus; & in coitu non ex capite defluunt in vterum, quoniam pauci ſunt, cogitationeque continua irretiti, ſed ex teſticulis; Ac homines proinde craſſos, corpulentia ingenioque procreant, quales Socrates genuit, & Cicero & Samuel & Heli & Dauid & Teleſius. At viri minus Minerua imminuti, aliud non cogitant, ſed totum ſpiritum ac ſemen in cunnum iaculantur; qui robuſtior eſt ſapientiorque eo quod ex capite defluit, quam ſapientum ſemen ex teſticulis. His tamen rarus conueniret coitus cum mulieribus viuacioribus, ſtrenuis & ſucciplenis & pinguedinis; quæ ſemen & ſpiritum eorum optimum licet exilem exciperet, viuificarent, multiplicarentque. Viri acuto præditi ingenio natos generant animo leues, acutos, furioſoſque. Viri vero graues, ſapienteſque generant craſſos, ſtupidoſque vt dictum eſt. Quapropter acutis conuenit coniungere mulieres corpulentas, frigidiuſculas, corpore & animo blandas, temperataſque. Sic enim ſemina mirifice coaleſcunt materno ſemine paſcente paternum abunde; ſimulatque temperante. Hanc Deus ob cauſam inter alias, ſolet in ſeptentrionem Auſtrales ad bellum mittere, & ſeptentrionales in Auſtrum, vt ſcilicet ſemina inſerantur. Craſſities enim mollities, ſucculentia & blandus calor Longobardorum, Gothorum, Hunnorum temperauerunt tenuitatem, paruitatem, ſiccitatem, & caliditatem Italorum, Hiſpanorum, Pannoniorum, & Dalmatarum, & Aſiaticorum; ſicuti Italorum

ſanguis

ſanguis nobilitauit Gallos, Germanos, Anglos & Barbaras nationes ciuiles ſua miſtione fecit, & ipſe ſimul augmentum accepit. Sic quidē proles melior, pulcriorque naſcitur, ſicut caſtaneæ inſertæ, nobiliores ſunt ordinarijs non inſertis, grandiores, pulcriores, & vigentiores. Omnibus quidē hominibus ineſt anima à Deo immiſſa. Sed alij ita rudes ſunt, quod beſtiæ adparent, alij vero ita ſapientes, quod Dij; ergo id procedit ex temperamento ſpiritus, vt in 2. lib. dictum eſt; ac comprobatur, mentem agere, patique cum illo, & non per ſe; cum non ſit abſtracta, ſed forma illius, totiusque compoſiti. Quam ob cauſam in furioſis, rabidiſque hautquaquam ſpiritui veritatem oſtendere, & ipſius fallaciam poteſt, ſed rapitur imaginatione qua per illum in illo afficitur. Temperies ſpiritus oritur ex ſeminibus maris fœminæque copulatis, & ex affectibus, quos ſpiritus cum ſemine effuſus ſecum fert. Idcirco ſpurij geniti in fugacitate, ſuſpicione, & amore plerunque libidinoſi ſunt, acres ſuſpicioſi, vigiles. Geniti vero in mollitie, molles; in ira iracundi, in infirmitate infirmi; Poteſt nihilominus ſemen probius affectum perficere alterum, probitateque afficere. At cum repugnantia ſunt, gemellos faciunt, aut duplici animo. Verum & ſtellæ valent multum; ipſarum enim calor tunc diſponit & poſtea comparatur iuxta propriam virtutem, ac recipientis diſpoſitionem. Itaque monſtra & ſemibeſtiæ, & multigenæ figuræ nati homines viſuntur, ex repugnantia ſeminum, vel defectu & abundantia; & quia ſtellæ calorem illi beſtiæ, cuius ſimulacrum gerunt, ſimilem adminiſtrant.

ſtrant. Mas naſcitur ex nimio calore quamuis matri interdum ſimilis: fœmina autem ex modico calore in genitalibus foras propellere eas non valente. Sicut in Philoſophia naturali ſcripſimus. Fœminas quoque vidimus factas mares, ex libidinoſa confricatione. De quo alibi. Similis eſt matri fœtus, ſi illius præualet & ſpiritus & affectio; ſimilis patri, ſi huius præualet robur & imaginatio: Conſanguineis vero ſi de eis cogitarint, aut neutrum ſuperauerit: Extraneis verò diſtantibuſque gentibus, quando ea ratione temperantur, qua in gente extranea. Hoc autem accidit ex varia generantium diſpoſitione, à variis cibis, affectibus, locis, temporibus, & ſtellis. Qui etiam argumentari nouit plantarum & brutorum prolem qualiter ſibi placet, progigni efficiet & magnificabit vel deprimet, genus humanum his artibus. Mulier quippiam adpetens ſi nimio flagrauerit adpetitu, quoniam fœtus ſecum res vna eſt, eodem afficitur adpetitu, & cum tenellus adhuc fuerit exprimit ipſum in opificio; & (aiunt) illa in parte quam ſibi auida mulier tangit. Quod poſſibile arbitror; ſpiritus enim partium afficitur appetitu ſpiritus totius & quando pars tangitur, putat ſe tangi à re illa quam adpetit. Hoc in veretro patet; quod per ſe ipſum erigitur tanquam proprium habeat ſenſum, ſitque alterum animal, repugnatque obedientiæ totius, & cum tangitur, videtur ſibi tangi à re imaginatione adpetituque concepta: operaturque non ſecus ac cum illa. Igitur fœtus membrum reſpondens per ſimilitudinem membro matris attacto, afficitur illo tactu; imaginaturque rem

rem adeſſe deſideratam prorſus proindeque exprimit. Quod in timoribus peculiaribus Iecoris & lienis oſtendimus, & in titillatione lienis, quæ ad riſum agit nolentes dilatando ſpiritum, ibi ſemipatentem; ſicut in phyſicis docuimus. Spiritus autem fœtus dignoſcere per oculos & aures fallacias non conſueuit, ſed imaginem adprehendit tanquam veram. Quod & nobis dormientibus accidit, cum putamus ſubagitare reuera mulierem, nec contrarium credimus, cum ſpiritus non ſit in oculis, vbi poſſit ſeipſum corrigere. Quas ob res qui prægnantis animo mulieris auiditatem rei magnæ vel paruæ ingenerare ingentem nouit, poteſt efficere vt naſcatur partus figuratus, coloratus & affectus illa re; ergo ſi concupiſcat virtutem, nobilitatem, ſapientiam communicat fœtui hæc ipſa. Itaque ſpiritus fœtus iuxta eundem affectum operatur, fabricatur, creſcit, multiplicatur; ſicut dicebamus de rabidis conuerſis in canem, quando ſpiritum, & actiones, remanente duntaxat figura ac mente humana, quæ tamen pene amittit cognitionem ſui; quod mens ſit humana, propter vnionem rabidi ſpiritus in caninum acti. Hanc affectionem ſtudiumque ſecum fert natus, euaditque talis, qualem procurauit magus. Ergo conceptio, plusq; natiuitas poteſt in fœtu: licet variari queat ex nutrimento & accidentibus, in quibus oportet adhuc magum eſſe ſolicitum vſque ad natiuitatem. Quam, quia perfecti eſt hominis, & certior, & velut principium vnde multa ſequitur

quitur, Aſtrologus conſiderat, ſed meliora præſtaret, ſi conceptionem pernoſſet.

Poſſunt quoque ex lacte temperies, moreſque mutari in tenello fœtu, & generoſa nutrix generoſos reddit; ignaua ignauos, vt Cryſippus dicebat, & cauſas diximus. Idē obſeruare poſſet magus in generando doctrinam in diſcipulo vna cum diſidij vehementia. Atque mutare illius temperiem aquis deſtillatis, purgationibus, oleis, aere, cibo, potuque conuenientibus ſpiritui puro, lucido, nobili. Sed religio longe magis immutat remouendo affectus ſordidos, viles, vanoſque, inprimendoque cupiditatem rerum diuinarum cæleſtium & præſtantiſſimarum. Hoc autem fiet natura diſponente, & gratia diuina perficiente. Fides ſane nihil hæſitans pura & viua fundamentum eſt altiſſimi ædificij vſque ad Deum grandeſcentis. Hanc concedat nobis ipſe Deus. Veh miſeris, qui vilibus ſemper in rebus fidem locamus; iccirco etiam ſemper vileſcimus. Ecce quando ipſa naturalis Magia noſtram nobis detegit ſtultitiam. Poteſt & magus veluti plantas vbi libet oriri facit, facere, vt naſcantur animalia: At illa modo, quæ ex putredine fiunt, vt mures, pediculi, muſcæ, anguillæ, vermes, non autem Elephanti, equi, homines. Dicitur Architas columbam fabricaſſe, quæ cum aliis volabat, & in germania artificialis Aquila itidem viſa eſt ſub Ferdinando Cæſare. Sed opificium fuit ex attractionibus confictum, ſicuti recentia horologia, vt dum rotæ filis circumdatæ voluuntur, eleuent, deprimantque alias. Haut equidem credam ſpiritum & carnes in ejs fuiſſe. Statuæ

tuæ Dædali quoque ponderibus & rotis & argento viuo mouebatur. Dicitur etiam Albertus caput humanum confeciſſe quod loquebatur, ſed fabula eſt. Animal enim tam perfectum non niſi in vtero fabricari poteſt. Nouem enim menſes requiruntur ad abſolutionem eius. Sol autem vires ſuas detinere loco in vno non poteſt. Tellus enim in oppoſito vinceret cælum, nec hic calor concinnari poſſet vt in vtero: Sicut ſecare non poſſumus ſtuppa & aqua ſed ferro. Nec ab arte calor talis & ſemen affectum idea equina vel humana concinnari poſſet. Deus igitur perfectis generationem ab inuicem præbuit: imperfectis vtramque. Nam paruo negotio abſoluentur. Auicenn. contendit omnia abſque ſemine animalia poſſe oriri, ſed ipſe hoc non fecit nec Epicurus, nec Diodorus Siculus, aliique allegantes quod ex Nili immundatione, humefacta Ægyptiaca tellure animalia ingentia naſcuntur. Ponunt & ſylueſtres homines ſponte generare & accolas noui orbis, quos ignoramus vnde & quando eo trãſierunt. Equidem contendere in hoc pigreſco. Poſſet forte natura eas concinnare vires quibuſdam in locis, quæ opificium perfecti animalis fabricent; Poteſt & Deus formoſo mox opificio infundere mentem, ſicut in vtero conſueuit. At hiſtoriam certam nõ habemus, niſi de Adamo: Et quidem impoſſibile arbitror aſſertum Auicen. incolę noui orbis ex noſtro tranſierunt hemiſphærio: Et Plato ſcribit in Atlantico hiſtoriam antiquiſſimam, fuiſſe quõdam in Oceano Atlanticam inſulam, quæ vtrumque copulabat heniſphærium, quæ in diluuio ſubmerſa eſt. Ita-

que antiquiſſimis in tẽporibus ſub Noe transfretarunt & memoria perdita eſt: Sicut apud nos Origines multæ ignorantur. Itidem ex Iſlandia, quę eſt vltima forte Thule ad Eſtotilantem, breuis eſt nauigatio & ex China in Iaponem, & ex Iapone in Quiviram breuior; vt transfretare potuerint, & quidem in Incatham circumciſi more Hebræorum inuenti ſunt plurimi incolæ: ritusq; multi noſtris perſimiles. At ſimiles homines ſunt & ſimilia poſſunt inuẽtare. Hęc ars efficiẽdi perfecta animalia adhuc viſa nõ eſt. Nã perduraſſet inter homines. In ſtatuis enim dæmones loquebantur. Nec in hoc dubitare licet: Metallũ namque nequit ſpiritu humano animari; Excipere diſtillatorio ſpiritus animalium intra occiſorum poſſibile non eſt, nimia tenuitate refugiente; nec refundere ſicut magnetis ſpiritum, quoniam hic eſt liquor. Sponte naſci ingentia animalia duplici forma decorata, arduum eſt creditu. Satyri homines ſunt ſylueſtres à noſtris aberrantes. Nam capti ciuilitatem didicere, & literas & genuerunt homines. Inter Scotiam & Angliam non deſunt, & in Scrifinia & Scandinauia: Et Plinius genera multa narrat hominum ſylueſtrium. Qui ergo contem plationi & opificio operam ſedulam nauabit, plura quam dicere queam, inueniet & faciet in laudem, Authoris rerum, rite conſiderans ſymbola cæli & terræ & maris. Ars volandi poſſibilis mihi videtur, cum qui ſuper funem ambulant, quaſi volant; ſi quis ergo cibis aptis & abſtinentia agilitatem funambulorum ſibi comparabit ac alas ſimiles gruis alis parabit, ac bene imitari intelliget; vt brachia

chia ſint alata & crura & coxendices pennatæ, poterit forte volare, non ſicut natare, ſed difficilius, & de ciuitate in ciuitatem ibit, & de Inſula in Inſulam adiacentem volatu vno, cogitet cui datur. Proculdubio volauit Dædalus, & in Calabria quidam per quingentos paſſus, ſed ſuper nucem deſcendens, cruris fracturam paſſus, artem dimiſit: Hæc vna ars mundo deeſt. Ego autem hic artes non manifeſto, ſed rerum modo ſenſum, in quo Magia fundatur.

CAPVT XX.

Neceſſariam mago optimo Aſtrologiam eſſe, & de eius virtute, veritate, & vſu.

HOminum nemo ita ſtupidus eſt, qui non animaduertat, generationem, corruptionem, alterationes, anni tempora, aeris mutationes & maris & terræ, & animalium & plantarum germinationes, augmenta, decrementaque à duobus effici luminaribus & ſtellis; Quoniam vero quicunque apud nos fiunt, ab his temporibus & mutationibus efficiuntur, omniſque effectus, ab alteratione, generatione, & corruptione confertur, proculdubio affirmandum eſt, Deum ordines & leges rerum, quęcunque fiunt in ſubſtantia corporea locaſſe in ſtellis. Quapropter in Sap. 8. inter ſapientię diuinæ filias, id eſt ſcientias numeratur Aſtrologia, qua intelligimus ſigna & mõſtra antequã fiant & euẽtus temporũ & ſeculorũ; Ergo

& totius mundi. Porro D. Gregor. colligit propinqua eſſe ſigna interitus mundi à Chriſto permiſſa, in ſole, Luna & ſtellis ex aeris immutatione ingenti ſuo tempore facta, quando anomalia erat in maxima velocitate, & ſol velociſſimè deorſum deſcendit gradus plurimos iuxtà Albategnij obſeruationes, qui paulo poſt Philoſophatus eſt; factæque ſunt alterationes mirificæ in natura & Politica. Ergo mutationes, quas cauſis inferioribus attribuimus, habent adhuc cauſas potiores in cælo, quibus primo adſcribantur & deinde cæteris: Et concurſui totius mundi & conſenſui vniuerſali. Vere homo & Angelus liberam habent voluntatem, non tamen efficere, ponunt quod volunt. Quando enim pluit, neceſſe eſt pluere, & quando feruet, feruere; & quando detineris in carcere exoſo, manere; libera eſt voluntas, ſed nõ actus exteriores. Quin D. Thomas acute 3. Cont. Gen. ait: Aſtrologos plerumq; vera prędicere, quoniã homines plerunq; viuunt ſecundũ ſenſum alteratũ ab aſtris, & non ſecundum mentem rationalem; & quidem patet poſſe hominem occidere hominem, lætitia afficere, rabie, ebrietate, ſomno, adplicando res corpus & ſpiritum ad eiuſmodi paſſiones mouentes. Ergo res naturales atque ſtellę hoc efficiunt manente libero arbitrio; cum inuenias hominẽ quadraginta horis tormentorũ ſęuiſſimorum cogi non poſſe, iudici aperire quod poſcit, ſi tanta vis voluntatem vincere non poteſt, multo minus poterunt ſidera ſuauiter mouentia; ſed quidem plurimos videas, qui voluptatibus vinci magis quam doloribus ſoleant, ſtellæ autem

ſuaui-

ſuauiter agunt, modo quodam naturali, imperceptibili. Videmus plantas creſcere, Nec quomodo & quando intelligimus. Equidem Aſtrologorum inimiciſſimus fui, & contra ipſos in adoleſcentia ſcripſi, ſed ex infortuniis didici meis multas ab illis veritates aperiri, magnam quoq; inter eos ignorantiam verſari, cum ob magnitudinem & diſtantiam ſcientiæ huius; cum quia ineptus quilibet Aſtrologus diuinus eſſe cupit. Hinc ſcientia vituperiis conſpergitur. Sancti patres vno ore laudant Magos, qui Chriſtum in ſtellis cognouerunt. Expectabatur enim tunc temporis mundi Monarcha, teſte Cicer. & Plat. At S. Auguſt. qui vt parum Aſtrologus negauit Antipodas, putat non eſſe, poſt mirificum magorum illorum ſtudium & experientiam ab eo & cunctis laudatiſſimam, hinc ſcientiæ operam dandam; puto, quoniam dæmon nigeri poteſt cum eis, qui ſuperſtitiones pro Aſtrologia venditant, ſed quidē non poteſt dæmon efficere, vel vnam ſtellarum mutare ſitum & ordinem ſibi naturalem, vel cometas non oriri, nec Cancri ſignum fieri Capricorni, Nec ſcientiam inuenio Dæmoni iſthac minus ſubiectā. Medicina res tractat, in quibus Dæmon valet multum, nec tamen relinquenda. S. Iſiodorus & Hieron. laudant hoc ſtudium, longe magis Albertus Magnus; ſimiliter D. Thom. ibid. & in opuſc. & in 2. de generat. & corrupt. & S. Brigittæ reuelatum fuit, quod ſi homines curſus ſiderum bene intelligerent, ac Dei iudicia, nihil caſu euenire putarent. At quidem Eſaias Aſtrologorum irridet prognoſtica, ſicut Iob conſilia Politicorum. Non tamen pru-

dentia eſt abiicienda, ergo nec Aſtrologia quando ſupponuntur Theologię, ſed quando opponuntur abiiciendæ ſunt, quoniam non filię & ſcientię ſed ſophiſtica mācipia erunt. Non equidē credo Aſtrologiam ab hominib. inuētā eſſe. In mille enim ſeculis non potuiſſent homines tot imagines in cœlo deſignare quę ſymbolo & virtute reſpōderent rebus terreſtrib. & marinis, & ſigna Planetis diſtribuere, iuxta qualitates ſuas, & triangulos proprios adſignare, & terminos in gradib. 360. & exaltationes. Ioſephus & omnis Antiquitas Hebræorū putāt revelatā fuiſſe Noe à Deo, qui ſigna propalauerit pluuiarum, diluuiorum, incendiorū, quando mox arcam fieri iuſſit contra diluuiū. Idem ait Philon & ab Habram ad Ægyptios delatam fuiſſe. Moyſes quoque ſapientiſſimus hac in ſciētia videtur, ſi quis legem & cæremonias ſuas rite intelligat; & Priſci Patriarchæ hac ſcientia vitam producebant eorundem teſtimonio. Plato quoque in Epinomide arbitratur non potuiſſe abſque prę̨eunte Numine hanc ſcientiam inueniri, putatque reuelatam fuiſſe. Nec ego ſatis eius principia defendi puto, niſi reuelatione teneantur. Sed de his in Metaph. Igitur veram eſſe ſuppono ſed phyſico intellectu, affirmo ſtellas eſſe cauſas ac ſigna directe rerū neceſſariarum inferioris mundi; indirecte vero actionum liberarum: rerum vero diuinarum tantummodo ſigna. Maximum opus hominis eſt, leges hominibus ferre; ſub arietis triangulo ſunt Monarchię ingentes leges iuſtæ, ſapientes diuinorum pietas bona cæli, & Europęi, in noſtro hemiſphærio; in altero vero ſub libræ triangulo iſta

loiſta fiunt. Sub triangulo Tauri labaſcunt; & partim fiunt Reſp.& leges variabiles & doctrinæ. Libido regnat & mutationes multæ, & bona terræ & Babylonij cum parte Aſiæ meridionali, in noſtro hemiſpherio in altero vero appoſiti parallelo; & ſub Triangulo Scorpij: ſub geminorũ triangulo regna ſacerdotalia, Reſp. multæ, principatus congeminati, cæremoniæ, ſuperſtitio, mercatura, artes mechanicæ, res aeris; Aſia Septentrionalis & oppoſiti illi occidentales: Sed in altero hemiſpherio hæc ſub ſagittarij, Trigono fiunt. Sub Cãcro hęreſes, leges armis defenſæ, impietas, caſus eorum, quæ facta ſunt in primo; itinera & Inuentiones regionum multę, imperium mulierum, luxuria dira; inuentiones in aqua Tyrannides, Africani. At in altero hemiſpherio ſub Capricorno iſta fiunt. Coniunctiones magnæ in quolibet Trigono perſeuerant annis fere ducẽtis, & poſſunt in ſubditis; mox trãſeunt ad ſubſequens, & abſoluitur omnium circulus in 800; & tunc in rebus dira mutatio. Saturnus, Iupiter, & Mars res longæ durationis efficiunt, & tarditate; Luna & Mercurius breuiſſimę, alij medicoris. In duodecim ſigna obliquitas ſolis & Plantarum partitur, quoniam toties ſol Lunæ cõiungitur in ſolari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet ſigno dãtur 30. gradus; quoniã trigeſimo quoq; die reconiungũtur. Eorũ coniunctiones & oppoſitiones varietatẽ ordinariam rerum faciunt, & varietatis varietatem ex ſitu ad fixas & cardines, & alias planetas Sed quæ fiunt ante ingreſſum ſolis in pũcta cardinalia in quatuor

Arietis

Arietis, Cancri, libræ, capricorni, plus valent tribus quoque menſibus: Cæteræ ſequuntur ipſarum regulam. Planetæ habent domum, trigonum, exaltationem, & Terminum, quoniam experientia docuit, plus in hoc quam in illo ſigno hunc Planetam operari & valere. Similiter plus in quibuſdam partibus eiuſdem ſigni & aliorum, vel plus immorari, ex quo cognoſcitur locus Apogei validus, cuius mutatio de ſigno in ſignum Planetæ vim transfert, & aliis proinde rebus, nationibuſque fauet: magis autem indicat efficitque tranſpoſitio, ęquinoctionum, ſolſtitiorum, excentricitatum & obliquitatis mutatio. Quorum varietas alias tardior, alias velocior fit. Res in tarditate genitæ, diuturniores ſunt, deſcenſus ſolis transfert virtutes de Oriente & meridie in occidentem & ſeptentrionem, Obliquitas miſcet ſeptentrionales auſtralibus, quando ſtringitur; Econtra ſi ampliatur translatio magnarum fixarum de ſigno ſtellato, in ſignum non ſtellatum in ſpatio vniuerſali imaginatum, & ex cardinibus Cointellectum transferunt Principales hominum poteſtates & nationum ſedes. Planeta in angulo maxime poteſt; in ſuccedentibus minus; in cadentibus vileſcit, & ad male agendum valet. Quoniam in 12. domicilia partitur poſitura cæli; quando igitur fit Coniunctio aut oppoſitio Eclyptica, ſiue alius aſpectus, ſiue Cometa, effectus maior erit in prouincia & ciuitate cui perpendiculariter eſt, præſertim ſi non repugnat origo & Trigonus, & apheta originis, conſequenter præualet magis in angulo Orientali, & poſtremo in occidentali. Angulus Nadir non tantopere

topere valet, niſi in occultis & fundamentis & in Orientali quadrante indicat iuuenes & principia rerum & quæ promouentur: in medio cæli viros, media Principes, templa & quæque clariſſima afficit. In occidente vero fines, ſenes, inimicos, abſentiã, prout magis minusue propinquant, & planetæ angulares, & ſigna, & fixæ maiores conſignificant, & determinant; & interregnantes magis. & ſigna fixa res ſtabiles, communia populares & duplices animo, vel re; Æquinoctialia & ſolſtitialia, ſacra, doctrinas, leges, & primordia tangunt, quibus adde Configurationem & ſitum & vim, quam in anni circulo habent: Eandem enim per analogiam in rebus conſimilibus ſeruant. Naſcenti cuilibet homini vel ciuitati, vel arti vel rei, vitæ dator tribuitur plerunque ſol & Luna, ſi ſuper terram & in angulo & dignitate, vel in tribus domibus ſublimioribus fuerint aut planeta interregnãs in angulis potens in locis luminarium & Synodorum aut oppoſitionis præcedentis & in loco fortunę. Aut ipſa fortunę pars, quę eſt horoſcopus Lunæ, aut ipſe horoſcopus & partes apheticæ ſunt ſemper ſol, Luna, fortuna, horoſcopus & Zenith. Porro cum apheta beneficis fouetur ſtellis, bene ſuccedunt negotia & ſalus illi cuius eſt apheta; quando maleficis male. Quilibet Planeta propriis pollet conditionibus & bona malaque inducit per ſe, quæ ipſe poteſt; Aliis miſtus miſta. cum ergo tuus præualet apheta, res tuæ pertinentes ad illiuſmodi aphetam & negotia, & ſalus bene ſe habent, & tunc oportet operari, vt ex voto ſuccedat actio. Nec enim ſub cane vites plantamus, quoniam cæ-

lum earum plantationi obeſt, aliarum vero rerum minime: quod manifeſta tempora reb. manifeſtis efficiunt idē occulta occultis Non enim annus modo ſolaris exrat, ſed omnium Planetarū ſimiliter, & ſynodi, & cęteri aſpectus.

Agnoſcere autem virtutem aphetę expoſitione quam ad ſolem habet, & ad mundi angulos & ad proprias dignitates cōſueuimus. Virtus illorum ingens eſt in ſe, in nobis v. pene inſenſibilis propter diſtātiā. Solaris tamen & Lunaris patent vbiq; Propter hoc ordinarię mutationes & res luminarib. competunt; Aliis vero ſtellis extraordinarię, quas cū ipſis cōſortiuntur. Mirifica cū voluptate inueni aphetā meum, cum ad Diametrum aphetę propinqui mei perueniſſet, vel directione vel tranſitu inimicitiā cōportaſſe. Et tunc oportunum arbitror phyſica iam dicta remedia ad inimicitiā adplicare: Quando v. ſextili, aut trigono radio ſeſe aſpiciunt, amicitiā per pharmaca & verba procurare: & quid. cōferre ad amorē. Quando in domib. Aphetarum aut in bono aſpectu fiunt Ecclipſes & magnę ſynodi prodeſt ad facinora præclara & nouitates. Obſeruāda ſunt ſigna fixa, mobilia, cōmunia, maſculina, fœminina, quæ ſic dicūtur ex ſtabilitate, vel origine, vel mutatione temporum in ipſis, aut ex vi influendi. Quinquaginta in cælo ſtellato ſunt imagines animaliū aliarumq; rerum pluresq; notari poſſunt. Omnesq; in terra & in mari ſibi ſimiles res habent quib. influunt; & quādo maleficæ in eis ſtellę ſunt, aut cōfigurantur male influunt, cū beneficæ bene. Et res omnis terreſtris ad eas refertur, & quicquid reperitur in terra ſiue à natura, ſiue ab arte, reperitur & in mari: Itaq; reperias piſcē enſē cum enſe, atramentariū cum atramento

& pen-

& penna, nouaculā inſtar nouaculę, catenā, loricā, ſtellā, veretrum, epiſcopū noſtro epiſcopo ſimilē prorſus; & hominē, quē à nobis vix ſecernas. Et ſufficit, ꝙ inquā, omnia vbiq; reperiri. Eſt ergo in arcanis naturę ſymbolū mirificū ab idea cōmuni æterna. Plinius ipſe, qui dixit, nō tāta cum cælo nobis ſocietas eſt, poſtmodum admiratur heliotropiā cōuerti cum ſole; & lupinos oliuaſq; motum eius obliquum inſequētes, & puleium carduumq; intrāte ſole in ſolſtitiorū puncta florere ſub eadem nocte; quib. vtuntur Magi. Sed quid diceret de magnete polum inſpectante, & de Indica aui, quę ad Lunę curſum mutat remutatq; circulariter colores? Et de lapidib. ſtellariis, quæ ſtellarum imagines habēt? Et de aliis quæ varias animalium formas referunt? Hoc ſane: Naturā vniuerſā ſibimet cōſimilē eſſe, & in omni re eſſe veſtigium aliarū rerum, ſicut in corpore humano; omneſq; demū eſſe in Ideis diuinis, quę præexiſtunt in vnica Idęa verbo Dei, viui, veri & ſancti. Habeātne Aſtrologicę Imagines virtutē ſolummodo à metullis, ex quib. cōficiuntur, vt D. Thomæ videtur, aut etiā à ſtellis per ſymbolum, cum fiāt tēpore Dominatus earum & in metallo illis ſymbolico, equid. nō intelligo, quoniā experiri nō licuit. Idē de characterib. dico; At forte virtutē habēt ſtellarē exiguā, inſenſibilē, quæ ab omni vi ſuperatur, niſi affectione nutriatur, vt dictū eſt. Quod autē eligere tēpus negotiorū & opificiorum volunt, non modo libertati humanę nō nocet, ſicut quidam putant, ſed actus eſt ſagacitatis liberi arbitrij, teſte Alberto Magno. Hoc autem quicunque neget, nauigare nobis ſuadeat non obſeruata Luna, & vētis, & peribimus naufragio; & ſeminare & plan-

plantare abſque ſtellis & tempore, ipſarum motus ſobole, & colligemus fruſtra. Sed quidem ſi his actionibus ita cõferunt, de cęteris idem reſtat iudicium. Medicina cogit nedum perſuadet criticos obſeruari dies, hi autem à Lunę pendent motu. Nam quartus iccirco criticus eſt, quod luna peruenit ad ſignum ſuccedens & ſitum contrarium illi in quo morbus incepit: Ergo affectum adducit cõtrarium. Ergo vel ſanat, quia natiua vis vincit, vel deterius ſe habet, quia vincitur. Quartus autem vindicatiuus eſt ſeptimi, quoniam tũc peruenit ad aliud Contrarium perſimile primo; ſimulatque ad perfectum ſuum quadratum totale, aſpectum nempe inimicitiæ mediocris, in quo maior exſpectatur mutatio, quę ſi in aliis compareat diebus, pernicioſum ſymptoma reputatur, quoniam fit in ſigno ſimili eius origini, nec proinde aduerſatur morbo, quod eius fauet exordio. Quin morbus vigorem aſſumit, quoniam in ſuo ſextili, aut trigono ſit proficuo ſibi; hinc patet error medicorum, qui ſemper in ſexto indicium malum credunt, nec ita ſe habet in Experimento noſtro; quando luna eſt velox, (Non enim ſemper æquali fertur motu) peruenit ad ſuum quadratum in ſexto die; quando vero tardior in octauo, iccirco vtilem facis ſymptomaticam mutationem: At in 14. ad oppoſitionem pertingit inimicitiam totalem, & tunc mutationem affert mirificam. Idem obſeruabis in ſequenti hebdomade in die 18. & 21. ſemperque incipias numerum ſequentis in numero poſtremo præcedentis in medio ſeptenariorum, non autem in fine, vt congruat numeratio critica aſpe-

ctibus lunaribus in cælo. At in acutis dicimus; vnus duo, tres; & deinde repetimus tres, quatuor quinque ſeriatim. Quoniam in qualibet ſigni mutatione, quæ fit tertio quoque die fere ipſa Luna mutationem facit, non in craſſis rebus parum ſentientibus mutationes non vehementes, ſed in tenuibus, velocibuſque quales ſunt acuti morbi ex materia & accenſione tenues. In peracutis vero citius. Profecto qui non nouit eius mutationes, ſtationes, velocitates, tarditates & aſpectus ad ſolem & ſidera, imperitus eſt medicus valde.

Porro cum febres aliæque alterationes tantam cæleſtium obſeruationem requirant, longe maior exiſtimanda eſt deberi cæteris in rebus tempori ſubiectis. Iccirco geneſis ægroti thema erigere, & horæ decubitus neceſſarium eſt mago; namque eadem influentia, quæ huic nocet, alteri prodeſt; idem dico in omnibus actionibus. Iiſdem quæ amico fauet fauet, & tibi, & animalibus homini familiaribus, quæ autem obeſt tibi, amicis quoque tuis obeſt propter ſymbolum; idem in cæteris conſimilibus obſeruatur rebus: Nam & patiente mari omnes afficiuntur aquę & cum Saturnus in virgine ſigno humano producit brucos, obeſt hominibus humaniſq; animalibus vt equis, bobus, ouibus, & particula naſi ſeruilis coalita herili, & mortua in morte ſerui indicauit id ſuperius abūde, & Tarantularum affectio, vſque ad ipſarum mortem reuertens. Obſeruare ſingulis in menſibus Lunæ aſpectus neceſſe eſt, in annis ſolis ingreſſum in cardines vigeſimo quoque anno ſynodum magnam, & cyclum ca-

pitis Draconis;in intermedio Periodos Planetarum. In ſe-
culis triplicitates abſides,excẽtricitates,obliquitates ſolſti-
tia,æquinoctia,tam ſolis quã planetarum analogice. Itẽ
origines magnarum rerũ,vt legis,religionis,Monarchiarũ
Rerump.incendiorum,diluuiorum, bellorũ,& quicquid
varietatis addunt ordinario curſui Ecclipſes & cometæ.
ſingulis autẽ dieb.poſitionẽ ſolis ad cęteras Planetas,& in
qualibet diei quarta cardinali introitum ſolis ad angulos
tui horizõtis:Reliquum n. illis conformatur.Sed etiam in
quauis hora Caldęi dominatũ Planetę obſeruarunt, ei ab
prima hora,in qua ſinguli per circulũ dominãtur,dieb.no-
mina impoſuerunt Quod adhuc perſeuerat etiã in Chri-
ſtianiſmo.Sed ſane ſucceſſionẽ admiror,qui potis ſit cũ in
eodẽ tempore hora alia eſt Romæ & Hiſpanię & Planeta a-
lius.Poteſt quoq; Planeta tũc debilis eſſe,ac praue affectus,
quomodo ergo dominabitur? At cũ cogito ſucceſſiones
huiusmodi ętatib.tribui quarum Luna habet, quatuor
primos annos;Mercurius currit vſque ad 14. Venus ad 22.
Sol ad 41. Mars ad 56. Iupiter ad 68. Saturn. ad 98.&ab aphe
ticis locis fieri profectiones ſignorum annuas,quę vim in
genituris habẽt manifeſtã,ad hãc etiã ſucceſſionẽ creden-
dã inducor;at quid.virtutis eſſe imbecillæ,inſenſibiliſq;&
Planetã qui reperitur inualidus,propria nõ carere viciſſitu-
dine ſed noxia eſſe,vt cum ſunt in detrimento; & cuilibet
horizõti propriã ſucceſſionẽ eſſe,atq; infinitas eſſe multi-
plicationes cõſimiliter ad rerũ numerũ.Hoc aduertendum
quoq; videtur hodierno tẽpore,ex quo totius orbis ambi-
tus peragratur & notus eſt:Poſſe quẽlibet in cælo gradum
cuilibet terræ gradui adaptari ad perpendiculum,& in-

telligi

telligi potentiā cōſtellationis,&cometæ,&Ecclipſis ſuper ſubdita prouincia&regno,&ciuitate;Nouāq;conſtrui Aſtro.Ptolo.ignotā;ſi mundi geneſim certā haberemus mirifice prædicere ex illa poſſemus.Sed Bibliorum trāſlationes variȩHebræorum&Chriſtianor. &70. interpretum incertitudinem faciunt & anni circulares abſq; menſibus, & diebus,&diuerſitas eorundem ſacrorum librorum,occultā facit chronologiam.Falſo tamen Cicero Chaldæis 70000.annos obſeruationis tribuit,deceptus ab hiſtorico grȩco:Calithenes enim Ariſt.teſte.Simplicio 5000.tātum in archiuis inueniſſe ex Babylonia ſcribit:Alij alios numeros habent;vt Plinius,Herodotus,ſed falſis innixi relationib.Nos ergo obſeruabimus horas,aſpectus,directiones, ꝓgreſſus peculiares & mundi,& legis, & regiones,& illorum,quibus adplicatur magica vis, & tranſitus pecul. vt perfectam magiam aſſequamur & opera.

Non minus conſideranda ſunt metalla,& lapides & plantæ & animalia & ſigna cæleſtia illis fauentia & noxia;Itidem quæ prouinciæ & leges & mores,quib.planetis & aſtris & conſtellationib. iuuentur aut turbentur.Noſſe inſuper decet conſtellationes vniuerſales,præpotentiores eſſe particularib., & ſpeciales Induidualibus.Nam peſte,aut naufragio, aut bello effectibus vniuerſalib. moritur,qui modicam mortis ſignificationem habet.Idem in euētibus felicib. dices. Itaq;cum fortunatis viuere fortunatum eſſe ſolet,aut infortunium certe imminui: Qua in re pericula facta ſunt plurima. Natiuitas regni præeminet Regis natiuitati ſigna quæ in auſtrali hemicyclo dominantur, ſeruiunt in Boreali. Vbi regnat Saturnus in Borea,ibi Sol & Luna in auſtro; Sic de cæteris.

Sed de his in proprio cōmentario fauente Deo.Perfectȩ actiones omnes per magiā naturalem indigent temporis obſeruatione:Sicut medicina,Agricultura, & Nauigatio cōꝓbāt:ad augēdum qppiā creſcente vtere lunȩ ad imminuendū&vendendū deficiente,&ſingulorum Planetarum

poteſtas & obiectio in tractanda re illis ſubdita perpendendæ ſunt, exque vna operatione ſimili ad aliam operationem ſimilem transfertur influētia ſimilis. Nulli ignotum, ſatellitium luminarium conferre ad ſequelam nobilium; pleiadum vero ad vilium, ſtellamque ſolitariam in angulo exercitui aduerſam, & cadentē caſui rei bonæ, vel malæ perficere., in angulo vero exaltationi & pretio. Hoc autem manifeſta fit ratione. Stellæ omnes bonæ ſunt toti mundo: Sed partibus alię bonæ, aliæ malæ: Hominibus Venus & Iupiter; Colubris, & feris horridis Saturnus & Mars. Quod prodeſſe vides rei tibi amicæ puta tibi quoque vtile eſſe: At illa in parte aut actione, in qua diſſimilis. Nec enim ſimilitudo abſque diſſimilitudine, nec diſſimilitudo abſque ſimilitudine reperitur. Stellæ inter ſe alias habent magias., quoniam aliter afficiuntur viuidis ipſarum mutuis viribus. Nobis autem iſthæc, quam ab effectibus notamus., conueniens eſt. Menſuratur Ieruſalem pede Angeli in Apocalypſi: Noſtra autem pede hominis. Entia quæ apud nos fiunt à calore gignuntur, magis minusue robuſto, copioſoque & variis operante modis., & cuilibet Entis gradui correſpondet caloris gradus demiſſus ab aſtro eidem proprio: receptuſque in tali temperie., talis tantuſque. Sic ſigna variant gradus viresque calorum. Apparent quędam frigida, ſiccaque vt Saturnus.: Sed quidem talia ſunt ad alios comparata calores. Nobis aqua & vinum & herba frigida ſunt tactui, ſed calida ſibi à calore genita & eorum

rum gradibus is reſpondet calor cæleſtis qui frigidus ad-paret. Quilibet caloris gradus agit in quemlibet, variam ob materiæ affectionem. Iccirco tepens aqua feruorem calidæ aufert miſta illi, in pluri materia calorem dilatando, imminuendoque robur; oleum extinguit ignem, poros vnde exit obturando. Cichoria refrigerat iecur blando calore ſuo adaperiendo duritiem, educendo flammam, qua indurabatur. Aqua tepidula cruſtā aduſtionis igneæ ſanat adaperiendo & flammæ exitum parando à duritie irretitæ. Sic Saturnus refrigerat, Mars vrit, Iupiter & Venus blando humidoque calido fouent, Luna varium influit, ſol feruidum, Mercurius acutum inſenſilem, & prout ſunt tardi motu aut veloces inprimunt tarde aut cito calorem, ex quo omnis eſt influxus. Sic effectus remanet inde affectus. Sed rerum noſtrarum vita motu ſubdeficientiæ menſuratur, cæleſtium vero motu reali quoniam plus non-Entis quam entis noſtram ingreditur compoſitionem, vt patuit in noſtra Metaphyſ. Influunt & magis à loco ſuperiori quam inferiori, ob rectitudinem, & vapores paucos; & plus ab Angulis ob idem, & plus matutini à ſole, quoniam ab ipſo viuificantur & non vincuntur, & plus veſpertini à Luna, quoniam ad eos vadens dat vires, non tamen vincit, quoniam vires non ſummas obtinet, ſitus quoque à mundo conſiderandus eſt. Sed Scientia hęc infinita eſt; Sed qui Symbola animaduertit, omnia intelligit, licet non omnino.

EPILOGVS

De ſenſu Vniuerſi.

MVndus ergo totus eſt ſenſus, vita, anima, corpus, ſtatua Dei altiſſimi, ad ipſius condita gloriam, in poteſtate, ſapientia & Amore. Nullam ob rem dolet. Fiunt intra ipſum tot mortes ac vitæ, ſeruientes ipſius magnæ vitæ. Moritur in nobis panis & fit chylus, qui moritur, & fit ſanguis, ſanguis moritur & fit caro, neruus, os, ſpiritus, ſemen, patiturque varias vitas, mortes, dolores, voluptates; noſtræ tamen vitæ ſeruientes; Sic toti mundo res omnes lætitia ſunt & vtilitas, quoniam res cunctæ totius gratia ſunt; totum autem Dei gratia in gloriam ipſius. Intermanent ſicut vermes in ventre animalis, omnia animalia in mundi ventre, nec putant ſentire mundum, ſicut vermes ventris noſtri, nos ſentire minime norunt: nec animam longe diuiniorem habere, quam ipſi habent: non tamen animantur animalia animatione beatæ animæ mundi, ſed quodlibet propria, vt vermes in nobis, qui rationales non ſunt, vti nos. Homo ergo epilogus eſt totius mundi, eius cultor & admirator dum Deum noſſe velit, cuius gratia factus eſt. Mundus eſt ſtatua, imago, Templum viuum & codex Dei, vbi inſcripſit & depinxit res infiniti decoris, geſtas in mente ſua, & proprios conceptus expreſſit quem viuis ornauit ſtatuis ſimplicibus in cælo, demortuis miſtiſque in terra. Sed ex omnibus ad Deum attollimur?

Beatus

Beatus qui legit in libro hoc, & ab eo diſcit rerum quidditates, non autem proprio confingit arbitratu aut alieno. Hinc percipit artem & regimen diuinum; ac proinde Deo ſimilis fit & ſpiritus vnus, & cum eo in eius lumine videt res omnes bonas eſſe; Malumque eſſe reſpectiuum ac laruam in partibus agentibus iucundam coram Deo comædiam, & ſecum gaudet, admiratur, legit, canit infinitum, immortalem Deum, Primam Potentiam, Primam Sapientiam, Primum Amorem, vnde omnia ſunt, & omnis Entitas, poteſtas, ſapientia & amor deriuatur, & eſt, & conſeruatur & mutatur ad fines communi animæ notos, quę à creatore diſcit, & creatoris artem in rebus inſitam intelligit, & per illam res omnes ad finem ſummum ducit mouetque, quouſque omnia facta fuerint omnia; & omnibus exprimentur diuitię & formoſitates ideæ æternę. Qui eas admiratur, cognoſcit; Qui cognoſcit, operatur, qui operatur, ſimilis amicuſque Deo eſt, particeps vniuerſalis ſapientiæ perpetuo glorioſę. Quam obſecrare æquum eſt, vt ad ſui agnitionem perfectam nos eleuare dignetur. Amen.

FINIS.

Partis Primæ ſeu Phyſiologicorum emendanda

Errata Typographica potiora; minora enim plura ſunt.

PAg.3.lin 27.marginali.lege lumini.p 5.l 3.locus eſt baſis.p.6 l penult.immobilitante.p.7.l.25.marg. mobiliſſimum.p. 8 l. 10.marg. iudicauimus p.9 l.20. marg.lege & adde,nec corrumpit ſubiectum, ſicut corrumpit aquam p.13.l 5.terrã. p.14.l.2.ex altero p.16.l.13 marg.Nam frigus.p.17.l.8.inceſſanter.p.18.l.12.mar. vt opin.ibid.l.penul.marg.neque ſolem.p.19.l.18 dele & p.21.l.penult.annuus p 23. l.25.marg.aſcendere.p.24.l.12.dele ſi ibid.l.26.deorſum.p.25.l 7.inundante.p.26. l.14.Ideoque p.29.l.17.& planet. p.30.l.4.id intell.p.31.l.15.Scamnum.p.32.l.8. marg.lege & adde,materiales formæ tranſeunt in alias materiales reſp.p.33.l.7.interficit.l.9.portionem.ibid.l 6.marg colorem.p.34.l.7.crocea.p.37.l 3.coaptatumque.p 39.l.26.mar.& actum.p.40.l.14.Speculis.p.41.l.1.offendendum.l.21. perferantur.p.42.l.14 Caloris.p.43.l.15.diu.modo excipiunt lucem.l. 7 Diſpergunt.p.46.l.16 ſudor ſuper ipſam.l.18.merid. vndique circumdet ac partiatur.p. 47.l.28.in octauo gradu.p.48.l.antepen. ceream.ibid.l.penult.marg.à Sale.p.49.l. vlt liquefacta terra vt.p.50.l pen. lacus ſaliſceſcerent.p.51.l.4.amarum & craſſum.ibid.l.15.marg.Ergo tam paruum.p.52 l.5.animalis p.55.l.2.ac vap.p 56.l. 18.vt anim.l.30.pauca.p 60.l.antepen.Sint.p 61 l 9 dele in p.62.l.24.cibiique.p.66.l 5. vaporum.ibid.l.pen.marg.extraneum deferat.nam minus Calida p.67 l 1.quãdoq;. l.6.& flab.p.72.l.24.Coloribus.l.30.quam ipſa.p.75.l.18 contralibratur.l.25.in centrum p.81.l.antepen.at in p.83.l.6.poſſint.p.84 l.penult.ex pro, inq.p 87.l.19 ad ſementandum.p.89.l.6 marg.locali progreſſiuo.p 93.l.23.qui omn.p.96.l.17 dilatatione ac conſtrictione l.26.carnuminum ſpir.p. 99 l. 25.qui ſint.p.100.l. 33.marg.equus.p.103.l.15.Canalem,p.107.l.29.intrat In p.109 l.vlt.marg.dele cõſtantia.p.110.l.6.feruor.l.10.accendendum.p.111.l.19.filis.p.115.l.1.arteria. l. 22. deſeruit.p.117.l.5.deferendus.l.18.dormitur.p.119.l.penult.impellenti p.120.l.2. propenſio,l.diuiſiuum.l.25.fas.l.31.egreditur.p.124.l.4.ad gradum exiſt.l.11.brodio.p.125.l.17.transpoſitione.p.127.l.9.læſiuum ſiuti oculi lux.p.128.l.32.cæduntur.p.131.l.4.inſertus l.7.primario.p.133.l.12 marg.Sapores medij.p.134.l.4. in molem ibid.l.penult.marg.tertianariis.p.135 l.10.Si amarus.l.25 ac neceſſ.p.136. l.1.marg.non is ſputi.p.137.l.2.deputaret.l.13.praua ibid.l.8.marg. nam ſurſum. l.32.odorẽ odorabilẽ.l.34.Citria a.q.m,S.molis.p. 139.l.12.dele,calore atq; materia ex.p.140.l.9.non purgare.p.141.l.12.infectiq;.p.146.l.vlt.cõſulens.p.147.l. 5.reuerſurus.p.148 l.5.Colorem l.27.vt ſpeculum.p.149.l.8 luce ibid.l.7.marg. Conum nouum.p.150.l.vlt.quorſumlibet.p.162.l.penult.marg. non viſibilia.p. 163.l.22.plures Spiritus.p.166.l.8 proprio ne,l.17.delaſſatur.l.20.idque dicitur Somnus.p.167.l.4.ex peripheria.p.168.l.21.exhalantium tenuitatem.p. 169.l. 25.foraſque p.170.l.17.exoneratus.p.171.l.1.anguſto.p.173.l.20.Climati.p.176.l. 5.Sentiendi.l.10.cognoſcitiuum.p.178.l.11. memoria.p.182.l.30.crebro.p.185.l. 10.marg.incorporeo.p.187.l.28.ac diſcens.p.188.l.8.commune.p.190.l.6.iam

eſt cogn.

eſt *cogn.p.*200.*l.*17.ex auiditatis.*p.*206 *l.antepen.marg.* Calor ſimi.*p.*[illegible].*l.* 1.exhilaratur.*p.* 211.*l.*10 anima auertens.*l.*31.illud.*ibid.l.*11.*marg.*rident.*p.*234.*l.*16.*animal.* ſeſe ex eiic.*p.*216.*l.*23.Naturæ vnitatur.

Errata potiora partis Secundæ corrigenda.

*p.*220.*l.*21.componant.*l.*24 famis *l* 26.nares.*l.*31.Idque ideo quod.*l.*34.operationum.*p.*221.*l.*8.poſſibile noſſe.*p.*224.*l.*2.Item.*l.*24.puritas.*l.* 26.ponderis & coloris.*p.*225.*lineam primam omiſſam adde*:tamen ſemper ad vitium recurrunt. Ergo licet.*l.*13.qua & ſtellis.*l.*18.inſtat.*p.*227.*l.*5.patria.*l.*13.facimus ante. *l.vlt.* moraliter.*p.*232.*l.*17.nutu Dei.*l.*21.ventos,piſces.*p.*233.*l.*17.*idem eſt illi eſſe,adde*: ac beatum eſſe.*p.*237.*l.*27. fit nobis *p.*242.*l.*29.*enim* facimus.*p.* 243.*l.*13.ergo. *p.*252.*lin.penult* effectibus.*p.*255.*l.*17.Corium,pilos.*p.*256.*l.*14.accendentem. *p.*280.*l.*1.otium pigri.*p.*281.*l.vlt.vlt.*varios.*p.*283.*l.*16.fit augendorum. *p.*292. *l.*24.viuis.*p.*295.*l.*29.debemus bonum velle.*p.*304.*l.*19.ſtrategmate prudentiæ.*p.*306.*l.penult.*.egemus.*p.*307.*l.*32.ædificant & deificant.*p.* 316.*l.*7.anxius. *p.*317.*l.*20.actus virtuoſi.*p.*322.*l.penult.* quæ virtuoſis.*p.*335.*l.*3.falſam.*p* 338.*l.* 18.amore,& ne alij.*p.*346.*l.*3.*dele,* & *l.*4.membra conuiuant.*l.*14.*dele*, vt *l.*24. terram renouabo.*p.*357.*l.*29.*de* prouidentia.*p.*359.*l.*2. quum & ſibi *l.* 17. perdiſcere.

Partis tertiæ.

*p.*368.*l.*10.natorum. *p.* 369.*l.*27.premerent;*adde*: aut ſeducti Regnum perderent.*p.*372.*l.*29.At quis *p.*374.*l.*19:regit ratio.*p.*376.*l.*17.qui aſtu. *p.*378.*l.antepen.*lex.*p.*380.*l.*22.principibus. *l.* 25. & vtil.*p.*384.*l.*21.Brennus.*p.*390. *l.*8.vt honorare.*p.* 421.*l.*11.incolarum.*p.*424.*l.* 12.&tanto.*p.*425.*l.*11.detractionis.*p.* 428.*l.*1.gratia ſcilicet.*p.*431.*l.*2.prægnantium.*l.*12.cumque abſtinent *p.* 436.*l.* 16.Et Tertull.*p.* 452.*l.*17.eſt alligata.*p* 456.*l.*10.opponuntur.*p.*450.*l.*24.experte.*p.*459.*l.*29.tanta.*p.*461.*l.*7.vſu magnetis.

Partis quartæ.

*p.*471.*l.*4.æſtiue ad *boream.p.* 489.*l.* 3.declinandum otium.*l.*18.prohibentes.*l.* 24.vt circulus.*p.*490.*l.*3.& albo pigmento.*p.*496.*l.*11.non valebis.*p.* 497.*l.*2. maiores natu.*p.*504.*l.*26.delicatorum eſt.